

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

GN
700
A49

UC-NRLF

B 3 424 779

Українська
v.1 Академія Наук.
Археологічний Комітет
Відділ мистецтва

Académie des Sciences
de l'Ukraine.
Comité Archéologique
La Classe des Beaux Arts

ВАДИМ МОДЗАЛЕВСЬКИЙ

EXCHANGE
MAR 22 1932

ГУТИ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

У Київі — 1926

ANTHROPOLOGY LIBRARY

MONUMENTA ET FONTES
ARTIS UKRAINICAE

Fontes v. I.

UKRAINISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
ARCHÄOLOGISCHES KOMITTEE

FONTES ARTIS UKRAINICAE, v. I.

W. MODZALEWSKI

GLASHÜTTEN
IM TSCHERNIHIWSCHEN GEBIETE

Redaktion und Vorwort von Akad. Nik. BILASCHIVSKI

=====
V. MODZALEVSKI

LES VERRERIES DE JADIS DANS
LA PROVINCE DE TSCHERNIHIV

Redaction et préface de Nic. BILIASCHIVSKI, membre de l'Académie

KIEW—1926

KIEFF—1926

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
АРХЕОЛОГІЧНИЙ КОМІТЕТ. ВІДДІЛ МИСТЕЦТВА

FONTES ARTIS UKRAINICAE, v. I.

ВАДИМ МОДЗАЛЕВСЬКИЙ

Г У Т И НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

за редакцією та з передмовою
акад. М. БІЛЯШІВСЬКОГО

У КИЇВІ
З друкарні Української Академії Наук.
1926

[748(09)(47.712)]

Дозволяється випустити в світ.
Невідмінний Секретар Академії, акад. *Аг. Крицький*.

Київський Окрліт № 232. Друк. 1200 прим.
Зам. № 4454.

GN700
A49
v. 1

Коли видання цеє вже закінчувано друком, вночі 21 квітня р. 1926 упокоївсь дійсний член Української Академії Наук Микола Біляшівський, редактор цієї книжки.

Сповідуючи про це, Археологічний Комітет доводить до відому громадянства, що пам'яті небіжчиковій присвячено буде найближчу книжку „Записок“ Історично-Філологічного Відділу Академії.

М699297

23 июля р. 1919

Ваучер Модзалевский
рукоп. Влакостов

ПЕРЕДМОВА.

Питання про систематичне видання пам'яток українського мистецтва що далі вимагає все серйознішої уваги. Це питання тісно зв'язане з студіюванням пам'яток, а останнє залежить, своєю чергою, від зацікавленості до нього широких верств нашого громадянства. Треба зазначити, що це зацікавлення тільки останніми часами стало більш загальним, більш широким.

Матеріал складає необмежену кількість пам'яток по різних галузях мистецтва, але довгий час зоставався він недослідженим, несистематизованим, незібраним, навіть, у багатьох випадках, невідомим. Мистецтво не входило в життя, як необхідна частина його, було зайвим, не було необхідного оточення за-для його розвитку, не було належної атмосфери для його життя. А час брав своє, і пам'ятки, часом першорядної ваги, ма-сами нищилися, гинули не тільки з причин чисто стихійного характеру, а через нашу несвідомість, через нашу байдужість, що була наслідком цієї несвідомості.

За давніших часів ми можемо відзначити одну з характерних рис українського народу — почуття краси, що виявляла себе в різноманітних чинниках, з яких складається життя, і мала наслідком могутню творчість у сфері мистецтва. Україна в своїй історії пережила бурхливі неспокійні часи, що їх наслідком було спустошення, руїна. Але ми бачимо, як тієї чи іншої доби, після занепаду, вона оживає, повстає міць, виступає уперта творчість. Правда, боротьба, напруження виснажували сили, відбивалися на загальній культурі народу, несли з собою й знищення здобутків культури, в тім складі й пам'яток мистецтва. Але сила творчості була остільки великою, що, не вважаючи на це, ми дістали в спадщину велику силу пам'яток.

Що ближче до нас, то інтенсивність цього почуття краси стає слабшою, слабшає й творчість, народ розслоюється, губить широкий розмах, і, підо впливом соціально-політичних та економічних умов, обмежується своїм тісним колом, де й знаходить вихід колективній творчості. Тільки наприкінці ХІХ ст. було, нарешті, оцінено як слід і цю галузь мистецтва, що має назву „народнього“, чи, тісніше, — „селянського“. Воно ще живе, завдовольняє потреби народу, що його утворив, що в нім ко-хався і дав зразки високої вартості.

Але ще в половині попереднього сторіччя, особливо після кріпацтва, підо впливом нових економічних умов почалася зміна в цій сфері, продукція стала зменшуватись; у деяких частинах виробництва зовсім зникла, поборолла фабрика, а головне — народ загубив смак, почуття, що взагалі лежить у звязку з пониженням культурного рівня.

Після революції, після великої зміни соціально-економічних умов, процес замирання „селянського“ мистецтва мусить піти швидким темпом, і недовго вже ждати, коли, як це ми бачимо в більшості країн Західної Європи, зразки своєрідного мистецтва українського народу можна буде побачити лише в музеях. Зупинити цей процес — неможливо, справа лише в тім, чи зможемо ми, чи встигнемо з величезної маси матеріялу зберегти хоча частину та зробити відомою для широкого світу.

В такому-ж стані, як українське, перебуває й мистецтво інших народів, що живуть на Україні. Між ними в першу чергу стає мистецтво жидівське, що дало цікаві й оригінальні зразки, переважно в царині культу та побуту; збирання, а також студіювання їх — щойно почалося. Далі йдуть інші народи — вірмени, греки, турки й т. и. — кожен з них має що дати, має чим схарактеризувати свою культуру, показати, в які форми вилилась їх творчість в умовах перебування на території України.

Крім двох розділів, про які була мова — зразків мистецтва старого та народнього чи „селянського“, що вже одживає свій вік, ми маємо мистецтво живе, що останніми часами все яскравіше стає поруч з творчістю інших народів і вже за старих часів мало своїх видатних представників, свою історію. Тепер, у нових обставинах життя, в умовах національної свідомости, воно вільно працює й мусить зайняти своє місце.

Таким чином, ми бачимо, що матеріял з українського мистецтва, матеріял, що дуже легко підпадає нищенню, є справді майже необмеженим. Держати його далі незібраним, несистематизованим, невиданим, не давати можливости користуватися ним широким колам, як у нас, так і за кордоном, стає неможливим, стає злочином. За часів царату, протягом довгих років нема чого було й думати на Україні про яку-небудь роботу в цьому напрямі. Ледві-ледві спромоглися давати що-небудь столиці, які витягали з усієї тодішньої „необ'ятної“ Росії всі видатні, талановиті сили; решта — це була „провінція“. Провінцією були й культурні центри України, де під пильним доглядом зосереджувалося духове життя країни. І в той час, як столиці починають у сфері мистецтва виявляти все ширшу діяльність, Україна до останньої чверти XIX сторіччя зостається мало не порожнім місцем. Цілі десятиріччя пропливають перед нами без жадного навіть натяку на який-небудь рух у цьому напрямку. Наслідки цього стану — жахливі: не тільки ширші маси людности, але й інтелігенція й буржуазні класи, за дуже малими винятками, загубили всяке зацікавлення справжнім мистецтвом, загубили смак, стали байдужими до всяких питань, що звязані з мистецтвом: до будівництва, до окрас міст, до охорони пам'яток, до реставрації їх і т. и.; не було мов: про збирання зразків мистецтва, про досліди їх, не кажучи вже

про видання. Лише приблизно з 70-х років XIX ст., коли взагалі поширилася цікавість до української старовини, коли почалося збирання й студіювання її пам'яток під впливом заснованих у цей період археографічних комісій, історичних товариств, історичних та церковно-археологічних музеїв, археологічних з'їздів, почало виходити на світ і українське мистецтво. Правда, мало ще було сил, не було засобів, але була вже свідомість, була ясно зазначена мета, напрям.

З початком нового сторіччя робота в цьому напрямі поширюється, збільшується й кількість праць по різних галузях мистецтва; походять вони з різних міст України, засновуються навіть періодичні видання („Сяйво“, „Искусство и Художественная промышленность“).

Революція широко розкрила двері для роботи, збила пута, що затримували нормальний хід, дала простір думці; загальний рух захопив і діячів мистецтва. 1918 року при Українському Науковому Товаристві в Києві заснувалася Секція Мистецтв, що потім перейшла до Української Академії Наук. Ще на перших зборах Секції порушено питання про видавничу діяльність за широким планом. Але обставини того часу не дали можливості додержати цього плану так, як думала Секція; вона спромоглася видати лише I-ий том „Збірника Секції Мистецтв“, що й вийшов року 1921-го.

Не вважаючи на несприятливі зовнішні обставини, що в них перебувала Україна, робота на полі мистецтва йшла безупинним темпом, охоплювала все ширші верстви людности, все глибше входила в життя і коли зараз настав уже певний спокій, коли визначилися більш-менш у ясній формі ті шляхи, що по них піде життя країни, коли з'явилися засоби, хоча й невеликі, що й у малій мірі не задовольняють настиглих потреб, то є можливість приступити до здійснення накресленого плану.

В листопаді минулого 1925 року Археологічний Комітет при Українській Академії Наук, в порозумінню з Секцією Мистецтва, ухвалив розпочати присвячені українському мистецтву видання під назвою „Monumenta et fontes artis Ucrainae“, що складаються з двох серій: „Monumenta“— видання пам'яток мистецтва в формі монографій та альбомів, що давали-б переважно ілюстративний матеріял, і „Fontes“— збірники архівного матеріялу, який торкається мистецтва й на який до цього часу зверталася мало уваги, хоча він містить у собі дуже цінні дані. У першу чергу ухвалено видати працю покійного В. Модзалевського „Гути на Чернігівщині“ в серії „Fontes“. Комітет мав замір, поруч з „Гутами на Чернігівщині“, видати й том „Monumenta“, присвятивши його українському гутному склу. Подання серії знімків з зразків скляних виробів, про які йде мова у В. Модзалевського, було-б доповненням до його праць. Але вважаючи на невеликі видавничі кошти Академії, довелося від цього заміру відмовитись.

Вадим Львович Модзалевський (1873-1920)¹⁾, що його фахом була власне архівна робота, був остільки освіченою людиною з широкою ініціативною, остільки чулою, що лише трохи зацікавившись українським мистецтвом і побачивши, в якому стані перебуває справа з ним, він одразу-ж відгукнувся і захоплено став працювати й у цій галузі — працювати так, як він завсіди працював — уперто, систематично, не вважаючи ні на які обставини, не вважаючи на втрату сил, що їх у нього завсіди було небагато. Працюючи по архівах за-для своїх численних робіт, В. Л. звернув увагу й на матеріал по мистецтву. Матеріал цей був надзвичайно цінний та різноманітний. Правда, його було не так багато що-до техніки виробництва, до форми зразків та їх зовнішнього вигляду, але архіви давали багато даних що-до організації виробництв, до складу й обставин життя майстрів та робітників, до економічних умов, до питань збуту й торговельних зносин і т. и. Матеріал лежав ніким ще майже не порушений, не досліджений. В. Л. взявся за цю роботу; між иншим він звернув увагу й на скляне виробництво, тим більше, що й сам кохався в старому українському склі, яке давало часто надзвичайно гарні зразки що-до форми та кольору.

Матеріал В. Л. почав збирати ще перед війною й думав опрацювати його в ширшому масштабі, охопивши всю територію України. Але обставини праці під той час були, як він сам каже, остільки неможливі, що довелося відмовитись од ширшого плану й В. Л. обмеживсь матеріалом про гуті Чернігівщини, яку він добре знав та якої архіви використовував повною мірою.

„Гуті на Чернігівщині“ — це не лише збірник архівного матеріалу, а самоцільна праця, де систематизований і оброблений матеріал попереджує докладна наукова розвідка, і загальна риса всіх праць В. Л. — обережність, а з другого боку — певність висновків, проходить і через цю роботу. При систематизації архівних даних, кожна дрібниця знаходить у В. Л. своє місце й, нарешті, образ продукції скла на Чернігівщині, її початок, розвиток і дальший занепад стає в повному освітленні.

Особливо цікава характеристика внутрішнього життя гут: їх заснування, склад робітників, їх стан, походження, умови праці й т. и. Оскільки ретельно В. Л. ставивсь до праці, видно хоча-б з розділу „Родоводи гутницьких фамілій“, — це праця фахівця високої кваліфікації. Проробив В. Л. ще одну роботу, яка повинна бути зразком для дальших праць що-до різних галузів мистецтва; це „Ревстри рухомих речей, в яких згадуються скляні вироби“. До цього часу наші архіви, як про це ми згадували, дуже мало було використано за-для студій по мистецтву, а матеріалу можуть вони дати дуже багато, і тільки щасливий випадок сполучення в особі В. Л. видатного архівіста з людиною, що була близькою до мистецтва, і дав такі блискучі наслідки.

¹⁾ Некролог його написав Ф. Е., — „Збірник секції мистецтв“ Київ, 1921, ст. 132; спис творів — „Записки Іст.-Ф. В. Укр. Академії Наук“, кн. I.

Як людина дуже скромна, що не має звички висловлюватися про речі, яких він докладно не знає, чи не має повного матеріалу до них, В. Л. одмовився говорити про технічний та художній бік скляних виробів. Але, все-ж, наприкінці, він каже: „працюючи на матеріалі для цієї праці, ми повинні сказати, що скляні вироби українського походження, нехай як вплинули на них вироби закордонні, усе-ж мають свій окремий характер що-до форми їх і різних подробиць в фарбленні і прикрасах“. Ці слова В. Л. дають цілий програм для майбутньої роботи. Перш за все — зразки скляних виробів; їх ми маємо по українських музеях ще дуже мало. Хоча гутницька продукція скла закінчила своє існування зовсім недавно, вже в ХХ стор., але нетривкий матеріал виробів швидко приводив їх до знищення — їх залишилося порівнюючи мало. Потім, — вироби гут останнього часу обмежувалися здебільшого самими звичайними в хазяйстві формами, — зразки більш мистецькі треба шукати в минулому. Таким чином, перше завдання — побільшити розшуки для музейних збірок, удаючись, навіть, до розкопів старих „гутищ“. Друге — треба розібратись у тих зразках скляного промислу, що вже є; цього — не зроблено, як не зроблено й цілої низки студій, що про них говорить В. Л.: про впливи форм скляних виробів, про склад скляної маси, взагалі про технічний бік скляної продукції в давнину й т. и.

Свою працю про гуті на Чернігівщині В. Л. докладав на зборах Секції Мистецтв Українського Наукового Товариства в Києві 16 листопаду 1918 року. Пройшло вже чимало часу, як праця його побачила світ.

Цього року скінчилося п'ять років, відколи помер В. Л. († 3 серпня 1920 р.). Нехай цей перший том „*Fontes artis Ucrainae*“ буде спогадом про цього талановитого та щирого робітника, що віддав науці всі свої сили.

В грудні, р. 1925.

Акад. М. Біляшівський.

Гути на Чернігівщині.

(До історії української промисловости та прикладного мистецтва).

Цю працю присвячено історії чернігівських гут, себ-то тих промислових підприємств, що виробляли в межах Чернігівщини скло та кришталі. Спочатку думав я обробити цю тему ширше й простежити це явище не тільки на вузькому географічному просторі, зазначеному вище, ба й на території всенької України, і до того хотів я освітлити всі його сторони: економічну, побутову, художньо-історичну та технічну. Була ще думка й хронологічно охопити як-найбільший протяг часу. Та обставини останніх років, коли не було змоги не то що дослідити архіви інших міст, але коли навіть важко було користуватися місцевими книгозбірнями та музеями, ба навіть коли пошта не функціонувала як слід, — ці обставини примусили мене звузити свою програму й обмежитися збиранням матеріалів, котрі стосуються до Чернігівщини за XVII-XIX ст.

Для мене цілком ясно, що мою працю ніяк не можна назвати науковою розвідкою: зібрати невеликий матеріал місцевого характеру, коментувати його та деякою мірою узагальнити — от усе, чого мені пощастило досягти. Але я буду дуже радий, якщо ця моя праця викличе в кого-небудь бажання взятися до ґрунтовніших та всебічніших дослідів над цим питанням і тим самим заходитись вивчати одну з темних ще сторінок української історії — історії промисловости та прикладного мистецтва.

Перше, ніж приступити до історії гутної промисловости на Чернігівщині та до опису її виробів, слід-би зробити побіжний огляд тих відомостей про дане питання, що торкаються сусідніх територій.

На заході та на північному заході Україна за XVI-XVIII ст. межувала з Польщею та Литвою, а з півночі й північного сходу — сусідувала з Московією. У Литовсько-Польській державі вже в XV ст. скло було доволі розповсюджене, і в Кракові ще 1497 року існував цех склярів, яких було об'єднано з малярами та золотниками; у Вислицькому повіті в XVI ст. було 4 скляні гуті¹⁾. За XVI-XVII ст. скляна промисловість

¹⁾ Wiadomości o fabrykach i rękodzielnach w dawniej Polsce, przez Juljana Kołaczkowskiego, Warszawa, 1881, стор. 62-63; тут є й інші відомості про гуті в Польщі. Дякуємо Д. М. Щербаківському за вказівку на цю книжку.

і торгівля склом тут ще більше розвинулися й були до того монополією держави. Року 1551 члени Литовського союму дбали про те, щоб знести державну монополію на торг склом, але король не вволив їхнє прохання, сказавши, що „шинковане шкломъ“ повинно вестися не „иншимъ обычаемъ, одно (лише) за уставою, которая на то особливе дана“¹⁾.

Король Станіслав-Август року 1548 видав грамоту виленському фабрикантові скла, дворянинові Мартинові Палецькому на право тільки йому виробляти скло й торгувати у Вильні. Палецький, на підставі цієї грамоти, заклав першу гуту в м. Вильні. За цією також грамотою — все скло, привожуване до Вильни, крім венецького, можна було продавати тільки одному Палецькому, знов-же нікому іншому не можна було будувати фабрики для виробу скла. За цей привилей Палецький зобов'язався рік-річно давати до королівської скарбниці по 200 шклянок великих і по 200 малих²⁾.

У Вильні торг склом був такий розвинений, що вже року 1663 тутешні склярі становили окремий цех. За його статутом, з того-ж року, кожен скляр, що вступав до цеху, повинен був на пробу виконати такі роботи (вироби з скла та їх розпис): 1) „Monstrancia z promieniem; 2) latarnia z wierżyczkami i z baniami; 3) solniczka y insze rozmaite wzory. Malowanie według upodobania wiary swey, niebowstapienie albo mękę pańską na szkle odmalowane“³⁾. З цього видно, що вимоги, які ставилося майстрам, були височенькі.

У Московській державі першу фабрику скла було збудовано за царя Олексі Михайловича, а до того всі скляні вироби привожувано до Москви з Венеції, Польщі, України та Литви⁴⁾. 31 травня року 1634 „пушечнаго и рудознатнаго дѣла мастеръ“ Єлисей Коет, родом „изъ землі Свеи“, дістав грамоту, що дозволяла йому купити в Московському повіті 16 пустирів під будову „скляничнаго заводу“, і до того

¹⁾ А. В. Верзиловъ, Очерки торговли Южной Руси съ 1480-1569 г. Чернігів, 1898, стор. 24.

²⁾ С. М. Соловьевъ, Исторія Россіи съ древнѣйшихъ временъ, кн. II, стор. 407, Ю. Колачковський, ор. cit. стор. 62.

³⁾ Ф. М. Клименко. Западно-русские цехи XVI-XVIII вв., Київ, 1914, стор. 463. Цех склярів у Вильні розпався до 1776 року.

⁴⁾ Як відбувався прилюдний продаж майна Михайла Татищева, забитого 1608 року за підозріння в зраді, то продано було, між иншим, такі вироби з скла:

„Сосудовъ скляних: Братинка съ покрышкою Виницейская, полосата, полосы бѣлы да лазоревы, цѣна гривна.

Стопка с покрышкою, по ней травы жолты, да бѣлы, безо дна, цѣна 6 денегъ. Достоканецъ по вѣнцу золочено, цѣна 4 деньги. И братину и стопку и достоканецъ и сосудецъ глиняной взялъ Ивашко Фофанов за 6 алтынъ, и тѣ деньги взяты.

11 склянѣць Виницейских, цѣна по гривнѣ скляница, итого рубль 3 алтына и 2 деньги; даны тѣ всѣ скляницы дяку Семейкѣ Головину на вино про нѣмецкихъ людей, и тѣ скляницы посланы съ питьемъ к нѣмецкимъ воеводамъ и назадъ не воротились.

13 скляницъ зеленыхъ винныхъ, цѣна по 2 алтына скляница, итого 26 алтын; даны тѣ всѣ скляницы дяку Семейкѣ Головину на вино про нѣмецкихъ людей, и тѣ скляницы посланы съ питьемъ к нѣмецкимъ воеводамъ и назадъ не воротились“ (Временникъ Имп. Моск. Общ. ист. и древн. Рос., кн. 8, М. 1850, III, стор. 21-22. Речі, що їх не названо „венеційськими“, треба думати походили з інших країн.

давалося йому право вільно безмитно торгувати склом протягом 15 років ¹⁾. Трохи згодом, а саме р. 1668, чужеземець Маньо збудував фабрику скла в с. Ізмайлові ²⁾. Але треба думати, що ці фабрики не задовольняли своїми виробами навіть потреб царського двору, отже цар Олексій Михайлович посилав по скляний посуд на Україну (про це зазначено буде пізніше). У XVII ст., ба навіть і значно пізніше, в Московській державі широко вживано лосняк, що його вставляювано в вікна замість скляних шиб. Павло Алепський, що був у Москві в половині XVII ст., каже, що тут був осібний торговий ряд для продажу „чудесныхъ выпуклыхъ и гладкихъ оконницъ изъ каменнаго хрусталя (слюды), который не ломается, но гибокъ, какъ бумага“. Як він свідчить, у Москві „зимою вставляють въ окна, по ихъ размѣру, куски льда съ рѣзки, въ видѣ оконницъ: они просвѣчиваютъ лучше хрусталя“; Алепський згадує про скляні вікна та дзеркала лише тоді, як робить опис соборної церкви в Коломні ³⁾. Усі ці факти свідчать про те, що ще за XVII ст. в Московській державі скляні вироби траплялися доволі рідко.

На Україні було инакше; тут уже в першій половині XVI ст. скляні шиби та скляний посуд були широко розповсюджені, і до того все це вироблювано на своїх-таки заводах, чи гутах. Відомості про існування гут на Україні ми маємо вже з XVI ст., дарма що відомості наші й мають характер дуже випадковий. З таких гут згадано в ревізії року 1564: одну — в королівщині Белзькій, дві — коло Потилича, в Любачівщині, одну — в Городецькій, одну з руднею коло Калуша. Ці гуті виробляли найпримітивніші речі: прості пляшки й шиби до вікон. Цікаво зазначити, що умови платні за гуті були такі самі, що існували згодом на Чернігівщині. Так, белзький гутник давав чиншу 6 золотих, „скляниць звичайних 500 (цінилися по $\frac{1}{3}$ гр.) і шиб скільки потрібно для двору“; а калуський гутник давав „скляниць і скла на вікна скільки потрібно“. У цей час гуті давали мало прибутку і, наприклад, калуську гуту з руднею, по смерті її закладача, було знищено, „бо більші того кошти як пожиток“. Одну з потилицьких гут разом з ґрунтами, що до неї належали (ланом, кількома „обшарами“, млином, ставом і сіножатями, яких було „досить“), купив з королівського дозволу

¹⁾ Алексѣй Орѣшниковъ, Аптекарская посуда времени Петра Великаго, „Старые Годы“ 1908, лютий, стор. 87-91.

²⁾ Там-таки. Див. також про московські скляні заводи в книжці Б. Г. Курца: „Сочинение Кильбургера о русской торговлѣ въ царствование Алексѣя Михайловича“, Київ. 1915, стор. 118-119, 323-326 та інші. Дякуємо Є. Д. Онацькому за те, що вказав нам на цю книжку. Деякі вказівки про скляний завод у с. Ізмайлові за часів царя Олексія Михайловича є також у такій книжці: „Студенческой историко-этнографической кружокъ при имп. унив. св. Владимира подъ руководствомъ проф. М. В. Довнаръ-Запольскаго, „Сборникъ статей“, вып. III, Київ. 1914, стор. 98-99.

³⁾ „Главный алтарь имѣетъ три большихъ окна со стеклами, и въ немъ висятъ, по ихъ обыкновению, два большихъ зеркала, къ которымъ священники всегда подходятъ, смотрятыя въ нихъ и расчесываютъ свои волосы“. — Чтенія в Моск. Общ. ист. и древн. рос., кн. 183, стор. 147; кн. 187, стор. 3-4.

потилицький війт, що осадив на її місці шість селянських господарів заложив маленького фільварка. „Сею протореною дорогою панщинного господарства, — каже проф. М. Грушевський, — було йти легше, як розвивати промислову діяльність“¹⁾).

Розуміється, що виріб скла в себе вдома не виключав привозу його з інших країн, головним чином із Венеції, що здавна вславилася цією галуззю промисловости. „Венацкое стекло“ було знане на Україні вже в XVI ст.²⁾, і йшло воно сюди — треба думати — головне в формі посуду. Скляні шиби й простий посуд вироблювано в місцевих гутах, що їх дуже багато було, головним чином, на Волині та Київщині. Уже в люстрації Крем'янецького замку 1552 року зустрічаємо згадку про засклені вікна: „Ушедши у замокъ, на леве, подле брони, светлица великая, полшоста сажня, скляныхъ оболонь 5; над бронюю светелочка малая, в ней будоване деревено, оболоны скляные“³⁾. Шиби при тому залютовувано в олово, як це видно з акту року 1597, що містить опис Жидичинського монастиря в зв'язку з тим, що розграбували його Луцький староста Олександр Семашко та єпископ Кирило Терлецький. Отож вони, напавши на монастир, „въ трехъ домехъ скляные оболоны повыбияли и олово побрали, которыи коштывали золотыхъ тридцать“⁴⁾. Віконні шиби були звичайної форми, себ-то прямокутної, але траплялися й круглі⁵⁾. Та рівночасно з скляними вікнами ми зустрічаємо ще під цей час вікна, що замість скляних шиб мали щось інше: може бути, що лосняк або папір, напущений товщем. Принаймні, в опису р. 1600 Заручайського Пречистенського монастиря, що переховувався в Овручі, говориться: „у волтари окон две“, але підкреслено, що лише „ув одном окне оболоня шкляная“, друге-ж вікно, таким чином, не було засклено; а в самій церкві того-ж монастиря було „окон две, оболоны шкляные“⁶⁾.

У XVII ст. віконне скло в західній, принаймні, Україні було розповсюджене дуже широко. Про це можна гадати на підставі книг при-

¹⁾ Мих. Грушевський, Історія України-Руси, т. VI, стор. 220. Жерела, I, стор. 97, III, стор. 197, 251-2, 419; VII, стор. 174.

²⁾ А. В. Верзиловъ, Очерки торговли южной Руси съ 1480-1569 г. Чернівці, 1898, стор. 24.

³⁾ Архивъ Юго-западной Россіи, ч. VII, т. II, стор. 26-27.

⁴⁾ Архивъ Юго-западной Россіи, ч. I, т. VI, стор. 138.

⁵⁾ В опису Пересопницького монастиря 1660 р. читаємо: „Оболоны две скляные в церкви, в алтари третее скляное круглое; въ келяяхъ окна скла округлого“ (Архивъ Юго-западной Россіи, ч. I, т. VI, стор. 291, 297).

⁶⁾ Архивъ юго-западной Россіи, ч. I, т. VI, стор. 288. Скляний та кришталевий посуд, як річ ужиткова, зустрічається також дуже давно. Князь Василь Іванович Шем'янич, виїздячи року 1509 в похід „на господарскую службу“, в своєму заповіті перелічує, між иншим, такі речі: ікона св. Миколи „съ перепойцемъ фурсталнымъ“, „чолонки фурсталныи, серебромъ обложены“, „кубокъ фурстальный, великій серебромъ обложень, золочень“, „чара фрустальная у пани Яновое у десяти копахъ“, „кубокъ фрусталень обложень серебромъ зъ жемчуги“. („Акты, относ. къ ист. южн. и зап. Россіи, т. II, стор. 123, 124).

„Окна шкляніе, у дерево оправные“ в кількості шести, згадуються 1598 р. при опису с. Приліп, Мінського повіту, що належало Київському мітрополітові (Там-же, стор. 199).

бутків та видатків Львівського братства за 1613-1665 рр., в яких дуже часто згадується про виплату „склярам“ за полагодження вікон та вставлення шиб. Склярі займалися не тільки вставляванням шиб, залютовуючи їх оловом, але й виробляли сами рами. Далі ми подаємо декілька подібних записів видатків братства, бо вони досить цікаві відносно оплати праці склярів.

Під 1613 роком у згаданих книжках Львівського братства записано: „Шкляреви, що в школѣ оболони ¹⁾ поправил, далем злотый; шкляреви, що в поповском дому оболони поправлял, далемъ злотый“.

Під 1630 р.: „Яску скляру за уробене нашим скломъ толко, а его иное все, трохъ окон до избы друкарской, бывшой школы, далем злот. 7, гр. 15“.

Під 1654 роком записано: „Адамови склярови, (що) робил оболони у школѣ, на горѣ и на долѣ, поправил шибы церковныи (далемъ) отъ работы зл. 8“.

Під 1658 р.: „жыдови склярови Шымонови от двох кватыр ²⁾ сѣнних в каменици священнической далем, кухня з наших шиб и олову, от работы и з прутами его — з. 1 гр. 10; item. в ѣзбѣ долной, що поправлял своим склом и гавтами своими, грош. 15“ ³⁾.

З цих записів видно, що в усіх будинках та помешканнях, що належали братству, були скляні вікна, а це свідчить про те, що віконне скло за цієї ранньої доби було у Львові річ цілком звичайна, загально вживана.

Цей самий матеріал говорить нам і про інші скляні речі, що мали спеціальне призначення, а саме, про „фляши“, які не раз дарувало братство „на привѣт“ вищим духовним особам. Цікаво зазначити, що за „фляши“ й згадувано в зазначених книгах Львівського братства лише в випадках таких дарунків; до того деколи їх дарували вже з вином.

1652 р. братство купило „на привѣт его милости отца епископа, будучого у мѣстѣ“, разом з усякими наїдками та другими речами, „двѣ фляши скляныи на вино, за них грош. 10“. По двох роках знову за 8 грошей куплено „его милости отцу епископу на привѣт двѣ фляши“; року 1657 було послано „вина й его милости (пану епископу) от пановъ двѣ братии фляши през п. Корендовича за з. 7, гр. 15“.

¹⁾ Оболоною, як пояснює В. Дубровський (Словник), називали прозору шкуратяну вставку в вікні замість скла. Знов-же Б. Грінченко (Словарь) каже, що оболонками звуться віконні скляні шиб („А з оболонками вікно в садочок літом одчинялось“ — Т. Шевченко). Ми гадаємо, що обидва пояснення правдиві, і оболонкою звали спочатку шкуратяну вставку, а після — скляну шибу.

²⁾ Кватирою, чи кватиркою, як пояснює В. Дубровський (Словник), зветься „форточка“. Б. Грінченко, крім такого тлумачення, наводить і інше, за яким кватирою зветься і віконна шиб.

³⁾ Архивъ юго-западной Россіи, ч. 1, т. XI, стор. 342, 379, 324, 457, а також стор. 343, 347, 381 та інші.

Особливо великі видатки на „фляши“ мало Львівське братство 1664 року. Спершу „яко отец Хмельницькѣй прыхал, на его привит выдалем... за двѣ фляшѣ грош. 8“; потім цього самого року „яко издил пан Корендовичъ до Рудник до ієго мосцѣ отца епископа преизволили панове братія през него поздоровити ієго мосцѣ, которому и поклон послали, яко новому пастыру нашому... за двѣ фляшѣ вина в пуздро ¹⁾ пана Альвѣзого — з. 7, за цынамонову вудку в одну фляшу в третюю з. 4“ „Потым“; — читаємо далі в тій-таки книзі прибутків та видатків, — „витали іе[го] мосцѣ в квѣтную недѣлю с подарком таковым... за осмѣ фляшѣ, по тры грошы — грош. 24“. Трохи згодом епископ знову дістав від братства як подарунок „фляши“; спершу: „пять фляшѣ пулгарцевыхъ“ (ціною в 15 грошей), після „4 фляшѣ пулгарцовы“ (12 грошей) і, нарешті, „двѣ фляшкѣ“, за які заплачено тільки 5 грошей ²⁾.

З цих численних записів про „фляшѣ“ видно, що у Львові в XVII ст. вони були за річ звичайну й правили за посуд для вина. Низька їхня ціна (від 2½—5 грошей) теж доводить, що ця форма скляних виробів була поширена; тут цікаво відзначити, що ціна на „фляши“ від 1652 р. до 1665 р. впала як-раз удвоє. Та, на жаль, нам не пощастило знайти інших вказівок про форми й типи посуду, вживаного у Львові за XVII ст. Але безперечно не тільки тут, ба й узагалі на території України в половині XVII ст. скла виробляли дуже багато; а вироблювано тут і різний посуд, і віконне скло.

Що на Україні під цей час посуд вироблювано, за це ми маємо точну звістку датовану р. 1662. Вона цікава тим, що вказує й на збут скляного посуду до Московської держави. Під звісткою цією ми розуміємо указ од царя Олексія Михайловича, що його видано цього року, коли „велѣно калу женину, посадскому человѣку Ганкѣ Луковникову въ Черкасскихъ городѣхъ купить скляницы, а те скляницы надобны въ Аптекарскомъ приказѣ“ ³⁾. Так само Кільбургер, один з членів шведської місії, що приїздила до Москви р. 1674, подаючи відомості про московські скляні заводи, пише: але на цих заводах не вироблюють скла скільки треба, тому не тільки дуже багацько звичайного, але особливо синього скла різних гатунків привозять узимку з Черкас до Москви, і на „гостиному дворі“ продають цілісінький рік ⁴⁾. Ми гадаємо, що вираз „з Черкас“ треба розуміти, як твердження, що сине скло йшло до Москви з України, а її звали на Москві „черкаськими городами“. Є й ще документальна звістка про посуд, що йшов, принаймні через Україну, хоч можна припустити, що й з самої України; вона належить ранішій добі й згадує про кришталевий посуд, що його підніс мітрополіт

¹⁾ Пуздро, або пуздерко — погребець, де лежали „фляши“.

²⁾ Архивъ юго-зап. Россіи, ч. I, т. XI, стор. 419, 425, 446, 473, 474, 475, 476, 477.

³⁾ Алексѣй Орѣшниковъ, Аптекарская посуда времени Петра Великаго, „Старые Годы“ 1908 р., лютий, стор. 87-91.

⁴⁾ Б. Г. Круц, „Сочиненіе Кильбургера о русской торговлѣ въ царствованіе Алексѣя Михайловича“, Київ, 1915, стор. 119.

Петро Могила року 1646 на дарунок цареві Олексієві Михайловичеві. Могила подарував цареві „сосуды хрустальные, стекляные розного мастерства дѣломъ сотворенные“. Всіх „сосудцовъ“ було 34 штуки й усіх їх взято „ко государю въ хоромы не цѣнены“. Це, мабуть, через те, що тоді в Москві ніхто не зміг оцінити кришталю, остільки він був тут „диковинный“ та новий на ринку ¹⁾). Ми не зважуємось запевняти, що ці кристалеві „сосуды“ вироблено на українських гутах, але гадаємо, що це цілком можливо, адже коли-б вони були „веницейской“ роботи, за яку знали в Москві, то про це були-б згадали і сам П. Могила, і дяки, котрі приймали її, бо це робило посуд коштовнішим.

Павло Алепський, описуючи церкви, що їх він зустрів ідучи до Москви, частенько згадує про вікна з скляними шибками. Наближаючись до Києва, він описує с. Ободівку й говорить узагалі про ті храми, що їх йому траплялося досі бачити: „Намъ случалось посѣщать величественныя церкви, зимнія и лѣтнія, съ многочисленными сердце веселящими, стекляными окнами; всѣ онѣ выстроены недавно, со времени правления гетмана Зиновія Хмеля (да продлитъ Господь жизнь его)“ ²⁾). Вікна з скляними шибками, як переказує цей-таки мандрівник, були не тільки в церквах, але й по звичайних приватних будинках. Оповідаючи про Гумань, він каже: „Этотъ городъ есть первый большой городъ въ землѣ казаковъ; его дома высоки и красивы, большая часть принадлежала ляхамъ, евреямъ, и армянамъ; они со многими округлыми окнами изъ разноцвѣтнаго стекла, надъ которыми висятъ иконы“. В Києво-Печерському монастирі „прекрасныя стекляныя окна“ були в келіях, так само й усі вікна в великій лаврській церкві були теж „съ прозрачными хрустальными окнами“, а велика мідяна позолочена лампада, що звисала з бані, і собі мала скляні шибки. Те-ж саме каже Павло Алепський про Києво-Софійський, Михайлівський та Густинський монастирі, зазначаючи, що в них вікна „съ превосходными стеклами“ ³⁾). Із інших скляних речей архідиякін Павло згадує тільки про „сосуды“, що в них лежали мощі в Лаврських печерах: „Мы помолились, — оповідає він, — и приложились къ отдѣльнымъ главамъ, изъ коихъ исходитъ миро; онѣ желты, какъ золото, и лежатъ въ стекляныхъ сосудахъ“ ⁴⁾).

Ці уривчасті вказівки до-краю вичерпують зібрані в нас дані про скляні речі, поширені на території України, найбільше на Правобережжі, в XVII-XVIII ст. Цих даних, звичайно, дуже мало, щоб робити з них будь-які висновки загального характеру, тим-то ми й обмежуємося на тому, що вже були сказали попереду, а саме: в XVI-XVII ст. на Пра-

¹⁾ Акты, относящиеся къ исторіи южной и западной Россіи, т. III, стор. 71, 83, 87.

²⁾ Чтенія въ Моск. О-вѣ ист. и древн. Росс., к. 183, стор. 16.

³⁾ Там-таки, стор. 38, 44, 49, 50, 52, 68, 69, 70, 72, 73, 78, 90 та інші.

⁴⁾ Там-таки, стор. 56. Очевидячки скляного столового посуду тоді ще не вживали.

Принаймні, описуючи прийом у Хмельницького, Павло Алепський згадує про самий срібний посуд та „расписныя глиняныя блюда“, але про скляний посуд не згадує й ані слівцем (Там-таки, стор. 35).

вобережжі, безперечно, був дуже поширений власний виріб скла і ґиробляли віконне скло та посуд ¹⁾).

Тепер ми перейдемо до властивої теми нашої праці — до історії гут на Чернігівщині, — за них в нас зібрано багатший та різноманітніший фактичний матеріал.

Коли ми простежимо на мапі, як розповсюджено гути на Чернігівщині, то відразу побачимо, що розміщено їх залежно від географічних та геологічних умов у певній місцевості. Гути будували в лісових частинах з піщаним ґрунтом. Дерево й пісок давали матеріал, щоб виготовляти скляну масу, й через те ставали за необхідні умови, в яких можна було поставити гуту, чи скляний завод; дороги бо в XVII-XVIII ст. були такі погані, що не було ніякої спромоги перевозити з одного місця на інше багато матеріалів, необхідних для заводу. Тим-то, де на Чернігівщині було більше лісу, а росте він на піщаному ґрунті, там було й більше гут; розташовано їх було здебільша в північній та південно-західній частині губернії, що й досі багаті на ліси. Південно-східня, східня й південна частини губернії, з чорноземним ґрунтом, або цілком не мали гут, або-ж було їх тут обмаль. Це — з одного боку. З другого боку — господарсько-економічні умови були такі, що хліборобство та скотарство, вимагаючи родючого ґрунту, були в чорноземній смузі Чернігівщини прибутковіші, ніж будь-який промисел. Людність, що підчас колонізаційного руху XVI-XVII ст. захопила родючіші землі, зовсім не відчувала потреби займатися різним промислом, що розвивсь — найбільше по місцевостях, де з самого хліборобства не можна було прожити ²⁾).

¹⁾ Історія гутницької промисловости на Правобережжі це не наше завдання, тому ми її не торкаємося. Багацько звісток про гути, що були в цій частині України, є в таких джерелах: „Архивъ юго-зап. Россіи“, ч. 5, т. II (див. показчик); „Н. И. Теодоровичъ, Историко-статистическое описаніе церквей и приходоу Волинской епархіи“, 4 томи, 1888-1899.

Так само ми не зібрали звісток про гути й скляні вироби, що були розповсюджені також у великій кількості на Слобожанщині. Про них є дані в книзі проф. Д. І. Багалія „Матеріали для історії колонизації и быта степной окраины Московскаго государства“, Харків. 1886, стор. 240, 252 та інші, і в статті О. Я. Єфименкової, „Старинная одежда и принадлежности домашняго быта слобожанъ“. „Южная Русь“, т. II, стор. 191-207; див. також додатки, с. Гутку.

У Києві було засновано дзеркальні заводи року 1720. 1 лютого цього року Петро I наказав: „Зеркальные стекляные заводы завезть въ Кіевъ въ пристойномъ мѣстѣ; и ва тѣхъ заводахъ дѣлать зеркальные стекла и хрустальную посуду; для того мастеровъ иноземцевъ и русскихъ людей и къ тѣмъ заводамъ инструменты и материалы, къ тому дѣлу годные, кои нынѣ въ Москвѣ на Воробьевскихъ заводахъ на лицо, отправитъ, и во всемъ оные вѣдать Бергъ Коллегіи“... („150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго“, С.-Пб. 1914, стор. 166).

²⁾ О. М. Лазаревський („Описаніе Старой Малороссіи“, т. I, стор. 108-109, т. II, стор. 48) також каже, що гутницька промисловість була поширена на Сіверщині, „преимущественно по берегамъ Снови и ея притоковъ и вообще въ Топальской сотнѣ“. Та він, на нашу думку, помиляється, коли запевняє, ніби-то гут у лісах Ніженського полку

Ми не думаємо, щоб гути на Чернігівщині з'явилися о тій-же порі, що й на Волині. Нам здається, що в Сіверщині вони з'явилися пізніше, ніж на Правобережжі, бо — треба думати — що на Чернігівщину гутний промисел занесено з Волини, взагалі з правого берега Дніпра. На такий зв'язок між Чернігівськими та Волинськими гутами вказує й те, що форми продуктів цієї промисловости спільні, знов-же час і умови, за яких за селювано Лівобережжя. На те, що прямих документальних вказівок про існування гут на Чернігівщині до половини XVII в. немає, покликуватись не можна. Адже ми взагалі маємо дуже й дуже мало тогочасних історичних пам'яток, котрі стосувалися-б до історії Чернігівщини. А втім, я гадаю, що ми не помилимося, коли скажемо, що гутний промисел на Сіверщині узявсь розвиватися допіру від другої половини XVII ст. і найбільш розвинувсь наприкінці наступного сторіччя.

За звичайних попутників гут на Сіверщині були буди й рудні. Історія їх дуже скидається на історію гут. Це цілком зрозуміло, бо обидва ці промисли повстали підо впливом тих самих економічних умов, що покликали до життя й гуту: людність удавалася до всіх цих промислів там, де земля не надто була родюча й не давала досить засобів, щоб прожити з самого хліборобства. Для буд теж необхідні були ліси, а для рудень ще, крім того, рудні болота, а їх найбільше й було розкидано по Сіверщині. За наочний довід, що для гут, буд і рудень, потрібні однакові умови, може бути мапа околиці слоб. Деменки (її тут додано), поруч якої були й гута й рудня Муравинського (1732 р.), про те-ж саме свідчить і історія гуту Ожинки (див.).

Щоб поставити гуту, потрібна, крім згаданих географічних та геологічних умов, ще одна важлива умова — особиста ініціатива й знання в царині скляного промислу. Центральна та місцева влада, знов-же й власники маєтків в особі монастирів та представників старшини, ставилися дуже спочутливо до планів гутників — поставити гуту та виробляти на ній скло. Через гуту власники діставали змогу використовувати всі свої лісові багатства, що їх під той час взагалі було важенько експлуатувати. Крім того, біля гут завжди могла прохарчуватися місцева людність. Звідси ясно, чом гуту, як джерело доходу, так швидко поширюються в державницьких маєтках, що лежали в лісовій частині Чернігівщини.

немає через те, що людности на Ніженщині було ще не гурт у першій половині XVII в. Ми думаємо, що гутницькою промисловістю не було рації займатися на Ніженщині тому, що вона має дуже родючу землю.

З гут, що бул в південній частині Лівобережжя, ми зустріли звістку тільки про одну, що була коло Гадяча (на Полтавщині). 1687 року, коли будували велику церкву в Мгарському Лубенському монастиреві, ігумен виправив двох ченців із служками „за Гадячое, до гуту, по шкло до церквѣ мурованой, до оболони“. Вони купили в гуті скло, але їх, коли вони поверталися до Лубень, — „подъ Русанувкою селомъ тогожь села чотирь чоловѣки тиранско на смерть позабавали и на купу тѣла ихъ зложивши, дегтемъ полили, сѣномъ накидали и вози наверхъ склавши, тѣла ихъ попалили“. („Кіевская Старина“ 1889 р., квітень, додаток, стор. 44—45).

А як кожен, хто хотів поставити гуту, мусів мати відповідне технічне знання, то ми гадаємо, що перші гутники в нас на Чернігівщині були емігранти з Волини або Литви, де, як зазначено попереду, гутний промисел повстав раніш, ніж на Лівобережжі. І справді, серед гутників є чималий відсоток емігрантів з Польщі, Литви, Волини, ба навіть Великої Росії, де в суміжних із Чернігівщиною губернях теж виник гутний промисел. А втім його перенесено туди від нас. Люди, котрі вміли виробляти скло, трапляються в історії чернігівських гут як відкупники гут, або майстри, до того зайшлий елемент трапляється в великій кількості ще в половині XVIII ст.

А як виробляючи скло, треба на тому добре знатися й мати чималенький досвід, то траплялося, що деякі родини займалися гутним промислом із покоління в покоління, ріднилися одні з одними, передавали одні одним гуту, то-що. Маючи на увазі, що національність майстрів, без сумніву, відбивається на формах і зовнішнім вигляді його скляних виробів, ми зупинимось докладніше на тих гутниках, котрі виділялися з їх загальної маси.

Найперше ми згадаємо за тих гутників, котрі поприходили на Чернігівщину з інших місць, беручи до уваги самих-но головніших майстрів. До таких гутників безперечно належали: Василь Баран, „зашедший с Польши“, що біля р. 1753 тримав на відкупі гуту в гр. Олексія Розумовського, що від його імени й дістала назву Баранівка (дивись її); Криштоф Бука та його син Мартин, гутники в с. Бречі (1705 р.); Ян Шот, мазур, та його тесть Дубонос, що поставили в 1660-х роках гуту при с. Грузькій; Іван Томасченко, вже р. 1675 продавав свою гуту на р. Терепені (тепер с. Гутка, Глухівського повіту); Іван Кисель, „Польской области, релѣгии Римской“, що тримав на відкупі 1754 р. гуту в с. Лісна; Василь Скабичевський, що поставив гуту в с. Машеві (до 1704 р.) та інші. Відкупниками гут і головними майстрами в них бували й великороси, як напр. „Московской 2-й гильдії купецъ Василій Петровъ“, що тримав на відкупі 1767 р. гуту в с. Лісній, та мешканець м. Болхова Прохор Семенов, що в 1742 р. платив за Добродіївську гуту 20 рублів. Тут-таки випадає згадати й про розкольників. Були з них люди заповзятливі, й через те вони відиграли велику ролю в розповсюдженні гутного промислу. За осередок гут, що їх поставили розкольники, була слобода Злинка (Новозибківського повіту), де р. 1781 було п'ятеро гут, чи скляних заводів. Вони належали Іванові Ковальову, Іванові Ретивину, Кіндратові Єрмолаєву, Дмитрові Санникову та Олексієві Хрущову. Близько того самого часу Тимофій Долгов, „житель раскольничей слободы Клинцовъ“, тримав на відкупі гуту в с. Корецькій Гуті (Суразького пов.), мешканець с. Добрянки Іван Орешніков тримав р. 1767 на відкупі Ловинську гуту; Сосій Платонов, Клинцовський мешканець, платив за оренду гуту в с. Лісній 150 рублів (1781 р.) та інші ¹⁾.

¹⁾ Представники заможної козацької старшини, при нагоді, не ухилялися від можливості познайомитися, як виробляли скло по інших місцях. Отож Микола Ханенко, гене-

Траплялися, як орендарі гут і власники — посполиті, отож, напр., Степан Литвин (див. с. Лукавиця та інші) і ціла низка інших, що брали на відкуп монастирські та державницькі гуті.

Найвизначніші з гутницьких родин, що утворилися в XVII-XVIII ст., були — Скабичевські, Богинські (Чумаки), Білозерські, Лосі та Іваницькі. Їхні докладні родоводи ми наведемо далі, а тут зазначимо тільки, що родина Лосів була в дуже тісному родинному звязку з Чумаками (Богинськими) та Білозерськими, а Скабичевські були споріднені з Богинськими та Чумаками. Ці родинні звязки підкреслюють одне характерне явище — гутницький промисл спадкується в низці родин та їх поколінь.

Тепер з'ясуймо ті умови, що за них будовано гуті. На жаль, документальних матеріалів ми маємо обмаль, і це не дає змоги розв'язати як слід цілу низку питань, що виникають при першій спробі освітлити цю темну сторінку з історії гут на Чернігівщині.

Найраніші звістки про чернігівські гуті належать до 1660-х років (гута при с. Грузькій, с. Гуті, Конотіпського пов.), але ми як єсть нічого не знаємо про те, який договір було складено між гутником і власником землі та лісу, та чи обкладала влада з фіскальною метою гутників певним податком. Вище ми були казали, що як влада, так і власники, дуже охоче дозволяли, ба навіть заохочували ставити гуті. У цьому власниками, безумовно, керувало бажання добути з цієї галузи промислу будь-яку користь і вигоду, — тому можна певно сказати, що кожен, хто ставив гуту на власницькій землі й користувався з власницького лісу, мусів сплачувати, грошима чи скляними виробами, певний податок державцеві. Про розмір цього податку ми маємо деякі дані, що належать до XVIII ст. Тільки-ж перше, ніж говорити про ці дані, треба відзначити, що в нашому розпорядженні немає жадної вказівки на те, що влада, видаючи дозвіл збудувати гуту в маєтностях, або на вільній землі, накладала на них податок до військового скарбу. Отже ми робимо висновок, що власники мали необмежене право ставити на своїй землі гуті.

Дуже можливо, звичайно, що, одержавши дозвіл збудувати гуту, державець віддавав представникові влади „поклонь“, себ-то купував цей дозвіл ціною певної грошової суми. Тільки-ж такий „поклонь“ ми можемо вважати за певний звичай, але аж ніяк не можна вбачати в

ральный хорунжий, автор відомого „Дневника“, пише в ньому 24 липня р. 1745: „Рано был тамъ-же на Карповцѣ (в Петербурзі), въ домѣ архіерея Новгородского, у Братскаго архимандрита Кулябки... После полдня были у мене судіи полковые: Гадяцкій — Родзянко и Лазаревичт, зъ которыми и до стекляныхъ заводовъ ходили“. („Дневникъ генер. хорунжого Николая Ханенка“, Київ. 1887, стор. 249). Може, при таких відвідинах, козацькі державці замовляли для себе які-небудь вироби із скла, а також вступали в зносини з майстрами й потім закликали їх до роботи на своїх власних гутах... Звичайно, це тільки наші припущення, і нічого певного в цьому питанні ми поки-що не знаємо. У всякім разі, самий факт, занотований Ханенком, дуже цікавий і свідчить про допитливість нашої вищої верстви в ті часи.

ньому певного, точно означеного податку на гуті. Гетьман Мазепа, видаючи р. 1705 генеральному судді Василю Кочубеєві універсала на право закласти хутір на р. Уличці, пише в ньому: „надалисмо ему мѣстце на рѣчце Улицѣ: межі пустошами для устроєня хутора, где тепер з вѣдома нашего гута ест заведена“¹⁾. Ні про які обов'язки Кочубея для гетьманської влади тут не згадано. Очевидячки, старшина мала право ставити на своїх землях гуті, не платячи за це жадних податків до військового скарбу. А влада охоче дозволяла ставити гуті, бо вони притягали до себе людність і ставали за джерело прибутку для самої влади — державців.

Інакше було з державницькими маєтками, що до них треба зарахувати й ті з них, котрі йшли „на булаву“, себ-то на удержання гетьманського двору. Акти подають нам досить матеріялу, щоб з'ясувати умови, за яких поставали гуті в таких маєтках. Гутник, бажаючи поставити гуту на землі, котра йому не належала, повинен був скласти договір із власником, що його лісом він, звичайно, користувався для дров та щоб одержувати необхідні за-для виробу скла матеріяли. Подамо кілька зразків таких договорів.

Гетьман Мазепа, дозволяючи 1704 р. Машівському гутникові Василю Скабичевському поставити гуту між Погорільцями та Жадовом (нині с. Лосівка), пише в універсалі: „А построивши (гуту), мѣть онъ, Василь Скабичевскій, предъ его, гетмана, оказатись и учинити зъ нимъ, гетманомъ, уговоръ и постановлене: по чему маєтъ зъ той гуты въ предлежащіє места на годъ до шкатули гетманскої давати“. На жаль, ми не знаємо, яку саме „рату“ Скабичевський зобов'язався давати гетьманові за володіння гуті, але згодом, коли гута була на відкупі в Антона Лося, цей платив за неї й за млин 39 руб. 60 коп. (1734 р.). Стількиж платили за цю гуту й року 1750.

Іван Кричевський, поставивши р. 1739 гуту в Шишківці, що належала до маєтностей Троїцько-Іллінського Чернігівського монастиря, зобов'язався платити монастиреві рік-річно за гуту, млин і гуральню 25 руб. оренди грішми й 10 кіп скла, себ-то 600 речей скляного посуду. Року 1774 Кричевський платив монастиреві за оренду Шишківської гуті, млина, гуральні, озер, сінокосів, шинка й за те, що користувався з праці людей, котрі жили в Троїцькій слобідці, вже 150 руб., 10 кіп столового посуду та 1.000 „злоткових“ шиб.

За Блешнівську гуту 1734 р. платили „до дворцу Ропского“ тільки 10 р, Леонтій Деснов, що держав на відкупі 1786 р. Витівську гуту від Київно-Печерської Лаври, платив їй рік-річно 50 руб., 50 великих флашок і 1.000 „ординарных“.

Гутник Степан Степанович платив генеральному писареві Семенові Савичеві за гуту в с. Довгій Греблі 16 руб. (1724 р.).

Надзвичайно складна була платня за Хотилівську та Новоугринські гуті. Р. 1786 за них платили „бутиль болших 110, штофовъ 500“,

¹⁾ Див. Стара (Кочубеєва) Гута.

300 руб. грішми „да присилаеміе от архимандрита намѣстника и соборнихъ (старцевъ) погребци-фляшь по надобности“.

Нарешті, гутник Іван Чумак, що поставив 1720 р. гуту за дозволом гетьмана Скоропадського в Шептаківській сотні, зобов'язавсь давати до „обителі Гамалѣвской рати по сто золотыхъ и сколько потреба шкла“ „вистатчать“. Р. 1731 Іван Чумак за ту саму гуту повинен був платити по 20 руб. оренди й давати „до двору гетманского шкла с потребу“.

З цих численних прикладів видно, яка різноманітна була платня за орендування гут. Платилося або самими грішми, або — що траплялося частіше — грішми й певною кількістю скляних виробів. Протягом XVIII ст. розмір орендної платні ступенево зростав, і цей зріст ми можемо докладно простежити на історії Шишківської гуті.

Гуті звичайно ставили по лісах, на піщаному ґрунті, поблизу текучої води. „Село Ловинь — говориться в його опису з 1781 р. — положеніе имѣть въ лѣсѣ, на пѣщаномъ неровномъ мѣстѣ, при р. Ловины“. Про с. Лісну сказано що воно лежить „на ровномъ пѣщаномъ мѣстѣ, при болотѣ, называемомъ Лѣсное; окруженна лѣсами и между ними пахатними полянками“ (1781 р.). Таких прикладів можна б навести ще багато, тільки-ж у цьому немає жадної потреби, адже не важко зрозуміти, чом гуті будовано саме по таких місцях: тут були всі необхідні умови, щоб будувати гуті, знов-же й для того, щоб виробляти скло. У деяких випадках ліс для гуті купується в сусідньому селі, а деколи навіть у селах, котрі лежали по-за межами Чернігівщини. Так, напр., Степан Литвин, що держав на відкупі р. 1781 гуті при с. Лукавиці (Мглинського повіту), купував ліс у „Россійскихъ деревняхъ Хаталинѣ и Ширковкѣ“.

Майстрі, що працювали в гутах, жили здебільша окремими „слободками“, спеціально для них побудованими. За приклад для цього може стати Муравинська гута (див.). Що-до цього маємо цілковиту аналогію між гутами й руднями: рудники жили теж у „слободках“ поблизу рудень. З часом навколо таких слобідок зростали села та присілки, що до нашого часу зберегли назви гут та рудень, — це цілком докладно зафіксує історію їх повстання і первісного заселення.

Про гуту біля Вепринської рудні (її поставлено р. 1781) ми знаємо з опису, що як її ставили, то збудували ще й „для наемныхъ людей около той гуті пять хатъ и небольшой для приезду (очевидно, власника) деревяной дом“. Біля гуті бували, крім житлових хат для майстрів, також і інші хазяйські збудування. Так, напр., про с. Корецьку Гуту в одному документі сказано, що тут переховувалися „в онбарѣ новомъ всякой посуды простого шкла возов з двадцать“ (1723 р.).

Гуту, як промислове підприємство, цінували не дорого, надто, коли її встатковано по-звичайному. Лазар Матвієвич заплатив 1675 р. за гуту з ґрунтами, полями „присѣвками сіножатями, дубровою, ставом і домами“, разом тільки 75 золотих. Добродіївську гуту з „угодьями“ р. 1742 продано за 380 руб., а 1761 р. уже за 2.000 руб.

Що-ж являла собою гута та як її було споруджено? Спитуючись одповісти на це питання на підставі нечисленних уривкових вказівок, що збереглися в актах, уважаємо за необхідне зазначити, що ми торкатимемось самих-но давніх гут XVII-XVIII ст., коли вони мали кустарний характер і не перетворилися ще на скляні фабрики, себ-то підприємства фабричного характеру з технічним устаткуванням.

Завдяки щасливому випадкові, нам вдалося знайти рисунки, що правда — дуже схематичні, гут, позначених на планах 1724 і 1732 рр. (див. гуту Ожинку і Деменську). Гути змальовано на них у формі звичайних дерев'яних повіток, до того комини проходили через дах, а не через бовдури, зазначені в житлових будинках. Р. 1767 Блешнівська гута складалася з одного, бошого“ сарая; одна з Злинківських гут містилася р. 1781 „въ одномъ деревяномъ амбарѣ“. Гуту, що її збудував Петро Корецький р. 1724, описано так: „гута, что скло дѣлаеть простое, огорожена в стены кругом бревенъем, накрыта дранью“. Гутою, в вузькому розумінні цього слова, як це видно з вищенаведених описів, звалася та будівля, що в ній виробляли скло. Відповідно до кількості печей, гути поділялися на кілька категорій. Кожна піч містила одну або декілька „дойниць“, так у давнину називали вогнетривалі горщики для топлення скляної маси.

Примітивна була, напр., гута побудована в с. Баранівці; про неї сказано, що в ній виробляють „стекло простое на одну печь“ (р. 1767). Блешнівська гута мала дві печі, що в них виробляли „стекло просътое“ (1767 р.), Олександрівська — 4 „дойницы“, і в них виробляли не саме біле й зелене скло, але також і звичайні пляшки, ба навіть „разную хрустальную посуду“ (1781 р.) і т. и.

Хотилівська гута править вже за зразок досить складного влаштування. За описом р. 1781 вона мала 8 дійниць, з них в одній виробляли „поташное“ скло, а в другій — кришталеве.

Наприкінці XVIII ст. гути, подібні до Хотилівської, становили мабуть винятки. Принаймні, про гуту, котра була в с. Вепрівській рудні (Суразького пов.) і належала гр. П. В. Завадовському, сказано, що тут р. 1781 була „вновь здѣлана отъличная другихъ в семь полку гута, дойниць на 8; въ ней печей, кромѣ двухъ рабочихъ, роспускной одной, сушеныхъ 5“. Очевидно, те, що існували різні печі, спричинялось до того, що скляні вироби були досконаліші.

Найскладніше було встатковано Воронівську гуту (Новозибківського пов.), що належала гр. П. А. Рум'янцову-Задунайському. Тут р. 1781 була спеціальна піч для обпалювання дійниць, після — піч „гартовая“ (для гарту), третя — „аршная“ (?), четверта й п'ята, у якій містилося 8 дійниць, і, нарешті, шоста, що її зазначено „въ другомъ сводѣ“ — „роспускная“ (для виробу листового скла).

Залежно від збуту своїх виробів, гути поділялися на два роди: одні виробляли скло найбільше для промислової мети, інші — тільки щоб задовольняти буденні потреби їхніх власників. Проте гостро роз-

межувати типи гут у цьому відношенні — важенько. Часто гуті набували того чи іншого характеру, що змінювався залежно від розвитку виробу й інших причин. Але ми зустрічаємо такі гуті, про які сказано, що вони виробляють скло тільки для власника. „В оном заводѣ, — сказано про Близнівську гуту 1767 р., — скло дѣлається тамошними подданными собственнымъ владѣльческимъ коштомъ толко на дворовую владѣльческую потребу“. Року 1717 за полковником Журавкою затверджено було гетьманським універсалом „стеклянной завод для дѣланія на свой дворовой обыход стекла“. Знов-же вказівку на такий обмежений характер гут, мабуть, могло викликати й те, що власник побоювався, щоб її не обклали будь-якими податками, коли-б вона збувала свої виробі на сторону. Але не можна також заперечувати й те, що гуті могли закладати тільки з такою вузькою метою: власник, що мав багато маєностей, міг, звичайно, бажати мати своє скло, як віконне, так і для посуду „на дворовую потребу“.

Майстрі, котрі працювали в гутах, поділялися на декілька категорій, що їх назви збереглися по деяких документах; тільки не раз-у-раз можна їх зрозуміти, бо на Чернігівщині гут давно вже немає, й не багато живе ще людей, котрі або самі в них працювали, або були за свідків життя гут. Хоч як ми силувалися порозшукувати таких людей, тале-ж, коли не брати на увагу невеликих винятків, нам у цьому, на жаль, не пощастило. Тому ми, заздалегідь зазначаємо, що не все в цій галузі ми зможемо пояснити.

Поділ робітників на гутах по спеціальностях відбувся досить вчасно, тому що виріб скляних речей сам собою складний і вимагає спеціалізації. По давніх паперах ми зустрічаємо такі категорії гутницьких робітників: гутники, ремісники (або „майстера“) склярі, шулярі, осмольники, складачі скла, будники, ковалі, ганчарі, попельники. В опису Лосевої гуті читаємо: „При той гутѣ слободка, где живутъ мастеровые люди; въ ней мастеровыхъ людей: шкляровъ, что делаютъ стекло, 8 дворовъ, шуляровъ 7 дворовъ, будниковъ 4 двора, осмольниковъ 5 дворовъ, коваль 1 дворъ, ганчарь 1 дворъ“ (1734 р.). У Чумаковій гуті 1734 р. жили „мастеровые люди“: склярі, попельники, осмольники і шулярі.

Спитуймось тепер з'ясувати, яку саме роботу в гуті виконував кожен із цих майстрів та робітників.

Гутники, що їх акти звать також „ремесниками“ і „майстерами“ — вивували скляні виробі. Іноді (див. Лосеву та Чумакову гуті) їх звали й „шклярами“, але під такою назвою треба розуміти частіше людей, котрі виробляли рами для вікон та вставляли у них шибки ¹⁾. Правдоподібно, гутників звали також „составщиками стекла“.

¹⁾ В словниках Грінченка та Дубровського „скляр“ (шкляр) перекладено словом „стекольщик“. Склярське ремесло, як виготовлення рам та їх заскління, як ми вже бачили на прикладі Львову, існувало давненько. На Лівобережжі ми зустрічаємо склярів наприкінці XVIII ст. 1690 р. на Стародубівським уряді, „ставши очевидно, Семенъ

Шулярі наглядали за тим, щоб справно опалювали печі та готували для цього дрова („каторіє шурують пьчъ и дрова“, — сказано про частину робітників Блешнівської гуті в 1781 р.). Наприкінці XVIII ст. шулярі одержували 10 коп. на тиждень (Блешня). Шулярі працювали на дві зміни (р. 1767 згадується в Неданчицькій гуті „ночної шуляр“). Найточніше перекладати слово „шуляр“, що вже вмерло, словом „кочегар“.

Осмольники приставляли на гуту осмоли, себ-то смолисті соснові дерева, що їхній попіл був особливо цінний для добуття скляної маси. Один із неданчицьких старожилів згадує р. 1826, як він „рубиль вь лѣсу осмоли и по заготовленіи оныхъ осмолоть забираль ихъ и перевозиль вь гузу Архіерейскую“. З цього видно, що соснові дерева, перед тим як їх доставляли на гуту, оброблювано якось на місці.

Складачі скла виготовлювали на гуті скляну масу, фарбували її, то-що. Правдоподібно, так звалися сами гутники, чи майстрі. У Блешні 1781 р. їх було двоє й діставали вони річно по 26 рублів.

Будники, очевидно, заготовлювали поташ, що з нього є одна з найважливіших складових частин скла. А як поташ, здебільшого, видо-

Толпенко и Алексій Макаренко, жители Березинскіе, ремесла склярского“, розповідали, „же“ вони, „едучи на ярмарокъ Зборницкий вь мѣсто Стародубъ вь оболонкахи, догнали двохъ нѣякихся молодиковъ подь селомъ Черноокowymъ“, в яких, на їх думку, було покладено речі („Черниговскія Губернскія Вѣдомости“ р. 1852 № 38, стор. 413). Деякі дані про платню, що її одержували склярі в першій чверті XVIII ст., знаходимо в рукопису „Щѣтная выписка Малоросійской Колегіи Комисара Якова Долбни 1723 году“. Тут є така замітка: „№ 50. Октября 23. По указу Колегіи выдано Глуховским жителѣм, лавошнице вдовѣ Катруше за взятыє у ней в Колегіи за 40 шипок скла 13 копѣекъ, ковалскому цехмистру за жалѣвной шинѣ дан 10 копѣекъ, ковалю Герасиму Колюкову за два топора, по 24 копѣйки за топор, 48 копѣекъ, скляр амъ Корвѣю да Семену за дело і за починку окончинь 44 копѣйки, да за фунтъ олова 7 копѣекъ, итого 1 р. 22 коп.“ (Архів Черніг. Губ. Правління. звяка 2, № II, арк. 44). Р. 1768 міщанин Стародубський ван Контіпалов (одружений, між иншим, з удвою Артема Шкляра) „пропитание себѣ имѣть с мастерства шклярского, капитала в себѣ собственного не имѣть и на кредитъ ни у кого не беретъ“ („Румянц. Генер. Опись Малор.“, опис м. Стародуба л. 331, 346, 413; тут згадуються й інші склярі).

Досі на ярмарки ще приїздить склярі й привозять на продаж готові рами з склом.

У Києві склярське ремесло виникло також досить давно. Завдяки „Расходной книгѣ Кіевской приказной избы“, що її видав Оглоблін, 1675 р., ми можемо познайомитися з умовами платні кийським склярам цього часу. „Приказная изба“ на протязі цих років зробила такі видатки: 1) „Кіевскому жителю шкляру Кондрату Яковлеву, за большую окончину“, що „сдѣлалъ онъ къ образу Пречистыя Богородицы, Антонія и Феодосія Печерскихъ чудотворцевъ, которой поставленъ вь Печерскихъ ворогахъ на башнѣ, — и за ту работу, и за шкло, и за олово“, 20 алтин; 2) „окончиннику“, московському стрільцеві Микиті Олексієву „за 8 окончинъ новыхъ вь деревѣ“ (по двору дьяка Івана Калітіна) — 8 гривень; 3) він-же одержав 10 алтин за дві „окончини“ „къ кіевскимъ воротамъ вь караульню, гдѣ стоятъ сотники“; 4) „окончиннику“, стрільцеві Іванові Карпову за три „окончини большихъ“ — 20 алтин. Звідси бачимо, що склярами бували також і московські стрільці; вони займалися цим ремеслом поруч військової своєї служби. Напевне, скляр уставляв скло й у „большой фонарь“, за що одержав 3 алтина й 2 деньги („Чтенія вь Историч. Обществѣ Нестора-Лѣтописца, кн. XI, стор. 8, 19).

бували з золи або попелу, то — треба гадати — таку саму працю виконували й попельники. Часом зобов'язувано селян приставляти для гут золу. Р. 1847, напр., кожен селянин мав приставити до Радомської гуті „по заведеному издавна обычаю, четверикъ печной золи и срубить полсажня дровъ“ на рік.

Ковалі частенько жили при гутах, бо їхнє ремєство було необхідне, щоб виготовлявати залізнє рурки для видування скла та иншого знаряддя.

Ганчарі робили печі й „дойниці“, себ-то горщики з огнетривалої глини, що в них варили скло. Вони-ж, звичайно, і лагодили, коли треба, печі, то-що.

Гутницькі „мастеровые люди“ найбільше належали до посполитих і ремісникували, як це ми зазначали вже попередю, цілими родинами, спадкуючи знання від батьків, рідних, сусідів, то-що. Переглядаючи склад людности гут тоді, коли він точно відомий, не можна не зазначити, що складавсь він або з уродженців певної гуті або инших гут. Для прикладу візьмімо Баранову гуту й гуту біля с. Лісної. На першій з них 1767 р. було 20 хат без дворів, що в них жило стільки-ж родин; до цього 8 батьків було родом з Добродіївки (два), — Кочубєєвої гуті, Пакульської, Деменської рудні, с. Тихонович, Шевченкової гуті і Лозовської гуті. На другій, того самого часу, з 10 голів родини — 4 були теж родом з инших гут: Машівської, с. Рожнів, Вепринської гуті й гуті Київо-Печерської Лаври. Инші гутницькі майстри й робітники не були звязані своїм походженням з инакшими гутами.

Торкаючись питання про склад майстрів, котрі працювали по гутах, треба зазначити, що серед них досить часто подибуємо емігрантів з Польщі (під нею найчастіше треба розуміти Правобережжя та Литву) та з Великоросії. Це явище не повинно нас дивувати, бо воно тісно звязане з иншим явищем, що його зазначили ми вже раніше, а саме з великою кількістю фундаторів та відкупників гут, котрі походили з тих самих місць. Цілоком природньо, що майстер-поляк давав роботу на своїй гуті своїм землякам, як це видко, напр., із складу майстрів Баранової гуті за 1767 р.: з двадцятьох майстрів, що працювали на ній, показано „родимцами Полской области“ 5, а саме — Іван Івашенок, Клим Сидоров, Козьма Кононов, Федір Супрунов та Іван Козлюк. Сам Баран теж був, як ми вже згадували, „зашедшимъ с Полщи“. Майстрів та робітників — поляків зустрічаємо чимало також по гутах: Желізницькій, Лісній та инших.

Цікаві також указівки в деяких документах на те, що серед майстрів, котрі працювали на чернігівських гутах, були великороси! Що правда, ці вказівки знайшли ми тільки в описові Старої Кочубєївської гуті. Р. 1767 один із тутешніх гутників був „родимецъ Севского уезду слободи гуті Гавриловой, владѣнія Стефана Федоровича Апраксина“, а другий з мешканців гуті займавсь тільки гуральництвом і був „родимецъ Трубчевского уезду Денисовой Гуті Государевой“. У Сівському,

Брянському та Трубчевському повіті Орловської губернії, де межувала вона з Чернігівщиною, була ціла низка гут: Тарасівка, Шем'якіна, Гаврилова, Денисова та інші ¹⁾).

Ми навмисне докладно заналізували склад майстрів і раніше — відкупників та фундаторів гут — за їхнім походженням. Адже цьому ми надаємо не аби-якої ваги. Безперечно, заходжі майстрі приносили з собою не тільки свій смак у гутному виробницті, ба й технічні при звичаєння; ті й другі, переплітаючись з місцевими, впливали на еволюцію форм скляних виробів, їх офарблення, мотиви орнаменту, то-що. Може бути, що вказівки в Рум'янцівському Генеральному Описі, що з нього ми зачерпнули дані про походження гутників, не скрізь точні й емігрантами „ізъ Полщи“ в ній названо місцевих посполитих, котрі втекли від власників. Тільки-ж нам здається, що таких „захожихъ ізъ Полщи“ майстрів по чернігівських гутах безперечно було багато. Отже, хто працюватиме в галузі історії українського скла з історично-художнього боку, повинен узяти на увагу це явище в цілій його повноті.

Перейдімо тепер до побуту гутників, і опишімо тії обставини, серед яких вони жили й працювали, і з'ясуємо питання про оплату їхньої праці.

Жили відкупники-гутники непогано. Василь Баран, що завідував гутю Барановою (вона звалася його йменням і належала гр. О. Г. Розумовському) мав двір, у якому були: світлиця з кімнатою, 3 хаті (одна була „впусте“), дві коморі, льодовня, льох і порожня винокурня. З хатньої худоби він мав 5 коней до праці, 4 волів, 5 корів і 2 телят. Ні землею, ні сіножатями Баран не користувався, і нарівні з іншими мешканцями гуті платив рік-річно 2 р. 4 к. податку. У нього було двоє робітників на хазяйському утриманні й платні; одному він платив 6, а другому 3 руб. річно. Більше-менше таке господарство було й у інших відкупників у власницьких маєностях; звичайно власники давали ще відкупникам-гутникам невеличкі ділянки землі під город і сінокоси. Звичайно достатки гутників, що виявляються з кількості худоби, залежали від прибутковости даної гуті, але взагалі після наведених даних про хазяйство й обставини, серед яких жив Баран, можна судити й про життя інших відкупників-гутників.

Становище звичайних майстрів і робітників було значно гірше. Це були пролетарі в цілковитому розумінні цього слова: жили вони в найманих хатах, деколи навіть таких, котрі не мали двору, не маючи частенько хатньої худоби. Зрідка тільки власники давали їм за-для користування невеличкі шматки городів та сінокосів. Дані, що їх знаходимо по документах, нічого не кажуть нам про заробітки майстрів. У Рум'янцівському Генеральному Описі про них звичайно говорить не виразно,

¹⁾ Р. 1750 Мальцови заснували скляну фабрику в с. Радутині, Трубчевського повіту, а 1767 р. перенесли її до д. Радиці, у Брянському повіті („150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго“, СПб. 1914, стор. XLVI — XLVII).

напр. „пропитаніє і снабдѣніє имѣть з майстерства свого“, або „ремесломъ стеклянним препитаніє имѣет“. За самий 1781 р. збереглися деякі дані про заробітки майстрів. У Блешні, напр., вони діставали третю частину скла, на Воронівській Гуті — по 50 коп. від кожної копи скла. Становище таких робітників та майстрів погіршувалося ще й тим, що всі вони платили податки („консистентская дача“), й податки тії доходили часом до 1 р. 12 к. на рік.

Крім майстрів та робітників, на гутах жили ще „ученики“, що вчилися гутницького ремесла. Таких „учеників“ ми бачимо, напр., у Баранівці. Тут, у майстра Івана Станка показано р. 1767 двох синів, що були в „обученіи стекла“ в Баранівці, у відкупщика Барана, і в Орликівці, у відкупщика Андросова.

Коли гут поменшало, то майстрі та робітники, котрі в них працювали, взялися до інших ремесел: склярського, посудного (з дерева), ганчарського, заходилися торгувати склом, то-що. Так, напр., коли закрилася гута в Баранівці, то мешканців її бачимо за „руководіємъ разной деревяной посуды“ та за виготовленням „простихъ с покупаемого въ гутѣ Блешневской скла окошокъ“ (1786 р.). Мешканці Ловині 1781 р. робили горщики, дерев'яний посуд, дерли „діоръ“, купували по сусідніх гутах просте скло та розвозили його „въ степные мѣста на продажу“. Мало не такі самі дані маємо й про Олешенські та Орликівську гуту.

Перейдімо тепер до з'ясування питання: що власне виробляли на чернігівських гутах?

Чернігівські гути виробляли чимало віконного скла, різного посуду, не виключаючи й кришталевого. Виробляли віконне скло всі гути, бо на нього був великий попит, але поруч нього видували й усякий посуд ¹⁾. Деякі гути спеціалізувалися на якій-небудь одній формі скляних виробів, залежно від замовлень, що одержували. Так, про гуту в с. Сядрині читаємо: „Въ сей деревнѣ стекляная гута, въ коей дѣлается зеленой воды

¹⁾ Треба сказати, що віконне скло бувало дуже різноманітне щодо розміру й навіть форми. Року 1786, коли описувано маєтки Київ-Печерської Лаври, ми зустрічаємо такі розряди віконного скла в різних будинках в с. Лищичах: в житлових будинках, де жили „економіи надзиратели“, „окошекъ полуаркушевого стекла 11, простого круглаго стекла 2“; в „людскихъ хатахъ: окошекъ круглаго стекла побытихъ 10, в олѣйнѣ, бондарнѣ и стельмашнѣ окошекъ круглаго стекла 8, въ банѣ, въ хатѣ при винокурнѣ, мельницѣ и шинкѣ — окошки круглого стекла“. В монастирі Успенськѣм Рязцевськѣм знаходимо по житлових кімнатах — „окошекъ четвертого стекла 6, простого круглого 9“, в с. Поповій Горі — „окошекъ аркушевого стекла 7“. Скляні вікна були цього часу мало не по всіх маєтках Лаври та інших монастирів на Сіверщині: в дер. Старій Гуті, в Печеницькому монастирі, д. Шапочках, с. Богородицькому і багатьох інших. (Арх. Черн. Каз. Пал. д. № 630). Це свідчить, що скло було поширене. Найкоштовніше віконне скло було аркушеве, це відбилося, звичайно, й на таких виразах: „Ой гляну я, гляну в аркушеве вікно“, „Що у мене двори коштовніі, що у мене вікна аркушовіі“ (Словарь укр. мови Б. Грінченка). Круглі шибки виробляли й на Московщині (див. „150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустального завода кн. А. Д. Оболенскаго“, СПб, 1914, стор. XLIV) і по багатьох інших місцях.

стекло на заказъ приѣзжающимъ изъ разныхъ малороссійскихъ мѣстъ“ (1781 р.). Але, здебільша, гуті виробляли те, чого потребував ринок. Дані про виріб кожної гуті, що пощастило роздобути з архівних паперів, ми подали далі, описуючи окремі гуті, а тут ми обмежимось на загальних зауваженнях й зупинимось на найцікавіших своїми виробами гутах.

Різноманітністю своїх виробів визначається кількоро гут. До таких належать: Блешнівська, Карповська, Крисківська, Савинська. На Блешнівській гуті виробляли наприкінці XVIII ст. „стекло фрустальное посредственное и простое зеленое, такъже листовое, шибы и всякая разного сорту посуда“. Про гуту в Карповичах ми знаємо, що на ній уже р. 1742 виробляли „шкло великое до оконъ“ (на замовлення означеної міри), „шкло аркушовое“, „фляши къ пуздеркамъ приробливанные“ і правдоподібно, кришталевий посуд, бо гута приймала бите скло для переробки. Дуже докладні відомості за 1730 р. збереглися про Крисківську гуту. Тут виконували замовлення на „простіе шибы“, сулії, пляшки, бутилки, глеки, „штопки“, слоїки та кубки. Такого самого характеру був і виріб скла на Савинській гуті, де вже за 1720-х років вироблювано: „аркушовые шибы“, пляшки до „пуздерків“, „банки лазебные, бутылки, як пліскуваті, так і круглі, „штопы до столу“, „фляши гарцовые“, глеки, то-що. Дуже можливо, що виріб інших гут не мав такого мішаного й різноманітного характеру. Тільки-ж за браком даних не маємо спромоги сказати про них що-небудь певне в цім відношенні; гуті ці визначалися, може бути, із загальної маси тільки через те, що до нас дійшли про них докладніші й детальніші відомості, ніж про інші.

Крім звичайного (зеленого) віконного скла й звичайного посуду, частина чернігівських гут виробляла скло поташне (біле), ба навіть кришталеве.

Поташ для гут привозувано почасті з Москви (Блешнівська гута), почасті вироблювано в с. Пирятині (Суразького пов.), де гр. П. В. Завадовський збудував поташний завод, що продавав поташ „приезжающимъ зъ разныхъ гуть по купщикамъ, пудъ по рублю двадцяти пяти копѣекъ и болѣе“. Цей завод виробляв на протязі кожного літа „по два, а иногда и по три пака, разумѣя въ одномъ по тридцати огнiвъ; изъ одного пака виходить поташ по двѣстѣ сорокъ пудовъ“ (1781 р.)¹⁾.

На жаль, ми не знаємо, які саме гуті купували поташ, не знаємо й того, чи-ж довго проіснував оцей завод, покликаний до життя зростом гутницького промислу в північній частині Чернігівщини. Була наприкінці XVIII ст. „поташня“ й при Хотилівській гуті (Остерського пов.), яка обслуговувала, здається, тільки цю гуту. Поташне скло „бѣлой воды для окошекъ“ вироблювано також у Корецькій гуті (1781 р.), в гуті при с. Лісній (1781 р.) і в Хотилівській гуті (1781 р.).

Кришталевий посуд виробляла ціла низка Чернігівських гут: Олександрівська (1781 р.), Воронівська („иногда переделивается с лому скло

¹⁾ Описаніе Новгородѣв. Нам-га (рукопис).

фрусталное“, (1781 р.), Долотенська (1781 р.), Лукавицька (1781 р.), Блешнівська („посредственное, 1781 р.), Ожинка (в 1753 р. приймала в переробку „стекло битое фрусталное“), Олешенська (1781 р.), Пакульська (1767 р.), Хотилівська (1781 р.). Звичайно, цей список не можна вважати за повний. Але й він показує, що кришталевий посуд місцевого виробу не був на Чернігівщині рідкістю. Якщо деякі гуті не вміли сами виготовлювати масу для кришталю, то вони користувалися битим кришталевим посудом, який знову топили, й після цього видували нові речі. А деякі гуті сами виготовлювали масу для кришталю; це свідчить про те, що гутницький промисл на Чернігівщині досяг при кінці XVIII ст. дуже високого розвитку ¹⁾).

Характеризуючи скляні вироби чернігівських гут, не можна не відзначити одної його форми, що була дуже поширена й мала широкий збут. Це аптекарський посуд, вироблюваний на замовлення у великій кількості, навіть для аптек, котрі були досить значно віддалені. Вище ми наводили вже указа р. 1662 Луковнікову про купівлю в „Черкаськихъ городѣхъ“, „скляницъ, а тѣ скляницы надобны въ Аптекарскомъ приказѣ“. Треба думати, що відтоді й почали на Україні, а можливо, що й на Чернігівщині, виробляти аптекарський посуд, і до того цей виріб повинен був досягти особливого розвитку, відколи Петро Перший позабудив аптеки. І справді, як побачимо далі, деякі чернігівські гуті виробляли аптекарський посуд уже в першій половині XVIII ст. Взагалі-ж маємо відомості, що аптечний посуд виробляли: гута Муравинська (1781 р.), гута Есимонтовського (1740 р.), Добродіївська (1781 р.), дві з Злинських гут (1781 р.), Шибиринівська (1738). Посуд цей ішов для аптек: Лубенської, Смоленської, Московської, Ризької, Петербурзької та приватної аптеки Якова Марковича; постачав її для двох перших наприкінці XVIII ст. „Московской І-й гильдіи купецъ Илья Якимовъ“, а Лубенська аптека в 1738-1740 рр. прислала в Шибиринівку купляти посуд „травника“ Василя Бурикова, і під його доглядом і керівництвом і виготовляли, здається, самий посуд.

Усі дані, що їх наведено попереду, свідчать про те, що чернігівські гуті наприкінці XVIII в. досягли високого розвитку що-до різноманітності своїх виробів. Обороти деяких з них і вказівки на ринки збуту свідчать про те, що й виробів було дуже багато. На гуті, що її заснував Корецький, вже р. 1723, як ми бачили попереду, зберегалось „всякой посуды простого стекла возовъ з двадцать“. Блешнівська гута р. 1781 виробляла до 270.000 речей із скла; оборот Олександрівської гуті під

¹⁾ У Росії кришталю й скла наприкінці XVIII ст. виробляли таку силу, що імператор Павло I указом 1800 року заборонив привозити його з-за кордону: „по достаточному количеству, — читаємо в цім указі, — выдѣлываемаго на российскихъ заводахъ стекла, зеркаль и всякаго рода хрустала повелѣваемъ привозъ оныхъ изъ-за границы запретить“. Але цю заборону було чомусь незабаром скасовано (до 1805 р.). („150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустального завода князя А. Д. Оболенскаго“, СПб. 1914, стор. XV-XVI).

той самий час досягав 1.500 руб., а Воронівської до 1.000 руб., до того-ж на ній виробляли до 2.000 кіп скляних виробів (себ-то 120.000 речей). Деякі Злиньські гути виробляли до 5.000 кіп (300.000) речей, то-що.

Збували чернігівські гути свої вироби, крім згаданих уже аптек, ще й у такі місця Чернігівщини: Семенівку, Ропськ, Горськ, Стародуб, Мглин, опісля — на Білорусь, до м. Орла, Харкова, Білгорода, Глухова, Ніженя, Ромна, Зінькова, Гадяча, Ярославля, Рильська, Смоленського, В'язьми, Дорогобужа.

До цього довгого списку увійшли тільки ті місця збуту скляних виробів чернігівських гут, про які ми зустріли відомості за 1781 р. Список цей, річ ясна, неповний, але й він красномовно свідчить про те, оскільки широко розходилося скло з Чернігівщини. Наші джерела зазначають самі великі осередки, куди вивозили українське скло, але, безперечно, воно розходилося через ярмарки по ще ширшій території ¹⁾. Одними з великих осередків торгу були наприкінці XVIII ст. сл. Злинка, Ніжень та інші торговельні міста ²⁾. Наші джерела не згадують про Київ.

¹⁾ Ми маємо відомості, що торг скляними виробами до того-ж високої якості відбувався по різних місцях Лівобічної України вже в першій половині XVIII ст. Автор щоденника, Яків Маркович купив, наприклад, 15 жовтня 1737 р. в Гадячі „рюмку кришталюю зъ кришкою, за 4 гривни“; 1 листопаду 1738 р. він купив у Ромні „у Кіяниць пудерко з добрим водками за 16 руб.“; 10 березня 1740 р. — в Глухові „чашокъ полдюжини... и стекло“. На жаль, ми не знаємо, чи місцевого виробу були ці речі, чи ні.

1767 р. нам зустрілися ще такі згадки про торг склом по різних місцях Лівобережжя: в м. Мглині, Федір Кожух „имѣть промыселъ оболонокъ и протчій стеклянній“; в м. Ніжені козак Грицько Хвостик торгує склом, а козак Петро Дудченко — „дѣлаеть ремесло малярское і торгуеть в лавки шкломъ“; в тому-ж місті „раскольникъ Михайло Подпружниковъ торгуеть в наемной лавки хрустальною посудою и протчими мѣлочами“; в м. Козельці продавав скло Яків Шкляр, що мав на ринку комору; в м. Опушному Федір, Максим та Іван Скаляри, „покупали стікло в Черниговскихъ стекляннихъ заводахъ, за привозомъ, продають врознь“; в с. Млинах, Опішнянської сотні, Яків Филь, „покупае стекло в Черниговскихъ и другихъ стекляннихъ заводахъ воями, продаеть врознь“; в м. Городищу, Миргородського полку, торгував „равнимъ простимъ скломъ врознь“ Грицько Скаляр; в м. Стародубі торгував на базарі „врознь простимъ стекломъ“ Єлисей Шкляр... Цікаво зауважити, що по інших місцях не згадується про торг склом: ні в Новгородсіверську, ні в Острі, Переяславі, Чернігові, Полтаві, Прилуці, Гадячі (Бібліотека Унів. св. Володимира, рукописи О. М. Лазаревського № 39).

²⁾ Наприклад, на ярмарки, що бували 1783 р. в м. Носівці, купці, між иншим, привозили „черепаную и склянную посуду изъ полку Черниговского и сотни Моровской“ („Описаніє Черниг. Намѣстничества, л. 38). 1768 р. в Стародубі було дві людини, що торгували склом: один — „Тимох Петров Пашкевич, уроженецъ Полской области“, про якого сказано, що він „промисль имѣть продажею простого скла, покупаемого имъ в гутах“, і другий — козак 2-ої полкової сотні Єлисей Шкляр, цей „промисль имѣть перепродажею на базари скла, которое покупаетъ ездячи по гутах“ („Румянц.-Генер. Опись Малорос., опис м. Стародуба, л. 57, 58). У Ніжені 1780 р. декілька приїжджих купців продавали кришталевий посуд (Архів Черніг. Губ. Правління, д. „военный“ 1780 р. № 2464).

Ми маємо ще такі відомості про торг склом 1781 р.: в м. Стародубі було „со стекломъ будокъ 4“; в Новгородсіверську — „Коморъ съ стеклянною посудою“; в м. Серединій Буді крамниць з рівним крамом і склом — 16; про слободу Злинку сказано, що „сія слобода особливо спосоъ нарочитый имѣть къ поставкѣ стекла, которого въ околично-

Звідси треба зробити висновок, що до Київа довозувало скло з Волини та ввагали з Правобережжя, а не з Чернігівщини. Коли звідсіля й ішло скло до Київа, то, правдоподібно, з тих гут, котрі лежали на Остерщині. На жаль, про них у нас звісток обмаль.

Ми могли тут навести ще деякі дані про ціни, що були на скляні вироби в XVIII ст., але, що дані ці дуже уривкові й немає змоги на їх підставі зробити якісь узагальнення, відсилаємо всіх тих, котрі цікавляться цим питанням, до описів окремих гут, де ці дані подано.

Тут слід-би ще згадати й про те, що деякі гути ставили на своїх виробках клейма; з них відоме нам клеймо скляного заводу в с. Жуковичах (див.). Та, на жаль, інших даних про клейма нам не доводилось зустрічати, хоча за указом од Сенату ще року 1744 наказано було ставити на скляних виробках „литери, чьей имянно фабрики и где деланы“. Очевидячки, цей сенатський указ не виконувано ¹⁾.

Часом розцвіту чернігівських гут була друга половина XVIII ст., коли і гут було найбільше і продукція їхня досягла найвищого розвитку й якісно, і кількісно. Шафонський у своїй книжці, складеній року 1786, так каже про гутницьку промисловість на Чернігівщині: „Стекла простаго въ Полѣсьи довольно дѣлается, которое хозяевамъ онаго изрядную приноситъ корысть; но бѣлаго оконничнаго большими листами, а меньше того хрустальной чистой посуды, кромѣ заводоу графа Кирилла Григорьевича Разумовскаго и графа Петра Александровича Румянцева-Задунайскаго и Дунинь-Борковскихъ, въ Новгородской-Сѣверской губернии состоящихъ, трудно найти“ ²⁾. Гутницький промисл на Чернігівщині занепав найбільш через те, що зменшилася площа лісів. А як технічні засоби, вживані по наших гутах, були примітивні, то без лісів вони існувати не могли. Що гути справді залежали від лісів, це видно хоча-б з отакого запису про Новоземницьку гуту за рік 1791: „къ гутѣ на продолженіе работы мало уже лѣсу осталось“. Ще впливала на стан скляної продукції й секуляризація монастирських маєтків. Монастирські гути попереходили до державного відомства (1786 р.). Тоді позакрибалися й то, здається, назавсиди, гуті: Витовська, Кисилевозаймицька, Неданчицька, Нова Гута та інші. Очевидячки, гутницька промисловість, що вимагала, як ми вже попередю зазначили, особистої ініціативи та спеціальних технічних знаннів, не знаходила цих умов у державному відомстві й тому колишні монастирські гути незабаром припинили цілком свою діяльність.

сти ея достаточно имѣется в разсужденіи вблизи состоящихъ ихъ собственныхъ и помѣщичьихъ осми гутъ“; про Глухів маємо дані, що в цьому місті „великоросійскіе купцы, живущіе въ своихъ домахъ, и наемныхъ, торгуютъ шелковыми и суконными товарами, також разными желѣзными, и стекляною посудою и имѣють капитала до 10 тысячъ“ (А. Лазаревскій, „Описание старой Малороссіи“, т. I, стор. 136, 212, 234, 452; „Описание Новгородсѣверскаго Намѣстничества“, рукопис). Була також 1783 р. крамниця „въ стекляною посудою“ і в слоб. Климовій („Опис. Новг. Сѣв. Нам.“, л. 98).

¹⁾ „150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго“, СПб. 1914, стор. IX, додатки, стор. 11.

²⁾ „Черниговскаго Намѣстничества топографич. описаніе“, стор. 21.

Але деякі гуті існували довгенько й коли не функціонували без перерви протягом сторіч, то тільки через те, що тимчасово бракувало лісу, або не було відповідної людини, котра взяла-б до своїх рук гуту. Коли на місці зрубаного виростав новий ліс, або з'являвся підприємливий гутник, то в тім місці знову відновлювалося скляне виробництво. До таких гут треба зарахувати, напр., Блешнівську та Ловинську гуті. Про першу з них згадувано вже р. 1734, а в-останнє — р. 1885, друга повстала не пізніш як р. 1722 і проіснувала геть аж до 1890-х років.

А втім, як підупала гутницька промисловість на Чернігівщині, можемо уявити собі з отаких числових даних. Шафонський року 1786 налічує в Чернігівському й Городницькому повітах 11 гут ¹⁾. Така сама кількість їх, але вже по всій Чернігівщині, була в 1812-1814 роках ²⁾, а 1838 року їх було тут тільки 9 ³⁾. Року 1881 на Чернігівщині було вже тільки 2 скляних заводи, й на них працювало 21 робітник; вони виробляли річно різного скла на 34.265 руб. ⁴⁾. Р. 1885 знов було 5 заводів,

¹⁾ З них, що були в Чернігівському повіті, 3 належали Київо-Софійському монастиреві, 1 — Братському училищному, 3 Київо-Печерській Лаврі, 1 — бунч. товаришеві Посудевському; „зола на оные покупается у сосѣднихъ обывателей а дрова изъ своихъ лѣсовъ употребляются; стекла выдѣлываются въ годъ: разной простой посуды по 51.830 копѣ, а въ копѣ полагается 60 посудинъ, оконичнаго мелкаго — 4.000 сотенъ („Черниг. Нам-ва топографич. описаніе“, стор. 228). Цікаво помітити, що скляні вироби лічили на копії й на Радийській кришталевій та скляній фабриці Мальцових (Брянського повіту). 1797 року майстри одержували тут 12 ¹/₂ копійок за копу, але в ній рахувалося тільки 20 штофів, або 25 полуштофів („150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго“, СПб. 1914, стор. LII), треба сказати, що на Україні в копії була різна кількість речей (див. далі). Про гуті, котрі були в Городницькому повіті, Шафонський подає такі відомості: „на всѣ сии заводы зола по разнымъ селеніямъ, какъ сего, такъ и Черниговскаго уѣзда, покупается; стекла жъ покупають разные здѣшніе и степные обыватели и по ярмаркамъ въ Кіевскую и Черниговскую губерніи развозять“ (ibid., стор. 328).

Трохи інші числа дає „описаніе Черниговскаго повѣта“ 1783 року. Згідно в цим джерелом, у цей час тут було 6 гут: „изъ оныхъ 2 казенные, кои отдаются на откупъ разнымъ людямъ: 1-й въ деревнѣ Откильнѣ, 2-й в деревнѣ Киселговомъ займищѣ, или Ткачевкѣ, 3-й въ деревнѣ Анновкѣ умершаго капитана Лизогуба, генераль-майорши Сахновской, 4-й въ хуторѣ Алешинскомъ, 5-й въ хуторѣ Суховирскомъ, 6-й въ деревнѣ Грабовской руднѣ. На оныхъ заводахъ выдѣлывается въ годъ 138.940 штук разнаго сорта зеленого стекла“. („Труды Черниг. Губ. Ученой Архивн. Комиссіи“, т. IV, стор. 165).

²⁾ З усіх 146 скляних фабрик, що існували під цей час у Росії, на Чернігівщині було 11, Волині 11, Київщині 8, Орловській губ. 8, Поділлі 4. Чернігівські фабрики рікрічно виробляли таку кількість віконного скла й посуду: аркушевого скла 746 ящиків, різного кришталевого посуду 3.181, речей ще на 250 руб., штофів 7.500, бутилок 13.620, півбутилок 22.000, різного посуду 371.424; всі ці вироби спродувано в самій Росії („150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго, исторической очеркъ“, СПб. 1914, стор. 234).

³⁾ Вони належали: княгині Варв. Серг. Голіциній (Суразьк. повіту, вироб. півштофи), міщанинові Єфимові Готиліну (Суразьк. пов. штофи); тайному совітникові Івану Григор. Лагоді (Новозибк. пов., штофи й півштофи); гр. Сергіїві Петровичеві Рум'янцеву (Новозибк. пов., пляшки); Леонтію Федоров. Ярошевицькому (Сосницьк. пов., посуд); в Городницькому повіті: поміщичі Варварі Танській (штофи й бутилки); штабс-капітанові Костянтинові Сахновському (різні вироби); майорші Лизаветі Кодинцовій (різні вироби). („150 лѣтъ Никол.-Бахм. хруст. зав. а...“, стор. 245). ⁴⁾ „Черниг. Губ. Вѣдомости“ р. 1882, № 39.

але вони не вдовзі припинили свою діяльність. Досить ясну картину, як зменшувалася на Чернігівщині скляна промисловість, подає д. Домонтович. У його книжці знаходимо такі рядки про гуті: „Песчаная почва сѣвѣрной части Черниговской губерніи и множество золы, выпаиваемой въ здѣшнихъ овинахъ, даютъ полную возможность вести это производство въ значительныхъ размѣрахъ. Однажъ, на самомъ дѣлѣ, производство стекла въ Черниговской губерніи не только не совершенствується, но, напротивъ въ послѣдніе десять лѣтъ значительно упало, въ чѣмъ можно убѣдиться, прослѣдивъ количество стеклянныхъ издѣлій за слѣдующіе годы: въ 1851 г. на 9 стекл. заводахъ выработано было издѣлій на 43.784 руб.: въ 1857 г. на 5 заводахъ на 22.108 р., въ 1860 г. на 4 заводахъ на 17.627 руб.“ На цих заводах було року 1860: 25 печей і 168 робітників, і вони виробляли: 102.736 пляшок і штофів і 447 ящиків скла; скло вироблювано зелене бугилкове й півбіле; скло аркушеве було трьох номерів, по 12, 10 і 7 рублів за ящик; тисяча пляшок коштувала на заводі 35 руб. сріблом. „Прежде въ губерніи, — додає Домонтович, — стеклянныхъ заводо́въ было очень много, они-то и ускорили опустошеніе лѣсовъ. Теперь они находятся въ тѣхъ лишь дачахъ, откуда сбытъ лѣса невозможенъ“ ¹⁾.

Доволі докладні відомості про скляні заводи на Чернігівщині вміщено в „Оцѣнкѣ недвижимыхъ имуществъ Черниговской губерніи“ ²⁾. Нехай усі описані тут заводи мають більш фабричний характер, все-ж на них безперечно збереглися давні порядки. Отож подамо тут дещо з відомостей, уміщених у цій книжці, тим більш, що по інших джерелах ми не зустрічаємо ніде даних про умови й розпорядок на гутах.

Автор, що робив опис скляних заводів, найперше завважує, що вони потребують лісу на паливо. Він констатує, що 5 тогочасних заводів цій умові завдовольняли: усі вони стояли в місцевостях, багатих на ліс. Скло топили, звичайно, у великих дерев'яних повітках з високими дахами з тертиць. У цих повітках, що звалися гутами, крім одної або двох печей для топлення, улаштовувано ще: піч, щоб випалювати горщики для топлення, печі, щоб ступенево охолоджувати пляшки („гартовка бутылокъ“) або загартовувати халяви (скляний циліндр; з нього, розрізавши його й розгладивши, виробляють аркуш скла); печі, щоб висувувати крейду та паливо, й піч, щоб перепалювати попіл. На тих заводах, котрі виробляли скло аркушеве, був ще один відділ заводу—гута, що звався инакше розпускним або розводним відділом; у ньому розпускали халяви. На заводах були ще: ганчарський відділ, де виготовлювано горщики для топлення й огнетривала цегла для топильних печей, повітки, щоб переховувати різний знадібок і вироби, приміщення для майстрів-виду-

¹⁾ М. Домонтовичъ, „Матеріалы для географіи и статистики Россіи собранные офицерами Генеральнаго штаба“. Черниговская губернія СПб. 1865, стор. 355-357.

²⁾ Видання Черніг. губ. Земства, ч. III, оцінка фабрик, Чернігів. 1886, стор. 172-176. Дані відносяться до 1885 року. Деякі згадки про Чернігівські гуті єсть також у „Матеріалахъ для оцѣнки земельныхъ угодій“, т. X, XIII, XIV, видання Черніг. Губ. Земства.

вачів скла й інших робітників. Майстри становили осібну упривилеювану класу робітників заробітком своїм і станом. Вони походили здебільша з інших губернь: Орловської, Смоленської, Рязанської, то-що. Платню вони одержували залежно від кількості виробів („сдѣльно“): від копи ¹⁾ й сотні пляшок, або від халяви ²⁾, коли вироблювано скло аркушеве. За копу пляшок та слоївків вони одержували 20-25 коп.; за 100 пляшок пивних, винних, шампанських 60-85 коп.; за 100 півпляшок 50 коп. і за одну халяву 1½ коп. Крім того були майстри, котрі за давніх часів користувалися невеликим городчиком, окремим будиночком й однією десятиною сінокошу. Кожного місяця скло витоплювали разів 14-15; добрий майстер міг за місяць заробити 20-25 руб. на пляшках, або 18-20 руб. на склі аркушевому.

Крім майстрів, на заводі також жили такі робітники: золотії, шуралі („кочегари“), одкладчики, підвозчики палива; ті, що терли крейду, місили глину; носії (що носили вироби від майстрів до окладчиків), — вони працювали тільки, коли витоплювали скло. Свої вироби чернігівські заводи спродували в цій-таки губернії, а також вивозили до Харківщини, Курщини, Полтавщини, до Гомеля, Ростова, Новочеркаську та інших місць. Вироби вантажили найближче на залізничних станціях — Городні, Сновську, а також пристанях на Десні, Сожі й Снові.

Для заводів потрібний був такий матеріал: солом'яний попіл, його купували в місцевих людей, по 60 коп. за чверть; сода (її діставали за кордоном, або-ж у Гомелі по 1 р. 25 коп. за пуд.); главберова сіль (її куповано в Кенігсберзі по 1 р. 32 коп. за пуд); крейда (з м. Бобович, Могилівської губ. по 15 коп. за пуд); огнетривала глина для цегли, що її купували в с. Шатрищах, Новгородсіверського пов. (25-30 коп. за пуд); огнетривала глина для топильних горщиків (глину виписувано з с. Величановки, Тульської губ.). Паливо здебільша брали з власних лісів, по 4-5½ руб. за куб. сажень.

Вираховуючи прибутковість заводів, автор робить висновок, що завод давав 5⁰/₀, коли капітал обертався один раз на рік, і 10 — 13⁰/₀, як капітал обертався на рік разів трое-четверо.

З цього джерела про чернігівські гуті ми використовуємо тільки ці дані. Вони, може, трохи нудні, тільки-ж цікаві тим, що в них, безперечно, є деякі спільні риси з даними про давні гуті, описані в нас попереду (порівн. назви майстрів, робітників, рахунок скляних виробів на копи, то-що). Тепер на Чернігівщині немає жадного скляного заводу...

Тепер треба сказати декілька слів про ролю, яку відігравали скляні вироби в нашому давньому побуті.

¹⁾ У копі тоді рахували: відерних пляшок (сулій) або банок — 5; піввідерних — 10; чвертьвідерних — 20, півтораквартових — 30, квартових — 40.

²⁾ В однім горщику вміщувалося щось із 25 пудів скляної маси, з якої виходило 250 халяв, або 2 ящики по 120 аркушів (розміром 16 × 15 вершків).

Попереду ми наводили різні звістки про вживання скляного посуду й віконного скла на Україні, а далі додаємо до них цілу низку документальних даних, що їх ми взяли з реєстрів рухомих речей XVII-XVIII ст. Усе це свідчить про те, що скляні вироби було дуже поширено в хатньому побуті, найбільше в українського панства. Але й у народному вжиткові воно трапляється дуже рано. „Скляний бог“ — отак ще й досі зве народ горілку й пляшку (штоф) із нею. „Тоді то й зазналася я із цим скляним богом“, „Прихилився до скляного бога, привчався горілочку вживати“, „Бачив уже скляного бога“ (себ-то вже п'яний) — такі вирази подає Б. Грінченко в своєму „Словарі української мови“. Маємо також і давні документальні дані про скляний посуд для горілки; до того-ж цей посуд часом уживано замість зброї в відповідних випадках на весіллях та інших урочистостях. Наприклад, у січні року 1693 „Улас Дмитрович з притомністю жони своєї Євдокии Леоновни“ скаржилися Стародубівському урядові на Варвару Леонівну Олексієву, „якоби она, Алексієва в небожчика Терешка на веселю, при многих словах ущипливих, кидала на ее, Власову шклянками“¹⁾. Ті-ж самі пляшки з горілкою державці безжалісно знищували, коли горілка в них була не з їх власного шинку, а з іншого. Маємо звістку, що року 1744 пані Посудевська, дружина державця с. Пльохова (в Чернігівському повіті), побачивши в своїх підлеглих пляшки з горілкою, покупленою в місцевого священника, звеліла їх порозбивати²⁾. Очевидячки, голосний ефект, коли знищувано в таких випадках скляні речі, приваблював до себе і дуже спокушав наших прадідів...

З скляних виробів особливо було поширено так звані штофи, плескуваті та чотиригранні пляшки. Розглянувши реєстри скляних речей (їх ми подаємо далі), ми цілком у цьому переконуємось. Найбільше їх уживано підчас подорожів і тоді переховувано в пуздерках-погребцях. У Павла Полуботка, наприклад, року 1724 було їх більш як двацяттеро, в Івана Черниша — 18 і т. д. Форми, розмір, прикраси й офарблення цих штофів надзвичайно різноманітні (див. словник скляних виробів), а це, між іншим, пояснюється й тим, що частина їх ішла до нас з-за кордону, з Гданська³⁾, Шлезька, Москви й інших місць. Вище оповідаючи

¹⁾ В. Л. Модзалевській, „Актовая книга Стародубскаго городского уряда 1693 года“, Чернігів. 1914, стор. 11.

²⁾ Священик с. Пльохова, о. Яків, 18 травня 1744 р. так писав, між іншим, про цей випадок у своєму „доношені“ Чернігівському протопопові: „Сего 1744 года, мая 12 числа, под час божественной литургии, стоявши в придѣлѣ, пані Посудевская обозрѣла в дворѣ моемъ подданоѣ своихъ дву женѣ, которыхъ, идучихъ з двора, велѣла спинить и, винайшедши в них купленную горѣлку, велѣла оныѣ пляшки з горѣлкою побить и потомъ прислала человѣка до попади з договоромъ, ижи горѣлки не продавала“ (Архів Черніг. Дух. Консисторіі, д. № 304).

³⁾ Яків Маркович часто купував у Гданському пуздерки. Ось уривки з його щоденника: 3 грудня року 1727, перелічуючи речі, що були куплені в Гданську, Маркович згадує „особливо пуздерко, а въ немъ 5 фляшокъ водокъ гданскихъ, а шестая разбилася“; 11 грудня 1730 р.: „Якова Дуброву щитали покупки отобрали, въ Гданску купленіе... за

про видатки Львівського братства в XVII ст., ми були зазначили вже, що пляшки дуже часто вживано й як подарунки представникам од найвищого духівництва¹⁾. Тільки-ж треба сказати, що, як столовий посуд, скляні вироби взагалі ввійшли в ужиток пізньою, мабуть чи не через те, що вони були неміцні й не могли рівнятися до посуду олов'яного; а той за давніх часів був дешевий і тому дуже поширений. Господарні люди вживали особливих заходів, щоб скляні речі зберегалися в ужитковій довший час. Так, відомий генеральний підскарбій Яків Маркович занотував у своєму щоденникові декілька відповідних розпоряджень. Ось одне з них: „Бутилки послани къ ему (господарю), которіе велено поросплатовать знову Сварковскому, а вновь плести лутше, и нѣмецкая одна для образца послана“²⁾. В хатньому вжиткові впродовж XVIII віку скляний посуд дуже часто, мало не виключно, вживали, щоб зберегати горілку та инше вино. Той-таки Маркович заніс до свого щоденника цікаву нотатку, і в ній почуваємо навіть наче якийсь особливий культ: „Роздѣлилися з п. Михайлом (Скоропадським) анкерок фронтиняку: ему досталося пол б фляши гарцовой и мнѣ столко-ж, а именно барилце, фляшь пуздеркових 2 и третья меньшая, а одна общая, не зачисляя того, что випили тепер оного бутилок з три“³⁾.

Через те, що українські гуті були дуже поширені, вони залишили по собі згадки не тільки в народніх прислів'ях (це ми вже відзначали попереду), ба й у народній поезії та письменстві:

„Ой до гуті доріженька, до гуті, до гуті,
 Сам не знаю, куди маю, куди повернути.
 Чи до теї доріженьки, що я ї не знаю,
 Чи до теї дівчиноньки, що я ї кохаю“, —

так співають мешканці с. Нивиці. У с. Постолівці також збереглася „коломийка“, що згадує про гуті:

„Ой зза гуті чорна хмара, зза гуті, зза гуті,
 Невелике закохання, тяжко го забути“⁴⁾.

Славні троянці, прибувши до землі Латина й добре посвятувавши з приводу цього, —

„Барильця, пляшечки, носатку,
 Сулії, тикви, баклажки —
 Все висушили без остатку,
 Посуду потовкли в шматки“...⁵⁾.

Невмирущий творець „Енеїди“ та „Москаля-чарівника“ вкладає також до вуст Каленикові Кононовичеві Финтикові отакий вірш, що на

пуздерко зъ горѣлакою 41 зол.“. Купував Маркович скляні речі й у Москві: „до Каратаева писал. о присилкѣ... румокъ кристалних, малих и болших, по дюжинѣ“ (5 січня 1735 р.).

¹⁾ Найчастіше на Лівобережжі вироблювано, треба гадати, пляшки зелені, з простого скла. „Ой, прийдіть, братіки, в неділеньку вранці, наточим горілки в зелені й пляшці (Словарь укр. мови Б. Грінченка). ²⁾ Нотатка від 25 березня 1725 року. ³⁾ Нотатка від 11 квітня 1737 року. ⁴⁾ Етнографічний збірник, т. XVII, Львів. 1905, стор. 32; т. XIX, Львів. 1907, стор. 17. ⁵⁾ Енеїда, видання „Вік“, стор. 86.

ньому, можливо, відбивсь справжній витвір котрогось з тогочасних канцеляристів:

„Перо ти лебедине,
Хрустальний каламар,
Прорци словце єдине —
І я твой секретар“.

Особливий характер гутницького ремесла викликав у нашого народу повір'я, що для нього треба й особливого вогню. „Скло як роблять, то розпалюють тим огнем, що од блискавиці загориться“ — такий цікавий вираз подає Грінченко в своєму „Словарі української мови“.

На жаль, більшого нам не пощастило знайти, але цілком можливо припустити, що в народній поезії могли бути витвори, присвячені гутам цілком. Принаймні, пісні про рудні й рудників, що в їх побуті було багато спільного з гутами й гутниками, збереглися від часів Мазепи й надруковані ¹⁾.

На цьому ми й закінчимо нашу працю, не торкаючися інших боків у питанні про чернігівські гути, а саме — технічного й художнього. Ці сторони питання дуже складні й вимагають особливої уваги. Треба уважливо вивчати гуту і скляні вироби, що йшли до нас із сусідніх місцевостей, а також і з-за кордону. Тільки як буде з'ясовано взаємні впливи форм скляних виробів, вивчено торговельні та інші культурні зносини України з її сусідами, досліджено ймення майстрів, то-що, — тільки тоді можна буде сказати щось ясне й певне про особливості українських скляних виробів. Але збираючи матеріал для цієї праці, ми студіювали й скляні речі, тож мусимо сказати, що українські скляні вироби, нехай як уплинули на них вироби закордонні, все-ж мають свій окремий характер що-до їхньої форми та різних подробиць в офарбленні й прикрасах. У цьому немає нічого дивного. Український народ, що жив серед дужих своєю культурою сусідів, не втратив своєї культури й витворив у різних галузях мистецтва чимало оригінального. Тим-то й у скляних виробках ми зустрічаємо ці оригінальні риси. Принаймні, в першій половині XVIII віку в українському посуді визнавали ці характерні риси: Жабинські скляні заводи, що були в Ямбурзькому повіті (Петербурзька губернія) виробляли, між иншим, і „черкаскую посуду“, поруч „цесарской“, віконного скла, то-що. Очевидячки ця „черкаская посуда“ мала свій окремий характер ²⁾. Але сказати, в чому він виявлявся, як саме й у чому відбилися на цих виробках впливи німецьких, польських, венецьких, московських та інших виробів, — ми не можемо, бо це треба, як ми зазначили вище, дуже уважно й окремо студіювати ³⁾.

¹⁾ Див. статтю П. Єфименка: „Экономическія замѣтки о старинѣ и матеріалы. I. Рудни въ Сѣверщинѣ, „Кіевская Старина“ 1888 р., квітень, стор. 52-63.

²⁾ „150 лѣтъ Никольско-Бахметевскаго хрустальнаго завода князя А. Д. Оболенскаго“, С.-Пб. 1914, стор. XLIV. Серед „черкаской посуды“ згадано за пляшки в піввідра круглі й плоскові, „3 кружечныя, маленькія“ (I від., стор. 197-199).

³⁾ Досі ми маємо тільки одну розвідку, присвячену давньому українському склу. Це дуже цінна стаття акад. М. Біляшівського: „Старе українське скло“, в „Сяйві“ р. 1913, число 5-6, стор. 137-142 з малюнками.

Огляд чернігівських гут.

С. Олександрівка, Городянського пов., „при речки Сухомъ Виру, на боровом мѣстѣ (1767)“.

Р. 1730 слобода Олександрівка складала поселення з 83 дворів; належала вона тоді бунчужному товаришеві Семенові Юхимовичеві Лизогубові, що одержав її від своєї свісти Уляни Толстої, нар. Скоропадської, але перші звістки про Олександрівську гуту йдуть тільки від р. 1751-го, коли в ній був уже цілий двір „гутника Бензи“, а також такі двори сусідів, котрі належали Костянтинові Семеновичеві Лизогубові: Семен Кобзар (мав 2 коней), Павло Машевець (1 коня), Іван Лукіян і Лукіян Литвин, що не мали коней; у кожному дворі було по одній хаті. Крім того, р. 1751 пригуді жили „наемні люде“ Лизогубові: Павло Глушенок — майстер і Петро Василіів — скляр²⁾. 1755 р. серед мешканців д. Олександрівки згадуються: „гутникъ Никифоръ, Симеона Кобзаря сосѣдъ Прокопій Тарасіевъ, и Шулярова жена Марія Павлова³⁾. Р. 1760 в ній було 9 хат, що належали тому-ж-таки бунч. тов. Костянтинові Лизогубові. Р. 1767, коли нею володів той самий Кост. Лизогуб, ми постерегаємо, що вона цілком занепала: вона складалася тільки з одного двору й двох хат без дворів, до того-ж сама гута перебувала „впустѣ“ і ніхто з її мешканців не мав ніяких стосунків до скляного виробу⁴⁾.

Потім од Лизогубів гуту купив Михайло Васильович Євреїнов, що знову почав у ній роботу року 1772, як свідчить Шафонський; останній повідомляє також, що завод виробляв „разнаго оконичнаго стекла и посуды по 700 и болѣе копѣ въ годъ“⁵⁾. За описом 1781 р. „хуторъ Александровская гута, отъ слободы Будища въ 3 верстахъ, близъ д. Александровки, въ лѣсу, при р. Суховиркѣ. Для работниковъ, дѣлающихъ стекло, 5 хатъ; стекляной заводъ о 4 дойницахъ и въ немъ дѣлають разную хрустальную посуду, бѣлое и зеленое стекло, простыя бутылки и протчое, всего же въ годъ выдѣливають на 1500 рублей и болѣе. Невотдадь сей гуты, по столбовой изъ Чернигова черезъ сло-

¹⁾ Ревизская книга Черниг. полка 1751 г. (рукопис).

²⁾ Архив Черниг. Дух. Конс. д. 1755 р.

³⁾ Румянц. Генер. Опись Малор. т. 13, полкъ Черниговскій.

⁴⁾ Черн. Нам-ва топограф. описаніе, ст. 328.

боду Добрянку въ Могилевъ дорогѣ, домъ оного Евреинова уездной; въ которомъ продаются разные питейные припасы ¹⁾“.

Як видно з цього опису, Олександрівська гута виробляла навіть кришталевий посуд і робила великий оборот. На жаль, про підприємство Євреїнова більше не пощастило відшукати ніяких подробиць; невідомо й те, коли припинено роботу на гуті.

Архієрейська гута, у Черниг. п., біля с. Борисоглібівки (Вертечі).

Ничипір, війт гуті Архієрейської, помер 4 березня р. 1738, мавши 67 років ²⁾. Можливо, тотожня з Шибиринівською гутою, що належала до „архієрейского дворца“, або Неданчицькою (див.). 1751 р. „катедральная гута“ існувала в районі селців Величок, Губичей й Шибиринівки; певно, вона тотожня з гутою архієрейською. Під цей час в ній було 4 двори підсусідків (Гаврило Ляхович, Грицько Зима, Остап Короткий та Іван Яковин син), що жили в 4 хатах і мали по одному коневі, при гуті жили також і такі „наемные работники монастырские“: Іван Олексійв — винник, Василь Кобенко, Терешко Кривденко, Семен Соколенко, Грицько Копсенко і Микита Ткач ³⁾.

Д. Баранівка (Баранова Гута, Завод Могилянський), Ново-зібківського пов., біля р. Ревні й протоку Могилянці.

Як каже О. М. Лазаревський, гуту засновано тут на початку XVIII ст. у лісі, що належав Карповичам ⁴⁾. Про перші часи цього скляного заводу відомостей у нас нема, коли не рахувати звістки, що він існував р. 1749 під назвою Ревенської гуті (див.). Р. 1767 „фуроръ, називаемой Могилицкой“, увіходив до Ропської волости, що належала графові Олексі Розумовському, і мав „стекляной заводъ с разнымъ строеніемъ“, де вироблювано „стекло простое на одну печь“. Тоді завод був під орудою відкупника Василя Баранова (Барана), що напевне, за його йменням і зветься Баранівкою. Баранові тоді було 50 років, і його названо „зашедшимъ с Польши тому годовъ 14“. У дворі, де сидів Баран, були: світлиця з кімнатою, 3 хаті (з них одна „впусте“), 2 клуні, льодовня, льох і порожня винокурня; хазяйство складалося в 5 робочих коней, 4 волів, 5 корів і 2 теличок; землями він не користувався й платив на рік „консистенской дачи“ 2 р. 4 коп. У Барана було 2 робітники: Борис Дибчонко, 30 років, родом з с. Лисих і Яків Рудий, 35 років, родом з с. Куршанович; на хазяйських харчах і одержував на рік 6 кар., а другий — 3 карб. Грунтуючися на високій платні Дибчонкові, можна думати, що з нього був певне один з майстрів.

„Майстеровые і работниі люде“ містилися по 20 бездвірних хатах; всіх їх було названо посполитими й обкладено консистенським податком; „питались“—же вони „при ономъ заводе разными заработками“; ось їхній список:

¹⁾ Д. Р. Пашенко. Описаніє Черниг. Нам-ва, ст. 107.

²⁾ Архивъ Черниг. Дух. Консисторіи, дѣла за 1738 г.

³⁾ Ревизская книга Черниг. полка 1751 г. (рукопис).

⁴⁾ Описаніє старой Малор., т. I, ст. 428.

- 1) Василь Шулик, 65 років, родом з м. Стародуба;
- 2) Іван Іващенко, 40 р., „родимець Полської області, зашедший тому годовъ 10“;
- 3) Трохим Іванів, 35 р., родом з с. Добродіївки;
- 4) Уляна Михайлова, удова, 40 р.;
- 5) Яків Мовчаньонк, 35 р., родом з Кочубеївої гуті;
- 6) Іван Станко, 60 р. родом з с. Щербинич; про двох синів його сказано: Гаврила, 18 р., — „находится в обученіи стекла в откупщика Василия Барана при оном заводе“, й Степана, 16 р., — „находится в обученіи стекла в откупщика Орликовского завода Гаврили Андросова“;
- 7) Олексій Лагута, 40 р., родом з гуті Пакульської;
- 8) Гарасим, 40 р., родом з рудні Деменської, і з ним-же в одній хаті Федір Станков, 30 р., родом з с. Щербинич;
- 9) Семен Березовенок, 30 р., родом з с. Тихонович;
- 10) Аврам Мовчанів, 30 р., родом з Шевченкової гуті;
- 11) Клим Сидорів, 35 р., родом з „Полської області“;
- 12) Радивон Озарьонк, 35 р., родом з с. Бобович;
- 13) Кузьма Кононів, 30 р., родом з „Полської області“;
- 14) Василь Шматушенк, 30 р., родом з м. Чернігова;
- 15) Федір Супронів, 35 р., родом з „Полської області“;
- 16) Євдоким Мартинів, 30 р., родом з Лозовської рудні;
- 17) Гарасим Лагоша, 50 р.;
- 18) Іван Мартиненок, 30 р., родом з Лозовської рудні;
- 19) Іван Романів, 30 р., родом з с. Добродіївки;
- 20) Іван Козлюк, 30 р., родом з „Полської області“.

У кожного з мешканців Баранівки було трохи худоби, але ніхто з них не мав ані городів, ані взагалі будь-яких ґрунтів. Треба зазначити також, що з 20 родин, котрі жили тут під цей час, 5 вийшли з „Полської області“, звідки був родом і відкупник заводу, Василь Баран. Тому можна думати, що Баран закликав до себе земляків, котрі, як він сам, могли запроваджувати до техніки скляного виробництва свої підхідки й смак ¹⁾.

Р. 1781 гуті тут уже не було, сельце-ж, що складалося з 18 дворів, 20 хат і 2 бездвірних хат, належало гр. К. Г. Розумовському. Про мешканців його сказано, що вони „прибелъ получаютъ отъ рукодѣлія разной деревяной посуды и простихъ с покупаемого въ гутѣ Блешневской скла окошекъ ²⁾. Граф К. Г. Розумовський заповітом р. 1800 відписав сельце Баранівку своєму синові Андрійові ³⁾.

С. Блешня, Новоизбківського повіту, біля річки Блешні. „Возника“, як каже О. М. Лазаревський, „изъ гуты, устроенной здѣсь въ лѣсахъ, принадлежавшихъ къ Карповичамъ, въ перв. пол. XVIII в.“ ⁴⁾.

Найдавніші відомості про гуту, що тут існувала, подибуємо ми в опису маєтків, котрі належали до гетьманської булави, 1734 р. „Близъ

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, п. Старод., с. Топальская, т. 110. ²⁾ Описаніе Новгородсѣверскаго Нам-ва, р. 1781 (рукопис). ³⁾ Черниг. Губ. Вѣд. 1887 р., № 93. ⁴⁾ Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 428.

той гуты (Карповской) другая гута на одну печь, съ принадлежащими до ней матеріалы и инструменты, посполитой вдовы Параскевіи Омеляновой дочери Павловской жены Гулевичевой. При той гутѣ дворъ съ хоромнымъ строеніемъ и мельница вешнякъ на речкѣ Блешнѣ обѣ одной клеткѣ, въ ней одинъ поставъ мучной на ходу оной же вдовы Гулевичевой. При той же гутѣ мастеровыхъ людей разныхъ званій девять дворовъ“. В иншім місці того-ж опису про цю гуту сказано: „За Карповичами гута Блешневская зъ млынкомъ вешнякомъ о едном колѣ, за которую гуту и млынокъ съ тамошней вдовствующой гутнички взымається въ годъ окладу 10 рублей“¹⁾. 1742 року в Блешні було вже 15 дворів гутників²⁾.

Року 1767 скляний завод „при реке, называемой Блешневой“ увіходив до Ропської волости, що належала графові Олексі Григор. Розумовському; завод складався з одного „большого сарая“, що в ньому робилося „на двѣ печи стекло просътое“, панського двору „со всемъ хоромнымъ строеніемъ, к жилою для прикащика годнымъ“, одного млина-вешняка й 18 дворів і двох бездвірних хат.

Усенька людність Блешні, дарма що її названо „крестьянами“, напевне працювала на склянім заводі. Про всіх їх наприкінці опису Блешні за цей рік сказано, що „питаются мастеровие и протчие того завода люде при оном-же заводе разными заработками“.

Нам цікаво з'ясувати, користуючись з цього опису, склад майстрів. Вони здебільшого прийшли з інших гут, що іноді лежали від Блешні далеченько. Ось список „крестьянъ“ Блешні за 1767 р., що їх зазначено по дворах та хатах³⁾:

- 1) Павло Мартинів, 45 років, посполитий; родом з гуты Машевської;
- 2) Стефан Григоріїв, 50 років, посполитий; родом з гуты Деменської;
- 3) Яків Жовенок, 30 років, посполитий; родом з с. Баби;
- 4) Трохим (без прізвища), 60 років, посполитий; родом з с. Курізніва.
- 5) Омелян Приходченок, 30 років, посполитий; родом з с. Козлянич, Черніг. пов.;
- 6) Григор. Мельників, 60 років, посполитий; родом з с. Кривця;
- 7) Федір Ремесник, 30 років, посполитий; родом з Деменської гуты; у нього робітник Василь Дедченок, 40 років, родом з Лосевої гуты; одержує на рік 5 карб. на харчах і одежі хазяйській;
- 8) Хіонія, удова, 55 років;
- 9) Лука Павлів, 25 років, посполитий; родом блешнівський (бездвірна хата);
- 10) Варвара Туриха, удова, 50 років, родом „тамошня“, себ-то блешнівська;

¹⁾ Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 87-88. ²⁾ Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 428.
³⁾ Склад родин їх і опис господарства проминаємо.

11) Анна Тимошиха, удова, 50 років, родом „тамошняня“; у неї робітник Андрій Скочок, 28 років, родом блешнівський; одержує на рік 5 карбованців на харчах і одержі хазяйській;

12) Февронія, 55 років, удова;

13) Григор Шуляр, 40 років, посполитий, родом машевський; зять їх Іван, 45 років, посполитий полтавський;

14) Тиміш Іванів Тесленок, 30 років, родом з с. Добродіївки;

15) Гафія, удова 40 р., родом „того-ж хутора“, себ-то Блешні;

16) Андрій Пилипенок, 35 років, посполитий, родом „оного-жъ завода“, себ-то Блешні; у тім-же дворі, але в иншій хаті жив Василь Кожем'яка, 30 років, посполитий, родом з Раківської гуті;

17) Кузьма Пилипенок, 36 років, посполитий, родом „оного-жъ завода“;

18) Гарасим Ничипорів, 30 р., посполитий, родом з с. Машева; його робітник Гнат, 20 р., родом з Стародуба, одержує на рік 2 карб. на одержі й харчах хазяйських.

19) Яків Шкляренко, 45 р., посполитий, родом з с. Суржі; у нього робітник Данило Безкоровайний, 31 р., родом з „того-жъ футора“, себ-то Блешні, одержує на рік 4 карб. на тих самих умовах;

20) Іван Березняк, 40 р., посполитий, родом з с. Машева (бездвірна хата) ¹⁾.

Певно, що всі мешканці Блешні брали ту чи иншу участь у праці на заводі, бо ніяких земель, окрім невеличких у декого городів „для грядь“, у них під той час не було. Одні з них були „ремесниками“, с.-то майстрами, а инші шулярами й т. и., виконуючи що-до виробу скла саму допомічну ролю й готуючи для заводу матеріали. У кожного з них були корови, коні й инші свійські тварини і мало не всі вони платили „консистенкой дачи“ по 1 р. 12 коп. на рік, а дехто трохи більше або менше. Не знаємо, чи існувала в Блешні гута весь час, але р. 1781 вона тут ще була та входила до складу маєтків графа К. Г. Розумовського. Того часу її описано так: „При сей деревнѣ (Блешнѣ) стекляной его сіятельства заводъ; мастера въ ономъ изъ податныхъ его сіятельства. Стекло дѣлается фрустальное посредственное и простое зеленое такъже листовое, шибы и всякая разного сорту посуда, на 8 дойницъ и таковой выходитъ въ годъ до 270.000. Она отъпускается въ продажу приизжающимъ сюда изъ разныхъ Малороссійскихъ городовъ баришникамъ. Зола въ сію гуту выстачается изъ економіи его сіятельства, и пуца собственная, поташъ же закупается изъ привозимого купцами изъ Москвы... Упражнение ихъ (жителей Блешни) въ работѣ при заводѣ стекляномъ. Составщики стекла получаютъ въ годъ окладу по 26 рублей, коихъ бываеъ при гутѣ по два, а работники — третью долю стекла, другіе же, которіе шурують пѣчь и дрова — на неделю по десяти копѣекъ; нѣкоторіе изъ жителей и сами закупаютъ стекло и, развозя въ Малорос-

¹⁾ Румянц. Генер. Опис. Малор., п. Стародуб. с. Топальская, т. 110.

сійські города, баришничаяють и с того снабдѣніе и пропитаніе свое имѣють“. За тих часів у гуті було селян Розумовського 18 дворів, 20 хат і 3 бездвірні хати; вироби гуті збували, між иншим, мешканці д. Оршковки. Р. 1781 про них сказано: „упражненіе обивателей, с коего они и прибель имѣють, в рукоделии простихъ окошокъ, решеть и подситковъ, отвозять же оное для продажы въ Глуховъ, в Харьковъ, Михайловку, Путивель, такъже покупая въ гутахъ Блешневской и около слободы Зибкой в расколничих (гутах) простое скло, отвозят также въ Бѣлагородъ, Харьковъ и Михайловку“¹⁾.

К. Г. Розумовський заповітом р. 1800 відписав Блешню своєму синові Андрієві, згодом її купив (перед р. 1838) „тайный совѣтникъ“ Іван Григорович Лагода († 1843), мала вона 1843 р. ч. п. 67 осіб. Р. 1838 на заводі вироблювано штофи й півштофи²⁾. Р. 1860 один з синів цього Лагоди мав тут скляний завод, що мав 5 печей та 36 робітників. Того року на заводі було вироблено „2.118 бутылокъ, штофовъ и проч. на 1.733 рубля“³⁾.

1885 р. на двох Блешнівських заводах, що належали купцям Абрамові та Хаїмові Коганам, було 14 горщиків (по старому — „дойницъ“). На заводі працювало 38 майстрів, робітників: 38 чоловіків, 22 жінки, 19 підлітків. Протягом року заводи працювали 11 місяців, виробляючи всього 1.200.000 різних пляшок та слоївків⁴⁾.

Близна, 4 верстви від с. Смолевич; біля річки Близни, згодом звалася Гутою Видноюю, Суразького пов.

Від р. 1767 зазначено, що цей завод знову влаштовано й що лежить він в „лѣсномъ мѣстѣ“. Належав він тоді генеральному бунчужному Іванові Бороздні. „В оном же заводѣ стекло дѣлается тамошними подданними собственнымъ владѣльческимъ коштомъ толко на дворовую владѣльческую потребность“.

• Мешканці заводу містилися по 3 хатах, ріллі не мали; худоби було 3 корови й 1 свиня. При заводі на р. Близні був млин „об одномъ мучномъ каменѣ“, де „мелется весною и восенню, а лѣтомъ, за неимѣниемъ рабочей воды, не мелется“. Кожна хата платила „на консистенцію“ по 1 руб. на рік.

У хатах мешкали такі особи:

1) Григор Михайлів, „захожий з Гути Веприна, владѣння пана Ивана Миклашевского“, посполитий, 50 років; „пропитаніе и снабдѣніе имѣеть з майстерства гутницкого“.

2) Максим Михайлів „захожий з Гути Веприна“, посполитий, 29 років; „пропитаніе и снабдѣніе имѣеть з майстерства своего“.

¹⁾ Описаніе Новгородсѣверскаго Нам-ва 1781 г., рукопис Музею Укр. стар. В. В. Тарновського.

²⁾ 150-лѣтіе Никольско-Бахметьевскаго хрустального завода, ст. 245.

³⁾ Малор. Родосл., т. III; М. Домонтовичъ, Черниговская губернія (Матеріали для географіи и статистики Россіи, собранные офицерами Генерального штаба), С.-Пб. 1865, стор. 356; Списокъ населенныхъ мѣстъ Черниг. губ., ст. 425.

⁴⁾ Оцѣнка недвижимыхъ имуществъ Черниг. губ., Черниговъ 1886.

3) Афанасій Ермолаїв, з м. Почепа, посполитий, 35 р.; „пропитание и снабдѣние имѣеть з майстерства своего“ ¹⁾. Зберігсь такий докладний опис д. Близни за р. 1781: „деревня Гута, Новомѣстской сотни, генеральнаго бунчужнаго Ивана Бороздны, отъ с. Смолевичъ въ 5 верстах, при р. Близнѣ. Имѣющаяся тутъ гута состоитъ на отъкупѣ у посполитого жителя мѣстечка Ямполья Степана Литвана; в ней разное стекло дѣлается простое на 4 дойницы, питная посуда, шиби, аркушевое и полуаркушевое; за оную платить въ годъ отъкупщикъ 140 рублей і отъпускается въ продажу приизжающимъ сюда изъ разныхъ Малороссійскихъ городовъ и мѣстечокъ промишленникамъ; зола закупается въ селѣ Душкинѣ, с. Медвѣдѣвѣ, с. Литовску и другихъ околичныхъ (селах), пуша же издерживается владѣльческая отъкупная. Мастера и работники владѣльческие жъ наемніе изъ живущихъ при сей же гутѣ; подданныхъ дворовъ 7, хать 7, бездворныхъ хать 7“ ²⁾.

Коли генер. бунчужний Иван Иванович Бороздна помер, гута Близна перейшла до його онука, Петра Ивановича Бороздни, що мав тут р. 1811 44 ч. п. осіб.

д. Бреч, Городнянського пов.

Гута, що тут існувала, належала, напевне, Чернігівському Троїцькому Іллінському монастиреві й відома з одної лиш згадки про ню за 1705 р. В опису документів цього монастиря першої половини XVIII ст. згадано за дві купчі од 17 лютого 1705 р. За одною з них Криштоф Бука, гутник Брецький та сини його Гаврух і Базиль продали Якову Лизогубові, полковниченкові колишньому Чернігівському, „сѣножать, лежачую подъ Роговкою, концемъ отъ старого закопу по-над лугомъ Сновскимъ, съ одной стороны, а с другой стороны — от шляху Новомлинского за шесть копѣ“. За другою купчею той-таки Криштоф Бука та його сини, Мартин Криштофович Гутник (неписьменный), Гаврух і Базилій продали Якову Лизогубові „сѣдитбу Гутище съ нивками и сѣножатми на урочищу на Бужику, от Петвичного синожати, по-над лугомъ Сновскимъ лежачіе, и проч. угодыя, за 14 копѣ“ ³⁾.

Д. Білиця, Глухівської сотні, біля річки Білиці.

Гуту, що тут була, закладено р. 1689, коли за універсалом гетьмана Мазепа від 12 лютого р. 1689 архієпископ Лазар Баранович „в ключу Новгородскомъ, в грунтах катедрі Черніговской устроилъ стекляной заводъ в урочищи на речкѣ Билице“; цей завод визнала за Чернігівською „катедрой“ царська грамота року 1693, а згодом — „на означенной же рѣчке Белици, близ показанного заводу гетман Мазепа власнимъ своимъ коштомъ устроилъ двѣ греблѣ и на нихъ двѣ мелницѣ“. Отже, розуміючи, що ці млини закладено на грунтах Чернігівської катедрі, гетьман Мазепа р. 1694 заповів їх „до престола архієпископії

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, п. Старод., с. Новомѣстская, т. 122.

²⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам.-ва 1781 р. (рукопис).

³⁾ Бібліотека Черніг. Губ. Учен. Архівн. Комісії, рукопис № 42, арк. 40 й 41.

Чернігівської“, але завод залишивсь у його володінні. Коли Скоропадський р. 1709 віддав Ямпільську волость кн. Меншікову, управителі Меншіківські завод у Білиці силоміць прилучили до його маєтків. Отож в опису цього року в складі володінь Меншікова зазначено „две слободки, называемые гуты: одна Гарасимова, а другая Перехристова“. З цього бачимо, що за Скоропадського тут було вже дві гуті, що звалися за йменнями гутників. В особі одного з них, власне Перехриста, треба, мабуть, вбачати Тараса Петровича Перехриста, що посідав наприкінці XVII або на початку XVIII ст. уряд Ямпільського сотництва й родовода Тарасових.

Але-ж гетьман Скоропадський відборонив собі цю гуту. У листі р. 1709 до Ямпільського комісара Івана Семеновича Сафоновича він, між иншим, писав, що з усієї волости „одно тилко село Порохонь и другое Кремляю з млиномъ и гутою і потребною к тому гутньому заводу пущею в держание оставилем, и то с такимъ благонадежнейшимъ мнением, якобы сии маестности по особливої премногой его княжой светлости ко мне милости под моею властїю имети буду, а то для самой тоей вины тїе села мне нужну потребны, поневаж по монаршомъ его царского пресветлого величества указу тут в Глухове, откол поблизу оные, имеющие свою резиденцію, жадного большъ футора не имею, кроме Кремляского“. Прохання Скоропадського задоволено, це видно з „универсала“ управителя Ямпільського, генерал-майора Федора Шидловського від 28 липня р. 1710, коли він про „нечиненіи жадних утисков в том заводѣ и что во владѣнїи того заводу от Ямпольских комиссаров и тамошнихъ жителей не чинено никакова препятствїя, приказомъ того-ж князя Меншикова запретилъ“.

На цьому відомості наші про Білицьку гуту й обмежуються, і коли вона припинила своє виробництво — про те відомостей немає. Р. 1748 гуті тут не було. Того часу в Генеральнім Суді було вирішено справу з суперечкою поміж Чернігівською катедрою й кінною гвардією¹⁾ за „мѣсто, где стекляной заводъ былъ над рѣчкою Бѣлицею“ і за два млини на тій-же річці з гаєм; Генеральний Суд присудив усе це катедрі²⁾.

Х. В а р и ц и н с ь к и й, Новгородсіверського пов.

Р. 1885 тут був скляний завод, що належав Софії Петрівні Трифанівській, що мала 7 горщиків (по-давньому — „дойниць“). Завод що-року працював 10 місяців, виробляючи 1.200 ящиків аркушевого скла й 80.000 різних пляшок. Робітників було — 12 чоловіків і 20 майстрів³⁾.

В а с и л е в а Г у т а — див. Хотилівська гута.

С. В е л и ч к и, Чернігівського пов.

¹⁾ За іменним указом від 11 липня 1740 р. Ямпільську волость віддано „для содержания ко укомплектованію лейб-гвардіи конного полку лошадами, конскихъ заводовъ въ Малороссїи“.

²⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, діло № 39167.

³⁾ Оцѣнка недвижимыхъ имуществъ Черниговской губ., Черниговъ, 1886.

Відома тільки з одної згадки за 1739 р. про Лукіяна Гутника, мешканця с. Величок ¹⁾. Належала, певне, Семенові Лизогубові, що мав у с. Величках 1730 р. чимале володіння (26 дворів).

Веприна гута, Суразького пов.

Існувала р. 1767 й належала Іванові Миклашевському; гутники Григор і Максим Михайлови, родом з цієї самої гуті, працювали під цей час у Близні (див.). Видимо — тотожня з д. Вепринською руднею (див.).

Д. Вепринська рудня, Суразького пов. (Новомістської сотні).

Оселив Михайло Миклашевський на початку XVIII ст. Близько р. 1781 П. В. Завадовський заклав тут гуту, що про ню подибуємо такі відомості в Опису Новгородсіверського Намісництва (рукопис р. 1781): „при селѣ Руднѣ особо вновѣ здѣлана, отьличная другихъ в семь полку, гута дойницъ на 8; въ ней печей, кромѣ двохъ рабочихъ, роспускной одной, сушенныхъ 5; скла еще, кромѣ къ тому приготовленій, никакого еще не дѣлається; при сей гутѣ вновѣ построєннихъ для наємнихъ людей около той гуті пять хатъ и небольшой для приезду деревяной дом“.

Видимо — тотожня з Веприною гутою (див.).

С. Вертеч, Чернігівського пов.

Існувала тут гута р. 1760, мала 9 дворів і належала вдові бунчужного товариша Ірині Лизогуб, доньці гетьмана Скоропадського ²⁾. Див. Лизогубова стара гута.

Виднова гута — див. Близна.

Витовська (Витова) гута, Чернігівського пов., звалася також Левковою Гутою.

1767 р. „Витовская стеклянная гута“, увіходила до Любецької сотні, належала Києво-Печерській Лаврі ³⁾, і в її володінні перебувала аж до 1786 р., коли перейшла до держави.

За відомостями, що є в Рум'янцівськім Генеральнім Опису України (1767 р.), у Витівській гуті був 1 двір і 6 бездвірних хат, де мешкали:

1) Відкупник, що мав 2 робітників і 1 учня, що навчавсь „дѣланію стекла“, користувався сінокосом на 50 возів; мав 4 коней, 7 корів, 6 волів і 8 молодих свійських тварин;

2) Єсипенко;

3) Шевченко, родом з Хотилівської гуті; „дѣлаєт стекло“;

4) Никитченко, „дѣлаєт стекло“;

5) Стефаненко, родом з Карпилівської гуті, „дѣлаєт стекло“;

6) Недільченко, родом з Хотилівської гуті, „дѣлаєт стекло“;

7) Смоловоз, „дѣлаєт стекло“.

Мало не всі гутники мали худобу й усі, за винятком Шевченка, платили податки ⁴⁾.

¹⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, діла 1739 р. ²⁾ Малор. Родосл., т. III, ст. 103. ³⁾ Обзор Рум. Описи, т. I, ст. 55. ⁴⁾ Уступи з „Румянц. Генер. Описи Малороссіи“ ласкаво подає В. О. Романовський.

За описом 1781 р. „хуторъ, называемый Витовская, онъ-же и Левкова Гута, Кіевопечерскія лавры, отъ деревнѣ Жидиничѣ въ 3, отъ деревнѣ Угринской Гуты въ 8 верстахъ, въ лѣсу, при протокѣ, называемомъ Витовскій. Въ семь хуторѣ стекляной заводъ, въ которомъ дѣлается простое стекло на 4 дойницы и котораго выдѣлываютъ въ годъ рублей на 500. Посполитыхъ дворовъ 2, хатъ 2“¹⁾).

Стільки-ж людей на Витівській Гуті було й р. 1786, але окремо був ще „дворъ для гутників“, що мав 2 хати. За „открытымъ ордеромъ“ од 1 лютого 1786 р. монастир отдав монастирський двір у Витівській гуті разом із скляним заводом, гуральнею й иншими господарчими забудованнями на відкуп монастирському посполитому Леонтієві Деснову, „срокомъ на 2 года, в каждой по 50 руб. и стекла: бутиль болшихъ 30, да бутилокъ ординарныхъ 1000“. 1790 р. в гуті був двір для гутників і завод, але останній не працював: „по неявки к найму и откупу по чинимъ публикаам, состоит без принесения дохода“²⁾).

Д. Внуковичі, Новозибківського пов.

1710 р., коли староста Топальський Федір Мокревський віддавав маєтки Саві Рагузинському, він сказав, що біля Внуковичів, „боровъ и лѣсовъ попережноу, в которомъ мочно завести скляничной завод владѣть тою деревнею Стародубскій хоружій Филипъ Данченковъ, надано заводъ (?) ему от настоящего пана гетмана в Глухове, какъ настановленъ в гетманы, и дан универсал, по которому заѣхал он тое деревню и со млиномъ“³⁾. На підставі цього не досить виразного уривку можна гадати, що Филип Данченко одержав од гетьмана дозвіл закласти у Внуковичах гуту, але чи заклав її він, а чи Рагузинський, — відомостей немає. За деякий натяк на те, що у Внуковичах гута була, може бути вказівка в Рум'янцовському Опису України; вона належить до р. 1767: в цей час одним з майстрів на фабриці прядива графа Мусія Владиславовича у Внуковичах був Степан Гутник⁴⁾.

Вороновська Гута, Новозибківського п., також — Воронова Гута. Зберігсь такий докладний опис скляного заводу, що тут був за 1781 р.: „Гута именуемая Вороновская, въ дачахъ Чолковской волости, принадлежащей генераль-фельдмаршалу графу П. А. Румянцеву-Задунайскому; положеніе сей гуты на мѣстѣ ровномъ, въ пушѣ великого пространства, на лѣвой сторонѣ рѣчки Воронька, которая версти за полтори отъ сей гуты [впадае] в рѣчку Вагу, разстояніемъ отъ деревни Щербиничъ въ 5, отъ дер. Карпиловки въ 10 верстахъ“.

„В сей гутѣ печей, кромѣ той, гдѣ обжигаютъ дойницы, другой гартовой и третьей аршной (?), двѣ на 8 дойницъ, а третья въ другомъ сводѣ печь одна роспуская. Дѣлается в нихъ скло разнаго сорту, стекло всю простое зеленой воды, шибы и иногда переделивается с лому

¹⁾ Д. Р. П а щ е н к о, Опис. Черниг. Нам.-ва, ст. 41-42. ²⁾ Архив Черниг. Каз. Палати, д. № 604/1502. ³⁾ Великотопальський архів, опис маєтків Ломиковського, арк. 4. ⁴⁾ Сотня Топальська, т. 110.

скло фрусталное; майстеровъ наемнихъ при ней восемь, а работниковъ при нихъ кромѣ не поданныхъ сей волости, служащихъ за пригонъ, нѣтъ; получаютъ майстера за каждую копу скла за плату по 50 копѣекъ; видѣливаются въ годъ скла по 2.000 рознаго сорту копъ, на сумму болѣе тысячи рублей; стекло продается приезжающимъ зъ мѣстечокъ Семіоновки, Ропска, Горска, зъ Стародуба и другихъ Малороссійскихъ городовъ и расколничихъ слободъ обывателемъ; попелъ на оную доставляють зъ сей же волости“¹⁾).

Виселок — див. Озерська Гута.

С. Грузьке, Кролевецького п.

Гута, що була в цім місці і що біля неї згодом і витворилося з слободи згадане село, це одна з найдавніших гут на Чернігівщині. Закладено цю гуту, мабуть, за 1660-х років. Р. 1722 мешканець с. Дубович Федір Дубоніс так оповідав про будівлю цієї гуті: „Лѣтъ 50 тому назадъ пришелъ отецъ мой изъ Нѣжина въ Дубовичи и занялъ себе, вмѣстѣ съ вятемъ своимъ Яномъ Шотомъ, мазуромъ, вольную пушу между Кролевецкомъ и Воронежомъ и построилъ тамъ гуту. Но не имя достаточныхъ средствъ принялъ къ себѣ въ товарищи Захарія Голуба, рассчитывая, что Голубъ дастъ денегъ на улучшение гуты, и, кромѣ того какъ швагеръ гетмана Самойловича, будетъ вообще полезнымъ товарищемъ. И такимъ образомъ Дубоніс съ Голубомъ владѣли вмѣстѣ гутою и прибыль получали вмѣстѣ. Но когда Дубоніс, по недостатку средствъ, не могъ производить на гуту одинаковыя съ Голубомъ затраты, то уступилъ Голубу и свою часть“²⁾).

Як повний господар гуті, Захарій Голуб 1667 р. одержав від Ніженського полковника Артема Мартиновича дозвіл збудувати біля неї слободу й хутір. Один із старожитців оповідав згодом про заселення слободи так: „Зашедши изъ-за Днѣпра съ отцомъ, прослыхали мы, что Голубъ слободу садить около гуты; пришли и мы, туда и поселились въ той слободѣ, а въ ней тогда было всего хатъ десять“.

Голуб спокійно володів гутою й слободою довгенько; за весь час як гетьманував Самойлович, що йому Голуб доводився швагером, останній не мав жадної прикрости. Але відколи цього гетьмана скинуто (1687), становище Голубове похитнулося. З цього скористувавсь Кролевецький сотник Іван Маковський, що став заводити свій хутір біля гуті Голубової. Незабаром після цього вмер власник гуті Захарій Голуб, і становище його вдови погіршало, бо Маковський захопив землі, ще й мав претенсії на гуту. Він устиг, як побачимо далі, одержати до цього часу на Голубову гуту й гетьманського універсала. Але вона даремно скаржилась, бо гетьман у цій справі був цілком на боці Маковського. Дійшов до нас цікавий лист генерального судді Сави Прокоповича до Маковського; з листа

¹⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 г. (рукопис.). ²⁾ У цім свідостві про початкову історію цієї гуті треба відзначити, що в її збудуванні брав участь мазур Шот; та й у історії інших гут часто зустрічаються серед гутників поляки та взагалі вихідні з інших країн.

цього живовидячки бачимо, як прихильно ставивсь гетьман до Маковського; знов-же можна зробити висновок, що тоді вже й Маковський мав тут власну гуту:

„Мой велце ласкавий приятелю, пане сотнику Кралевецкий. Пишешь вѣтъ до мене взглядомъ тыхъ, старанямъ и коштомъ вѣтинимъ, осаженыхъ близко гуті людей, которихъ Захарчиха ¹⁾ пофукавши, еще имь якобы посѣянной забрати пашнѣ заборонити хвалится и в подданство собѣ ихъ привернути; я теди на жадане и прозбу вѣти, при внесеню якоихъ колвекъ моей за вѣтцю причины, доносилемъ всю тую долегливость и перешкоду, в гутѣ отъ Захарчихи вѣти учиненную, самому ясневолможному добродѣевѣ его мѣти пану гетмановѣ, где и тое прекладаемъ: если можна безпечне вѣти тамъ свои господарские строити заводи. Зачимъ я на тое ласкавую панскую одер'авши декларацию, упевняю вѣти ласкою его панской велможности такою, же былъ вѣтъ безпечне тамъ свой заводивъ порядокъ и людей тыхъ за своихъ мавъ подданныхъ. Сторона зась посѣянной пашнѣ, якъ будетъ часъ жатвѣ, тогди можешь вѣтъ, если Захарчиха своимъ похвалкамъ мѣла бы досить чинити, написати до ясневолможного добродѣя, любѣ самъ до Батурина вехати, а однакъ и теперь тыхъ людей упевни вѣтъ, же оны, дастъ Богъ урожай, безпечне свои будутъ збирати застѣвки, а не хто инший, — о чомъ вѣти упевнивши, его-ж мя доброму полѣцаю афектовѣ. Данъ з Батурина, мая 28, року 1691.

Вѣти всего добра зичливий приятел Сава Прокоповичъ, судія войска ихъ царского пресвѣтлого величества Запорожского енералний“. М. П.

Маковський одержав гетьманського універсала на право володіти Голубовою гутю ще 11 листопаду року 1689. Цим документом дозволено Маковському „владѣть заводами стекляними и тѣми людмы, которіе близъ заводовъ его, Ивановихъ, обрѣтаются, и чимъ напередъ его владѣль Захарій Голубенко“. 31 серпня 1691 р. на цї гуті Маковський одержав і царську грамоту ²⁾. Але-ж треба гадати, що права „Захарчихи“ були такі очевидні, що Маковський не зважився за її життя спиратися на цей універсал і грамоту, дарма що за ними він, звичайно, мав цілковиті формальні права на Голубові гуту й слободу. Але як Голубиха померла й гута перейшла до її сина Євстафія Голуба, Маковський вирішив зовсім вигнати його звідти, а слобожан перевести до своєї слободи Грузької. Для цього двоє слуг Маковського схопили, обдуривши молодого Голуба в с. Дубовичах, скрутили „въ сукъ“, привезли до його гуті, до шинку, почали бити й „мордовать“, а потім прив'язали „до лавы“, кажучи: „Не касайся больше къ своей гутѣ, ее забереть нашъ панъ“. Голуба визволив його гутянський „дозорца“ Грук і відвіз знов у Дубовичі, після чого Маковський уже став переводити слобожан Голубової

¹⁾ Удова Захарія Голуба. ²⁾ Генеральное свѣдѣствіе о маестностяхъ Нѣжинскаго полка, ст. 309-313. Архів Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 5114.

гути до себе в Грузьку. У звязку з цим один з мешканців Грузької оповідав р. 1722, що слобожани Голубової гути, „на своїхъ займищахъ въ гутѣ живучи, на сторонѣ волные займали грунта и потомъ на оныхъ поселились“ ¹⁾.

Ми не знаємо, чи довго ще працювали після цих подій гути в Грузькій (їх тут, напевне, було декілька), але Голубова гута р. 1723 зветься вже гутищем, себ-то спорожнілою гутою. Суперечка з-за Грузької поміж Голубами й Маковськими тривала ще р. 1723, при цьому Маковські спиралися на грамоту 1691 року, а Голуби — на раніший полковничий універсал 1667 року. Р. 1733 онуки Захарія Голуба, Григор і Павло Євстафіївичі, упевнившись, що не можна відборонити свої права перед Маковськими, продали значковому товаришеві Филонові Махайловичеві свою „гуту“ біля хут. Ретика, за 2.140 карб. Цей акт, що говорить про „гуту“, треба здається, розуміти так, що Голуби продали Филипovichів тільки свої права на гуту, бо навряд чи мали вони тоді можливість фактично володіти нею ²⁾. Р. 1781 гути тут не було.

¹⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. II, ст. 387-392; „Кіевск. Старина“, 1885 р., травень; Обзорніе Рум. Описи, ст. 363.

²⁾ Додаємо тут цікавого листа Анастасії Маковської до Генеральної старшини з приводу суперечок за гутище з Голубами.

„Доношеніе всепокорное до уваги правящой власти рейментарской.

В нинішномъ 1723 году прекладает в суплѣце своей ѣнѣ Марія Голубова, что старий Маковский завладѣлъ гутищемъ Голубовскимъ а прежде сего в первой суплѣце доносила она-ж, что хочай Маковский старий в грунту Голубовского подданныхъ позгонилъ на свой хутор Грузкую, однакъ до грунтов Голубовыхъ не интересовался он, да вже будто вять мой Чуйкевич сими часи оними грунтами самоволне завладѣл, з чого познається ѣней Голубовой несогласное доношеніе, бо сама собѣ прекословит. Зачимъ бѣговолѣте велможность ѣша оной, яко неслушной и безодводной турбаторце, отказать, а премоцнѣйшую его Императорского вѣцтва грамоту, якъ по сей часъ была чрезъ тридцятъ лѣтъ и три во всей силѣ своей свято и ненарушно захованна, так и теперъ соблюсти. Бо еслибы велможность ѣша (ухвай, Бжѣ!) нашу грамоту мѣтивожалованую теперъ изволили в чомъ нарушити, то дается образецъ всякому застарѣлие претенсіи и дѣла обновляти, тилко-ж нехай бы сей образецъ не на насъ первыхъ, сиротъ безпомощныхъ, собувся. Всепокорне прето просимъ приказать вынайти такіе справи, щобъ було грамотное и щобъ болшъ тридцятолѣтнее чие владѣніе уже... вано, то по такому примѣру и нашъ заводъ велѣте велможность ѣша декретовати. Но якъ то естъ праву посполитому противно, жеби давностю килкодесятолѣтноу зайшлое владѣніе, а иле еще не самоволное, але монаршимъ наданемъ утверженное, нарушати, так бѣговолѣте велможность ваша приказать подлугъ права посполитого насъ судить и декрет, по правнымъ артикуламъ составивши, до уваги вашой панской велможности з подписомъ рукъ судящихъ подати. Одинадцятий годъ тому, якъ помер старий Маковский, а в чернецкомъ габѣтѣ жилъ лѣтъ пять, и то болше в Кролевцу мешкал, нѣжъ в монастирѣ; чому-ж в дому Голубового нѣхто не одзивался до него в тим, за що онъ завладѣлъ гутищемъ? Дяковский, да Стожокъ да Бутурлимъ сотниковали в Кролевцу по Маковскому, то еслибъ до нихъ хто одозвался на Маковского, они-бъ ради були промововать всякого скаргу. Идучи старий Маковский в чернецство, всему народу отклончинилъ публѣчне и просилъ всѣхъ, же если хто хочъ наименшую от него имѣетъ обиду, онъ готовъ нагороджати доброволне, — однакъ нѣхто не отзивался нѣ до старого Маковского, нѣ по смерти его до синовъ его, нѣ по смерти мужа моего до мене, да вже теперъ ѣнѣ Голубова одозвалася не в час. Отое прето единое всенижайше прошу велможности

Д. Гута Муравинська, Новозибківського пов. Звалася також Муравинкою та Журавковою Гутою. Заснував її Стародубський полковник Лукіян Журавка на початку XVIII ст. Гетьманським універсалом од 9 квітня р. 1717 за Журавкою затверджено „стекляной завод, подля рѣчки Каменки, меж грунтами мѣскими Стародубовскими, для дѣланія на свой дворовой обыход стекла, будучій, со устроеною на той же рѣчки Каменке гребелкою и построеною при оной мелничкою“. Гуту цю затвердила за Журавкою також і царська грамота від 7 червня 1718 р. ¹⁾. 1723 р. гута, як видно з опису цього року, працювала й була орендована: „при оной хатокъ 7; живутъ въ нихъ Грицко Макарович, арендаторъ, и челядь его“.

Потім деякий час тутешній скляний завод не функціонував. В опису 1735 р. читаємо: „Да на тихъ грунтах купленных (в с. Простані) его, полковника покойного Жоравки, гута, в которой нинѣ не робится, и при оной гутѣ на рѣчци Каменци гребля и на оной греблѣ двѣ клѣтки: една о одном каменѣ, а другая зъ ступами и валушами. Да при той гутѣ сѣмъ хатъ жилихъ, а осмая пустая; да близъ тоей же гуты на купленномъ Муравлинскомъ грунтѣ пять хат жилих“ ²⁾. За розподілом 1748 р. з братом Антоном, слободу Муравинку й гуту з млином та з усіма належностями одержав Іван Тимофієвич Жоравка, й за ним її було затверджено, у складі інших маєтків, царською грамотою 14 грудня 1749 р.

У володінні Івана Жоравки гута була без перерви аж до р. 1781 і, здається, функціонувала весь час. Р. 1767 вона зветься Муравинським заводом і має 3 двори та 12 бездвірних хат.

Р. 1781 на гуті „дѣлается стекло на 4 дойницы простое зеліное, разного сорту простая и аптечная посуда, которой выходитъ до полтрети тысячи копѣ, на сумму 500 рублей; стекло отпускается въ Лубенскую и Смоленскую аптеки по подряду І-ой гилдіи Московского купца Ільи Якимова и приизжающимъ туда съ расколичей слободы Злинки баришникамъ скла. Зола въ сію гуту закупается отъ обывателей сосѣднихъ селеній, какъ-то: села Тополки, села Ситовой, села Лакомовой Буды, села Замишева, деревни Тростани и другихъ. Лежить отъ деревни

вашой: прикажѣте подлугъ права часть разсудити крайне, жебы большъ напрасной волокиты пнѣ Голубова не задавала. Бо хочай бы у нас не было наданя и грамоты монаршой и хочай бы самовольне завладѣли, то понеже тридцят три года услуга войсковая отбувана за тотъ грунтъ, осталъ бы уже выслуженным оный грунтъ, далеко-ж барзѣй премоцнѣйшая грамота монаршая самимъ естъ найсилнѣйшим правом и артикулом. Тут же и сие доношу, же уже отъ велможности бѣшой писанъ лист до пна сотника Кролевецкого, чтобы отказал юй, пней Голубовой, отъ гутыща для то, что гутами Голубовыми именно в грамотѣ повелѣваетъ его Императорское вѣцтво владѣти роду всему Маковского, а так и тепер прикажѣте велможность бѣша повелѣніе монаршое цѣло сохранить и не сорваняти Артемового полковничого писма зъ превисокимъ онаршим повеленіемъ, и паки сторично велде прошу.

20 марта 1723 г.

Всенижайшая раба Анастасія Романовна Маковская П. [ротопопина]—К. [ролевецкая]. (Харьк. Историч. Архивъ, д. № 11318; подлинникъ).

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, полк. Стародубск., т. 142.

²⁾ Харьк. Іст. Архивъ, д. № 3402; Архивъ Черн. Кав. Палати, д. № 2532.

Муравинки въ 1 и отъ села Добродѣвки въ 7 верстахъ. К сей деревнѣ расчищенныхъ съ пущи пахатныхъ земель самое малое и для препитанія жителей скудное количество. Взаимствуютъ препитаніемъ одни отъ зароботиванія въ гутѣ, а другіе съ найму въ расколническихъ слободахъ на ихъ домовіе работи“¹⁾). Людність д. Гути 1781 р. складалася з 16 дворів, 20 хат і 2 бездвірних хат, що належали генеральному осавулові й „статскому совѣтнику“ Івану Тимофієвичу Журавці²⁾).

Д. Гута, Топольської сотні, згодом звалася Петровою гутою, Петровою та Сінковкою, Новозибківського пов. Лежала на р. Цаті; 1767 р. належала генер. бунчужному Іванові Бороздні й мала 3 двори й 8 бездвірних хат³⁾). Р. 1781 її описано так: „деревня Петровка, она жъ и пустая гута, владѣнія бунчужного генерального Івана Бороздны, при небольшомъ протоке, копящемся отъ дождей, именуемомъ Плоском, окруженная пущею, на лѣвомъ берегу р. Цаты, которая от сей деревнѣ толко въ 1 версту и граничить зъ Могилевскою губернією; дворовъ 21, хатъ 22“⁴⁾). Р. 1811 тут було 55 о. чол., що належали Петрові Ів. Бороздні⁵⁾).

Д. Гута, на лівім березі Дніпра. 1726 р. мала 4 двори й належала Видубецькому монастиреві⁶⁾).

Х. Гута, инакше Митик, Мглинськ. пов.⁷⁾

Д. Гута, Синявської сотні.

Як переказують старі мешканці, „слобода Гута поселена полковникомъ Чернѣговскимъ Евфимомъ Лизогубомъ († 1704) на волной землі при Гутѣ полковой, котрою Гутою, якъ тотъ полковникъ Лизогубъ, такъ по немъ и Полуботокъ, полковникъ, владѣль до гетманства Скоропадского, а потимъ оную Гуту и слободку гетманъ Скоропадскій отдалъ брату своему Павлу Скоропадскому во владѣніе“. Коли Гуту передавано Павлові Скоропадському, вона вже спустіла, — це видко з гетьманського універсалу від 18 вересня р. 1716 „Яко передъ симъ рожиному нашему пану Павловѣ село Рудковку въ маетность надали, такъ теперъ еще и людей, на томъ боку греблѣ, около гуты пустой мешкающихъ, якіе, тамъ поблизу и въ одномъ грунтѣ осѣвши, заводи и турбаціи зъ староселцами чинятъ, для спокойнѣйшого помешканія, подъ едно владѣніе ему-жъ, рожиному нашему, до помянутой его маетности Рудковки опредѣляемъ“... 1726 р. в Гуті було 11 дворів⁸⁾).

Гута полкова. Існувала наприкінці XVII та напочатку XVIII ст. і входила до складу Синявської сотні (див. д. Гута, Синявської сотні).

¹⁾ Описаніе Новгородсѣверскаго Намѣстничества (рукопис).

²⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор. т. I, стор. 423.

³⁾ Обзорніе Румянц. Описи, т. III, стор. 686.

⁴⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 г. (рукопис).

⁵⁾ Малор. Родосл., т. I, стор. 74.

⁶⁾ Генер. Слѣдствіе о маетностяхъ Кіевск. полка, стор. 14.

⁷⁾ Списокъ сель Черниг. губ. 1916 г.

⁸⁾ Генер. слѣдствіе о маетностяхъ Черниг. полка, стор. 113,617.

Д. Г у т а, Сосницького пов. (Понорницької сотні); звалася також Гуткою. Р. 1781 належала Прохорові Івановичеві Забілі й лежала від д. Прогонів 20 в. та від с. Оболонь 5 в., „на столбовой изъ Глухова въ Черниговъ дорогѣ, надъ протокомъ Хвощею“ ¹⁾). 1812 р. належала Василеві та Гаврилові Прохоровичам Забілам і мала 28 душ.

Може, тотожня з д. Гутищем, Понорницької-таки сотні, що про ню старі мешканці р. 1729 оповідали так:

„Селомъ Оболонемъ и деревнею Гутищемъ владѣлъ протопопъ Нѣжинскій Семень Адамовичъ по жалованной грамотѣ; послѣ его гетманъ Самойловичъ взялъ во свое владѣніе, а по немъ владѣлъ и Мазепа, будучи гетманомъ до своей измѣни“. Р. 1726 тут було 11 дворів, що належали Андрієві та Якову Полуботкам ²⁾); 1751 р. в Гутищі рахувалося 3 двори й 3 хати за Василем Полуботком ³⁾). Беручи на увагу, що Прохор Забіла одержав у спадщину Оболоне й Гуту від Полуботків, цілком правдоподібно, що Гутище й Гути тотожні.

Д. Г у т а, Мглинської сотні.

Біля р. Іпути; р. 1767 належала Іванові Есимонтовському й мала 2 двори й 2 бездвірних хати ⁴⁾).

Мабуть, це та сама Гута, що за неї знаходимо запис у щоденнику Якова Марковича від 11 лютого 1740 р.:

„Староста Крисковскій отпущен и дан ему приказ... 3) до аптечки в гутѣ п. Стефановой з ясного стекла поробит фляшечки“. Під іменням „п. Стефана“ тут розуміється Степан Опанасович Есимонтовський, бунчужний товариш, що жив у х. Будилові (1743) і був одружений з Ганною Яковлівною Маркович, донькою автора щоденника.

Х. Гутище, Любецької сотні.

1767 р. належав Троїцько-Іллінському Чернігівському катедральному монастиреві; лежав біля р. Переділі ⁵⁾). Під той час на ньому жило 9 родин у 9 дворах, а саме:

- 1) Семененко;
- 2) Іванів, „мастеръ стекляный“;
- 3) Макарів — також;
- 4) Зименко — „торгуєть стеклом“;
- 5) Швидкий — також, мав робітника;
- 6) Велигорський — „дѣлаєть стекло“;
- 7) Рабченко — також;
- 8) Коба — „шкляръ“;
- 9) Ничипір Семененко й „сосѣдъ“ — скляр, що жив біля нього.

¹⁾ Д. Р. Пащенко, Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва (рукопис 1781 р.).

²⁾ Генер. Слѣдствіе о маестностяхъ Черниг. п., стор. 146.

³⁾ Ревизская книга Черниг. полка 1751 р. (рукопис).

⁴⁾ Обозрѣніе Румянц. Описи, т. III, стор. 657.

⁵⁾ Обозр. Румянц. Описи, т. I, стор. 61.

Виключаючи Семененка й Швидкого, усі мешканці Гутища мали наділи сіножати від 6 до 20 возів; у кожного з них був товар й усі платили загальні податки ¹⁾).

Гутище, Чернігівського пов. (Седнівської сотні).

Наказом Генеральної Військової Канцелярії від 8 липня р. 1748 „пустое Гутище съ людми, близь самой деревнѣ Бречи положеніе свое имѣющее“, віддано було у володіння Тимофіїві Павловичеві Скоропадському ²⁾). Від нього Гутище перейшло до його зятя Данила Симоновського, що за ним, маючи 11 дворів, рахувалося вже 1767 р. Згідно з описом р. 1781, мала 2 верстві від Руденьки й 15 в. від Борович, „на ровномъ мѣстѣ, при рощахъ“; тоді в ній було 17 дворів і 17 хат ³⁾).

Х. Гута, Новгородсіверського пов., на північ од с. Старої (Кочубеївї) Гути, недалеко від кордону Трубчевського повіту.

Відома тільки з назви й мапи виданої р. 1906, належала, можливо, Кочубеям.

Д. Гутка (Гутка), Кролевецького п., поміж с. Конятиним і Оболонієм по дорозі від кордону Сосницького пов. до Кролевця.

Д. Гутничі — див. сл. Гутище.

С. Гути, Конотіпського п. „на ровномъ пѣщаной земли мѣстѣ“ (1781).

Одна з найдавніших у Гетьманщині гут. Як свідчать старожитці, від 1730 р., село заселилося так: „Нѣякійся гутникъ устроилъ былъ гуту здавна, и к оной гутѣ населились прихожане“. Далі, за Самойловича, Гуту приписано до Підлипенського палацу й введено до складу Батуринської волости, що належала до гетьманських володінь. Ті самі старожитці казали про Гутянських селян, що „оныя бывали прежде сего, какъ за Мазепу, изменника, такъ и нынѣ, у дворца Подлипянскаго; никакихъ денежныхъ и прочихъ всякихъ доходовъ не платили и понынѣ не платятъ, токмо до оногo дворца отбываютъ всякую подданническую роботу“ ⁴⁾). Можна гадати, що гута була тут не пізніш, як за часів Самойловичевих.

Гутянська слобода — див. сл. Гутище.

Х. Гутище, він-таки й Коретчина, Новомістської сотні (Суразького пов.).

Другу назву свою одержав, напевне, від фундатора гути, що була тут, — бунч. тов. Петра Корецького, а від нього перейшов потім до роду Кулябок. 5 червня р. 1766 Іван Тимофійович Жоравка купив за 600 карб. у майора Григора Кулябки „футоръ пустой, прозиваемый

¹⁾ Витяги з „Румянц. Генер. Описи Малороссіи“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

²⁾ Опис документів Троїцько-Іллінського ман-ря, рукопис Черніг. арх. Комісії № 41, арк. 102.

³⁾ Обзорніе Румянц. Описи, т. I, стор. 92; опис Новгородсів. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

⁴⁾ А. М. Лазаревскій, Описаніе Старой Малороссіи, т. II, стор. 218.

Гутище, он же и Коретчина; состоялъ оной футоръ Коретчина при речке Милуши, на которой речке и мельница была прежде засипана, оной жъ футоръ разстояниемъ от руднѣ въ 4 верстахъ; оной же футоръ, какъ више показано, совсимв опустель, зачимъ и строения никакова нетъ, толко одна пустая хата да винокурня пустая-жъ; к тому футору принадлежащей лесомъ зарослой землѣ разстояниемъ от Коретщины до реки Внечи версть на 9“¹⁾).

Сл. Гутище, Сосницького пов., за двѣ верствѣ від д. Володимирѣвки. Старожили слободи Гутище, р. 1729, оповідаючи про історію цієї оселі, запевняли, що „при гетманствѣ Мазепи козакъ сотни Волинской Якимъ Бедній запруживаль на рекѣ Убеди греблю, и не могучи самъ оной запрудить, просилъ о помощь епископа Никодима, который въ монастыру Николскомъ началствовалъ“, а потім продав йому-ж половину збудованої греблі з ґрунтом, де монастир оселив 7 дворів²⁾). Звідси можна зробити висновок, що тутешня гута існувала значно раніш гетьманства Мазепи та що, коли Бідний будував греблю, її занедбано.

Д. Гутище, Кролевецького п. — див. д. Гута.

Сл. Гутище, Городнянського п., инакше — сл. Гутянська, Гутничі. Біля р. Смячи, від с. Дроздовиці на 1½ верствѣ, навпроти дер. Кашпурівки через р. Смяч, „при лѣсахъ, на ровномъ пѣсковатомъ мѣстѣ“ (1781).

Р. 1767 належала в складі 5 дворів бунч. тов. Костянтинові Лизогубові, а згодом перейшла до його сина Василя й р. 1781 мала 11 дворів і 11 хат. Про мешканців її 1781 р. сказано, що вони, „кромѣ упражненія въ хлѣбопашествѣ, работаютъ деревянную посуду: колесы, возы и веревки личаніе“³⁾).

Д. Гутище, Городнянського п.

Біля р. Бречи; 1859 р. мала людности: 108 чол. і 113 жін.

Х. Гутка, Глухівського п.

За гетьманським універсалом р. 1718 віддано Гамаліївському Харлампіївському монастиреві в Воронізькій сотні „млин Гутянскій, тамъ-же и гута зъ хуторами, Борщовець и Запятницкого именуемыми“⁴⁾).

Наприкінці XVIII ст. „хуторъ Гутки“ належав тому самому монастиреві. 1781 р. показано, що він лежить „на р. Уску, по дорогѣ проселочной, разстояніемъ отъ хутора Шкирмановскаго въ 4 версты, на мѣстѣ ровномъ; въ немъ пріѣзжей оногo монастыря домъ деревяной о 4 покояхъ, подданическихъ 4 двора, 6 хатъ, 3 бездворныхъ хаты“⁵⁾).

Гутка Миклашевського — див. сл. Новоселки.

¹⁾ Румянц. Генер. Описъ Малор., сотня Новомѣстская, т. 122.

²⁾ Генер. свѣдствіе о маетностяхъ Черниговскаго п., стор. 131.

³⁾ Обзорѣніе Румянц. Описи, т. I, стор. 81; Д. Р. Пашенко, Описаніе Черниг. Нам-ва, стор. 105.

⁴⁾ А. М. Лазаревскій, Описаніе Старой Малороссіи, т. II, стор. 353.

⁵⁾ Опис Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

Х. Гутка, поблизу р. Османи, Глухівського пов.

Заклав тут гуту Іван Томасченко, що продав її Лазареві Матвієвичу вже р. 1675. У купчій від 29 листопаду р. 1675 „Івань Томасченко, гутникъ, обывател Воронижъский ку пишной потреби моей продалъ гуту мою непенную и нѣ в чим никому незаведеную, коштомъ моим власнымъ споражоную, в лѣси, ку рѣтце Терebenъ, зо всѣмъ, то ест кгрунтами, полями и на ихъ присѣвками, почавши унизь к Рагозѣ, якъ пал забитая, з сѣножатю, з другого боку — по признаки, якъ хресты роблены, от поля по Собычовские нивя, ажъ по гостинець до самого бору, а scho в середину члвѣкъ Собычевский улѣзь з ласки мое, — и то до гуты належит, з сѣножатми, з дубровою, з ставом и з домами, ово згола, яко есть власност моя приналежитая, — славетне уроженому пну Лазареві Матвѣевичови, обывателеви бывшому Олховскому, а тепер Воронижъскому, за певную сумму золотыхъ семьдесят и пят...“¹⁾). Таким чином, гуту разом із грунтами й усім маетком цінували під той час усього тільки в 75 золотих... За Лазаря Матвієвича, що виступає як один з найбільш замірих людей кінця XVII ст., гута працювала довгенько. Будь-що-будь, р. 1691 вона існувала, це видно з акту, що встановлював межі хут. Гутки й с. Чорторіг: „Ми, ниже подписаные, старшина и всѣ жителѣ села Чорторіи, вѣдомо чинимъ симъ нашимъ доброволнимъ писаниемъ, ижъ учинилисмо вѣчное постановлене з Лазаремъ Матвѣевичомъ, обывателемъ Воронежскимъ, в займаню пуши по-над его власными ставами, позволяючи оному тотъ куть уз дорогу, до Воронѣжа через гуту лежащую, почавши от дехтарнѣ аж до гуты, закопати...“²⁾); до цього-ж було дозволено Лазареві Матвієвичу рубати ліс, потрібний, мабуть, для гуты, і в іншій місці — в закові біля Собичевського шляху. Як довго працювала гута, — невідомо, бо за пізнішими відомостями, що стосуються до хут. Гутки, не видно, щоб тут існував скляний завод. Самий кутір переходив од одного покоління Лазаревичів (нащадків Лазаря Матвієвича) до другого й р. 1783 мав близько 200 мешканців чоловіків та жінок.

Цікаво зазначити пізнішу долю гутника Івана Томасченка (в актах він зветься також Юском Тимофієвим Пенкутою). Р. 1776 він мав гуту вже коло с. Лебедина й с. Михайлівки, куди переселився, напевне, як продав гуту на р. Османі. 10 грудня р. 1684 Юско Томашів, Лебединський гутник, продав Гадяцькому полковникові Михайлові Самойловичеві „в Лебединскомъ уезде, подле озера Мстира, старую свою гуту со всѣм гутянскимъ строениемъ и старой свой дворъ из строением хорошим, с светлицею, с пекарнею и съ виницею, да два двора и пастовникъ от Бережокъ, и лѣсь ниже гуты отъ млиновъ Куликових, с пасечним и огородним мѣстом, на которой лѣсь даль ему, Юске, прежней Лебединской

¹⁾ Оригінал купчої, що переховується в архіві П. П. Скоропадського. З купчої видно, що О. М. Лазаревський (Опис. Стар. Малор. т. II, стор. 362) помилявся, уважачи ніби гуту васнував Лазар Матвієвич.

²⁾ Опис. Стар. Малор., т. II, стор. 362; рецензія В. А. Мякотіна, стор. 137.

воевода Василей Тереховъ випис“¹⁾). Цю гуту згодом затверджено за Михайлом Самойловичем царською грамотою, але чи довго існувала вона — невідомо. Для нас цікаво підкреслити, що Пенкута переселився із Воронізької сотні на Слобідську Україну; як побачимо з інших подібних переселень, вони були досить звичайні, отже можна гадати, що гутники різних місць взаємно впливали на зразки скляних виробів, переносили смак до їхньої орнаментовки та їхніх форм з одного місця до другого, позичали один в одного технічні засоби і т. и. Подібні факти безумовно сприяли тому, що утворилися спільні форми скляного виробництва на Гетьманщині й Слобожанщині, як це й стверджують самі зразки скляного посуду, що мають багато спільного поміж себе.

С. Деменка, Новозибківського п.

Оселена „роскольщиками“ наприкінці XVII ст. Про гуту, що тут існувала вже в першій половині XVIII ст., довідуємось із суперечки — діла 1732 р. про сіножаті „у Гневицком“ і „Хвойках“, що на них претендували з одного боку Деменські й Злинські старовіри, а з другого — вдова Стародубського полковника, Ірина Жоравкова. Місцеві старожитці показали, по-перше, що „1715-го году, как оная слобода Злынка отписана на великого государя, то от того времени сѣножат в Хвойках імѣлася спорная, однакож гутники полковници Жоравковой оную сѣножат, за спорами, не косили“; а, по-друге, що іншою спірною сіножаттю, „у Гневицком“, володів „рудникъ Деменскій Яковъ Медведевъ з братами, також де и гутникъ Деменскій же Ісай Василевъ сынъ, за позволеніем же Жоравки чрез многіе лѣта кошували“²⁾.

Виходить, гуту біля Деменки влаштував полковник Жоравка, а згодом нею володіли його нащадки. Гутник, що за нього тут згадано, „Ісай Василевъ сынъ“ — безперечно Скабичевський, син Машевського гутника (1704-1731) Василя Кузьмича Скабичевського. Коли саме гута припинила роботу, відомостей у нас нема. 1767 р. на Блешнівській гуті працював Степан Григорійв, 50 років, „родимецъ гуты Деменской“, але чи було на ній виробництво під цей час — сказати напевне не можна.

Димарка — див. Неданчичі.

Д. Добрик — див. Кирилівка.

С. Добродіївка, Новозибківського повіту, біля річки Злинки.

Гуту, що тут існувала, влаштовано в першій половині XVIII ст.; вона належала різним особам і працювала ще наприкінці цього сторіччя. Одним із перших власників тут був Казімір Коншиц. 8 вересня 1713 р. Окрім Мартинович Добродій, „за учиненное собою над Павломъ Коншицомъ убійство, уступилъ сину его Казимиру Коншицу половину грунту своего в сотнѣ Ипутской, между рѣчками Ипутью и Злинкою, пологъ Плоховскій до Денисковской границы“. 25 червня 1614 р. Казімір Коншиц

¹⁾ Архів Черніг. Двор. Депут. збір., д. № 12; Д. И. Багал'їй, Матеріали для історії колонізації і быта степної окраїни Московскаго государства, стор. 109.

²⁾ Харьк. Истор. Архивъ, д. № 3402.

одержав на цей ґрунт універсала від гетьмана Скоропадського, але потім їм заволоділи Стародубські полковники й між ними Ілля Пашків (1724-1727) і Опанас Радищев (1734-1741). За Пашкова тут було вже 10 дворів.

Коли заснувалася на Добродіївських ґрунтах гута — докладно невідомо, але із слідства року 1742 маємо свідчення старожитців, що вона вже існувала в цей момент, лежала „внутрь Добродіевскихъ ґрунтовъ над речкою Злинкою, отъ слободки какъ-бы въ полверсти“ й була віддана „от полковника Радищева, что нынѣ бригадиръ гутникомъ, жителемъ города Борхова Прохору Семенову з племянникомъ по контракту на 30 годъ, на всякой по 20 рублей“.

Проте, Коншицям пощастило одержати в своє володіння ці ґрунти з гуткою, і за рішенням Генерального Військового Суду від 19 березня р. 1742 присуджено „Добродіевскимъ ґрунтомъ з слободкою Добродіевкою, зъ отчиною, деревомъ бортнымъ и небортнымъ, озерами, калючами, полемъ, сѣножатми и другими угодіи и новопостроенною гуткою“ володіти військовому канцеляристові Романові Казіміровичеві Коншицеві ¹⁾. З приводу контракта з гутниками з Болхова Генеральний Суд висловився непевно: „а впредъ оную гуту содержат ли показаннымъ гутникамъ по контракту — предается в волю его-жь, Коншица, ибо она в его ґрунтахъ находится“. На підставі цієї постанови можна припустити, що гуту Добродіівку влаштував Радищев. Романові Коншицеві, що служив у Генеральній Військовій Канцелярії та жив у Глухові, заважала Добродіівка, а тому, зараз-таки одержавши її в своє володіння, він продав 24 липня 1742 року за 380 рублів генеральному судді Федорові Лисенкові, „с принадлежащими к ней ґрунтами и на оныхъ устроенній стекляный заводъ гуту“. Далі, згідно з Лисенковим заповітом від 3 грудня 1749 р. Добродіівка перейшла до його жінки Єфросини Андріївни (Опанасівни), але ми не знаємо, чи працювала тоді в Добродіівці гута, бо про ню в цім акті не згадано. 24 квітня р. 1761 вдова Лисенкова продала Добродіівку за 2.000 рублів військовому товаришеві Івану Пилиповичу Немировичеві-Данченкові, і одночасно продано й гуту; про ню в купчій сказано так: „При том же и сие докладывается, что въ оной деревнѣ Федоръ и Савка Иванѣцкіе ²⁾), по закупу ихъ и по данномъ от меня контракту прошлаго 1760 году, марта 25, гуту и в ономъ выраженное волни додержатъ своихъ урочныхъ годовъ, яко я с оними об том твердость заключила, с чего-бъ в случае и с допущенія онихъ не произошло каковой и малѣйшей мнѣ турбаціи, а доводячись за то денги и протчое по контрактуему, пану Немировичу Данченку, уплачувать“.

У володінні Немировича Данченка Добродіівка залишалася аж доти, доки р. 1770, Віддаточна Комісія відібрала її від нього й віддала

¹⁾ З Романа Коншиця була людина заміриста; р. 1768 він, між иншим, подав П. А. Рум'янцову проєкта влаштувати в с. Полошках завод фарфорового посуду.

²⁾ Родина Іваницьких, напевне, од роду й до роду займалася гутництвом (див. дер. Лісну).

гр. П. А. Рум'янцову в складі Чолховської волости. Визнаючи, що причини відібрання її слухні й обгрунтовані „законними обставинами“, Немирович-Данченко, „не входя в судъ“, відмовився 3 грудня р. 1779 від Добродіївки на користь Рум'янцову на тій підставі, що він „от его сіятелства довольно милостию награжден“ ¹⁾).

За Рум'янцова скляний завод знов тут працював, як це видно з опису його р. 1781: „При семь селѣ стекляной его сіятелства заводъ, производящейся на 4 дойницы, простаго зеліюного стекла и разного сорту простая и аптечная посуда; стекло отпускается вѣ Лубенскую Малоросійскую и Смоленскую, намѣстничества Смоленскаго, аптеки по подряду 1 гилдіи купца Московскаго Ильи Якимова и вѣ продажу здѣшнимъ и приизжающимъ изъ степныхъ Малоросійскихъ городовъ баришникамъ, и такого стекла выходитъ до полтрети тысячи копѣ; золою сія гута не взаимствуя ни отъкуда, доволствуется собственно отъ волости его сіятелства Чеховской“. Того часу людність Добродіївки складалася з 21 двора ²⁾).

Д. Довга Гребля, Сосницького п.

Р. 1724 тут була гута, що належала генеральному писареві Савичеві; віддано їй було так: „Завод стекляной, с него идет в год платы, от Васильева дни сроком, по 16 рублей, и оные дѣти за год на гутникѣ Степане Степановѣ не вьзяты“ ³⁾. Гута ця лежала на р. Хребетній і взяв її Семен Савич як віно за першою жінкою-донькою Переяславського полковника Леонтія Полуботка ⁴⁾. 1754 р. гуті тут вже не було.

На місці гуті виник хутір Гутянський, що перейшов р. 1762 до Федора Федоровича Савича (онука Семенова) ⁵⁾.

Д. Долотня, Мглинського п., біля річки Долотні.

Гута, що тут була, існувала, здається уже р. 1749, і належала Єсиментовському. У Сенатському наказі від 3 жовтня 1749 р. до Генеральної Військової Канцелярії читаємо: „В Правительствующій Сенатъ Военная Коллегія доношением объявляла, что сего 1749 года, июня 3 числа, в ночное время, пришед изза Полскаго рубѣжа, а ис какихъ сел и деревень неизвестно, великоросійскаго и малоросійскаго народа несколько члѣвкъ разбойников, разбили гутника Никиту Цвекцынскаго и жену его огнемъ жгли, и, разграбѣ, пошли обратно за границу по лесамъ неведомо куда; а тот де гутникъ жителство имеетъ в Стародубскомъ полку, растоянием от Жастковскаго форпоста болѣе десяти верствъ, а за малоимением на форпостахъ салдатъ и казаковъ и за растоянием фарпостъ от фарпоста в далнихъ местахъ предостеречь никакъ невоз-

¹⁾ Великотопольський архів князя В. Н. Долгорукого: — „Опись крѣпостямъ, отысканнымъ по смерти управителя Василя Карпова вѣ Топольскомъ домѣ“.

²⁾ Описаніе Новгородсѣверскаго Нам-ва (рукопис).

³⁾ Архив Черніг. Окр. Суду, д. № 8, арк. 78.

⁴⁾ Малор. Родосл., т. IV, стор. 435.

⁵⁾ Ibid., стор. 438.

можно¹⁾). На підставі згадки в цій витязі Жастковського форпоста, як найпевніше можна припустити, що гута Цвекцинського була власне в Долотні. 1764 р. тут було вже більш як 10 дворів, але невідомо, чи працювала гута. 1778 р. Долотню купив у Єсимонтовських Самон Мокієвич Маковський, одружений з Єфросинією Іванівною Єсимонтовською, донькою бунчужного товариша.

Маковський відзначавсь серед сучасників своєю освітою, і тому, що він відновив у Долотні працю скляного заводу, не пошкодивши навести про нього короткі генеалогічні й біографічні відомості, які він-же подає.

Прадід його Архип Биславник крамарював у ратуші м. Новгород-Сіверського²⁾, дід Денис — „обывателем“ того-ж міста, а батько Маковей або Мокій Денисенко — крамарем там-же, як його дід.

Самон Денисенко народивсь близько р. 1736 й до р. 1762 вчивсь „на собственном коштѣ“ в Київській Академії, де навчивсь мов польської, латинської, французької й німецької, а також і риторики, до того-ж, буди в класі „фары“, одержав од префекта Академії Самійла Миславського „прозваніє Маковецкій“. Філософію Маковецкій вивчав з 1762 до 1767 р. в Чернігівськiм Колегіумі, де ректор Патрикій Кателицький „прозваль“ його Маковським. Це прізвище лишилося за ним назавсиди. Закінчивши освіту десь у 30-літньому віці, Маковський вступив на посаду до Малоросійської Колегії за канцеляриста й там звернув на себе увагу здібністю й працездатністю остільки, що його було призначено до складу осіб Походової Канцелярії графа П. А. Рум'янцова, і він брав участь „въ баталяхъ“ при Ларзі, Кагулі й Сілістрії.

Але-ж, посовуватися по канцелярських щаблях не дуже вабило Маковського, і він, бажаючи одержати чини, вступив р. 1779 капралом до л.-гв. Ізмайлівського полку, де його незабаром підвищено на фур'єра, а р. 1780 випущено підпоручником у Архангелогородський піш. полк і р. 1781 підвищено в поручники. Треба до цього додати, що московські чини, особливо військові, дуже приваблювали тогочасних українців, і тому зрозуміло, що Маковський зроду міщанин, не міг не тягнутися до них. Але-ж хутко він залишив військову службу, бо чини, що він одержав, цілком забезпечували йому „потомственное дворянство“, а потім служив од 1784 до 1797 р. у себе на батьківщині, Суразьким поштмайстром, досягнувши того-ж р. 1784 рідкого на той час для українця чину колезького асесора. Він був живий ще р. 1803.

На останній посаді Маковський мав цілковиту змогу керувати своїм господарством і гутою в с. Долотні. 1781 — 1799 рр. скляний завод, що

¹⁾ Архів Черніг. Губ. Упр., Оригінали указів 1749 р., № 672; А. Андрієвскій, Историч. матеріали изъ архива Киевск. Губ. Правленія, вып. IV. Київ 1883, стор. 91.

²⁾ На підставі інших (певних) джерел (див. Малор. Родосл., т. III, стор. 294) Архип Маковський р. 1722 жив у м. Воронежі. Прізвище його, що подає Самон Маковський, чи не є його власна вигадка, коли припустити, що „Биславник“ міг витворитися з двох слів „Бысть лавник“. За давніх часів особи, що проходили школу — Академію чи Колегіуми, частенько вводили в свої родословні подібні вузулатості.

Йому належав, тут працював, виробляючи кришталі, і був на відкупі. 1781 р. д. Долотню й гуту описано так: „отъ Дѣгтяровки въ 3 верстахъ, лежить на границѣ великороссійской, в ней подданныхъ 17 дворовъ, 17 хатъ. В сей деревнѣ имѣется стекляній заводъ, в коем дѣлається фрусталное и простое стекло на заказъ приизжающимъ изъ разнихъ Малороссійскихъ, такожъ Великороссійскихъ и Бѣлорусской губерніи мѣсть; оной заводъ имѣть въ откупѣ молороссіянинъ, платя въ годъ за пѣчь по 100 рублей; лѣсъ же покупаетъ въ Брянскомъ уѣздѣ“¹⁾. 1795 р. в Долотні було вже 42 чоловіки. Відомостів про існування тут гуті після 1799 р., в нас нема.

Желізницька (Залізницька) гута, Чернігівського п.

Входила до району Любецької сотні й р. 1751 належала полковому Чернігівському сотникові Федору Посудевському. У гуті тоді мешкав відкупник Марко Іваненко; він мав двір і хату, і не мав товару. Тут-таки мешкали й „наемные работники“: Іван Будник — шуляр, Данило Осадченко — скляр і Федір Прибега — „возница“²⁾. 1767 р. гуту „Зелѣзницю“, що належала Іванові Федоровичеві Посудевському, відкупив „роде-нець“ Київського полку, виплачуючи на рік 36 руб.; він мав окремий двір, сіножать на 20 возів, коня й 2 корів; у нього працювало двоє робітників, що одержували на рік 2 рублі, „одежу и харчи“. Решта людности гуті мешкала в 5 бездвірних хатах; з гутників Федорів був з Київського полку, Погуляй — з Польщі („дѣлаєт стекло“), Федорів — теж з Польщі („дѣлаєт стекло“), Самійло Федорів — з Київського полку й Шкляр — з Лубенського полку („дѣлаєт стекло“); він мав робітника, родом з Польщі; з них по одному коню мали тільки 3-й і 4-й, а корову — тільки 2-й. Усі мешканці гуті, не виключаючи й відкупника, платили загальні податки³⁾.

За описом р. 1781, „хутір Гута“, що належав Петрові Федоровичеві Посудевському, „отъ деревнѣ Борокъ въ 6, отъ села Неданчичъ въ 8 верстахъ, въ пушѣ, при небольшомъ болотѣ, називаеомъ желѣзница“, мав посполитих — 5 дворів, 5 хат. Тут зазначено „стекляной заводъ о 4 дойницахъ, в коемъ дѣлають простое зеліное стекло“⁴⁾.

Жоравкова Гута — див. Гута Муравинська.

С. Жукля, Сосницького п., біля р. Сестри.

Про гуту, що тут існувала, довідуємося з чолобитної Жуклянських мешканців, що вони подали р. 1727 гетьманші Апостоловій про збудування в них церкви: „Близъ поселенія нашего“, писали вони, „з давнихъ лѣтъ имѣється при вишьпоказанной рѣчкѣ, по теченію оной внизъ, гута и гребля съ построенною мелницею гутникомъ Павлом Поручкою и синомъ его

¹⁾ Опис Новг.-Сіверського Нам-ва (рукопис), А. М. Л а з а р е в с к і й; Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 356; Чернігівська Архівна Комісія, Сенатські діла, № 10; Архів Черніг. Депут. Зібрання, діло про дворянство рода Маковських.

²⁾ Ревиз. книга Черніг. полка 1751 р. (рукопис).

³⁾ Витяги з „Румянц. Генер. Описи Малороссій“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

⁴⁾ Д. Р. П а щ е н к о. Опис Черніг. Нам-ва, стор. 46.

Максимомъ Павловимъ, при коей гутѣ хатъ десять з дворовимъ строе- ніемъ, огородами, пахатнимъ полемъ и сѣнокосами с потребу ихъ, гдѣ въ коихъ хатахъ і дворикахъ жителствуютъ люди мастеровіе, гутніки і скляри с работниками своими, которому вообщѣ согласію и онъ, речен- ній гутникъ Павелъ Поручка з синомъ своимъ і со всѣми своими людьми желаютъ в помощь нам стати“... ¹⁾ 1781 р. с. Жукля належало полковни- ковѣ Івановѣ Селецькому й мало 30 дворів; гуті там уже не було.

Д. Жуковичі, Сосницького п.

У першій половині ХІХ в. тут був скляний завод, що належав Миколі Івановичу Товстолісу (народ. 1808 † до 1874), що й був, напевне, його фундатором, бо 1781 р. гуті тут ще не було.

Збереглися два вироби цього заводу, дуже цікаві тим, що вони мають знаки, де читаємо: „Жуковскаго завода Николая Товстолѣса“, а в середині цього кругового напису літери „Н. Т.“. Речі ці — солянка, що має сім таких знаків, що їх накладено металовою печаткою, і великий штоф, — обидві з звичайного зеленого скла, грубого виробу ²⁾).

За ймицька гута — див. Кисілевозаймицька гута.

С. Злинка, Новозибківського пов.

Оселена р. 1702. Завдяки лісним багатствам і відповідним ґрунтам, дуже розвинулися скляні заводи, що їх влаштували переважно місцеві старовіри. 1781 р. тут було 5 гут; про них є такі цікаві відомості:

1) „Стекляной заводъ внутри Государевой пуши, въ урочища на Турьихъ горахъ, разстоянія отъ слободы Злиники въ 4 верстахъ, поддан- ного его сіятелства графа П. А. Румянцова-Задунайскаго, расколника слободы Злиники Ивана Ковалева. Сію содержитъ онъ въ пушѣ Госуда- ревой; платитъ окладу въ годъ въ слободу Злинку 70 рублей; печей двѣ въ одномъ деревяномъ амбарѣ, дойниць 8, работаетъ наемними работниками по договору. Стекло дѣлается простое, зеліное, аптечное, по подряду купцу І гилдіи Московскому Ильи Якимову, доставляющему на аптеки Лубенскую и Смоленскую; выходитъ съ оной стекла въ годъ до 5.000 копѣ. Зола въ сію гуту закупляется отъ обывателей сосѣднихъ селеній слободы Зыбкой и милныхъ расколничихъ заводо́въ; пуща истре- бляется Государева. При семъ заводѣ селеній обывателскихъ: дворовъ 6, в них хат 6, безъдворныхъ 6“. 2) „Стекляной заводъ расколника сло- боды Злиники Ивана Наумова Ретивина въ оной же Государевой пуши, разстояніемъ отъ обители расколницъ (Федукиной) въ полверсти. Въ ономъ деревяній сарай 1, печей 2, дойниць 8. За содержаніе оно́го въ сей Государевой пушѣ платитъ тотъ расколникъ 30 рублей. Стекло дѣлается простое городовое и шибы, выходитъ въ годъ до 5.000 копѣ; отпускается оно́е въ продажу въ великороссійскій городъ Орель и малороссійскіе города приѣзжающимъ съ тѣхъ мѣстъ промишленикамъ; работники наем-

¹⁾ Древности, труды археографич. комисіи Моск. археол. общества, т. І, в. ІІІ, стор. 62-63.

²⁾ Солянка належить В. Л. Модзалевському, а штоф Чернігівській Губ. Учен. Архів- ній Комісії.

ніе по договору із малороссіянь. Зола въ сію гуту закупляється отъ обывателей села Риловичъ, деревни Василиовки и із милних расколничихъ заводовъ; пуша истребляється Государева. При семъ заводѣ, или гутѣ, селеній обывателскихъ хатъ 2⁴. 3) „Стеклоной заводъ расколника слободи Злинки Кондрата Ермолаева въ той же пушѣ, въ урочища Столяревого, разстоянія отъ заводу Новикова въ 1 версту. Въ ономъ деревнянй сарай 1, пѣчь 1, дойницъ 4. За содержаніе оногo платить годового окладу въ слободу Злинку 20 рублей. Стекло дѣлается простое городовое и шибы; выходитъ въ годъ до полтрети тысячи копѣ; отпускается въ продажу приѣзжающимъ промишленникамъ съ великоросійскаго города Бѣлгорода, Стародуба и із степныхъ городовъ; работники наемніе із малороссіянь по договору въ годъ. Зола закупляється отъ обывателей села Риловичъ, деревни Василиовки и із милнихъ заводовъ; пуша истребляється Государева; при сей гутѣ селеній обывателскихъ хатъ 6⁴. 4) „Стеклоной заводъ расколника и бургомистра Дмитрія Санникова, разстояніемъ отъ плотини на р. Камянки въ 1 версту, при рѣчкѣ Коломнаки, на одну пѣчь, дойницъ 4. Въ ономъ дѣлается стекло простое зеленое городское, штофи, полштофи и шибы; отпускается въ продажу привижимъ купцамъ въ мѣстечка Ромна и другихъ степныхъ Малоросійскихъ городовъ, такъ-же и города Стародуба, и такового стекла выходитъ копѣ до полтрети тысячи. Зола въ сію гуту закупляється отъ обывателей села Риловичъ и деревни Рогова, а пуша истребляється Государева. И за тую платить въ слободу въ годъ по 15 рублей. При семъ заводѣ обывателскихъ селеній хатъ 6⁴. 5) „Стеклоной заводъ расколника, жителя Климовой слободи Алексѣя Хрущова, въ вершинѣ рѣчки Камянки, разстояніемъ отъ гуты Санникова въ полверсти; стекло дѣлается на 2 печи, 8 дойницъ, простое зеленое, аптечное; отпускается въ продажу на аптеки въ Москву, Санктпѣтербургъ, Ригу и Смоленскъ чрезъ приѣзжающихъ сюда Московскихъ купцовъ, и такового стекла выходитъ тысячъ до пяти копѣ въ годъ. Зола закупляється въ сію гуту отъ обывателей Риловицкихъ, Роговскихъ и отъ милныхъ заводовъ, а пуша истребляється Государева, и за оную платить окладу въ годъ въ слободу Злинку по 30 рублей. При семъ заводѣ обывателскаго селенія хатъ 13⁴). Одна з цихъ гут, що її влаштували розкольники сл. Злинки, існувала вже р. 1771 ²).

Сл. Злинка наприкінці XVIII ст. кількістю гут, що лежали біля неї, природньо стала центромъ торгу склом. Про її торгъ 1781 р. ми читаємо в Опису Новгородсѣверскаго Намістництва: „Сія слобода особливо способъ нарочитый имѣеть къ поставкѣ стекла, котораго в околнності ея достаточно имѣється въ разсужденіи въблизы состоящихъ ихъ собственныхъ и помѣщичьихъ осми гуть“...

„Торгъ здѣшняго купечества взаимствуетъ отъ внутреннихъ товаровъ: накупають мило, олѣй, медь, клѣщи (которые дѣлаются тутъ же),

¹) Опис. Новгор.-Сѣверскаго Намістництва (рукопис). ²) Великотопальскій архів князя В. Н. Долгорукого, відаточна книга Чолковської волости.

разного сорту простое и аптечное стекло и отвозють въ Полскіе города Варшаву, Вылно, Москву, Рыгу, въ малороссійскіе степные города и Новороссійского Намѣстничества — Кременчугъ, Єлисаветъ...“¹⁾).

Не пошкодить тут підкреслити, що на двох з п'ятьох Злинських гутах, зазначених вище, працювали за майстрів „малороссіяне“, а за інших робітників або сказано, що їх наймано, або нічого не говориться. Отже звідси можна зробити висновок, що в виробах Злинських заводів міг змішуватися смак місцевий з московським, та що розкольники, що їхні ймення згадано вище в опису 1781 року, були, напевне, тільки підприємцями, як відкупники.

Коли припинили свою діяльність Злинські заводи — не маємо відомостів, але треба гадати, що вони проіснували недовго; надто вже багато лісу потрібно було для них під золу; одколи понищено ліси, мусіли бути припинити свою роботу й заводи. Р. 1838 тут не було вже жадної гуті.

Хут. Іванівський завод — див. Лизогубова стара гута.

Карпилівська Гута — див. Нова й Стара Карпилівська Гута.

С. Карповичі, Новозибківського повіту, біля р. Снови.

У XVII ст. село це належало Михайлові Рубцеві, і за ним затверджено 1665 р., а згодом, од р. 1679, входило до Ропської волости.

Перші відомості про гуту, що тут існувала, походять од року 1734, коли вона належала Петрові Богинському. Він був син Степана Павловича Чумака, рудника Карповського (1700-1712), народивсь близько 1682 року й спочатку прозивався Чумаченком, а потім вже одержав прізвище Богинського й лічився серед „значного товариства войскового сотни Топальської“ (1716); значковим товаришем Стародубського полку його звать акти 1731-1747 р. Одружений він був двічі: спочатку (1716) з Марфою Яковлівною Рубцівною, донькою Якова Михайловича Рубця (отже доводився свояком гутникові Ісайї Васильовичеві Скабичевському), а потім (1741) — з Прасковією Павлівною, (прізвище невідоме)²⁾. Мабуть, Петро Богинський сам заснував Карповську гуту, коли не одержав її від свого батька.

В опису 1734 року, коли гута Карповська належала, в складі інших сіл Ропської волости, гетьманові Апостолові, читаємо про неї:

„За селомъ Карповичами гута, прозываемая Карповская, на две печи съ принадлежащими до ней матеріялы и инструменты, гутника Петра Богинского. При той гутѣ дворъ с хоромнымъ строеніемъ его-жъ, Богинского, да мастеровыхъ людей одинадцать дворовъ“. Значковий товариш Петро Богинський за гуту й за млин на 1 колесо мучне й друге до ступи на р. Снові, на греблі Карповській, платив тоді на рік „окладу 30 рублей“³⁾.

¹⁾ Описаніє Новгородсѣверскаго Намѣстничества (рукопис).

²⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, сповідні розписи с. Карпович за 1741 й 1747 рр.

³⁾ Судієнко. Матеріалы, т. I, стор. 87-88.

Богинський володів цією гутою ще р. 1742, виробляючи в ній скло до вікон і різний посуд. Цікаві деталі про працю на гуті зустрічаємо в щоденнику Н. Д. Ханенка. Коли Ханенко будував собі дім у с. Перегоні, то брав для нього скло до вікон на Карповськiм заводі, що приймав замовлення на скло певної міри. Так, під 20 березня р. 1742 в щоденнику записано: „До Богинського послана при писмѣ мѣра на скло“ і потім (5 квітня того-таки року): „До Кудрицького (писав) зь посилкою писма до Богинського о сдѣланіи шкла великого до оконъ, на которое и мѣра послана“¹⁾. У цій-таки пам'ятці знаходимо й інші дані про гуту Богинського, власне, що в ній вироблювано скло „аркушовое“, вироблювано посуд на замовлення й приймалося бите скло, як готовий вже матеріал для переробки. 8 й 12 серпня того-ж-таки р. 1742 Ханенко записав: „Писаль до Петра Богинського о присилки еще 50 шибѣ аркушовыхъ и на оныѣ послано 2 р., такожъ и стекло битое для передѣлки“ й „Привезены отъ Богинського фляши, къ пуздеркамъ приробливанные“²⁾.

На цьому наші відомості про Карповську гуту закінчуються, і коли її було знищено — не знаємо. Р. 1781 її тут не було.

Катедральна гута — див. Архієрейська гута.

Д. Кирилівка, Суразького повіту; звалася також Добриком і Обрубом.

Біля р. Єльні й рч. Христовської. Оселив гр. К. Г. Розумовський. Р. 1767 гуті не мала.

1860 р. тут був скляний завод, що належав графові Клейнміхелеві й працював на 2 печі, маючи 44 робітники. За цей рік завод виробив 447 ящиків аркушевого скла, на 4.431 р.³⁾.

Кисілево займищська гута, Городнянського пов.; інакше — Займицька Гута, Ткачівка. Лежала поблизу с. Ярилович, і 1767 р. Троїцько-Іллінський монастир оддав її на відкуп за 50 р.⁴⁾.

1786 р., разом з іншими, монастирським имаєтками, перейшла до державного скарбу, і від 10 березня р. 1786 була згідно з контрактом, терміном на 4 роки, на відкупі у монастирського посполитого Івана Ярчука. Він користувався у гуті 2 печами, і за них разом з 3 млинами платив монастиреві що-року 105 р. Тоді в гуті було 8 дворів, 11 хат і 2 бездвірних хати. — Р. 1790 гута „по непоступленію въ откупъ, за неявкою по публикаам охотников“, не працювала⁵⁾.

¹⁾ Дневникъ Николая Ханенка, ст. 143, 145.

²⁾ Дневникъ Николая Ханенка, стор. 166 і 167. Не пошкодить занотувати ще один запис „Дневника“ від 12 квітня 1742 р., що дає нам відомості про платню „шклярамъ“, що виробляли скло до вікон: „Росплатка учинена зь шклярами: Новгородскому, Семену Леонову за 13 оконъ болшихъ а малыхъ 3 заплачено 2 р. 96 к. и четверку жита а шкляру Стародубовскому, въ дворѣ нашемъ мешкающему, Яремѣ за 5 болшихъ да 5 меншихъ 1 р. 60 к., а на немъ осталось еще довгу нашего, что онѣ долженъ впредѣ отробить, 70 к. и четверка жита“. (Ibid. стор. 147).

³⁾ М. Домонтовичъ, Черниговская губернія, стор. 356.

⁴⁾ Обзорѣніе Румянц. Описи, т. I, стор. 71.

⁵⁾ Архив Черніг. Каз. Палати, д. № 604/1502.

Коретчина — див. Х. Гутище.

Д. Корецька Гута, Суразького повіту, біля річки Ширакини.

Оселив першої чверти XVIII в. бунчужний товариш Петро Корецький на ґрунтах, що їх куплено у Данила й Григора Юр'евичів Новицьких, синів Шептаківського старости. Гута тут працювала довгенько.

В опису 1724 року про скляний завод, що був тут, сказано: „Гута, что скло дѣлають простое, огорожена в стѣны кругом бревеньем, накрыта дранью. В нѣй дѣлають на три дойницы. В онбарѣ новомъ всякой посуды простого скла возовъ в двадцать“¹⁾. Під цей час гута належала її фундаторові Петрові Корецькому, а згодом перейшла до його сина Федора й доньки останнього — Прасковії, що була одружена з Петром Яковлевичем Жураковським. 1781 р. людність її складалася з 23 дворів і 26 хат.

1781 р. гуту, що працювала, описано так: „гута съ двумя печами, каждая о четырехъ дойницахъ, на откупѣ у жителя расколничей слободы Клинцовъ, Тимофея Долгова, въ годъ за 200 рублей. Работа тутъ исправляется наемными людьми, стекло же дѣлается простое зеленое и поташное бѣлой воды для окошекъ, которого всего вырабатываютъ въ годъ болѣе, какъ на полторы тысячи рублей. Стекло продають приѣзжающимъ въ гуту изъ Стародуба и мѣстечка Семіоновки и Ропска, такъ же изъ великороссійскихъ городовъ, изъ Ярославля и Рилска. Обиватели деревни хлѣбопашества весьма имѣють мало, но питаются съ заработковъ въ гутѣ, а при томъ гонятъ діоготь и продають его въ Стародубѣ“²⁾.

Кочубеїва Гута — див. с. Стара Гута.

Красовського Гута, Чернігівського п.

Біля рч. Теклиці. Р. 1834 в ній було 9 чоловіків, що належали Гаврилі Йвановичеві Красовському³⁾.

Криничанська гута, Чернігівського п. Лежала біля с. Рідківки, Любецької волости. Р. 1772 мала 1 двір і 4 хати, де жило 14 чоловіків, що належали Софії Полуботківні Милорадовичевій⁴⁾. Очевидячки, існувала вже р. 1767, коли належала Семенові Полуботкові.

С. Криски, Кролевецького п.

Недалечко Крисок, а можливо, що й у самім цім пункті, за 1730-х р. була гута; тая гута непогано виробляла скляний посуд і скло до вікон. У щоденникові Марковича ми зустрічаємо записи, тільки-ж не такі виразні, щоб сказати, що вони мають на увазі саме гуту в с. Крисках.

1) „Шохъ отпушенъ въ Криски и данъ ему приказъ... чтобъ шибъ простихъ и сулей 10 зъ гути зискалъ“ (20 червня 1732 р.).

2) „Зъ Крисіокъ привезено сюда... шкла, фляшокъ (28 червня 1733 р. с. Сварково).

¹⁾ Архів Черніг. Окр. Суду, д. № 8, арк. 12 зв.

²⁾ Опис. Новг.-Сѣверскаго Нам-ва (рукопис).

³⁾ Малор. Родословникъ, т. II, стор. 577.

⁴⁾ Стороженки, Фамилійный архивъ, т. I, стор. 106.

3) „До Крисіюкь послалъ 2 пuzдерка до гуті для зробленя фляшокъ“ (3 жовтня 1733 р.).

4) „Отправил старосту Крисковского Шоха и велѣлъ ему... в гутѣ шкла зробить фляшок 30, да бутилокъ 50“. (3 лютого р. 1737).

5) „Приказал я старостѣ... сторони присиаки в Глухов фляшок и бутилок“ (15 лют. р. 1737, с. Криски).

6) „Прислалъ же онъ (староста Крисковський)... бутеліюкь 50, глекъ 1, штопокъ 2, баніюкь 20, кубковъ 6“ (23 грудня 1739 р.).

7) „Послани к нему (старості Крисковському) пuzдерокъ 2 тепер для приробленія к нимъ фляшокъ з запасомъ“ (24 груд. р. 1739).

З цих записів докладно можна уявити, щò вироблювано на цій гуті; у них ми бачимо: шиби, фляшки, бутилки, глеки, штопки, баньки, ба навіть кубки...

Цілом можливо, що автор „Дневника“, як людина дуже заміриста, сам заклав гуту в Крисках, що належала йому, але, перечитуючи уважно його записки, ми не зустрічали на це категоричних вказівок; дарма що такий випадок, як влаштування гуті, навряд щòб лишився невідзначений.

Д. Крутойр, Мглинського п., біля р. Іпути, що інакше звалася гутуо Светицького (1859) ¹⁾.

С. Кудрівка, Сосницького п.

Наприкінці XVII віку біля цього села була гута, як це видно з універсалу від 26 липня р. 1687, що ним гетьман Мазепа віддав генеральному судді Саві Прокоповичеві „село Кудрявку, въ уѣзде Сосницкомъ лежачое, з дворцемъ, зъ млынами, зъ гутуою надъ рекою Лютою стоячою, и зъ боромъ, до тоєи гуті належнимъ“ ²⁾. Р. 1746 в складі посполитих с. Кудрівки зазначено Василя Васильовича сина Шуляренкового, певно, нащадка „шуляра“ гуті, що тут була раніш ³⁾.

С. Куршановичі, Новозибківського п.

Відоме від р. 1620, коли належало до складу маєтків Борозден. 2 лютого р. 1709 гетьман Скоропадський видав значному полку Стародубівського товаришеві Іванові Лаврентієвичеві Бороздні універсала „на село Куршановичи з млином, з гутуою и слободкою“, що були затверджені за ним і царською грамотою від 26 травня 1715 р. ⁴⁾.

Левкова Гута — див. Витовська (Витова) гута.

Лизогубова стара Гута, — Чернігівського п. (Любецької сотні), біля с.с. Шибиринівки, Борисоглібівки, Антонович і Величок; інакше — хут. Іванівський завод. Оселив або Єфим Лизогуб († 1704) або його син Семен. Р. 1726 мала 9 дворів, що належали бунч. тов. Семенові Лизогубові ⁵⁾; звалася вона тоді просто Гутуою. Під р. 1740-м згадано

¹⁾ Список населенныхъ мѣсть Черниг. губ., стор. 107.

²⁾ Малор. Родословникъ, т. IV, стор. 433.

³⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії. Сповідні розписи 1746 р.

⁴⁾ Малор. Родосл., т. I, стор. 66; Румянц. Генер. Опись Малор. т. 122.

⁵⁾ Генер. слѣдствие о маєтностяхъ Черниг. полка, стор. 51.

за її „гутника Савку“ й „ремесника гутнянського Никифора“, що працював у „Старой Лизогубовой гуті“¹⁾.

Мабуть, незабаром по цьому гута припинила виробництво скла. Р. 1751 в „гуті старой Петра Лизогуба“ (син Семенів) зазначено 3 двори з 3 хатами, де жили, не мавши худоби, підсусідки: Мирон Осипів син, Лаврін, Василів син і Кирило Печерний, але немає підстав думати, що вони працювали на заводі²⁾.

У Рум'янцовським Генеральнім Опису „Малороссіи“ (р. 1767) ми зустрічаємо в Любецькій сотні д. Старе Гутище, — біля р. Вертечі, що належала Київ-Печерській Лаврі (4 двори) та Ірині Семенівні Лизогубисі родом з Скоропадських (4 двори). Напевне, Старе Гутище й Лизогубову стару гуту треба визнати за одну й ту саму. Знов-же, треба думати, ми не помилились, коли припустимо, що Вертецька гута, де р. 1760 було 9 хат (вони належали Ірині Лизогуб), і, нарешті, хутір Старовертецька гута, що ними р. 1814 володіла Ганна Василівна Закревська (онука Ірини Лизогуб), родом з Лизогубів³⁾, — являють собою не що инше, як Гуту, що була оселена Лизогубами в Любецькій сотні і змінила свою назву. Старовертецька гута, очевидно, також тотожня з хут. Гутищем; про нього р. 1781 сказано, що він належить підкоморію Григорові Закревському (чоловік Ганни Вас. Лизогуб) і лежить на 1 вер. від с. Борисоглібівки, біля р. Вертечі, де 1 амбар з 1 колом; в цей час в Гутищі було 4 двори й 4 хати⁴⁾.

Лизогубова нова гута, Чернігівського п., біля с.с. Борисоглібівки, Вертечі й Неданчич.

Існувала за 1738-1740 років. Про неї маємо ми самі-но уривчасті відомості про майстрів, що на ній працювали. Так, ми маємо відомості, що р. 1738 на заводі працював Сава („Лизогубовой новой гуті гутник“), — він помер 13 травня р. 1738, мавши 30 років; його батько Семен † р. 1738, мавши 88 років; „Василь, ремесник Гуты Новой“, † р. 1738, 32 рок.; Іван Шуляр, працював у гуті р. 1738; згадано р. 1740 за „ремесника Василя“. Далі, за 1738 р. згадано на Лизогубових гутах (старій та новій) про таких майстрів: Василя (Шуляра), Кузьму (ремесника), Євстафія (шуляра), Никанора й Миколу (ремесників), Лукіяна (гутника), Якова Гутниченка, Йосипа, Миколу й Прокопа (скляра)⁵⁾. За 1753 р. згадано про „гутника Лизогубова Собачку“⁶⁾.

С. Ловинь, Городнянського п.

Як свідчить Шафонський, скляний завод у с. Ловині „гетманомъ Скоропадскимъ построень“⁷⁾. За донькою останнього Уляною Ловинь з гуттою перейшла до її чоловіка Петра Петровича Толстого, а згодом її одкупив у них чоловік другої доньки Скоропадського, Ірини, — бунч.

¹⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, справи 1740 р. ²⁾ Ревизская книга Черніг. полка 1751 р. (рукопис). ³⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 1947/8597. ⁴⁾ Д. Р. Пащенко. Описаніє Черніг. Нам-ва, стор. 52. ⁵⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, діла за 1738 й 1740 рр. ⁶⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, діла 1753 р. ⁷⁾ Черніг. нам-ва топографіч. описаніє, стор. 328.

тов. Семен Евтимович Лизогуб (1730 р.), і в роді його вона залишалася довший час.

Р. 1726 в Ловині, що належала гетьманші Скоропадській, було вже 45 дворів, а р. 1755 тут була без сумніву й гута, бо в складі Ловинських мешканців згадано: Антона Білозерського та його шуляра Павла Перелюбця, а також Кирила Хандочого; Білозерський та Хандочий належали до гутницьких родин ¹⁾. Р. 1760 біля Ловини зазначено окрему „гуту Ловинскую“ з людністю у 3 двори, що належали бунч. товаришеві Симонові (Семенові) Семеновичеві Лизогубові. Далі Ловинь було поділено поміж спадкоємцями з роду Лизогубів: сином Семеновим — Петром († 19 серпня 1780 р.), князем Петром Івановичем Кейкуатовим і Золотоносським сотником Яковом Михайловичем Лукашевичем (обидва одружені з доньками Якова Григоровича Лизогуба, що так само володів частиною в с. Ловині), Туманськими й инш.

Користуючись Рум'янцовським Генеральним Описом „Малороссіи“, можна навести докладний опис Ловинської гуті за 1767 р. Тоді поблизу с. Ловини, що належало бунч. тов. Семенові Лизогубові, був скляний завод; завод той був на відкупі в мешканця слободи Добрянки Івана Орішнікова. Того часу він платив Лизогубові за гуту й млин на р. Ловині („о одномъ колѣ мучном и ступникѣ.“) на рік 45 рублів орендної платні. На заводі працювали такі особи, що мешкали в 2 дворах і 4 бездвірних хатах:

1) двір з хатою, коморою й 2 клунями, де жив Кіндрат Бабак, 40 р., посполитий Ловинський; мав сінокошу на 10 возів; коня, 2 дійних корови й теличку; „ремесломъ бодається в заводѣ стеклянномъ“;

2) двір з хатою, 2 клунями й 2 коморами; в ньому жив „майстер“ Гаврило Голик, 70 р., „всімъ тѣломъ боленъ“, „родимецъ Полской области“, мав двох дорослих синів; у нього було сінокошу на 40 возів, 2 коня, 3 дійні корови, 5 овець та 2 „уленицы“ бджіл; „ремесломъ стеклянним препитаніе имѣют“;

3) хата бездвірна з коморою й клунею; тут мешкав Андрій Малащенко, 50 р., „родимецъ гуті Тимоновичевой, званія посполитого“; сінокошу не мав, а мав тільки одного коня; „ремеслом в гутѣ стеклянним препитаніе имѣет“;

4) хата бездвірна з клунею; в ній мешкав Гнат Рибальченко, 35 р., „родимецъ“ Машевський, посполитий; сінокошу нема, є тільки один кінь; „питається з ремесла стекляного в гутѣ“;

5) хата бездвірна з коморою й клунею; мешкав у ній Тиміш Гусак, 30 р., родом із с. Бурівки, посполитий; мав коня й козу; у цій-таки хаті мешкали: а) Федір Шабета, 50 р., посполитий с. Дроздовиці, б) Дем'ян Горбатий, 60 р., посполитий с. Ваганич; мав коня й корову; в) Петро Шлапак, 37 р., посполитий с. Ловини, мав коня, і г) Василь Кизименко, 40 р., родом з Стародубського полку; усі „питаються з зароботковъ“.

¹⁾ Про Білозерського див. Лосівку, а про Хандочого — Хандобоківку Архів Черніг. Дух. Консистоїї, д. 1755 р.

Як мешканці дворів, так і бездвірних хат платили по 1 р. 2 к. „кварталнихъ денегъ“; ріллі не було ані в кого, а сіножать належала тільки до дворів ¹⁾).

Пізнiшi вiдомостi про Ловинську гуту належать до р. 1781-го й умiщенi в Описовi Чернiгiвського Намiсництва, що його склав Д. Р. Пашенко ²⁾). Село Ловинь описано в нього так:

„Село Лавинь, разнаго владѣнія, от деревни Рудни Переездинской въ 8 отъ деревни Невкли въ 8 верстахъ; положеніе имѣеть въ лѣсѣ, на пѣщаномъ неровномъ мѣстѣ, при р. Лавины, на которой плотина бунч. товарища Петра Лизогуба съ 1 амбаромъ о 2 колахъ. Въ томъ селѣ церковъ деревяная 1“.

„Стеклоной заводъ бунч. товарища Петра Лизогуба о 4 дойницахъ, въ коемъ дѣлають простое стекло. Обывателей: священникъ 1, посполитыхъ бунч. тов. Петра Лизогуба дворовъ 24, хатъ 25, капитана князя Кекуатова дворов 8, хатъ 8, сотника Золотоносского Якова Лукашевича дворов 22, хат 22“.

Къ сему селу земли пахатной мало, лѣса изобилно, а сѣно обыватели здѣшніе косятъ на болотѣ Замглай, отъ села сего въ 1 верстѣ. Обыватели почти всѣ вообще дѣлають горшки, имѣя у себе способную на то землю близъ самага села, и оныя самы отвозять для продажи въ степныя мѣста, гдѣ взаимно получаютъ хлѣбъ себѣ, а большую частію продають свое рукодѣліе приизжающимъ нарочито изъ ближайшихъ селеній жителямъ; нѣкоторые жъ при томъ дѣлають деревянную посуду, деруть діоръ, и накупивъ въ околичныхъ гутахъ простаго стекла, дѣлають же окошки, и всіо оное отвозять въ степныя мѣста на продажу“.

Р. 1786 Ловинський скляний завод належав надвірній радниці Євдокії Туманській і виробляв звичайного скла „по 700 и болѣе копъ въ годъ“ ³⁾). Через 100 років, р. 1885 Ловинський завод належав крамареві Василю Миколаевичеві Писареву й мав 8 горщиків (по старому-ж „дойниць“). Усього на заводі, що працював 10 місяців на рік, працювало робітників: 17 чоловіків, 7 жінок, 6 підлітків і 33 майстри, й вони виробляли на рік 2.500 ящиків скла. На добу завод переробляв сировини: 48 пудів главберової соли, 20 чвертів золи, 105 пуд. крейди та 215 пуд. піску ⁴⁾). Далі завод перейшов до Миколи Васильовича Писарева; за цього власника працю на заводі й припинено. Деякі вiдомостi про останнi роки, як працювала Ловинська гута, подав нам П. С. Примаченко; він служив за помічника в Семена Гур'яновича Дроздова, що з його був, напевне, головний майстер. Подаємо його повідомлення:

„Був я ще хлопчиком 10 років, коли в нас в Ловині була збудована гута. Я виріс, відбудув військову службу на протязі 4 років, повер-

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи п. Черн., т. 13. Мало не всі „подданые“ Лизогубів у с. Ловині — ганчарі.

²⁾ Стор. 110-111. ³⁾ Шафонскій, Черниг. Нам-ва Топограф. описаніе стор. 328.

⁴⁾ Оцінка нерухомого майна Черниг. губ. 1886 р.

нудся з служби й ще довелося попрацювати в заводі, як помічнику С. Г. Дроздова. Я приймав від майстрів холяви (так майстрі називали ті бутилки, з котрих одержувалося аркушеве скло) й сортував аркуші на 1, 2, 3-й гатунки. Згаданий Дроздов і тепер мешкає в Ловині, в тій-же економії Миколи Васильовича Писарева. В економії можна ще вишукати ті самі холяви, з котрих вироблялося аркушеве скло. Тут-же при Ловині був ще й другий завод — бутилочний. Коли появилася „монополія“, то Писарев влаштував бутилочний завод, і виробляли бутилки для „монополії“ від самих дрібних полусоток до четвертів. Виробляли також баньки до конфетури. Гути були прості на старий зразок. Печі були прості, скло варилося в горшках (в вигляді котлів), котрі вироблялися з закордонної глини, дуже огнетривалої. Вижигали їх в окремій печі, звідти виймали їх розпеченими до-червона й потім ставили в ту піч, де варили скло. Це-ж складалося з піску, соломенї золи й мілу; сода вживалася для розтоплювання цих матеріялів; підфарбовувалося скло ріжними мінеральними фарбами“¹⁾.

До цих коротких даних про Ловинську гуту додамо відомості, що їх подали нам також І. Г. і П. І. Рашевські. Як вони переказують, почесним гостям, що приїжджали оглядати гуту, звичайно зараз-таки вироблювано скляні палиці й давано їх як пам'ятку. Коли-ж гості від'їздили з гуту, майстрі-видувальники дмали в трубки доти, поки скляні пухирі лускалися з тріском, що нагадував стрілянину з рушниць; таким чином утворювалася помпезність від'їзду.

Лозовська гута, Городнянського п.

Згадано 1767 р., коли Іван Мартиненок, родом з Лозовської гуту, працював на Барановій гуті, Новозибківського п.

1790 р. в „Лозовой гуткѣ“, парафії с. Перелюба, було 4 двори й 1 бездвірна хата посполитих²⁾.

Д. Лосівка, Сосницького повіту, біля потоку Купели, поблизу м. Погорілець. Лосівка повстала з гуту, влаштованої за універсалом гетьмана Мазепи 12 січня 1704 р. гутникові Машевському Василю Скабичевському (див. с. Машев) „Позволяетъ онь, гетманъ Василю Скобичевскому, гутникове Машевскому, на грунтахъ гетманскихъ, у урочищы межи Погорѣльцами и Жадовомъ находящихя, построити гуту, а построивши, мѣть онь, Василь Скобичевский, предъ его, гетмана, оказатись и учинити зъ нимъ, гетманомъ, уговоръ и постановлене: по чему маеть зъ той гуту въ подлежащїе места на годъ до шкатули гетманской давати; теды пиано варуетъ и всемъ грозно приказуетъ, абы ему, Василю въ заведеню и построению той гуту и въ робленню оной шкла никто не смель и не важилса жадной наименшой чинити перешкоди“³⁾. Таким

¹⁾ Повідомлення зроблено в січні 1917 р. Висловлюємо за це П. С. Примаченкові щиро подяку.

²⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, Сповідні розписи за 1790 р.

³⁾ Черніг. Губ. Вѣдом. 1853 р., № 35.

чином, цю гугу, що входила до складу Шептаківської волости, збудовано за-для гетьмана, і гутник Скабичевський зобов'язувався певною орендною платнею на користь гетьманову. Далі вона була в завідуванні гутника Антона Євдокимовича Лося, що працював у ній, очевиднож, вже р. 1719 ¹⁾. Р. 1734 цю гугу описано так: „За селомъ Старымъ Жадовомъ гута, где делаютъ стекло, гутника Антона Лося, посполитого, на две печи, со всякими принадлежащими инструментами. При той гутѣ слободка, где живутъ мастеровые люди, въ ней мастеровыхъ людей: шкляровъ, что делаютъ стекло, 8 дворовъ, коваль 1 дворъ, гончарь 1 дворъ; оную гугу и слободку онъ, Лось, содержитъ откупомъ зъ дворца Шептаковского. Годового окладу за гугу съ мельницею, купленою у Помазовъ, 36 рублей, да на жалованья и мірскіе расходы 3 рубля 60 копеекъ, всего 39 рублей 60 копеекъ“ ²⁾.

Р. 1734 Старожадівський гутник Антін Лось прохав гетьмана, нехай-би той дозволив збудувати млин на р. Слоті, в урочищі Високім ³⁾. Дальша історія Лосевої гуги така: р. 1747 нею завідував посполитий Федір Семенович Білозерський, одружений з донькою Антона Лося — Єфросинією ⁴⁾; крім них, у гугі було ще 6 дворів посполитих. Білозерський помер до р. 1750, але діло його провадила далі вдова, що платила тоді „во дворець Шептаковскій“ 39 рублів. Вона-ж тримала в оренді гугу й 1761 р. Під цей час Лосівку, що її віддано, серед інших сіл Шептаківської волости, на довічне й нащадне володіння гетьманові Розумовському, описано так: „Слободка Лосѣвка, она-жь и Белозерскаго, что преждѣ была гута Скоблчевскаго... за селомъ Жадовымъ, съ подданическими дворами и принадлежащими грунтами; дворовъ въ гутѣ Бѣлозерскаго 35, въ слободѣ Скобичевскаго 10“ ⁵⁾. Далі, здається, гугу Лосеву орендував у Розумовського Роман Іванович Яськевич (Чумак); його-ж власну гугу тоді було віддано в володіння Чернігівському Троїцько-Іллінському монастиреві (див. с. Старе Гутище). Його показано на першій місці серед посполитих Лосівки в 1765 і 1770 рр. з дітьми, „сосѣдями“ й „служителями“; перших з них 1770 р. було ч. р. 3, ж. р. 2 особи, других 1765 р. — ч. р. 3 та одна родина „сосѣдей“, що мешкали по-за його двором. Тут-таки р. 1765 мешкав і Роман Антонович Лось із родиною і „сосѣдями“ по-за двором, у складі 4 ч. і 2 ж. р. осіб; всього-ж тоді в Лосевій гугі було, крім них, ще

¹⁾ Як свідчить архієпископ Філарет, на західній дверях у церкві сусіднього села, Нового Жадова, вирізано було напис: „Создася сей храмъ стараніемъ раба Божія Антонія Едокимовича Лося — року 1719“. (Опис. Черн. еп. ч. VI стор. 63).

²⁾ Судієнко, Матеріали, т. I, стор. 73.

³⁾ Див. в додатках копію цього прохання.

⁴⁾ За сповідними розписами с. Погорілець за 1747 р., йому визначено 38 р., а його жінці 31 р. При них-же жив Роман Антонович Лось, 16 р. (Архів Черніг. Духовн. Консисторії).

⁵⁾ Черниг. Губ. Вѣдом. 1853 р., № 35.

11 дворів ¹⁾). Мабуть, як Роман Яськевич помер (народивсь він біля 1710 р.), гута припинила існування в Лосівці. Будь-що-будь, її не було тут уже р. 1781, коли про мешканців її, у складі 35 дворів і 45 хат (належали К. Г. Розумовському), сказано, що вони „лучшую свою имѣють корысть отъ горшковъ, которые сами дѣлають и возятъ въ поближнія селенія и мѣняють на хлѣбъ въ отсыпъ“ ²⁾; не згадує про гуту в Лосівці й Опис Новгородсіверського Намісництва, що його склав того-ж року Д. Р. Пашенко, не вважаючи на тогочасну вказівку про Лосівку, що вона лежить у лісі ³⁾. Заповітом графа К. Г. Розумовського (1800 р.) Лосівка передана в володіння його синові Йванові.

Лошакова Гута — див. Стара Карпилівська гута.

С. Лукавиця, Мглинського п.

Біля річки Лукавиці, оселив р. 1712 Михайло Турковський, а від нащадків його вона перейшла до Василя Андрійовича Дунин-Борковського, бунчужного товариша. За часів останнього, а саме р. 1781 тут була гута, яку описано так: „имѣется здѣсь стекляный заводъ, который держитъ въ откупѣ мѣстечка Янполя житель Степанъ Литвинъ и платитъ въ годъ за печь, въѣзжій шинокъ и за мелницу 200 рублей; лѣсъ покупаетъ отъ себя въ Россійскихъ деревняхъ Хаталинѣ и Ширковкѣ, людей тоже нанимаетъ отъ себя изъ здѣшнихъ подданныхъ и стороннихъ людей; въ заводѣ дѣлается стекло зеленое, бѣлое и фрусталь и продается въ Смоленскѣ, Вязмѣ, Дорогобужѣ, Стародубѣ и Глуховѣ; поряжается также и поставляетъ стекло откупщикъ въ Смоленскъ тамошнимъ купцамъ“ ⁴⁾.

Тоді в Лукавиці було 30 дворів селян.

Х. Любин, Новозибківського п., інакше Рум'янцова гута, біля рч. Злинки ⁵⁾. 1838 р. завод належав графові Сергієві Петр. Рум'янцову й виробляв бутилки ⁶⁾.

Д. Лісна, Суразького п.

Звалася також гутю Рожновською (1754). Слобідку Лісну оселив біля р. 1750 бунчужний товариш Григор Влаславович Бороздна на землях с. Ущерпя; вона лежала від цього села за 10, с. Рожнів за 3, Рудні Комарівки за 6 в. Гута існувала тут уже в 1754 році, коли її описано так: „От тоя деревни Рожновки имѣется гута в разстояніи версти за двѣ, в которой хать сѣмъ; в нихъ живутъ мастера: Панскій домъ, в которомъ живеть откупщикъ Полской области релѣгии Римской Иван Кисѣль“. Далі вказано майстрів: „Сидор Иванѣцкій, Іосифъ Хроловъ, Лукянъ Ляляковъ,

¹⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, Сповідні розписи с. Погорілець за 1765 і с. Машева за 1770 рр.

²⁾ А. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 192.

³⁾ Рукопис Музею Укр. Старовини В. В. Тарновського Черн. Губ. Земства.

⁴⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор. т. I, стор. 343; Опис. Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

⁵⁾ Список населен. мѣсть Черниг. губ. 1866 р., стор. 130.

⁶⁾ 150-лѣтіе Никольско-Бахметьевскаго Хрустального завода, стор. 245.

Лукянъ Іваніцкій, Лаврентій Николаевъ и Михайло“¹⁾ (без прізвища). Тоді гута належала Григорові Бороздні. 1754 р. скляний завод продовжував виробництво тому, що ми зустрічаємо під цей час згадку про Якова Петровського, майстра гуті Рожновської²⁾. 1767 р. завод працював і лежав за півтори верстви від с. Рожнів (Рожничів)³⁾, біля потоку Чорного.

Тоді його тримав на відкупі Московський другої гільдії купець, що мешкав у сл. Клинець, Василь Петров за платню 20 рублів на рік. Заводська людність містилася по 10 бездвірних хатах, ріллі й сіножаті не мала, за винятком сіножати на шість возів, що її дав власник гутникові Іваницькому. Цей платив „консистенской дачи“ 48 к., а решта хат — по 40 копійок. Товар складався з 2 коней, 4 корів і 2 свиней. По хатах мешкали такі особи:

1) Федір Іваницький „по отцы его гутникъ“, 33 років; „отець ево выходець былъ с Полской области“;

2) Василь Сотник, 40 р., родом з гуті Машевської графа К. Г. Розумовського;

3) Соломонида, удова, 50 р., родом з с. Рожнів, з 5 синами 24-15 років;

4) Міна Василієв, 30 р., родом з гуті Вепринської володіння Ізмайловського полку сержанта Семена Миклашевського;

5) Купрій Юрченко, 80 р., родом з с. Ущерня, з сином 40 років; „питається з зароботковъ“;

6) Мелян Давидов. 32 років; „уроженецъ стекляного заводу владенія Лаври Киевопечерской“; „питається з зароботковъ“;

7) Петро Романів, 38 р., родом з с. Нижнього; „питається з зароботковъ по разнымъ людямъ“;

8) Лукян Ляляк, 30 р., „уроженецъ Полской области“ містечка Пропойська; „питається з зароботковъ по разнымъ людямъ“.

9) Михайло Швець, 50 р., з міщан м. Стародуба: „питається з зароботковъ по разнымъ людямъ“;

10) Степан Купарос, 50 р., „уроженецъ Полской области села Хотемска, питається з зароботковъ по разнымъ людямъ“.

Тоді-ж мешкав у слоб. Лісній, у бездвірній хаті, Матвій Шкляр, родом із спустілої гуті графа К. Г. Розумовського; „препитаніє и снабдѣніє имеетъ з ремества своего шклярского“⁴⁾. По смерті Григора Бороздни, що помер між 1774 і 1781 рр., слобідка Лісна перейшла в володіння до його доньок: Ганни — дружини Василя Степановича Родзянка, Марії — дружини майора Микити Герасимовича Угрюмова, та Катерини, що була одружена з Михайлом Івановичем Гамалією. В опису р. 1781

¹⁾ Федір і Савка Іваницькі 1760-61 рр. тримали на відкупі гуту в Добродіївці (див.).

²⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, діло 1754 р., № 78.

³⁾ Це село купив Григора Бороздна у графа Гаврила Владиславича 13 березня 1738 р., за 1000 карб., з руднею та іншими угіддями (гута в купчій не згадується).

⁴⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, п. Старод., с. Новомістська, т. 122.

сл. Лісну показано в володінні всіх цих осіб і сказано, що вона лежить „на ровномъ пѣщаномъ мѣстѣ, при болотѣ, называемомъ Лѣсное; окруженна лѣсами и между ними пахатними полянками“. Того часу тут було посполитих 20 дворів і 21 хата і „владѣльческая гута на 4 дойницы, коя состоѣтъ на откупѣ въ Клинцовского жителя Сосія Платонова; въ ней дѣлається стекло простое и поташевое, разная посуда и оконешное; платить за оную отъкупщикъ, въ годъ 150 рублей, а продаетъ дѣлаемое въ ней стекло върознь приежающимъ изъ Стародуба закупщикамъ и отвозить самъ для продажи въ Нѣжинъ и другіе мѣста; работи-жь около оной исправляются наемними работниками, живущими въ сей деревни і съ околичныхъ деревень“¹⁾.

С. Машев, Новгородсіверського повіту, біля р. Одри, допливу р. Ірванця. Лежить на стародавнім гостинці, — „главномъ трактѣ“, що сполучав Україну з Білоруссю та Смоленськом. Як гадає О. М. Лазаревський, оселено, його мабуть у XV в.²⁾. Від часів Бруховецького входило до складу Шептаківської волости, якою володіли спадково гетьмани.

Найдавніші відомості про гуту, що тут існувала, стосуються до р. 1704-го, коли згадано за „гутника Машевскаго“ Василя Скабичевського (див. Лосівка). Василь Кузьмич Скабичевський, мабуть, переселився з Польщі. Як свідчить його онук Роман, прадіди його „как то прадѣдъ Косма и дѣдъ Василей Скабичевские, породи суть полской націи, уроженцы города Варшави, с коихъ Василей Скабичевскій, вишедши въ Малую Россію за гетмана Ивана Скоропадского³⁾, по его дозволенію купилъ себѣ оседлость в полку Стародубовскомъ, в сотнѣ Шаптаковской, при селѣ Машевѣ, и по его жъ, гетмана Ивана Скоропадского, дозволенію, имѣлъ тамо заводы желѣзной и стекляной, также мелницу и в Новгородѣ-Сѣверскомъ доми жилые, при всемъ будучи въ здешнемъ краю под правомъ шляхетскимъ, и никакимъ онъ дачамъ не подлежалъ⁴⁾. Проте, не вважаючи на це запевнення, і самого Василя Скабичевського, і його численних нащадків, ще за 1770-х років уважали за посполитих у Шептаківській волості.

Гута Скабичевського лежала біля його хутора „в сторонѣ од села Машева“; на хуторі цім було р. 1719 кілька хат „для работников гутнянскихъ“. Маючи збитки від переїздів через його хутір „особъ великороссійскихъ и малороссійскихъ“ та їх постоянок у домі, Скабичевський звернувся до гетьмана Скоропадського з „суппликой“ о „призрѣніи“. Універсалом своїм од 19 грудня р. 1719 Скоропадський, „зваживши таккові ему, Василю Гутнику, хуторомъ на трактѣ жиючому, од всегдашнихъ рожнихъ персонъ переездовъ дѣючіеся долегливости и знатніе в

¹⁾ Опис. Новгородъ-Сѣверского Нам-ва (рукопис).

²⁾ Опис. Стар. Малор., т. I, 189.

³⁾ Це помилка, бо Василь Скабичевський мешкав у Машеві вже р. 1704, за Мазепи.

⁴⁾ Архів Черніг. Дв. Деп. Зібр., д. № 3368, арк. 1.

дому убытки и доуки, якіе самъ онъ дворомъ своимъ одбувает, и в томъ на его респектующи“, — звільнив дім його в Новгородсіверську від постою драгунів та інших „налоговъ“, а також „рейментарско“ „упомянуль“, щоб „проежджаючіе чрез хутор его особы наименшой оному незатѣвали в дому его тяжести и обыти и в гутѣ би ему нѣхто не чиниль трудности“ ¹⁾. Р. 1726, коли скарб державний віддав Шептаківську волость в оренду Марії Строгановій з дітьми „для поддержания парусной мануфактуры“, то разом з іншими її селами віддано їй с. Машево з гутою. У передавальнім описові р. 1726 показано: „въ гутѣ Василя Гутника подъ Машевомъ 33 двора“. Звичайно, під іменням цього гутника треба розуміти того-ж Скабичевського, якого хутір, виходить, значно поширився. На підставі інших даних взагалі можна думати, що гута Скабичевського провадила широке виробництво й давала йому чималенький прибуток; частину того прибутку він із сином Іваном щедро віддавав на місцеву церкву, де коштом Василя улаштовано р. 1730 іконостаса ²⁾. Достатки дозволили Василеві Скабичевському, не вважаючи на те, що офіційно його вважали в посполитстві, поріднитися з старшинськими родинами. Будь-що-будь, гутник Ісай Васильович Скабичевський (певно, син Василя Кузьмича С.) був одружений з Агафією Яковлівною Рубцівною, донькою Якова Михайловича Рубця ³⁾.

Василь Кузьмич Скабичевський мав у Машеві гуту ще 1731 року. У щоденникові Миколи Ханенка під 27 липня р. 1731 записано: „При писмѣ до сотника Шептаковского послано 14 фляшокъ и 5¹/₂ трубки, да золотий грошей, чтобъ приправлено въ Машевской гутѣ трубки“ ⁴⁾.

Тут мовиться, певно, про полагодження фляшок, або штофів, що в них повідбивано шийки; звідси видно, що в гуті Скабичевського вироблювано й посуд. Року 1734, коли складено описа Шептаківської волости, що належала померлому гетьманові Апостолові, гуті в Машеві вже не було. Слобідку Скабичевського в цім документі описано так: „ниже

¹⁾ З оригіналу, що в в Архиві Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 3368, арк. 141.

²⁾ Іконостаса нової церкви с. Машева (весь різьблений, що залишився від попередньої церкви) улаштовано, за написом 1730 року „Василіємъ Гутникомъ“ (Филаретъ. Опис. Черн. епархії, ч. VI, стор. 60). Цей вчинок та інші дарунки Скабичевських відомі в опису 1741 р. церкви с. Машева, де читаємо: „Церковь деревяная, устроена обшнимъ парохіянъ тоя церкви коштомъ. В ней іконостасъ роботи рѣзаной, малярскимъ сребломъ посребрянній, коштомъ Василя Козмина Скабичевского исправленній, оболони всѣ простого скла в дерево оправлени... Гробница деревяная з рѣзанимъ круцѣфиксомъ, фарбами разными помалюванній, данная от Івана Скабичевского; на томъ круцѣфиксѣ бляшка привѣсная серебрянная... Евангеліе Киевской печати 1733-го года напечатанное, в бархатъ зеленій, і по две бляхи на рогах і по серединѣ сребрянніе позлоцаніе и по бокамъ сребріне карунки, а з другого боку чотири пуклѣ сребрянніе и по серединѣ бляшка сребряная жъ... А вишь означенное Евангеліе коштомъ Василя і Івана Скабичевскихъ справленое... Дискось сребрянній з седесомъ сребрянним-же, звезда сребряная и лжища, сребряная-ж, коштомъ Василя Скабичевского справленіе“... (Архив Черніг. Дух. Консист., д. № 200/230.

³⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 399, 410. ⁴⁾ Стор. 20.

села Машева слободка, гдѣ была прежде сего гута, въ которой дѣлывали скло. Въ той слободкѣ обывателей пахотныхъ 11 дворовъ, бобылей 18 дворовъ. Въ той слободкѣ мельница о двухъ клеткахъ на рекѣ Рванцѣ гутника посполитого Василя Скабичевского¹⁾. Мабуть, і пізніше гуті тут уже не було. Будь-що-будь, коли пізніше робили описи с. Машева (1741, 1747 і 1761 рр.), то гуті не зазначали. 1743-1745 рр. „Слободка Машевская“ була на відкупі у „капельмейстера“ Івана Чеха²⁾.

Треба думати, що старий вік Василя Скабичевського примусив його покинути гуту (він народився біля 1643 р.), а з синів його ніхто, напевне, не вмів або не хотів продовжувати батькове діло. Старий гутник ще жив р. 1741, коли в сповідних розписах с. Машева його зазначено вдівцем, що має 98 років³⁾. Один з синів його, Василь, 16 березня р. 1731 купив у Новгородсіверську за 100 кіп двір, що сумежив з другим його двором, у військового товариша Дмитра Котляревича й мешкав з батьком, а другий, Іван, 1738-1741 рр. був „дозорцей“ Поповської волости, що ввіходила до Шептаківської волости. Центр її—с. Попівка лежало поруч Машева. Обидва брати, як люди заможні, користувалися впливом у місцевій окрузі; це, між иншим, видно з листів їх, які наведено далі, що свідчить про їхню участь у церковних справах Машевської парафії⁴⁾.

¹⁾ М. Судієнко. Матер. для отеч. исторіи, т. I, стор. 70.

²⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, д. № 175.

³⁾ У с. Машеві за цей-таки рік записані в сповідних розписах його діти: 1) Василь Васильович, 35 р., дружина його Ганна Данилівна 34 р., діти: Ефросинія, 14 р., Катерина, 11 р., Пелагея, 8 р., Іван, 8 р. і при них „служителей“ ч. р. 5 і ж. 3; 2) Іван Васильович, 36 р., дружина його Домнікія Михайлівна, 31 р., діти: Домнікія, 8 р., Ксенія, 5 р., Олена, 3 р., Анастасія, 1 р.; при них „служителей“: ч. 5 і ж. 5 (Архів Черніг. Дух. Консисторії). Згодом рід Скабичевських дуже поширився й придбав невеликі ранги й дворянство.

⁴⁾ 1) Превелебнѣйшій господине мѣщѣ отче протопопа Новгородскій,

Мой милостивий отче и всегдашній благодѣтелю! Изволите превелебности ваша писат до мене, чтоб по дѣлу нашему з Микитою, попом Машевскимъ, ехать намъ въ Черніговъ по писму Гошовского, до васъ писанномъ, то о томъ доношу вашей превелебности, что ехат намъ, не дождался его, попа, приѣзду з Чернігова, — нѣ по що турбоватся, — лутшей за приѣздомъ его, плута, усмотрит, з щимъ онъ з консисторіи отпушенъ будет, понеже пономарь его, которой з нимъ ездилъ в Черніговъ, приехавши, сказивалъ мнѣ, что де Никита и самъ вскорости быт имѣвъ. О том донесши превелебности вашей, остаюс

Іван Скабичевскій.

Машевъ,
1738 года,
декабря 11 дня.

2) Ясне в Бгѹ преосщєннѣйшій митрополитъ Черніовскій и Новгородка Сѣверскаго, Высокомилостивій нашъ архипастир!

По милостивому вашего преосщєнства благоразсмотрѣнію и за состоявшуюся милость в село Машев к церкви Троецкой на мѣсто старого священника Іосифа, при той церкви на половинѣ парохіи доселѣ жившаго и вже за престарѣлость лѣтъ дозветворит церковному щєннослужєнію и требъ христїанскихъ нужду исполнять парохіаномъ изне-

Миклашевського Гутка — див. с. Новосілки.

Х. Митик — див. хут. Гута.

Могильницький завод — див. Баранівка.

Момотова гута лежала поблизу д. Бречи, Городнянського п. 1705 р. згадується „Кондрать Бойченко, житель гуті Момотовой“, що підписався як свідок на купчій Криштопа Буки, гутника Брецького¹⁾).

Морівська гута — див. Нова й Стара Морівська гута.

Д. Муравинка — див. Гута.

Д. Мякшунівка, Чернігівського п.

Біля р. Вертечі. Тут була гута, заснована поміж 1751 і 1760 рр.; належала вона Федорові Романовичеві Посудевському. Р. 1760 „при гутѣ Мякшуновой“ було 4 хати²⁾).

Певно „Мякшунова гута“ тотожня з скляним заводом „на островѣ Тарасевическомъ“, що належав р. 1767 вдові Ф. Р. Посудевського — Марфі Іванівні.

С. Неданчичі, Чернігівського п.

Гута, що була за 5 в. від цього села, звалася також Димарською й Архіерейською (див.) і належала Чернігівському катедральному манастиреві, закладено її було за 1720-1730-х років. Коли її закладено, напевне ми не знаємо: монастир запевняє, що „сія гута еще во время бывшей 1723 года ревизіи существовала“, або як каже сусідній з нею господар, бунч. тов. Іван Посудевський, її оселив монастир допіру р. 1734; нарешті, місцеві старожитці р. 1789 казали, що Неданчицьку гуту засновано більш, як перед 60 роками, і спочатку вона оселена була „десятью дворами подданическими, огородами, ремесленными людьми и дворцемъ болшимъ катедралнимъ, въ коемъ какъ свѣцкіе, такъ и чернецы, правителями при гутѣ бывшіе, жывали“. Мабуть, найвищого розвитку виробництво на гуті досягло в середині XVIII ст., коли на ній вироблювано, між иншим, різні погребці з „фляшами“. У розписці ієродиякона Антонія за 1765 р. читаємо: „присланніе з дворца катедралного Неданчицкого погребцовъ три, два болших да едень маленкій, с коихъ погребцовъ в двох болших по дванадцат фляшь, а в маленких шест фляшокъ, мною в ключню катедралную приняты и в пріемѣ тѣхъ в дворець Неданчицкій

магающо, о пожалованіи сщеника Демяна Санковского покорнѣйше вашему преосщепенству благодаримъ, понеже мы і отдавна намиривали вашего преосщепенства об опредѣленіи к той церкви на мѣсто оного Юсифа, ради вишь прописанныхъ резоновъ, яко намъ есть въ томъ небезнуждно, просить священника, при томъ многомошному архипастирскому преосщепенства вашего блгословенію навсегда себе вовѣраемъ и пребываемъ

Ясне в Бгѹ преосщепенства вашего, нашего высокомиловитаво архипастира покорнѣйшіе по Духу Сѣтомъ сини и слуги.

Дозорца волости Поповской Іван Скабичевскій.

Василій Скабичевскій.

1741 году,

августа дня.

(Архив Черн. Дух. Конс., д. № 200/230).

¹⁾ Бібліотека Черніг. Губ. Учен. Архивн. Комісії, рукопис № 42, арк. 40.

²⁾ Харк. Историч. Архив., д. № 2888.

приказчику Петру Сербиновичу сія квитанція дана“. Звідси видно, що в Неданчицях вироблювано під цей час не то посуд, ба й вироби з дерева, як погребці, що були футлярами для „фляш“. Р. 1767 в Неданчицькій гуті жили такі особи:

- 1) Іван Зименок, купує й продає скло; мав робітника, що одержував 4 золотих річно;
- 2) Іванов, „дѣлаєть стекло“;
- 3) Макаров, „дѣлаєть стекло“;
- 4) Швидкий, „покупаєть и продаєть стекло“; мав робітника й платив йому 2 талари на рік;
- 5) Велигора, „зарабатывает с гуты“;
- 6) Рябченок, скляр;
- 7) Коба, шуляр;
- 8) Семененко, шуляр;
- 9) Николаенко, „ночной же шуляр“.

Всі мешканці Неданчицької гуті платили податки й трохи не всі мали сінокоси й худобу; особливо багато її було в Коби: 1 кінь, 7 корів, 2 воли, 5 телят, 9 овець, 3 свині й 3 „підтелки“¹⁾. Борисоглібський монастир володів Неданчицькою гутою протягом мало не півсторіччя цілком без перепон. Тільки-ж р. 1776 сусіда монастирський, бунч. тов. Іван Посудевський почав змагатися проти чернечих прав на „грунтъ Сельчанскій Величковскій“, де влаштовано гуту, приносячи „невѣдомо почему каедрѣ немаліе обиды и разореніе, выбивая ее изъ спокойного чрезъ многіе земскіе давности по крѣпостямъ владѣнія недопущеніємъ къ возки до гуты осмоловъ и къ паленію попеловъ, заграбленіємъ чрезъ подданныхъ своихъ у людей монастирскихъ секѣрѣ и протчаго“. Посудевський вжив таких рішучих заходів, що праця на гуті припинилася того-ж-таки р. 1776. Проте р. 1781 Неданчицька гута знову працювала, але виробляла саме тільки звичайне скло. Тоді її описано так: „Деревня, называемая Неданчицкая, или Архіерейская Гута, катедрального Черниговского монастыря, отъ хутора Посудевского Гуты въ 10-ти, отъ села Неданчич въ 5-ти, отъ Губычъ въ 8-ми верстахъ, въ лѣсу, на ровномъ мѣстѣ, при небольшомъ болотѣ. Въ сей деревни пріежжой монастырской дворѣ, посполитыхъ дворовъ 8, хатъ 9. Стеклоной заводъ о 4 дойницахъ, въ которомъ дѣлають простое стекло“. Незабаром після цього гута й цілком припинила свою працю; закрито її р. 1786, коли її разом з іншими монастирськими маетками, відібрано до державного скарбу. За описом, складеним близько р. 1790, в Неданчицькій гуті було: „дворѣ приежжой 1, въ немъ хатъ 2, стеклоной заводъ, впусѣ состоящій 1. Ко взятію оногo склоного завода въ откупъ визивано публичною охотников, но по неяви оних и понинѣ никакова дохода не было“. Згадка про тутешню гуту зберегалася в народі таки довгенько; іще р. 1826 один з місцевих старожитців

¹⁾ Виписки з „Румянц. Генер. Описи Малороссіи“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

пам'ятав, як він „рубиль вь лѣсу осмолы и по заготовленіи оныхъ осмольовъ забираль ихъ и перевозиль вь гуту Архіерейскую“... ¹⁾).

Х. Николаевський, Новгородсіверського п.

1885 р. тут був завод, що належав купцеві Тимофіїві Михайловичеві Бидулі й мав 8 горщиків (по давньому — „дойниця“). Протягом року завод працював тільки 7 місяців, і за цей час на ньому вироблено 1000 ящиків аркушевого скла (працювало 25 робітників — з них 20 було чоловіків і 5 підлітків і 22 майстрів). Щодоби завод переробляв: 28 пудів глауберової соли, 9 четвертів золи, 70 пуд. крейди й 120 пуд. піску ²⁾).

Нова Гута, Остерського п.

Належала Київо-Братському монастиреві й лежала за 5 в. від с. Косачівки, „между лѣсами на ровномъ мѣстѣ“. Коли закладено гуту невідомо. Знаємо тільки, що р. 1781 скляного заводу в цім місці не було, хоча людність його й складалася з 6 дворів і 6 хат, що належали монастиреві. Того часу мешканці Нової Гути, „не имѣя землѣ, пропитаніе получали отъ заработковъ и дѣлали иногда деготь“, але відомостів про їхню працю на гуті немає ³⁾. Р. 1786 Нова Гута, в складі 5 дворів і 5 хат і одного скляного заводу, порейшла до державного скарбу. З 9 березня цього року скляний завод віддано на відкуп монастирському посполитому Григорові Андрієнкові на один рік, з платнею по 15 рублів, „да стекляной разной посуды и шибъ всего 675 штук“. Р. 1790 про Нову Гуту сказано, що гута „по чинимымъ публикам, за неявкою охотников ко взятю вь откупъ, состоит без принесенія доходу“ ⁴⁾. Здається, що з Андрієнка був останній відкупник Нової Гути, й вона більше вже не відновляла свого виробництва.

Нова Гута, Остерського п. (Моравської сотні). Р. 1767 належала Київо-Софійському монастиреві й мала людности з 5 дворів ⁵⁾).

1781 р. нею володів той-таки монастир, що мав тут скляний завод. З опису за цей рік ⁶⁾ ми маємо такі відомості про цю гуту:

„Хуторъ Новая Гута, владѣнія Кіевософійскаго монастыря, разстояніемъ отъ с. Сорокошичъ вь 10, отъ д. Отроховъ вь 6 верстахъ; положеніе имѣеть вь лѣсѣ, на низковатомъ мѣстѣ. Вь оной деревнѣ стекляной заводъ, гдѣ дѣлается простое зеленое стекло для окошекъ, бутылки и протчое; дворъ приѣзжій монастырскій, вь немъ живеть начальник монахъ; посполитихъ монастырскихъ дворовъ 5, хатъ 8. Обиватели работаютъ поденно вь заводѣ, а при томъ дѣлають доръ и отъ того свое пропитаніе имѣють“.

¹⁾ Архів Черніг. Казенної Палати, діла № 604/1502 й 1947/8597; Опис Черніг. Намісництва (рукопис).

²⁾ Оцѣнка недвижим. имущества Черниг. губ., Черниговъ 1886.

³⁾ Д. Р. Пашенко, Опис. Черниг. Нам-ва, стор. 23.

⁴⁾ Архів Черніг. Казенної Палати, д. № 604/1502.

⁵⁾ Обзор. Румянц. Описи, т. II, стор. 153.

⁶⁾ Д. Р. Пашенко, Опис. Черниг. Нам-ва, стор. 96.

Р. 1786 Нову Гуту, в складі інших монастирських володінь, відібрано до державного скарбу. За описом цього року, людність її складалася з 9 дворів, 7 хат і 3 бездвірних хат; один-же скляний завод, що був тут з 1 вересня 1785 р. було здано на відкуп підданцеві монастирському, мешканцеві Нової Гути Якову Демченкові строком на один рік з платнею по 40 рублів, „да стекла аркушевого шибъ 100, чверткового 100, круглихъ шибокъ 800 и бутилокъ 100“; дрова Демченко одержував дурно з монастирських лісів. За іншими відомостями, що стосуються до р. 1790 й трохи не відповідають раніш наведеним, скляний завод у Новій Гуті від 1 січня 1786 р. до 1 січня 1789 р. „оставался без принесения доходу, с того-жь времени—въ откупѣ посполитого казенного той же гуты Андрея Демченка чрезъ четыре года, с платежа в каждой год по 20 руб.“¹⁾.

Нова Гута, Чернігівського п.

Лежала поблизу с.с. Навоза й Жидинич і належала Київо-Печерській Лаврі. 1751 р. в ній було два двори підсусідків, що мешкали в двох хатах: Іван Федорів син і Микола Дем'янів син Драбенюк; худоби вони не мали. Тут-таки мешкали й „наемные работники“: Іван Коляда, Тиміш Горбуза й Іван Костюченко, що мабуть працювали на гуті²⁾.

С. Нова Гута, Новгородсіверського повіту, біля р. Улиці, поруч Старої Гути (за 5 в. від неї). Оселив, мабуть, Полтавський полковник Василь Кочубей після 1729 року; від нього перейшла р. 1743, за заповітом, до сина Василя-ж, що був потім Глухівським підкоморієм і головою шляхетства (1768-1779). Скляний завод існував тут р. 1743, але вже р. 1768 його не було, як не було й 1781 р.³⁾.

Нова Земниця, Городнянського п.

„Отчина“ Нова Земниця входила до складу ґрунтів Кротинських (1698)⁴⁾.

Гуту закладено було тут, здається, допіру, наприкінці XVIII в. За описом Любечської волости, що його складено 1791 р., „въ гутѣ Новой Земницѣ по ревизіи м. п. 13 душъ, ж. п. 12 душъ, а нынѣ налицо 18 мужеска, да женска 17; лошадей и воловъ и сѣнокосу нѣтъ; разстояніемъ отъ Сенюковъ 10 верстъ; выстроена на сябринной землѣ, къ сей гутѣ на продолженіе работы мало уже лѣсу осталось; хатъ работничьихъ 7, поля пахатного нѣтъ“⁵⁾. Належала Милорадовичам.

Нова Карпилівська Гута, инакше Потебнева Гута, біля бота; Остерського п.⁶⁾

¹⁾ Архів Черніг. Казенної Палати, д. № 604/1502.

²⁾ Ревизская книга Черниговск. полку 1751 р. (рукопис).

³⁾ Румянц. Генер. Опись Малор., т. 142; Описаніе Новгородсіверскаго Нам-ва 1781 г.

⁴⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 602.

⁵⁾ Матеріали для історії Малоросії. Изъ архива графа Милорадовича, Черниговъ. 1890, стор. 7.

⁶⁾ Спис. населени. мѣстъ Черниг. губ. 1866 р., стор. 140 й 141.

Нова Моравська Гута, инакше — Новий завод, біля болота Меші, Остерського п. ¹⁾.

Сл. Новосілки, Глухівського п.

„Слободка Новоселки, с мелницею з двома жерновами на р'ьки Ясмани, при томъ же и стекляной заводъ, на реки Уску одни жернова и ступи, его-жь пожитками построеніе“, затверджена була за генеральним осавулом Михайлом Миклашевським гетьманським універсалом 1688 й 1689 рр. й царською грамотою 1689 р. ²⁾.

Напевне — тотожня з х. Гуткою Миклашевського, Глухівського п., біля допливу р. Есмани (1859 р.).

Новоугринська гута, Остерського п., звалася також Сапоновою Гутою та Угринською й належала Києво-Печерській Лаврі; закладено її не пізніш як р. 1767 ³⁾.

Того часу вона мала 1 двір і 5 бездвірних хат, де мешкали:

1) Відкупник Дяков, що платив Лаврі 50 руб. на рік; родом з с. Жидинич; мав сінокіс на 40 возів, 2 коней, 5 корів і т. и;

2) Ремісник, „д'їлает стекло“;

3) Ремісник Ол. „д'їлает стекло“;

4) Скляр, „д'їлает стекло“; родом з с. Ковпити;

5) Мироненко, родом з с. Сивок;

6) Скляр Іван, родом з с. Сивок.

Мало не всі гутники мали по коневі та корові; всі платили загальні податки ⁴⁾.

За описом р. 1781 „хуторъ Угринская гута, влад'їнія Києво-Печерскія Лавры, отъ деревнѣ Вытовой Гуты въ 8 и отъ деревнѣ Хотиловской Гуты въ 8 верстахъ, лежить въ лѣсу, на ровномъ низковатомъ мѣстѣ. Въ семь хуторѣ стекляной заводъ, гдѣ д'їлається простое стекло на 4 дойниці и которого выд'їливають на 400 руб. въ годъ; посполитыхъ въ семь хуторѣ дворовъ 7, хать 7“ ⁵⁾.

Р. 1786 Новоугринська Гута від Лаври перейшла до державного скарбу. Під цей час у ній було 7 дворів, 7 хат, 1 бездвірна хата, двір для гутників з 2 хатами й один скляний завод. Дальша доля Новоугринської Гути була один час звязана з долею Гути Хотилівської, про що довідуємося з одного документу р. 1786 Про ці заводи там наведено такі цікаві подробиці:

„Онїе Новоугринскій и недостроенный Хотиловскій стеклянне заводи с мелницами, винокурнею на два котла, жилими дворами, с'їнокосами и другими угодіи, также находящимись при тѣхъ стекляныхъ заводахъ по-

¹⁾ Спис. населени. мѣстъ Черниг. губ. 1866 р., стор. 140 й 141.

²⁾ Генеральн. слѣдствие о маетностяхъ Нѣжинскаго полка, стор. 387; Малор. Родосл., т. III, стор. 477.

³⁾ Обозр. Румянц., Описи, т. I, стор. 55.

⁴⁾ Уступи з Рум'янц. Генер. Опису „Малороссіи“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

⁵⁾ Д. Р. Пащенко, Опис. Черниг. Нам-ва, стор. 42.

сполитими и шинковою продажею отдано отъ монастыря въ откупъ монастирским же посполитим жителямъ уѣзда Кіевскаго мѣстечка Василкова, Игнату Пилчевскому и Ивану Майстеренку по открытому ордеру 1786 года, маія съ 1 числа, на два года, съ платежемъ в год до вистройки Хотилловскаго стекляннаго завода по 170 руб., а за вистройкою и снабдѣніемъ всѣми инструментами — по 300 руб., да стекла: съ Хотилловскаго завода — бутыль болшихъ 80, а з Новоугринскаго — 30, штофов — 500, да в присилаемие от архимандрита, намѣстника и соборныхъ [старцевъ] погребци — фляшь по надобности“. Р. 1790 Новоугринська Гута мала для гутників 2 двори й один скляний завод. Контракт, що його зроблено р. 1786 з Пилчевським і Майстеренком, було, певне, скоро відмінено, бо в опису р. 1790 про цю гуту сказано, що від 1 липня 1786 р. до 1 січня 1789 р. вона „состояла без принесенія доходу“. Далі-ж Новоугринську Гуту було віддано на відкуп посполитому тієї самої гуті Михайлові Сапоненкові та Витовської Гуті — Кузьмі Печерному, строком на 4 роки, з платнею по 20 руб. на рік ¹⁾. Напевне, за йменням цього Сапоненка Новоугринська Гута стала також прозиватися й Гутною Сапониною. Останні відомості трохи суперечать даним, що їх наведено про Хотилівську Гуту (див.).

Новий завод — див. Нова Моровська Гута.

С. Оболоне, Кролевецького п.

Наприкінці XVII віку тут була, мабуть, гута, що спустіла вже з самісінького початку XVIII в. Гетьман Мазепа, універсалом своїм од 21 червня 1703 р., дозволив Іванові Поручці, товаришеві військовому, „на купленнихъ грунтахъ в гутіщю Оболонскомъ, в сотни Понорницькой застаючихъ, на реци Хвошнѣ греблю засипати и на оной млинь построити“. Цей же Іван Григорович Поручка, обиватель Сосницький згадує й у своїм заповіті від 5 береня 1705 р. „займище на гутіщю, на рѣци Хвошни прозываемой“. Згадка про гуту, що тут існувала, збереглася й р. 1713, коли Іван Антонович, мешканець і „родимецъ“ с. Савинок Наддесенських, даючи „показ“ Коропівському урядові про межі Оболоня й Городища, сказав, що межа, між иншим, йшла „от монастыра (Рихловскаго) до Гуты и до Хвошнѣ, и так доведена границя з горы Десны оциркована налѣво, аж на низъ Десны противъ гуты и Хвошнѣ“ ²⁾. А втім, можливо, тут згадується про відновлену гуту.

Д. Обруб — див. Кирилівка.

Ожинка (Гутка), Новгородсіверського п., біля р. Свиги, від д. Красички за 4 верстви; звалася також Гуткою Юркевичевою. Гуту, що тут існувала, закладено було влітку р. 1724, що видно з паперів, які збереглися в архіві Харківського Іст.-Філол. Товариства ³⁾. 27 липня р. 1724 бунчужний товариш Андрій Заруцький писав у донесінні до

¹⁾ Архів. Черніг. Каз. Палати, д. № 604/1502.

²⁾ Опис маєтків Івана Лоликовського, рукопис Великотопальського архіву.

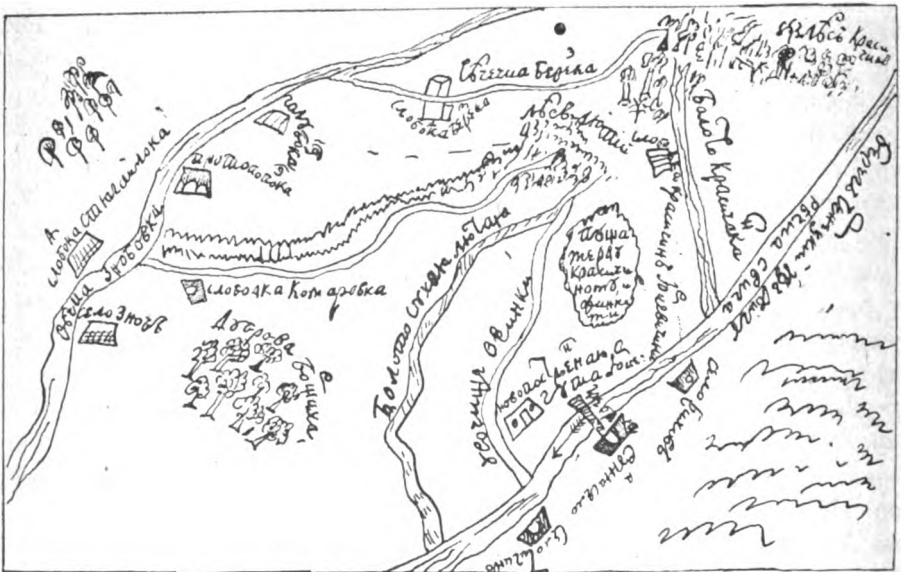
³⁾ Справа № 3218.

Генеральної Військової Канцелярії, між иншим, таке: „Сего лѣта Новгородская жителка, прозваніємъ Юркевичка, з синами своїми на урочищу Ожинкахъ заняла гуту и пушу мою до оной палить и пустошить“. Запевняючи, що пушею володіли його батько, Новгородсіверський протопоп Афанасій Заруцький, та дід (з материного роду) Костянтин Пригара, Андрій Заруцький прохав Генеральну Канцелярію перевести з приводу цієї справи слідство. Це й було доручено бунчужному товаришеві Пархомові Пекалицькому й військовому канцеляристові Самійлові Холодовичеві, але потім, з невідомих для нас причин, першого з них було замінено товаришем Стародубського полку Дем'яном Несторовичем. Слідчі заходилися виконувати покладене на них доручення в серпні р. 1724. У свідченнях, що вони одержали від старожитців, така сила цікавих даних, найбільше про будув, що існувала до гуті на цім самім місці, що вважаємо не зайвим навести свідчення ці можливо докладно.

„Объехавши кгрунта Знобовскіе, промѣжъ селами Руднею, Знобою и Протопоповкою, между рѣчками Свигою, Знобовкою и Лютою лежаціе“, слідчі „приехали на урочище Ожинки и видѣли над самимъ онимъ урочищемъ внизъ к рѣцѣ Свизѣ новопостроенную гуту пнѣй Юркевичевой, в которой уже одправуется работа, и требовали з обохъ сторонъ, такъ пна Заруцкого, яко и пнѣй Юркевичевой старинныхъ людей, чи бы то кгрунты были, на которыхъ гута поселена, к доказателству“. Першими допитано козаків і мешканців Знобовських Дем'яна Жира та Івана Зюку. Обидва вони „подъ совѣстію“ посвідчили так: „Когда (правѣ) покойній Костантій Пригара, мищанинъ Новгородскій, у тыхъ кгрунтах держалъ свою будув, в тотъ часъ и помянутимъ урочищемъ Ожинками, взявши од Сухого Лютого болота по рѣчку Свигу, владѣлъ и сѣно на ныхъ кошувалъ и на обохъ сторонахъ того урочища Ожинокъ свободные имѣлъ уступы, а когда Зноба во владѣніе достался покойному отцу протопопѣ Новгородскому Афанасію Заруцкому, тогда онъ тимъ урочищемъ з другими кгрунтами, к селу Знобѣ приналежащими, началъ владѣти, а жебы когда покойній Юркевичъ, или по немъ жона его вышъозначеннымъ урочищемъ владѣла, того оны не вѣдают и упомнити не могутъ“. Три „старинца“, що їх поставила Юркевичка, мешканці села Жихова: козаки Степан Грибан і Яків Федоренко та війт Демко Савченко посвідчили „под совѣстію и под потераніемъ своего имѣнія“ також не на її користь: „Живемо, мовлять, мы лѣтъ близко ста в селѣ Жиховѣ и вѣдаемъ, что издавна тое вышъ помянутое урочище Ожинки з другими кгрунтами Знобовскими належало до ратуша Новгородского, а когда Костантій Пригара держалъ в тыхъ Знобовскихъ кгрунтах свою будув, тогда будники его, Пригарины, з позволеня его-ж, по тому урочищу Ожинкахъ сѣно кошували, а послѣ его, Пригари, якъ небожчикъ отецъ протопопъ Новгородскій Заруцкій поселилъ себѣ Слободку Протопоповку на том мѣстцу, где буда была Пригарина, в ту пору сталъ онимъ урочищем Ожинками владѣти и сѣно на ныхъ косить; а покойній п. Юркевичъ до того урочища жадного не мѣлъ уступу и сѣна на немъ

нікогда не кошуваль, також и по смерти его сама п. Юркевичева онимъ урочищемъ Ожинками не владѣла, толко вѣдаемъ де тое, что якъ самъ покойній п. Юркевичъ, такъ и жона его пушу, промиж рѣчкою Свигою и болотомъ Сухою Лютою будучою, к слободѣ своей Красичову при- ствоювали и постороннымъ людямъ пустошити оной не допускали“.

Найцінніший „показ“ зробив старий Пригарин будник, „заводивший“ буду Пригарі, мешканець Мефедовський Пилип Гавриленко Дрозд, „пре- старѣлого вѣку человекъ“. Він показав, що „з давныхъ временъ, когда покойній Костантій Пригара в кгрунтахъ Знобовскихъ держалъ буду, жилъ онъ за нимъ в будѣ лѣтъ двадцять чтири и возналь тое, что урочище Ожинки было за помянутимъ Пригарою, и сѣно на ономъ будники его, Пригарини, кошували, також и пуши Знобовскіе промиж рѣчками Сви- гою и Знобовкою и на томъ боуѣ Знобовки волно было до буды руба- ти; а когда зять его, Пригаринъ, отецъ Заруцкій, протопопъ Новгород- скій, на мѣсцю том, где буда стояла, поселилъ слободку Протопоповку, од того времени началъ и Ожинками владѣти“. Обидві сторони подали слідчим документи на право володіти Ожинками, тільки-ж з цих доку- ментів не можна було точно встановити межю, чому слідчі склали такий „чертеж“ спірним урочищам:

Цей план, на жаль, дуже схематичний, і на підставі його не можна гадати про влаштування самої гуті, хоча й можна, напевне, думати, що гута, яку на ньому нарисовано, мала дві печі. Цікаво, що, як і в інших випадках, поблизу гуті була гребля й рудня, а на місці Протопопівки, як це видно з слідства, що наведено вище, існувала раніш буда. Скуп- чення гут, буд і рудень досить звичайні.

Наслідок слідства, яке перевели Холодович і Несторович, невідомий. Хоч „покази“ старожитців були не на користь Юркевичам та вони во-

лоділи гутою й далі. Для нас цікаво, користуючись із слідства, відзначити тут, що гуту заснувала вдова Стародубського полкового хорунжого Івана Юркевича (його було взято р. 1706 в полон під Несвіжем; в полоні він і помер) — Зиновія Опанасівна, що була донькою Новгородсіверського городового отамана (1676-1682) Опанаса Григоровича. Можна думати, що Гута Ожинка мала скляний завод і пізніш. До нього, мабуть, треба віднести такі записи в щоденникові Миколи Ханенка, що мають нам подробиці виробництва цього заводу. 13 червня р. 1733 Ханенко відзначив: „Пантелеймонъ Юркевичъ привезъ мнѣ шкла штукъ разныхъ числомъ 23, да кубокъ стекальный, зъ которыхъ три штучки п. Холодовичу, сотнику Воронежскому, даны“. 17 липня р. 1733: „Одправлена на подводѣ въ Перегонъ посуда, а именно... шкла снопков 21“. Нарешті, 22 серпня 1753 р. Ханенко, перебуваючи в Городищі, пише в своїм журналі: „Приездили ко мнѣ... и старый Александеръ зъ Левенки, чрезъ которого даны 7 фляшь отъ пуздерокъ для приробренья въ пуздерки и стекло битое хрустальное для передѣлки“ ¹⁾. Не всі з цих трьох записів можна з певністю віднести до Ожинки, але перший безперечно стосується до неї й свідчить про високий розвиток гутницької справи в Ожинці, де вироблювано різні „штуки“, ба навіть, можливо, „кубки“... Від Юркевичів Ожинка перейшла до Заруцьких, а від них до Псьолів і Томиловських, але ще р. 1768 звалася Гуткою Юркевичевою. Р. 1767 Ожинка не мала скляного заводу й належала почасти Федорові Псьолові, почасти Якову Томиловському, що йому й належала р. 1781, маючи мешканців 34 двори.

Озерська гута, Чернігівського п.; звалася також Собачою, Озерною гутою й Виселком.

Існувала за 1751-1760 рр., коли належала бунч. тов. Василеві Семеновичеві Лизогубові. Р. 1751 в ній мешкали по 3 дворах і 3 хатах підсусідки: Василь Миколаєв син Шкидкий, Кирило Демків син Шкентенко й Сидір Семененко, що не мали жадної худоби; р. 1760 у гуті було 4 хати мешканців. Від В. С. Лизогуба Озерська гута перейшла до його доньки Марфи Васильовни, що одружилася з генерал-майором Олександром Ів. Рігельманом; за ним, як хутір, гута й рахується р. 1781, маючи 4 двори та 5 хат посполитих. Лежала вона в Любецькій сотні, за 1 версту від хутора Посудевського ²⁾.

С. Олександрівка, див. стор. 37.

Д. Олешня, Городнянського п.

Як свідчить Шафонський, скляний завод, що був тут, збудував близько р. 1716 один з Лизогубів ³⁾, найпевніше — Семен Евтимович Лизогуб, а від нього р. 1734 Олешня перейшла в спадщину до його сина Костянтина.

¹⁾ „Дневникъ“, стор. 115, 116 й 503.

²⁾ Д. Р. Пащенко. Опис. Черниг. Нам-ва, стор. 54.

³⁾ Черниг. Нам-ва топографич. описаніє, стор. 328.

Р. 1767 вона прозивалася „гутой Новой“ і лежала „на боровом мѣстѣ, при речки Олешнѣ“; власником її був бунчуковий товариш Константин Семенович Лизогуб. Тоді в ній було 3 двори, 6 бездвірних хат і „принадлежности“: сінокосу болотяного на 58 возів, а в мешканців — 6 коней, 2 бики й 7 корів.

У „старомъ“ дворі, що складався з 2 хат, 2 комор і 1 клуні, мешкав „стекляной майстеръ“ Василь Никифорів, 48 років, родом з „сотнѣ Городницкой старой гути, с посполитих“. З ним-же мешкали двоє дядьків: Семен (60-ти) та Іван (50-ти років) Жовані й двоє робітників: Стратон Смоловіз, 40 р., родом з д. Гніздища (Городн. сотні), посполитий, що одержував на рік 6 рублів, харчі й одіж, і Тишко Шкляр, 60 р., козак, родом з с. Довгої Греблі (Сосн. сотні). Ничипір мав у користуванні болотяного сінокосу на 30 возів і живий реманент у кількості 2 коней, 2 волів, 3 корів і 2 телят; платив він „кварталние денги“, але в яким розмірі — невідомо.

Цей Никифорів, що працював на одній печі, відкупав у Лизогуба гуту за 44 рублі на рік, „кромѣ ратного стекла“, і виробляв у ній „разних сортов стекло, которое отпускает в разние мѣста и с оного питається“. Решта-ж мешканців складалася з таких осіб (зазначаємо їх по дворах і по хатах):

1) бездвірна хата; у ній мешкав Левон Башинський, 40 років, посполитий, родом з „гути старой Александровской, ремесло имѣет стекляное (питається з зароботку гутнецкого)“;

2) двір „старой, в нем строение: хата одна, клетей двѣ, сарай одинъ“; тут мешкала вдова Меланя Денисиха, 60 р., з двома дорослими синами; мала болотяного сінокосу на 15 возів, двох коней і двох корів; „промисла и ремесла никакова не имѣет“, а сини — „з рукодѣлия своего склярского питаются“;

3) двір „старой, в немъ хата одна, сарай одинъ“; мешкали Іван Яковин Шкляр, 20 р., родом з слоб. Олександрівки, посполитий, з „сосѣдями“ Миколою Шуляром, 40 р., і Тимохом Шкляром, 50 р. До двору належав болотяний сінокіс на 8 возів, один кінь і одна корова. Про Івана Шкляра та інших сказано, що вони „ремесло имѣют дѣланнем простого шкла (з рукодѣлия своего склярского питаются)“;

4) бездвірна хата, де мешкав „стекляной майстеръ“ Олекса Глущенко, 25 р., посполитий, родом з гути Олександрівської „ремесло имѣет дѣланнем простого шкла (оний стекляним ремесломъ питається з зароботку)“; ні худоби, ні сінокосу не мав;

5) бездвірна хата, при ній комора й клуня; тут мешкав „стекляной майстеръ“ Левко Никифорів, 30 р., родом з гути Олександрівської; мав болотяного сінокосу на 5 возів, 1 коня й 1 корову; „ремесло имѣет дѣланнем шкла (стекляним ремесломъ питається)“;

6) бездвірна хата, де мешкала вдова Уляна В'язарка, 46 р., з швагром своїм Семеном Рудниченком, 40 р., родом з Гніздища, посполитим; „промисла никакова не имѣет, а питається з зароботков“; ні худоби, ні сінокосу не мали;

7) бездвірна хата, де мешкав „стекляной майстер“ Олекса Михайлів, 50 р., посполитий, родом з Олександрівської гуті; ні худоби, ні сінокошу не мав і нічим і далі „промишлять“ не бажав, „а питається з зароботков“;

8) бездвірна хата, мешкала вдова посполита Агрипина Давидиха, родом з Старої гуті, 55 р., що мала одного коня; „вперед промишлять ничим не желяєт“; син її Грицько, 20 р., був „стекляной майстер“¹⁾. Усі мешканці гуті платили „кварталние денги“²⁾.

Потім скляний завод, мабуть, було закрито, бо р. 1781 про нього не згадано в опису Олешні. У цім опису ми читаємо:

„Хуторъ Новая Гута Олешня, сотника Березинского Сахновского³⁾, доставшаяся ему по женѣ, дочери бунчуковаго товарища Константина Ливогуба; отъ деревни Александровки въ 2, отъ Гуты Суховырской въ 1^{1/2}, отъ с. Яриловичъ въ 15 верстахъ; въ лѣсѣ, при рѣчки Олешни, на которой плотина съ 1 амбаромъ, о 2 колахъ. При гутѣ сей посполитыхъ дворовъ 11, хатъ 11. Обыватели здѣшніе и дер. Александровки, имѣя у себя мало пахатной земли, питаются болѣе отъ рукодѣлія, дѣлая діоготь, доръ, такъже окошка в простые избы, а при томъ въ деревнѣ Александровкѣ дѣлають же и горшки, получая на то глину въ с. Ловини; лѣсу же избыточно, а сѣно косять около своихъ селеній, по болотахъ и въ лѣсахъ“⁴⁾.

Проте, р. 1786 гута в Олешні знову працювала. Шафонський у своїм Топографічнім опису зазначає: „Стекляный заводъ на рѣчкѣ Олешнѣ, премієр-маіора Павла Сахновскаго женѣ принадлежитъ и за 70 лѣтъ предкомъ ея Ливогубомъ построєнъ. Въ немъ по 700 и болѣе копъ въ годъ дѣлається простаго же стекла“⁴⁾.

Олешня, Сосницького п.

Олешенську гуту заклав Василь († 1702) або його син Андрій († до 1744 р.) Дунин-Борковський на землях, що належали до с. Холми; їх одержав перший з них на підставі гетьманського універсалу р. 1672.

Відомості, дуже короткі, про цю гуту є, починаючи від р. 1729. Яків Маркевич 14 жовтня цього року зазначив у своїм щоденникові: „Увечеру былъ у мене швакгеръ п. Яковъ (Полуботокъ), да Борковскій, который обѣщаль шибъ большихъ до оконъ 40 зъ гуті прислать“... З інших двох записів у тому-ж щоденникові можна точно встановити, що попередня звістка стосується власне до Олешинської гуті, що належала Андрієві Дунин-Борковському. Повертаючись з с. Жукоток, Чернігівського п., Маркевич пише (24 й 25 лютого 1731 р.): „до Наумовки версть зъ 4 уехавши, тут обѣдали у попа. По обѣдѣ уехавши миль зъ

¹⁾ Румянц. Генер. Опис. „Малороссіи“, полк Чернігівський, т. 13.

²⁾ Його звали Павлом Акимовичем; він був одружений з Ганною Костянтинівною Ливогуб і дослуживсь до рангу генерал-майора; † в ніч з 15 на 16 січня 1806 р.

³⁾ Д. Р. Пашенко, Описаніє Черниг. Нам-ва (1781 р.), стор. 108.

⁴⁾ Стор. 328.

полтретѣ до гуті ¹⁾ швакгровѣ моїхъ ночували. Отъ гуті до другої гуті Борковскої, зовемої Олешня, верстѣ зъ 6, зъ Олешни до села Чернецкого, Рихловскихъ законниковъ, верстѣ зъ 4...“ і т. и. У ревізії р. 1751 гуту Олешенську зазначено в володінні за сином Андрія Борковського — Михайлом. Тоді в ній було 5 дворів підсусідків, що характеризовані, як „нищетные, весьма убогіе, в еднихъ хатахъ при огородахъ жіючіе, з зажону и другої работизны питаючіеся, скота неимущіе“, а власне: Тиміш Кулицький, Федір Давиденко, Василь Давиденко, Леско Кожущенко й Пархім Копійка, що мали кожен по хаті. Окремо від них у ревізії зазначено вїйта Якова Огієнка. Видимо, багато з тих, що їх вище перераховано, працювали на гуті ²⁾.

Р. 1760 при Олешенській гуті було 14 хат. Потім вона перейшла до Михайла Михайловича Дунин-Борковського й р. 1781 мала вже 153-х мешканців. За цей рік зберігся й такий докладний опис цієї гуті:

„Деревня Олешенская гута, владѣнія подкоморія Михаила Борковского, отъ Холмовъ въ 4 верстахъ; лежитъ въ лѣсахъ надъ рѣчкою Олешнею, на правом оной берегѣ; лѣсу здѣсь строеваго и дровагого изобильно много, земли нѣтъ. Въ сей деревнѣ подданическихъ дворовъ 17, хатъ 17. Въ сей деревнѣ имѣется стекляной заводъ, въ коемъ дѣлается стекло разное зеленой и бѣлой воды и хрусталь; для покупки стекла приѣзжаютъ сюда изъ разныхъ Малороссійскихъ мѣстъ; лѣсъ на оной заводъ употребляется владѣческой, а для работы опредѣлены подданные сей деревни за заплату денежную; прибыли изъ сего завода владѣцу въ годъ бываетъ до 3.000 рублей“ ³⁾.

Р. 1790 тут було 17 дворів посполитих, і в одному з них мешкав гутник Максим Денисів з родиною ⁴⁾.

Напевне, лісні багатства біля д. Олешні справді були невичерпані, бо ще р. 1860 тутешній скляний завод працював інтенсивно. Того часу він належав дідичці Максимовій, мав 16 печей та 46 робітників і виробляв на рік 59.000 бутілок, на суму 1.750 рублів ⁵⁾.

С. Орликівка, Новозибківського п.

Біля рч. Ревні; перетворена, напевне, з рудні, що її було влаштовано в Карпівських лісах не пізніш, як на початку XVIII в.; в ревізії р. 1723 зветься „Карповскою руднею“, де тоді було 6 хат — „арендара и челяди его“ ⁶⁾.

Р. 1767 вона поділяється на „футоръ“ і „слободку“ тієї самої назви. Біля хутора тоді був „стекляной завод“, в ньому будівлі: сарай болшой 1, в коємъ стекло простое дѣлается на одну печь“. І хутір, і слобідка, в складі Ропської волости, належали графові Олексієві Розумовському.

¹⁾ Це — Сядрина гута.

²⁾ Ревізька книга Чернігівського полку 1751 р. (рукопис).

³⁾ Описаніє Новгородсѣв. Намѣстничества (рукопис 1781 р.).

⁴⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, Спов. розписи за 1790 р.

⁵⁾ М. Домонтовичъ. Черниговская губернія, СПб. 1865, стор. 356.

⁶⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 428.

Завод був на відкупі в посполитого Григора Андросова, родом з м. Ропська, 75 років, що мав тут дім з двома світлицями, кімнатою, горницею, льодовнею з коморою, похідним льохом, двома клунями, порожньою винницею та лазнею. До двору, що був у користуванні Андросова, належали ще: сінокіс на 20 возів і один город; з худоби в нього було: 7 коней, 6 волів, 3 корови, 3 свині; „консистенской дачи“ платив на рік 2 р. 42 к. й мав двох робітників „на харчах и одежи хаазайской“: Артема Хулупа, 35 р., родом з с. Кропивної, що одержував на рік 6 руб., і Степана Станкова, 18 років, родом з с. Щербинич, що одержував на рік 3 рублі. Обидва ці робітники, можливо, були помічниками його в виробництві скла.

Решта заводської людности складалася з таких посполитих, що жили по 20 дворах:

- 1) Антона Мазепи, 50 р., родом з с. Машева;
- 2) Меланії Ткачихи, вдови 50 р.;
- 3) Петра Ремесника, 35 р., родом з с. Нижнього;
- 4) Ефросинії Рябенської, вдови, 50 р.;
- 5) Якова Ткаченка, 30 р., родом з Лосевої гуті; з ним-же мешкали й його брати: Гарасим, 20 р., Мина, 18 р. й Опанас, 8 р.;
- 6) Михея Потапенка, 40 р., родом з Блешнівської гуті;
- 7) Якова Розумійка, 40 р., родом з с. Топалівки, його брата Йвана, 28 р.; у них робітник Хома, 15 р., родом з с. Орликівки, що одержував на рік 1 р. 50 к., одіж і „харчи“;
- 8) Андрія Шинкаренка, 40 р., родом з м. Ропська; у другій хаті цього двору мешкав Іван Пантусевич, 30 р.;
- 9) Матвія Штейненка, 28 р., родом з Лосевої гуті, та його братів: Івана, 20 р., Корнія, 18 р. і Микити, 17 р.; у них робітник Хома Красненков, 14 р., родом з Шевченкової гуті, що одержував на рік 1 р. 50 к., одіж і харчі;
- 10) Якима Зайченка, 30 р., родом з Лосевої гуті;
- 11) Левка Шпиженка, 30 р., родом з Лосевої гуті; в другій хаті цього двору мешкав Тиміш Гладенок, 32 р., родом з с. Погорілець;
- 12) Андрія Ребятченка, 30 р., родом з с. Елина;
- 13) Тимоша Есипенка, 50 р., родом з с. Наумівки;
- 14) Павла Дехтяренка, 31 р., родом с. Озерівки, та його брата Михайла, 25 р.;
- 15) Лук'яна Непиги, 60 р., родом з с. Нижнього;
- 16) Хведора Купреєнка, 40 р., родом з Лосевої гуті; у нього робітник Тит Тригубенок, 25 р., „родимець тамошній“, що одержував на рік 1 руб.;
- 17) Якима Зайця, 50 р., родом з с. Жадова;
- 18) Микити Кузьменка, 30 р., родом з „Заруцкой гуті“;
- 19) Двір порожній.

Про всіх мешканців хутора Орликівки сказано: „питаються того заводу люде иние майстерством, а иние в томъ заводе равними зара-

ботками“; всі вони платили „комиссарской и консистенской дачь“ 21 р. 42 к. на рік, мали худобу й коней, а деякі сінокоси й городи; інших земельних ґрунтів у них тоді не було. У слобідці Орликівці, що склалася р. 1767 з 24 дворів і 4 бездвірних хат, стояли порожніми 3 двори й 3 бездвірних хати; про посполитих мешканців її сказано, що 12 родин було родом з с. Топалівки, 1—з м. Семенівки, 2—з с. Погорілець, 3—з с. Орликівки, про одну родину на це вказівок нема, і 2 родини були родом з Шевченкової гуті: Кіндрат Остапенко, 35 років, і Мартин Жадовець, 50 р. ¹⁾). 1781 р. гуті тут не було; мешканці її працювали переважно над виробом „простыхъ окошекъ, рѣшетъ и подситковъ“, і возили їх на продаж до Харкова, Путивля та інших міст ²⁾).

Откильницька гута, Городнянського п.

За відомостями Шафонського, скляний завод „на рѣчкѣ Откильнѣ бывшимъ Троицкимъ Ильинскимъ Черниговскимъ монастыремъ въ 1743 году построень, и на немъ выдѣлывается въ годъ до тысячи копъ простаго оконичнаго стекла и равной посуды“ ³⁾).

1767 р. гута була на відкупі за 30 рублів на рік ⁴⁾). 1786 р. на гуті був скляний завод на 1 піч, 3 двори, 3 хати й 7 бездвірних хат посполитих. Одколи Откильницька гута перейшла до державного скарбу, вона спочатку не працювала, але 1 січня р. 1788 її було здано на відкуп Городнянському купцеві (монастирському посполитому) Василеві Гребенкові „с платежа в каждой год по 21 р. 50 к.“; 1 травня р. 1788 Гребенко узяв у казни на відкуп ще право „на три котла курить вино“ зобов'язавшись платити за все разом на рік 45 руб.; цей контракт було підписано на 4 роки ⁵⁾).

Пакульська гута, Чернігівського п.

1730 р. тут була одна гута, на яку „наїхав“ Семен Лизогуб. Про цей „наїзд“ дізнаємось з цікавого протеста, що його подали 8 лютого р. 1730 ієромонах Київської Лаври Володимир та городничий Пакульський ієромонах Самсон. У цьому протесті вони писали, що Семен Лизогуб „з полку Прилуцкого невѣдомо в каковий образъ зятягнулъ ко спомоществованію своего самоволства з шестсотъ человекъ з лошады и з упражью, да к онимъ присовокупилъ своихъ подобнымъ же образомъ з полтараста подводъ, и с тѣмъ многимъ собраніемъ онъ, Лизогубъ, самъ и синъ его и зят его-ж Лизогубовъ, Переясловского полку Воронковский сотникъ Афендикъ наехавъ на гуту монастирскую, в Пакульской волости обритающуюся, около оной и коло издебъ, каковы при гутѣ имѣются, поставилъ карауль, никого з людей не выпуская з издебъ, и в то время от гутника монастирского Феодора Афанасиева насилно отънялъ рублей двадцят денегъ, собранныхъ з гуты, а напоследокъ со

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, п. Старод., с. Топальская, т. 110.

²⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малороссіи, т. I, стор. 428.

³⁾ Черниг. Нам-ва топографич. описаніе, стор. 328.

⁴⁾ Обзор. Румянц. Описи, т. I, стор. 71.

⁵⁾ Архив Черніг. Кав. Палати, д. № 604/1502.

всімъ тими колікосотнимъ народомъ приехалъ черезъ предѣлъ граничний, вѣсьмъ извѣстній и крепостний Лаври Києвопечерской, в пушу монастирскую, в которой, сколко ему, Лизогубу, было хотѣнія, на вѣсьмъ подводи самого чистого соснового дерева нарубилъ и со вѣсьмъ своимъ означенимъ выехалъ приборомъ“ ¹⁾). Чим скінчилася ця справа, — на жаль, — невідомо; очевидно, ця подія виникла в звязку з тим, що Лизогуб уважав ґрунти, де була гута, за свої.

1751 р. в районі с. Пакулі було дві гуті, що належали Київсько-Печерській Лаврі: з них одна звалася „Гутой Старой“, а друга — „Гутой Новой“, кожна з цих гут мала „приїзжію“ монастирський двір ²⁾).

Р. 1767 біля Пакулі вже було три Лаврських гуті, що з них одна лежала за 15 в., друга й третя — за 16 в. На першій гуті, що йшла на відкуп за 120 р., виробляли просте й кришталеве скло, а на інших двох, що йшли на відкуп за 60 руб. на рік, — тільки просте ³⁾).

Петрова гута й Петрівка — див. Гута.

Помазові Млини — див. д. Хандобоківка.

Посудевського Гута — див. Желізницька гута.

Потебнева Гута — див. Нова Карпилівська Гута.

Приборський завод — див. д. Хандобоківка.

С. Радомка, Сосницького п.

1838-1847 рр. тут був скляний завод, що належав ст. сов. Леонтьєві Федоровичеві Ярошевському. Про господарське життя на заводі відомо, що р. 1847 кожен селянин, „по заведенному издавна обычаю, долженъ былъ впродолженіе года доставить къ стеклянному заводу четверикъ печной золы и срубить полсажня дровъ“ ⁴⁾). 1838 р. на заводі вироблювано різний посуд ⁵⁾).

Ревенська гута.

Згадується 1749 р., коли входила до Ропської волости ⁶⁾). Мабуть, тотожня з Барановою гутою (див. д. Баранівка).

Рейхова гута, Чернігівського полку.

Згадується 1767 р., коли Яків Гуреченок, родом з цієї гуті, працював на гуті в Хандобоківці (див.). Певне, лежала недалеко від с. Михайлівки (Сосницького п.), що належало Іванові Івановичеві Рейхові, одруженому з удовою Івана Васильовича Скоропадського — Оленою Степанівною Войцехович ⁷⁾).

Рожнівська гута — див. Лісна.

Рум'янцова гута — див. х. Любин.

¹⁾ Київськ. Центр. Архів, документи монастирів, № 1835.

²⁾ Ревизская книга Черниг. полка 1751 р. (рукопис).

³⁾ Уступи в „Румянц. Генер. Описи Малороссіи“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

⁴⁾ Архів Черніг. Губ. Предв. Двор., д. № 607, арк. 221.

⁵⁾ 150-лѣтіе Никольско-Бахметьевскаго Хрустального завода, стор. 245.

⁶⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторіі, д. № 524.

⁷⁾ Малор. Родосл., т. IV, стор. 665.

С. Савинки, Сосницького п., біля р. Убеди.

Оселив брат Многогрішного, Сава Шумейко, а згодом р. 1681 її віддано в володіння Леонові Полуботкові, і в роді його залишилося.

Р. 1724 належало Чернігівському полковникові Павлові Полуботкові. Дві гути, що тоді існували тут, описано, складаючи переліка „пожитковъ“ Полуботка „на его императорское величество“, таким чином:

„Ево-ж [старости с. Савинець] ведомства 2 стѣкляные гуты, а с них беретца: с одной 30 р., з другой 20 р.; оные гуты отдаются погодно в наемъ“¹⁾.

Час закладин гут невідомий, але влаштовано їх тут не раніш 1708 р., коли про них ще не згадується в жалуваній грамоті, яку дано Павлові Полуботкові, що, таким чином, і був їх фундатор. Потім у Савинках лишилася тільки одна гута, що була в володінні синів Павла Полуботка, Якова й Андрія. Завдяки записам у щоденникові Якова Марковича за різні роки, можна скласти досить докладний список речей, що вироблялися на Савинській гуті, хоча до цього треба додати, що ці записи не завжди дають спромогу говорити цілком певно про їх відношення саме до цієї гуті. Але порівнюючи одні з них до інших і приймаючи на увагу різні міркування, правдоподібно можна наведені нижче відомості віднести до гуті, що була в с. Савинках.

Під 17 вересня р. 1724 Маркович занотує в своєму щоденнику: „Архипъ посланъ въ Савинки, до гуті тамошней, за 50 аркушовими шибами и прочіимъ шкломъ, которому на тоє дано грошей 5 рублей“, а пізніше (28 січня 1725 р.) читаємо: „Реестръ мнѣ достался шкла, Архипомъ привезенного (въ Сварковъ), а именно: фляшки до 4 пуздерокъ, баніокъ лазебнихъ 60, бутілокъ плоскихъ 54, бутілокъ круглыхъ 46, штоповъ до столу 20, фляшъ дарцевихъ 15, глековъ 15, шибъ аркушовихъ 55, опрочъ шматковъ“... Усі ці речі дають змогу вивести, що Савинська гута виробляла різний скляний посуд, а також виробляла скло на шибки. Маркович придбав їх для Сваркова, де заводив своє господарство й будував новий дім. Цікаво, користуючись з його щоденника, навести також ті його записи, що мають відношення до влаштування вікон і характеризують умови, в які тоді потрапляли скляри.

Готуватися до влаштування в Сваркові садиби Маркович почав з того, що вияснив господарські запаси, і ще як був у Глукові, відзначив (15 вер. 1724 р.): „Осмотрувалемъ на горѣ шкла великихъ аркушевихъ шибъ, и всѣхъ показалось 30“. Потім ці шибки було перевезено до Сваркова (29 вер. 1724 р. „Василь господарь пріѣхалъ въ Сварковъ и привезлъ шуфляду зъ шкломъ, въ якої шибъ цѣлихъ великихъ 29, а една тридцятая мало розбита“), а ще раніш, як зазначено, послали Архипа по шибки в Савинки. Рівночасно Маркович провадить пересправи з склярами, щоб повставляли скло в шибки. Один з них умовивсь за таку платню: „зробить ему оболони, а ему дать отъ всякой по полкопи, три

¹⁾ Архів Черніг. Окружн. Суду, № 8, арк. 38 зв.

мѣрки муки житной, а 2 гречаной, 10 кварть горѣлки и возъ смолины“. Другий скляр умовивсь виконати роботу, як буде зроблено оболоні за „пару суконь, кунштушь тузѣнковой да кафань мусулбесовой и пашнѣ всякой, але потомъ“, додає Маркович, „певнѣй уговорить его Василеви казалемь“. Нарешті, умова з третім скляром була ще простіша: „за каждую оболону платить по 4 зол.“ (1725 р.). З інших записів у щоденникові Марковича довідуємося за деякі подробиці про те, яку мішанину вживали, вставляючи скло в рами. 10 грудня р. 1729 Маркович пише: „Окна, чили стекла, въ окна уклеіоваль салдаты, а мастю такою: взяль крейди часть да пилу отъ муки въ млинѣ часть, а до того купиль за гривню нашатиру да скопитару, чили шпѣкинару, за 4 копѣйки, да олѣю тое розвель и смѣсилъ, якъ тѣсто, чимъ обмазаль шкло... Иначеи мазь дѣлаютт: минѣи да блейвасу по фунту, олѣи кварту да крейди удвое или утрое болшь, змѣшавши, умазать стекла“...

Ці способи робити віконну замазку були під цей час новиною, — инакше автор щоденника не зазначав-би їх у своїх записах. За цих часів, та й значно згодом скло звичайно вставляли в рами, заливаючи їх циною; звичай цей особливо довго тримавсь на Московщині.

Савичева гута, біля р. Ваги, поблизу Воронівської гуті, Ново-зібківського пов. ¹⁾).

Сапанова Гута — див. Новоугринська Гута.

Светицького Гута — див. Крутояр.

Х. Святець (Шейдовка), Сосницького повіту; біля р. Слота.

1774-1781 рр. тут була гута, що належала Чернігівському Троїцькому Іллінському монастиреві „находившаяся отъ хутора Баляснаго (тогож монастиря) въ полуверстѣ“, „при прудѣ, впадающемъ тутъ же въ рѣку Слотъ, именуемомъ Святцѣ“; гута й хутір Святець лежали на правім березі Слота. „Въ оной гутѣ“ за описом року 1781 „дѣлается въ 4 дойницахъ стекляная разная простая посуда и отпускается для продажи; мастеровъ съ подданныхъ монастырскихъ 4, а работниковъ, кои употребляются попеременно такъ же изъ подданныхъ, 6 человекъ. Стекло поставляется для продажи въ разныя Малороссійскія города, а иногда окрличныхъ сель обыватели, покупая, отвозять для продажи въ Слободскіе и Малороссійскіе полки и приѣзжающимъ изъ Зѣнькова и Глухова обывателямъ продается; подданныхъ 19 дворовъ, 23 хаты“ ²⁾).

Проте можливо, що гута існувала тут значно давніш. Ми здибали звістку, що 30 березня р. 1740 козак Сосницької сотні й мешканець с. Спаського, Захар Бахир ³⁾ удався до архімандрита Троїцького Іллінського монастиря Іраклія Комаровського, прохаючи, нехай той віддасть йому на відкуп „стекляного заводу о одной печи въ маестности Перелюбской на 740 год за 15 рублей и за договорное число стекла въ

¹⁾ Спис. населенн. мѣсть Черниг. губ. 1866 г., стор. 129.

²⁾ Описаніе Новг.-Сѣверскаго Намѣстничества (рукопис).

³⁾ Захар Халимонович Бахир, за родинними спогадами, був син виходня з с. Сластен, Биховського п. (Архів Черніг. Двор. Деп. Зібр. д. № 2423).

монастирь“¹⁾. Тому що х. Святець лежав поблизу с. Перелюба й Шишківську гуту тоді орендував Іван Кричевський, то ці відомості найпевніш можна віднести саме сюди.

Святська Нова гута, Городнянського п.

Лежала в районі с. Володимирки, гуті Олександрівської й с. Дроздовиці. Р. 1750 згадується „при гутѣ Новой Святской дворъ жилой гутника Ивана Дмитриева“. Тут-таки була „папѣрня“ й рудня Святська. Гута належала бунч. тов. Костянтинові Лизогубові, й у ній, окрім гутника, мешкали ще й такі підсусідки: Гаврило Голик (мав 2 коней), Степан Косович (1 коня), Тимох Авраменко (1 коня) й удова Марія Васи́лієва, що не мала коня; у кожному дворі було по хаті²⁾.

Синьківка — див. Гута.

Слотівська гута — див. Старе Гутище.

С. Смолевичі, Суразького п.

Біла р. Унечі; оселили не пізніш як у першій половині XVII в. „земяни“ Стародубські Смолевицькі, а наприкінці XVII в. їх купив у Смолевицьких Іван Лаврентіввич Бороздна. Останній і був фундатором тутешньої гуті, що існувала вже р. 1709, коли на підставі гетьманського універсалу від 2 лютого, за ним було затверджено „селце Смолевичи, куплею набытое, з слободкою, з гутою и зо млинкомъ и руднею“.

Гута Смолевицька працювала, мабуть, без перерви протягом усього XVIII ст., бо за неї згадано 1715, 1744, 1748 та 1781 рр. у тих самих власників — членів рода Борозден³⁾.

За 1781 р. зберігсь отакий докладний опис гуті:

„При семъ селѣ владѣлческая гута, состоящая на откупѣ у подданного его-жѣ (генеральнаго бунчучнаго Ив. Ив. Бороздны), жителя Смолевицкаго Герасима Гутника; за оную платитъ господину своему въ годъ 40 рублей, да вдобавокъ работаетъ на домъ господской 12 день. Стекло дѣлается въ ней простое на 4 дойницы, разная питейная посуда, шибь аркушевіе, полуаркушевіе; отъпускается въ продажу приѣжающимъ промышленникамъ съ великороссійскаго города Ярославля, города Стародуба, мѣстечка Мглина и другихъ малороссійскихъ поближихъ селеній; зола закупается въ селе Халѣевичахъ и селѣ Душкинѣ, мастера же і работники наемніе здѣшняго села“⁴⁾.

Соба́ча гута — див. Озерська гута.

Софієвський хутір, Новгородсіверського п.

Біла рч. Улички, поміж Старою та Новою гутами. Р. 1859 тут був скляний завод⁵⁾.

¹⁾ Опис документів Троїцького Іллінського монастиря (бібліотека Черніг. Архівної Комісії).

²⁾ Ревизская книга Черніг. полка 1751 р. (рукопис).

³⁾ А. М. Лазаревскій, описаніе Стар. Малор., т. I. стор. 374; Архів Черніг. Губ. Правл., укази Сенату 1748 р., арк. 231.

⁴⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

⁵⁾ Списокъ населенныхъ мѣсть Черниговской губ., стор. 119.

Стара Карпилівська Гута, Остерського п., звалася також Лошаковою гутою.

1711 р. гута вже існувала й належала Київо-Братському монастиреві, закладено-ж її було давніш. Людина, що їй вона зобов'язана своїм розвитком, це відомий Теофан Прокопович. Він, згадуючи за своє ігуменування в Братській монастирі, писав р. 1736 до Київського архієпископа Варлаама: „изъ гуты, вмѣсто прежнихъ двѣнадцати, стало приходить по сту рублей въ годъ, кромѣ стекла, на домовыя потребности и на подарки довольнаго“ ¹⁾. Р. 1729, січня 13, гетьман Апостол затвердив універсалом гуту в Карпилівці за Київо-Братським монастирем, разом з іншими монастирськими маєтками. Згодом виробництво на гуті почало зменшуватися: 1731-1733 рр. з неї до монастирської скарбниці надійшло тільки 52 рублі ²⁾. Р. 1781 в Старій Гуті скляного заводу вже не було зовсім. В описові за цей рік ми читаємо про неї: „владѣніе Кіево-Братскаго монастыря, отъ деревни Новой Гуты въ 4 верстахъ, между лѣсами, на равномъ мѣстѣ; въ ней посполитыхъ дворовъ 11, хатъ 11; жители, немѣя земли, къ хлѣбопашеству способной, пропитаніе свое получаютъ отъ заработковъ“ ³⁾, — але серед останніх немає згадки про працю на склянім заводі.

Стара Гута, Чернігівського п.

Лежала поблизу с. Навоза й с. Жидинич і належала Київо-Печерській Лаврі. Р. 1751 у гуті було 3 двори підсусідків, що мешкали по 3 хатах: Хведір Василій син Ржанський, Яків Микитин син Чортовня й Онисько Дмитрів син Мазепа; ні в кого з них худоби не було. Тут-таки мешкали й „наемные работники“: Лаврін Шуляр, Грицько Єсученко, Герман Терещенко та Яків Налигач; видимо, вони були майстрами в гуті ⁴⁾.

Д. Стара Гута — див. Чернеча Гута.

Д. Стара Гута — див. Старий скляний завод.

С. Стара (Кочубеїва) (Улиця) Гута, Новгородсіверського повіту, біля р. Улиці.

Гуту влаштував тут Василь Леонтієвич Кочубей на самім кінці XVII або на початку XVIII в. Універсалом од 10 квітня р. 1694 гетьман Мазепа надав Василеві Кочубеєві „ку потребе и выгоде господарской мѣйсце въ уезде Новгородскомъ, на рѣчце Улицѣ, к границам Трубецким, на заняте хутора для доволности дровъ“ і дозволив „тотъ хуторъ осадою людей устроить, яко того будетъ вытягати потреба“, а в універсалі його-ж од 1 квітня р. 1705 ми зустрічаємо вже пряму вказівку на те, що гута існувала тут: „Маючи мы, гетман“, говориться в цім акті, „в особливої любові и ласце пана Василя Кочубея, войска его царского пресвѣтлого величества Запорозского судію енералного, яко годного особу всякого

¹⁾ Н. Мухинъ, Кіево-Братскій монастырь, стор. 111.

²⁾ *Ibid.*, стор. 149, 154.

³⁾ Д. Р. Пащенко, Описаніе Черниг. Нам-ва, стор. 23.

⁴⁾ Ревизск. книга Черниговск. полка 1751 г. (рукопис).

респекту войскового, вглядаючи теж на его з молодих лѣтъ у войску Запорозком многіе значіе и працовіте в поважных и всякой похвали годных, не тылко за писарства енералного роненых, але и тепер на судейском урядѣ шире, вѣрне, вычливе и неоспале отпрауючихся дѣлехъ... уже в прошлїх лѣтахъ в надѣю превеликой милости монаршой наименовали и надалисмо ему мѣстце на рѣчце Улицѣ межи пустошами для устроена хутора, где тепер з вѣдома нашего гута ест заведена“, та инше ¹⁾). Коли-ж його було скарано, „слободка Улица“ була затверджена гетьманським універсалом 15 грудня р. 1708 й царською грамотою від 12 березня 1710 р. за його вдовою й дітьми, а потім дісталася Хведору Кочубевві, між иншим р. 1723 зазначено в с. Старій гуті 30 хат бурлаків, що були в його володінні. Коли Хведор Кочубей помер († 1729), не залишивши потомства, маєтки його (серед їх і Стара Гута) перейшли до старшого брата Василя, полковника Полтавського († 1743), а від нього— до сина Василя Васильовича, глухівського підкоморія й голови шляхетства (1768-79 р.), за заповітом 1743 року, де зазначено в Старій Гуті скляний завод. 1768 р. тут була „фабрика стекляная об одной печи, а о четырех дойницяхъ. В оной дѣлается стекло разного сорту простое в зимнем времени, а в лѣтнем приостановляется. Оное скло продажею употребляется в разние мѣста“. Людність складалася з 51 двора й 49 бездвірних хат ²⁾). Користуючись описом Старої Гуті, що його зроблено, як складали Генеральний Опис 1768 р., можна встановити деякі подробиці заводського життя. При „прїѣземъ“ дворі підкоморого Василя Кочубея в Старій Гуті в одній хаті за цього часу мешкав з родиною „составщикъ стекляной Сава Алексеевъ синъ Савровъ, лѣтъ 40, родимецъ здешний, званія посполитого“. Біля нього-ж мешкали: „учень его Стефанъ Семеновъ синъ Вирвенокъ, лѣтъ 20, родимецъ здешний, званія посполитого, да другой гончаръ Никита Алексеевъ синъ, лѣтъ 40, родимецъ Гаевский, званія посполитого“. Усі ці працівники „имѣли препитаніе“ „от дому“ Кочубея. Серед посполитих Старої Гуті один „в фабрици стекляной дѣлаеть разного сорту скло и продаеть, с которого промыслу платит на консистенцію в годъ по 75 копѣекъ“, а другий — „дѣлаеть в гутѣ разное скло, с которого промыслу на консистенцію платит в годъ 1 рубль“. Цікаво тут зазначити, що перший з цих „подданныхъ“ був „родимецъ Ямпольской сотни села Журавки, званія козачого“, а другий — „родимецъ Севского уезду слободи Гуті Гавриловой, владѣнія Стефана Федоровича Апраксина“. Третій з мешканців Гуті, хоча й працював виключно над гуральництвом, але був „родимецъ Трубчевского уезду Денисовой Гуті Государевой“ ³⁾).

Отже, у Старій Гуті був майстер родом з Орловської губерні, тим-то він міг занести сюди не тільки техніку виробництва, але й мотиви прикрас і форм самого посуду. Взагалі, в місцевості, де лежали

¹⁾ Малор. Родосл., т. II, стор. 526, 527. ²⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, т. 142. ³⁾ Ibid.

Гути Кочубеїв, — Стара й Нова, с.-т. на кордоні Орловської губернії, була ціла низка скляних заводів. Попереду ми вже були бачили Гуту Гаврилову й Денисову Гуту Государеву; тут-же, на кордоні Сівського й Трубчівського повітів, були ще гути Тарасова й Шем'якіна. Така велика кількість гут у цій місцевості пояснюється, звичайно, тим, що тут було багато лісу, знов-же й ґрунт був відповідний. Коли ліси було понищено, припинили своє існування й скляні заводи.

Р. 1781 в с. Старій Гуті скляного заводу не було. Цього року Василь Васильович Кочубей відписав її своєму синові Васи́леві-таки, а від нього своєю чергою вона перейшла до сина Аркадія († 1878 р.). Аркадій Васильович Кочубей у Старій Гуті знову мав скляний завод, де 1860 р. було 2 печі й 42 робітники. Загальне число всього виробництва заводу за цей рік було 50,638 бутилок, на суму 9,713 рублів ¹⁾.

Стара Моровська Гута, Остерського п. (Моровської сотні).

Р. 1767 була біля озера Браготинця, належала Київо-Софійському монастиреві, й мала людности з 9 дворів ²⁾.

За р. 1781 зберігсь такий опис цієї гуті: „деревня Старая Гута, владѣнія Києво-Софійскаго монастыря, разстояніемъ отъ деревни Новой Гуты въ 4, Сукачевъ въ 3 верстахъ, въ бору, на низковатомъ мѣстѣ. Въ сей деревнѣ монастырской дворъ приежій, заводъ стекляной, въ котормъ дѣлається простое стекло зеленой воды, и всего въ годъ выделяється до 700 [коп]; посполитихъ монастырскихъ дворовъ 12, хатъ 14. Землѣ пахатной и сѣнокосовъ мало, лѣса же избылно; обыватели дѣлають простіе каліуса, доръ и діоготь и отъ того свое пропитаніе имѣють“ ³⁾.

За відомостями р. 1786 в д. Старій Моровській Гуті був один скляний завод, 18 дворів, 13 хат і 5 бездвірних хат. Ще до переходу всіх монастирських маєтків до державного скарбу Київо-Софійський монастир віддав гуту з 10 грудня 1785 р. на відкуп, на монастирських дровах, посполитому цієї-таки гуті Іванові Прищепенкові, строком на один рік, з платнею 70 руб. і з приставкою скла; „болшихъ бутиль 10 и малыхъ 200“. Р. 1790 в Гуті був один „дворъ начальнический, въ немъ хатъ 2 и стекляной заводъ одинъ“, що тоді не працював: „по неявки за живомъ публикою къ откупу охотниковъ, остається без принесения доходу“ ⁴⁾.

Х. Старовертецька гута — див. Лизогубова стара гута.

Старе Гутище, Сосницького п.

Гетьманським універсалом від 3 травня р. 1717 за генеральним писарем Семеном Савичем затверджено „хуторъ Старое Гутище съ мельницею, на речке Журавце будущею.... въ сотнѣ полку Чернѣговского Сосницкой обрѣтающіеся“ ⁵⁾.

¹⁾ Домонтовичъ, стор. 356,

²⁾ Обзорніе Румянц. Описи, т. II, стор. 152.

³⁾ Д. Р. Пащенко, Описаніе Черниг. Нам-ва, стор. 97.

⁴⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 604/1502.

⁵⁾ Генер. слѣдствие о маєтностяхъ Черниг. полка, стор. 651; Малор. Родос., т. IV, стор. 435.

Д. Старе Гутище, Сосницького повіту (слобідка Чумакова, Яскевичева, гута Слотівська).

Гута існувала тут уже за гетьмана Скоропадського й увіходила до Шептаківської волости, а згодом нею володів гетьман Апостол і Чернігівський Троїцький Іллїнський монастир.

Гуту заснував Павло Степанович Чумак, з роду Чумаків; з того роду багато вийшло гутників та рудників, із них треба відзначити брата його — гутника Петра Богинського ¹⁾).

Коли й як саме збудовано гуту, про те ми довідуємося з універсалу Скоропадського від 29 серпня 1720 року: „за відомомъ его, гетмана, Павелъ Стефановичъ, гутникъ, построивши въ грунтѣ Шептаковскомъ гуту близко млина подданого Помоза, просилъ его, гетмана, на оную конфирмаціи; теде онъ, гетманъ, помянутую его, гетмана, гуту ему, Павлу, гутнику, въ дозоръ и владѣніе ствержаеть, постановивши, абы онъ за владеніе тоей гуті въ годъ отъ Троици Святой, до обители Гамалѣвской рати по сто золотихъ отдавалъ и сколько потреба шкла выстачалъ; при которой гутѣ яко позволилъ онъ, гетманъ, сколько хатъ для работниковъ осадити и въ млинѣ Полизовомъ на части гетманской безъ мерки только до двору гутницкого молоти, такъ пишно варуеть и рейментарско приказуеть, абы никто зъ старшини, а особливо Федоръ Олшанскій ²⁾, ему, Павлу, во владеніи тоей гетманской гуті жадной не важился чинити трудности и перешкоды“ ³⁾).

Р. 1722 з гуті, що була в Шептаківській волості, бралося на користь гетьманову окладу 42 р. 34 к. (Архів Черніг. Губ. Правл., старі справи, в'язок 2, № 19, арк. 125). Видимо, гуту збудовано на спірних з д. Радомкою ґрунтах, бо, не вважаючи на прямиий наказ універсалу, що його наведено вище й скеровано до власника Радомки Хведора Ольшанського, нехай-би він не робив перепон Павлові Чумакові в володінні гутою, між ними почалася за ґрунти, де була гута, уперта боротьба. Ольшанський, домагаючись цих ґрунтів, двічі спустошував гуту, у чому допомагав йому гутників тесть — Іван Чумак. Першого разу гуту спустошено було на початку вересня 1722 р., про що Павло Степанович Чумак негайно подав скаргу наказному гетьманові Полуботкові. Той спочатку наказав негайно розглянути справу в Генеральнім суді, тільки-ж потім вирішено було відкласти „сеей справи рѣшеніе до розиску на весну“, але Генеральний Суд до „розиска“ присудив з Ольшевського на користь Чумакові 100 талярів. Довідавшись Ольшанський про це, „в обиклом своем будучи своеволиі, зобравши многолюдний селянь своихъ компуть, напал (18 жовтня) разбойническо квалтом на дом (Гутника) и гуту его до фундаменту, з стѣнами и кровлею, шулами и ключицами весма разорил и печи порозбивал и скло робленное все потовкъ“... До того-ж Ольшанський „грозно

¹⁾ Див. село Карповичі.

²⁾ Власник сусіднього села Радомки.

³⁾ Черніг. Губ. Вѣдом. 1853 р. № 35.

приказовал“ Чумакові виїхати з гуті за два дні, а „челяд“, що заборгувала Чумакові, скористувалась зруйнуванням гуті й „повтїкала“... На цїм пригоди з Павлом Чумаком не скінчилися; спільником Ольшанського став Павлів тесть—Іван Чумак; він, довідавшись, що зять перебуває в Глухові, напав 20 вересня на двір гутника й „загравил всю рухомую худобу его убожества, експлїкативе: товар рогатий, свинї, кабани годованіе, скринї, иніе со всїмъ, а другіе поразбивавши, и лїпшіе в них положенія, а барзїй от должніковъ тамосушіе облїки [взявши], розъброшувал на дорозї и розкидивал, на конечное мое усїловуяся убїжде- ние и разорителство, позамиканніе скринї он порозбивал на лїсї, и многіе люде по дорозї: писїом и иннихъ понаходили вещей“... Останні дві скарги на Ольшанського прилучено до першої й одкладено розглядом до весни 1723 р. Ми не знаємо, чи одержав згоду Павло Чумак в Ольшанського, але в жовтні 1723 р. справу цю ще не було вирішено; того часу старожитці „показали“, що гуту Чумакову оселено було на ґрунтах с. Машева, а не Радомки ¹⁾. Мабуть Павло Чумак незабаром помер, бо р. 1726, коли Шептаківську волость було віддано в оренду Марїї Строгановій, гуту, за згодою „сіятелного барона“ Олександра Строганова залишено в оренді в Івана Чумака, Павлового сина, за 20 рублів на рік ²⁾, а потім нею володів „по рангу“ гетьман Апостол. За цей час ми знаємо, що гута виробляла скло до вікон і бутилки. Яків Маркович 28 листопада 1729 р. записав у своїм щоденникові: „Повернувся Архипь и привезл шкла шибї полуаркушовыхъ 109, по 4 копїйки одна, да бутел. 3 за 10 а.(лтынъ) зъ гуті Івана Чумака, гутника Слотського“. Іван Чумак збудував поблизу гуті млин-вишняк і одержав 10 липня р. 1731 на них ствердження універсалом од гетьмана Апостола. За контрактом, що його складено в звязку з цим з Шептаківським дозорцем Василем Мовчаном, Чумак мусїв платити за гуту щорічно 20 рублів „рати“ й „шкла с потребу до двору гетманского давати“ ³⁾.

Умови оренди безперечно були для Чумака вигідні, бо давали йому можливість побільшувати господарство. 23 квітня р. 1733 він, наприклад, купив разом із Яковом, рудником Лозовським, дві частині в млині на р. Слоті, на одне колесо мучне, а друге від ступи, за 100 рублів у бунчукового товариша Івана Топольницького. Зберігсь опис Чумакової гуті за 1734 рік, що його складено по смерті гетьмана Апостола; з нього ми довідуємося за деякі подробиці про цю гуту: „За деревнею Погорїлцями гута, что делаютъ скло, со всякими принадлежащими до ней инструменты, гутника посполитого Ивана Чумака. При той гутї

¹⁾ Харк. Історич. Архів д. № 9962 й 9965. Далі ми подаємо скарги Павла Чумака в точних копіях з оригіналів.

²⁾ Коли Шептаківська волость передавалась 1726 р. Строгановій було показано „въ гутї Григорія Васильева 19 дворовъ“. Мабуть, ці відомості треба також однести до Чумакової гуті, хоча й дивно, чому гутником названо Григора Васильєва, а не Чумака. Може, проте, ці відомості стосуються до якоїсь иншої гуті.

³⁾ Архів Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 4372.

имѣется слободка, где живутъ мастеровые люди; въ ней шкляровъ, что делаютъ скло, три двори, попелниковъ три двори, осмолниковъ пять дворовъ, шуляровъ четыре двори... Оную гуту и мелницу [на р. Слоті, біля гуті] онъ, Чумаць, содержитъ откупомъ зъ дворца Шептаковского. Годового окладу за гуту и за мелницу, вновь построенную, двадцать шесть рублей, да на жалованья и мірскіе расходы два рубля шестдесятъ копеекъ; всего 28 р. 60 коп.“¹⁾

Далі, коли Іван Чумаць помер, за гуту вчинив позов Чернігівський Троїцький Іллінський монастир; він запевняв, начеб-то гуту оселено на ґрунтах Перелюбської волости, що належала цьому монастиреві. Гутую тоді володів син Івана Чумака Роман, що звався також і Яскевичем. Позов цей, — докладніш ми за нього не знаємо, — закінчивсь тим, що Генеральна Військова Канцелярія 3 квітня р. 1747 вирішила справу на користь монастиреві; він одержав гуту, „что была подъ Ивановъ Чумакомъ, съ людьми“. 6 квітня цього-ж року, Генеральна Канцелярія повідомила про це указом монастир, що одержав, окрім гуті, ще й „рудню Чумакову, что подъ Перелюбомъ, и гутное мѣсто“, а далі, за наказом Полкової Чернігівської Канцелярії від 10 травня р. 1747 Сотенній Кирилівській Управі було зараховано „въ сотню Киселівскую людей, поселившихся при гутѣ, что была за Чумакомъ, для отбуванія общенародныхъ тягостей“, і заборонено Чумакові та іншим мешканцям пустошити монастирську пущу. А втім, Роман Чумаць не хотів покидати гуту, що нею володів ще його дід. 24 травня 1747 р. військовий канцелярист Іван Галяховський зробив „отказъ“ Чумакові від гуті й віддав її Троїцькому Іллінському монастиреві, „безъ всякого от волости Шептаковской спору и препятствія“, а також наказав Чумакові прибути до гуті „для забрання своего имущества“, тільки-ж Чумаць не прибув і, крім того, коли сотник Киселівський Василь Лисенко переписав людей на гуті й прирахував їх до сотні Киселівської „подписки о непустошеніи пущи монастырской дать ему, сотнику, поупрамился“. Чумаць огинавсь ще кілька років, не вважаючи на те, що ще 25 квітня 1747 р. Троїцький архімандрит Іраклій Комаровський дав ієромонахові Генадієві інструкцію „о строеніи ему гуті, что была под Чумакомъ“²⁾. Р. 1750 Роман Чумаць ще володів своєю гутую. За цей час про неї читаємо: „Гута Романа Яскевича, онъ же Чумаць, а при гутѣ слободка, прозываемая Старое Гутище, гдѣ майстеровые люди живутъ, в ней хать 15“³⁾. Р. 1751 при гуті мешкали монастирські підсусідки „весма убогіе, в владѣльческих хатах при однихъ огородах жиючіе, з работизни питаючіесь, не імущіе скота: Хома Лихий, Артемъ Коноводко, Грицко Ткач, Кононь Петренко и Веремѣй

¹⁾ М. Судієнко, Матеріали, т. I, стор. 75-76.

²⁾ Черніг. Архівна Комісія, опис документів Троїцького Іллінського монастиря.

³⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 192-193. У ревізії 1751 р. „гута Слотова“ показана за Троїцьким монастирем (Ревизская книга Черниговск. полка 1751 р., рукопис). 1760 р. „при гутѣ Чумаковой“ було 4 хати, що належали бунч. тов. Іванові Івановичеві Скоропадському (Харк. Істор. Архів, д. № 2888).

Будникъ“. Тут-таки, „при гутѣ Слотовой“, у ревізії 1751 р. сказано про таких найманих робітників Троїцького монастиря: „Іяковъ Дубина — ремесникъ гутенскій, Семень Лупановъ — пастухъ и Михайло Захожій — пастухъ“. Але врешті Чумакові довелось цілком поступитися після універсалу Розумовського 7 грудня 1752 р., що ним були, між иншим, ствержені монастиреві „слободки, оселенные на земляхъ, къ селу Перелюбу принадлежащих, со всѣми къ онимъ принадлежащими грунтами и угодіи, а особливо желѣзни и стекляніи заводы“. Скоро після цього універсала, а саме 31 березня 1753 р. „гутникъ Романъ Яскевичъ, онъ же и Чумакъ“, продав монастиреві за 600 рублів „отческіе мелничные и ступниковые части двѣ“ в млині на р. Слоті. З цього акту видно, що Чумак був неписьменний, а саму купчу писав Іван Кричевський, відкупник гуті того-ж монастиря в с. Шишкові. Зліквідувавши майно своє в гуті, Яскевич перебрався до д. Лосівки, де, мабуть, орендував гуту в гр. К. Г. Розумовського в 1765-1770 роках ¹⁾. Ще не переселившись до Лосівки, Чумак не мав уже своєї гуті. В опису Слотівської Гуті 1761 р. скляного заводу не показано; про неї читаємо за цей час так: „Слободка Чумакова, она-жъ и Яскевичева, что прежде, за гетмана Скоропадского, была гута Слотовская, съ подданическими хатами, з двома мелницами на речкѣ Слоту по одному колу, въ которыхъ третья часть подданного Романа Яскевича, съ принадлежащею землѣю, а тамъ же, поблизу съ поселенною на грунтахъ волости Шептаковской Слободкою Олшанскою, съ подданическими хатами и со всеми угодіи, дворовъ 15“ ²⁾. Не було в слобідці Старім Гутищі скляного заводу й р. 1781, коли вона почасти належала Троїцькому монастиреві, почасти-ж гр. К. Г. Розумовському, що мав тут 9 дворів, 11 хат. Р. 1781 її описано так: „Хуторъ гута Слотова [Киселівської сотні] онаго-жъ [Троїцького Ильинскаго] монастыря близъ деревни Рудни Лозовской, отдѣляется токмо небольшимъ боркомъ на правомъ берегу той же рѣчки [Слота], на которой мелница и одно коло, на мѣстѣ пѣщаномъ, въ пушѣ, по дорогѣ проселочной; подданныхъ 9 дворовъ, 9 хат“ ³⁾. Здається, скляного заводу не було тут і пізніше. Заповітом 1800 р. слобідку Старе Гутище граф К. Г. Розумовський відписав синові Іванові.

Д. Старе Гутище, Чернігівського п.

Лежала недалечко с. Борисоглібівки й належала Чернігівському кафедральному монастиреві. Р. 1751 в ній було двоє дворів й дві хаті підсусідків (Левон Ілющенко й вдова Катерина Сергієва), що мали по одному коневі, й один підсусідський двір з хатою, де мешкав Аврам М'якшун, що не мав коня ⁴⁾. Див. Лизогубову стару гуту.

Старий скляний завод, Новомістської сотні, від хут. Стодоли за 7 в. Суразького п.; инакше — Стара Гута. Р. 1767 належав генераль-

¹⁾ Див. д. Лосівку.

²⁾ Черниг. Губ. Вѣд. 1853 г., № 35.

³⁾ Описаніе Новг.-Сѣверскаго Намѣстничества (рукопис).

⁴⁾ Ревизск. книга Черниговск. полка 1751 г. (рукопис).

ному бунчужному Іванові Бороздні й лежав „в лесномъ мѣстѣ при речки Чемернѣ“; закладено його на грунтах с. Смолевич. Того часу завод віддавано на відкуп „гутнику“ Павлові Никифорову, разом з сіножаттю, що належала до заводу, за 20 рублів на рік, і складався він з 6 бездвірних хат.

Про всіх мешканців заводу сказано, що ріллі вони не мають; сінокошу в них на болотах „при речки Чемернѣ возов 53“; „при оном же заводе лесъ единственній, принадлежащій до села Смолевичъ, в длину от ручая, прозиваемого Ардіона до Субовской граници верстѣ на 12, а в ширину на 5“¹⁾; у всіх мешканців заводу було 10 робочих коней, 12 „старихъ“ корів, 5 телят, 4 робочих воли, 3 бички й 3 свині, але „вигоннихъ для пасбы скота мествъ особливыхъ неть, а пасется скоть по лесу“; кожен з мешканців заводських платив „на консистенцію“ по 1 р. на рік. По хатах (всі — бездвірні) мешкали такі особи:

1) „Гутникъ“ Павло Никифоров, „захожіи з села Чернетчины“, 50 років; при хаті була комора й клуня; мав 5 коней, 4 волів, 4 корів і 4 телят; сінокошу на 20 возів; „препитание и снабдѣніе имѣеть з майстерства своего“.

2) Семен Никифоров, з с. Чернетчины, 24 років.

3) Петро Никифоров, звідти-ж, 30 років;

4) Павло Никифоров, звідти-ж; 32 років, в цій-же хаті мешкав „в сосѣдехъ“ Микита Василієв, 50 р., з с. Кулач.

5) Іван Андреев, 25 років, „родимецъ тамошній“, с.-то народився на цій-же заводі.

6) Онуфрій Семенов, 25 р., з с. Чернетчины.

Про всіх, хто мешкав по 2-6 хатах, сказано, що вони „пропитание и снабдѣніе имѣють около оногo заводу“, й, хоча вказівок на їх станове походження нема, проте треба думати, що всі вони були посполиті. Цікаво також підкреслити, що мешканці 2, 3, й 4 хат були, певно, братами відкупника цього заводу Павла Никифорова²⁾.

Студенецька гута, Сосницького п.

1760 р. належала бунч. тов. Іванові Івановичеві Скоропадському († 26 вер. 1775 р., бездітним), а від нього перейшла, за розподілом, спочатку до Івана Михайловича Скоропадського († 1785), а згодом до його доньки Софії Іванівни († 1833), дружини князя Петра Олександровича Прозоровського. Р. 1782 в Студенецькій гуті було ч. 61, ж. 63, але точних даних саме про гуту, як про скляний завод, нема³⁾.

Д. Стягайлівка, Новгородсіверського п.

Біля р. Знобівки. У квітні 1728 р. „товариство и посполство“ сіл Знобівки й Мефедівки зазначало, що коли значковий товариш Стародубського полку Левон Стягайло 1722 р. спродував Ямпільському комендантові Тариціну свої слобідку й млин на р. Знобі, то мешканці

¹⁾ Цей самий ліс „принадлежалъ“ також до с. Смолевичів, х. Стодоли, залізного заводу Ельні, гуті Близни й слобідки Іванівки.

²⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, п. Старод., с. Новомістська, т. 122.

³⁾ Малор. Родосл., т. IV.

Стягайлівські й Улицької слободи захопили Знобівські й Мефедівські ґрунти, а також, між иншим, свідчило, що один із них, а саме Павло Онищенко, на захоплених ґрунтах „построилъ гуту, при которой уґрунтовалъ дворець и церковь“. Мабуть, ця гута існувала не довго, бо инших відомостів про неї нам відшукати не пощастило. Можливо, з цієї гуту вийшли 1732 р. таких двоє посполитих, що про них, однак, говоритья, як про мешканців Зноби: Ничипір Оріх, „среднеможній“, та Іван Островченко, „пахатній“, що оселилися в Денисовій Гуті, мабуть—Трубчівського або Сівського повітів, що на їх кордоні була ціла низка гут: Гаврилова, Шем'якина, Тарасова ¹⁾...

Суховирська гута, Городнянського п.

Р. 1726 д. Сухий Вир з руднею, 26 дворів, і при Суховирським млині 6 дворів належали гетьманші Скоропадській після чоловіка ²⁾, а згодом перейшли, як спадщина, до роду Лизогубів. Лежала за 23 в. від Городні, „на низком боровом мѣстѣ, при рѣчки Сухом Виру“, й р. 1767 належала бунчужному товаришеві Костянтиніві Семеновичеві Лизогубові. У ній тоді було 8 дворів і 9 бездвірних хат; мешканці гуту користувалися болотяним сінокосом на 75 возів і мали 9 коней, 13 корів, 5 телят і 2 свині; кожна хата платила на рік по 1 р. 2 коп. „квартильных“ грошей. Лизогуб оддавав гуту на відкуп своєму-ж посполитому, родом з Суховирської гуті, Петрові Лук'янову (50 років), який платив за гуту, що мала одну піч, на рік 100 рублів „криме разного стекла“; Лук'янів користувався болотяним сінокосом на 15 возів і мав двір, де була 1 хата, 2 коморі, 2 клуні й порожня гуральня; худоба його складалася з 2 коней, 2 корів і 2 телят; про самого Лук'янова сказано, що він „дѣлает скло и с того кормится“; скло-ж вироблювано „простое, разное и отпускает в продажу в разные места“.

По инших дворах і бездвірних хатах мешкали:

1) Двір „старой“, з хатою, 2 коморами й 2 клунями; мешкав у ній Тиміш Аврамов, 60 років, посполитий, родом з с. Володимирки; мав болотяного сінокосу на 10 возів, 2 коня й 2 корови; „промисла и ремесла никакова не имѣет, а питається з зароботковъ“;

2) двір „старой“, з хатою, коморою й клунею; у ній мешкав посполитий, родом з с. Володимирки, Олекса Аврамов, 40 років; мав сінокосу болотяного на 3 вози, худоби — нема; „ремесло имѣет дѣланием простого скла (з роботи гутнецької питається)“;

3) двір „старой“ з хатою, 2 коморами й 2 клунями; у ній мешкав „стекляной майстеръ“ посполитий, родом з Суховирської гуті, Потап Крутящий, 45 р.; мав болотяного сінокосу на 10 возів, коня, 2 корови й телічку; „ремесло имѣет дѣланиємъ простого скла (оной делает стекло разное и своего рукодѣлія беретъ третью часть и с того питається)“;

4) двір з хатою, 2 коморами й 3 клунями; у ній мешкав Степан Коваль, 62 р., посполитий, родом з Рудні Розсудовської; мав болотяного

¹⁾ Харк. Істор. архів, д. № 3218. Д. Денисівка, Трубчівського п., що лежав в тому-ж районі, можливо, виникла з Денисової Гуті.

²⁾ Генер. слідствие о маестностяхъ Черниг. полка, стор. 95.

сінокошу на 15 возів, 2 коней, 2 корови й свиню; „ремесло имѣет ковалское“;

5) двір „старой“ з хатою, коморою й клунею; мешкав у нїм посполитий Василь Лук'янів Смоловіз, 36 р., родом з Суховирської гуті; до двору належав сінокіс болотяний на 6 возів; худоби було тїльки корова й телічка; „промисла и ремесла никакова не имѣет, а питається з заробтку гутнецького“;

6) двір „старой“ з хатою, коморою й клунею; у нїм мешкав Петро Тимошин Оболонник, 40 р., родом з слободи Кашпурівки, посполитий; мав болотяного сінокошу на 6 возів і коня; „ремесло имѣет дѣланием оболонк“;

7) двір „старой“ з хатою й клунею; у нїм мешкав „стекляной майстерь“ посполитий Василь Войтїхов, 40 р., родом з Суховирської гуті; сінокошу болотяного мав на 5 возів, худоби — корову й телічку; „питається з своей роботи“;

8) бездвірна хата, де мешкав „стекляной майстерь“ посполитий Кирило Тимофїєв, 26 р., родом з Суховирської гуті; ні сінокошу, ні худоби не мав; „ремесло имѣет стекляное“;

9) бездвірна хата, де мешкав „стекляной майстерь“ посполитий Сидір Марков, 30 р., родом з Суховирської гуті; ні худоби, ні сінокошу не мав, а „ремесло имѣет дѣланием простого скла“;

10) бездвірна хата, де мешкала вдова Явдоха Іваниха Тарадисиха, 30 р.; сінокошу й худоби не мала, а „питається з шинкових дохов, з десятой кварти“;

11) бездвірна хата, де мешкав посполитий, родом з Суховирської гуті, Василь Грабенек, 40 р.; „пахотного поля, сїнокошу, скота и промыслу никакова нет“, а „питається з заробтка гутнецького“;

12) бездвірна хата, де мешкав посполитий, родом з Суховирської гуті, Онисько Шуляр, 40 р.; з ним-же мешкали: Степан Кобзар, смолівіз, 40 р.; посполитий, родом з старої гуті Олександрівської, і Лук'ян Старець, 70 р., родом з „той-же гуті“; „промисла не имѣют, а питаються з заробтка гутнецького“;

14) двір „старой“ з хатою, коморою й клунею; у нїм мешкав Іван Шкляр, 30 р., родом з Суховирської гуті, посполитий; у тїй-же хатї мешкав Іван Аврамов Шкляр, 30 р., посполитий, родом з Суховирської гуті; мав болотяного сінокошу на 5 возів і корову; „ремесло имѣют стекляное (рукодѣлием склярской работи питаются)“;

15) двір „для приезду господина“ з 2 хатами, стодолю; у нїм мешкав Микита Конотопець, 40 р., посполитий, родом з Суховирської гуті; вгїддїв, худоби й промисла не мав, а „ремесломъ склярскимъ питається“;

16) бездвірна хата, де мешкав посполитий Павло Глушенек, смолівіз, 70 р., родом з Суховирської гуті; ні вгїддїв, ні худоби, ні промисла не має, а „питається з заробтков“.

Крім згаданих 8 дворів і 9 бездвірних хат, тоді „при оной гутѣ“ було ще 4 порожні хати, гребля з млином на р. Сухім Виру, „об однім

мучнім і одним ступнім колах“ і „пилня об одномъ колѣ“, меле цей млин тільки часом, навколо її ліс ¹⁾).

Від Костянтина Лизогуба Суховирська гута перейшла до його сина, прапорщика Романа Лизогуба. А цей, не маючи дітей, заповів її братові Василеві й сестрі Ганні, що вийшла заміж за Павла Акимовича Сахновського. Р. 1781 гуту описано так: „деревня Гута Суховирская, отставного прапорщика Романа Лизогуба, по наслѣдію отъ отца его, бунч. товарища Константина Лизогуба, разстояніемъ отъ Гуты Олешни въ 1¹/₂, отъ дер. Папѣрни въ 2, отъ дер. Строевки въ 6, отъ с. Ловини въ 8 верстахъ; положеніе имѣеть въ лѣсѣ, на низкомъ болотистомъ мѣстѣ, при р. Суховиркѣ, на которой плотина съ 1 амбаромъ о 2 колахъ; посполитыхъ онаго Лизогуба дворовъ 20, хатъ 22. Стеклоной заводъ о 4 дойницахъ, въ которомъ дѣлають простое стекло и которого въ годъ выдѣлываютъ на 500 р. и болѣе; сія гута на откупѣ у подданного его, Лизогуба, Петра Лукьяненка, въ годъ за 120 рублей. Къ обоимъ онимъ, Суховирской гутѣ и деревни Папѣрнѣ, пахатной земли почти вовся нѣтъ; въ сѣнокосахъ же не имѣють не достатка, потому что не вотдалъ отъ сихъ селеній имѣются болота; лѣсу изобилно. Обыватели здѣшныя одни упражняются въ дѣланіи окошекъ въ простые избы, деруть доръ, варять діоготь, дѣлають лучники, а другіе при такомъ же упражненіи имѣють винокурни, за кои и за употребляемые дрова платять помѣщику своему отъ ординарнаго по 5, а полуторнаго и двойнаго котла по 10 рублей въ годъ; хлѣбъ же для себя и на винокурни покупають въ Городни и по селамъ“ ²⁾).

С. Сядрин, Сосницького п.

Як „показали“ старожитці р. 1730, „слободка Гута Сядрицька (38 дворів) поселена на грунтахъ села Савинокъ дѣдомъ нынѣшнихъ владѣльцовъ Леонтиємъ Полуботкомъ“ ³⁾). Цей Полуботок † 1695 р., але невідомо, чи він був фундатором гуты, чи його син Павло († 1724), чи його діти Яків та Андрій, що володіли потім Сядрицькою гутю. У щоденникові Якова Марковича гута ця, як скляний завод, згадується за 1731-1740 рр.; між иншим, сам Маркович бажав придбати її від Полуботків. 15 січня р. 1740 він зазначив у своїм щоденникові: „Через Корнѣя писал до п. Андрѣя Полуботка, чтоб он прислал новий облѣкъ и чтоб уступил Сядрину Гуту или Озабрѣмовку, а чтоб облѣкъ на аркушу цѣломъ написал“...

Коли Андрій Полуботок помер, Сядрицька гута перейшла до його сина Василя й доньки Уляни, дружини Івана Михайловича Забіли, а потім до сина останнього — Прохора Забіли. Р. 1781 гуту описано так: „Деревня Сядровка, владѣнія колл. ассесора Прохора Забѣлы и умершаго бунч. товарища Василья Полуботка жены Марвы; отъ Олешенской

¹⁾ Румянц. Генер. Опись Малороссіи, полк Черниговский, т. 13.

²⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

³⁾ Генер. слѣдствіе о маестностяхъ, Черниг. полка, стор. 138-139.

гуги въ 4 верстахъ, лежить въ лѣсахъ на ровномъ мѣстѣ, при протокѣ Сядровкѣ, на проселочной дорогѣ. Лѣсу здѣсь строеваго и дровянаго довольно. Въ сей деревнѣ стекляная гуга, въ коей дѣлается зеленой воды стекло на заказъ приѣзжающимъ изъ разныхъ малороссійскихъ мѣстъ наемными людьми изъ владѣческаго лѣса. Въ той деревнѣ поданныхъ: колл. ассесора Забѣлы хать 6, умершаго бунч. товарища Полуботка жены хать 4, мастеровыхъ: Забѣлиныхъ хать 5, Полуботковой — хать 3¹⁾.

З цього опису видко, що господарство в гугі провадили спільно вдова Полуботкова й Забіла. Р. 1790 в Сядрині мешкав гутник Гаврило Кононів, 43 р., з родиною, що його зазначено в складі „лѣзнихъ“²⁾. На жаль, цими даними й кінчаються відомості про Сядрину гугу. Усі розшуки наші привели тільки до одної вказівки, що її зробив власник Сядрина, А. Ф. Добровольський р. 1906: „Лѣтъ 30. тому назадъ, невдалекѣ отъ моеї усадьбы (теперь тамъ садъ) были видны бугры и ямы и много спекшагося стекла, и старожилы говорили, что здѣсь была гуга. Какое было производство и что именно выдѣлювалось, никто не помнитъ, такъ какъ дѣло было очень давно, еще во время крѣпостного права. Сейчасъ трудно указать даже и это мѣсто. Никакихъ письменныхъ документовъ не сохранилось. Имѣніе Зядринъ раньше принадлежало Забѣлѣ и приобрѣтено моею матерью лѣтъ около 40 тому назадъ“.

Тихоновичева Гуга, Кисилівської сотні, а тепер — Сосницького повіту.

Р. 1760 при „гутѣ Тихоновичевой“ належало 9 хат бунчужному товаришеві Іванові Івановичеві Скоропадському, що володів також і с. Тихоновичами, біля якихъ була й гуга³⁾. Скоропадський † 26 вер. 1775 р. бездітним⁴⁾, і маєтки його перейшли до іншихъ колін Скоропадських.

Р. 1781 „хуторъ Гуга, разстояніемъ отъ с. Тихоновичъ въ 5 верстахъ въ лѣсѣ при протокѣ Илкучѣ, на которомъ плотина о 2 мельничныхъ амбарахъ и 2 колахъ, а также для присмотру мельницы 1 хата“, належав спадкоємцямъ померлого полковника Івана Скоропадського⁵⁾. Безперечно, цей хутір Гуга тотожний з Тихоновичевою гугою, що, виходить, не мала вже тоді скляного заводу.

Ткачівка — див. Кисілезаймицька гуга.

Туманського гуга, Остерського п.

Р. 1726 в д. Гугі, що належала Остерському ратушу, було 12 дворів і, крім того, 1 двір, що належав од р. 1715 київському полковникові Антонові Танському. Р. 1730 віддано її в володіння київському полковому осавулові Матвієві Шумові⁶⁾. Потім д. Гугу подаровано

¹⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва (рукопис 1781 р.).

²⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторіі. Сповідні розписи за 1790 р.

³⁾ Харк. Историч. Архів, д. № 2888.

⁴⁾ Архів Черніг. Губ. Правл., д. 1785 р. № 138.

⁵⁾ Д. Р. Пащенко, Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

⁶⁾ Генер. слѣдствіе о маестностяхъ Кіевскаго полка, стор. 6, 7, 30 й 31.

29 грудня 1776 р. бунч. тов. Федорові Туманському, і за йменням його стала зватися. Р. 1781 гуту описано так: „владѣнія бунч. тов. Федора Туманскаго, положеніє имѣть на дороги, идучей изъ Моровска въ Козелець, разстояніємъ отъ Моровска въ 5-ти, отъ Козелца въ 20-ти, отъ с. Олбинѣ въ 3-хъ верстахъ, между лѣсомъ, при болотѣ, прозиваємомъ Товстець... Жители работаютъ деревянную посуду, какъ то ведра и дѣжки, покупая на то дерево за рѣкою Десною у жителей с. Пакули; промысловъ никакихъ не имѣють; дворовъ 33, хатъ 43“¹⁾. Звідси видно, що наприкінці XVIII в. скляного заводу тут не було.

Угринська Гута — див. Новоугринська гута.

С. Улиця — див. с. Стара Гута.

Д. Хандобоківка, біля річки Хандобокової (1767), звалася також х. Приборським, Приборським Заходом і Помазовими млинами; Новозибківського п. Виникла, як гадає О. М. Лазаревський, з оселі біля млина, що його влаштував, можливо, Тиміш Іванович Хандокій, один з мірошників Михайла Рубця (1678)²⁾. У цій гадці є частка істини, бо р. 1767 тут мешкали Хандобоки, як тільки так стали зватися нащадки Хандокієві³⁾. Гута існувала тут вже р. 1753, коли ми здибаємо „гутника Приборскаго Федора Хандабока“⁴⁾. За описом р. 1767 тут був „сарай болшой для деланія простого стьекла, которой нѣе состоитъ впусе“. Того часу хутір увіходив до складу Ропської волости, що належала гр. Олексі Розумовському, й людність його містилася в однім дворі й шістьох бездвірних хатах.

У першій дворі жила вдова Матрона Хандобокова, 60 років, з дітьми; до цього двору належав сінокіс на 15 возів і млин на р. Ревні „о двох колах мучних“, з них третиною володіла Хандобокова, користуючись третиною-ж „розмѣровых“ прибутків, а дві третини належали Каменському монастиреві.

По бездвірних хатах мешкали посполиті:

- 1) Іван Хандобок, 50 р., родом з цього самого хутора;
- 2) Матвій Мазепа, 30 р., родом з м. Ропська;
- 3) Ничипір Ященко, 20 р., родом з Шевченкової гуті;
- 4) Явтух Епа (sic), 35 р., родом з с. Орлівки, Черніг. полку;
- 5) Яків Гуреченок, 32 р., родом з Рейхової гуті;
- 6) Сергій Кузьменок, 40 р., родом з сл. Орликівки.

Про всіх мешканців сказано, що вони „питаються по разным метам заработкаы“, платять „на консистенскую дачу“ на рік 14 руб. та „на комисарскія расходи“ від рубля по 2 копійки (разом 28 к.), а „расположеніє делаютъ сами между собою“; усі мають худобу, але землі, крім Хандобокової — ніхто. Опис цей належить, треба думати, до часу неда-

¹⁾ Д. Р. П а щ е н к о, Опис. Черниг. Нам-ва, стор. 21.

²⁾ Опис. Стар. Малороссіи, т. I, стор. 428.

³⁾ Кирило Хандогий (?) мабуть, гутник, 1755 р. працював у Ловині (див.).

⁴⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, справи 1753 р.

лекого від припинення праці на заводі. Чи відновлялася тут праця згодом — відомостів не маємо.

Хмілевського Гута — див. Савичева Гута.

Д. Хотилівська Гута, Остерського п.

Р. 1767 існувала вже й належала Києво-Печерській Лаврі ¹⁾. Тоді в ній було 2 дворів й 13 бездвірних хат, де мешкали:

1) Копич, що одержував по 10 руб. (на рік?) і мав 4 робітників, які „дѣлают шкло“ (один з них, Галкевич, одержує річно $\frac{1}{3}$ частину „з майстерства“, шинкує горілкою й торгує склом, другий — „живеть с работы“; третій та четвертий одержують по 10 руб.);

2) Рожанський, що одержував $\frac{1}{3}$ частину виробленого скла;

3) Яценко — теж;

4) Кривоніс — так само; родом з Чернігова;

5) Шуляр, що одержував по 10 руб.; „дѣлает стекло“;

6) Дармостук — так само; родом з Ковпити;

7) Скоченко — „дѣлает стекло“; родом з Угринської гуті;

8) Анна — „зарабатывает от людей“;

9) Гапоненко — „дѣлает стекло и получает от закупщика стекла $\frac{1}{3}$ часть“;

10) Скляр Кузьма — „дѣлает стекло“; родом з Любеча;

11) Кичай — „зарабатывает от гуті и от людей“; родом з Ведилець;

12) Скляр Кирило — „дѣлает стекло“; родом з Гуті Вертецької;

13) Смоловів — „зарабатывает от гуті и от людей“; родом з с. Жидинич;

14) Атаманчук — так само.

Трохи чи не всі з зазначених гутників мали коней та иншу худобу; усі — платили загальні податки, „монастырю же ничего не дают, а работают временем“. Гута була на відкупі за 120 руб. річно, і відкупник розмір річного свого прибутку визначав у сумі 30 руб. ²⁾. Зберігся опис її за 1781 р.: „Деревня Хотиловская, она-ж и Василева Гута, владѣнія Києво-Печерскія Лавры, отъ Угринской въ 8, отъ деревнѣ Сивкы въ 4 верстахъ, въ лѣсѣ, при рѣчкѣ Хотиловки, на которой плотина объ 1 амбарѣ и одномъ колѣ. Въ сей деревнѣ стекляной заводъ, въ коемъ дѣлается стекло на 8 дойницъ и съ нихъ на одну поташное стекло, а на другую хрустальное: а всего выдѣлываютъ стекла въ годъ на 1000 руб. й болѣе“ ³⁾.

Р. 1786 гута перейшла до державного скарбу. Незадовго перед цим вона, мабуть, погоріла, бо за цей рік про неї сказано: „стекляной завод недостроенный 1, поташня съ четырьмя чугуными котлами, дворовъ гутницкихъ 2, въ нихъ хатъ 8; посполитыхъ дворовъ 14, хатъ 14, бездворная хата 1“. Від 1 липня 1786 до 1 липня 1788 р. гута „по невяки по публикамъ ко взятью в откупъ охотниковъ состояла безъ принесения

¹⁾ Обзор. Румянц. Описи, т. I, стор. 59.

²⁾ Витяги з „Румянц. Генер. Описи“, що їх ласкаво подав В. О. Романовський.

³⁾ Д. Р. Пащенко, Описаніе Черниг. Нам-ва, стор. 42.

доходу, а с того времени въ откупѣ купца Черниговского Василя Дерницкого чрезъ 3 года 9 мѣсяцей; с платежа в каждой годъ по 61 руб. 50 коп.“. А втѣм відомості, що їх допіру наведено, трохи суперечать даним про Хотилівську гуту, що містяться у відомостях про Гуту Новоугринську (див.)¹⁾.

Д. Чернеча Гута, Стародубського п.

Належала Київо-Печерській Лаврі й увіходила до Лищицької волости. Звалася також Старою Гутою. Коли її закладено, невідомо, але немає сумніву, що це до неї стосуються два записи в щоденникові Ханенка під р. 1732, які дають уяву про те, що власне виробляли на Чернечій Гуті. 30 вересня й 3 жовтня р. 1732 в щоденникові Ханенковому зазначено: „Сего-жъ числа прислано отъ городничого Лищицкого Патермуфія стекло, шибь, глеки и проч... Отець городничій Лищицкій прислалъ шибъ прозрачистыхъ шестдесятъ“...²⁾ Р. 1745 згадується вїйт Гути Старої Чернечої біля с. Лищич, Дмитро Росоханенок³⁾. Р. 1767 в д. Чернечій Гуті було 33 двори селян і 1 бездвірна хата⁴⁾.

За описом р. 1781 в Чернечій Гуті скляного заводу вже не було. Тут знаходимо тільки відомості про те, що Гута лежала за 9 в. від с. Лищич, за 15 в. од с. Кулач і що тутешні „пахатніе земли, поелику пѣщаніе, к плодородію суть скудны“⁵⁾. Не було скляного заводу в Чернечій Гуті й як перейшла вона р. 1786 до державного скарбу. Зазначимо тільки, що в шинковій хаті при Гуті було тоді 4 вікна з „круглого стекла“⁶⁾.

Чумакова слобідка — див. д. Старе Гутище.

Слоб. Шевченкова Гута, Сосницького п.

Була в складі Топальської сотні й Шептаківської волости, від Лосевої слобідки за 4 в., „въ лѣсу, на пѣщаномъ и малобугристомъ мѣстѣ, при рѣчкѣ Ревнѣ“. Спочатку тут була рудня, як це видно з Мазепиноного універсалу від 17 вер. р. 1701, коли було дозволено: „пану Михайлу Шевченку, жителевѣ Орловскому, при власномъ его млинѣ, на рецѣ Ревнѣ, у урочища Орлей стоячомъ, построить рудню, и, построивши робити железо“. У ревізії р. 1723 зазначено її „руднею Михайловой удовы“ з людністю у кількості 15 бурлацьких хат. Коли її приєднано було до Шептаківської волости, тут замість рудні влаштовано гуту, що її описано р. 1750 так: „Гута, гдѣ дѣлається скло, прозываемая Шевченкова, и при оной гутѣ на р. Ревнѣ мельница о 2-хъ клѣткахъ. При той гутѣ дворъ посполитого гутника Ивана Вояжевича и мастеровыхъ наемныхъ людей хать 20, за которую гуту и мельницу онъ, гутникъ

¹⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 604/1502.

²⁾ „Дневник“, стор. 24. Шибь було вставлено в вікна 15 жовтня 1732 р. Ханенко зазначив: „шклярамъ даны за роботу 8-ми оконъ золот. 4“ (стор. 25).

³⁾ Папери роду Жоравок у Черніг. Учен. Архівн. Комісії.

⁴⁾ Обзор. Румянц. Описи, т. III, стор. 715.

⁵⁾ Описаніе Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис).

⁶⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 630.

Вояхевичъ, ежегодно платить во дворець Шептаковскій по 30 рублей“. Мабуть, в сл. Шевченковій р. 1761 гуті вже не було. Під цим роком тут зазначається тільки „мельница о 2 колахъ, а третомъ ступномъ, въ которой третья часть подданного Шевченка, й дворовъ 20“. 1781 р. гуті тут теж не було, й усенька людність слобідки складалася з 2 дворів, 3 хат і 7 бездвірних хат ¹⁾).

С. Шибиринівка, Чернігівського п.

Про гуту, що тут існувала, є відомості тільки за 1738 та 1740 роки, коли вона належала „дворцу архіерейскому“, джерелом виявлення її послужила кумедна справа про крадіжку рукавиць, що збереглася в архіві Чернігівської Духовної Консисторії. У цій справі є такий документ, що дає досить цікаві відомості про саму гуту:

„1740 года, іюня 25 дня, сисканный въ Консисторъ катедры епископіи Черніговской дворца архіерейского Шибиринового начальник ієродіаконъ Сава допросомъ показаль:

Когда де еще в прошлом 1738 году, а якого мѣа и числа не упомянуть, Лубенской аптеки травникъ Василь Буриковъ для покупки стеклянной до аптеки потребной посуды к нему, ієродіакону Савѣ, в Шибириновскую гуту приездилъ, в то де время Борисоглѣбовской стля Николая церкви попь Іоанъ Хорошкевичъ (не вѣдаеть зачимъ), приехавши к нему-жь, ієродіакону Савѣ, в дворець Шибириновскій, и побавясь какъ-бы с часъ в его келіи, пошоль обратно с келіи для отезду в домъ, потом же де скоро по виходѣ онаго попа с келіи, объявленный травникъ, усмотря, что рукавиць нѣтъ, за онимъ попомъ Іваномъ с келіи на дворъ бежалъ, и того-ж момента прибѣгши обратно в келію, ему, ієродіакону Савѣ (что де попь ввороваль былъ рукавицы), сказоваль, а ввороваль ли онъ, попь, тѣ рукавицы, или з запомнѣня оные взялъ, понеже де онъ, ієродіаконъ Сава, тому не самозритель, не вѣдаеть, и о прощениі означеннаго травника онъ, что якобы з запомнѣня оные взялъ, при немъ, ієродіакону Савѣ, не просиль нигдѣ. К сему допросу дворца архіерейского Шибиринового начальник ієродіаконъ Савва Савичъ своеручно подпісался“.

З цього випадку видко, що Шибиринівська гута виробляла скляний посуд для аптек, і посуд отой ішов, між иншим, і до Лубенської аптеки. Травник (провізор?) Василь Буриків, що в иншій місці зветься учнем Лубенської аптеки Василем Травним, згадується, як мешканець Шибиринівки й р. 1740; звідси можна вивести, що гута приставляла до Лубенської аптеки посуд систематично й, мабуть, згідно з контрактом; можливо навіть, що самий посуд Шибиринівська гута виробляла під доглядом осіб, що їх аптека спеціально виряджала.

Д. Шижківка, Сосницького повіту; біля р. Слота.

Тут довший час була гута, влаштована р. 1739 на ґрунтах, що належали Чернігівському Троїцькому Іллінському монастиреві. Заснував

¹⁾ А. М. Лазаревскій, Опис. Стар. Малор., т. I, стор. 191-192; Описаніє Новгородсѣв. Нам-ва 1781 р. (рукопис); Черніг. Губ. Відом. 1853 р., № 35.

її Іван Григорович Кричевський, що служив од р. 1738 в монастирськїм селї Перелюбі „у правления прикащицкой должности“. Кричевський був сином пан-отця с. Печеник, Стародубського полку, народивсь близько р. 1712 й являв собою тип мастака свого часу, добре письменного ¹⁾. Живучи в Перелюбі, де поблизу була ціла низка гут, Кричевський запропонував монастиреві влаштувати свій скляний завод в слободї Троїцькій (що згодом почала зватися Шишківською). Він мав на увазі, що з цього буде користь і для монастиря, і для нього самого. Тим-то він набув навичку й деяке знання в скляній справі й тоді звернувся до архимандрита Троїцького монастиря Іраклія Комаровського з таким „всепокорнїйшимъ доношенїемъ“:

„Ясне в Бозѣ преподобнїйшому гнѹ его милости отьцу Іраклию Комаровскому, Троецкой Ильѣтинской Чернїговской обители архимандриту,

Всепокорнїйшее доношение.

По опредѣленію высокопреподобия вашего, будучи въ вотчинахъ обители Троецкой въ селѣ Перелюбі у правления прикащицкой должности уже чрезъ цілий годъ, не точию нужнїйшимъ одѣяніемъ снабдѣвать себе неимѣю ись чего, но и въ прокормленіи ся з убогимъ домишкомъ моимъ весьма крайнюю утерпиваю нужду, чего ради аще и принужденъ былъ у вашего высокопреподобия просить увольненія отъ той прикащицкой службы и, за благословеніемъ святини вашей, искать себѣ инного къ прожитію мѣста, но дабы у переходжанію з мѣста на мѣсто не потерять и последнего убожества своего, къ тому-жъ и не принять бы напрасного отъ людей порицанія, возвїмилъ намѣреніе ради приобритенія обители стѣй користи и для лутшого себѣ, там-же живучи, прокормленія моего промыслу содержать въ откупѣ въ вотчинахъ святини вашей стекляннй заводъ, какова заводу для устроения вновь при имѣючойся въ моемъ вѣдомствѣ вашего-жъ высокопреподобия слободѣ Троецкой усмотря угодное мѣсто, всепокорнїйше вашей святини прошу повелѣть на ономъ мѣстѣ коштомъ монастирскимъ вновь устроить тотъ стекляннй заводъ на одну пичъ и для жилѣя имѣючимъ быть при ономъ заводѣ мастеровимъ и работнымъ людемъ близъ того-жъ заводу поставити потребное число хатъ, которихъ мастеровихъ и работныхъ людей, когда оной заводъ устроень и отданъ мнѣ въ откупъ будетъ, собравъ, содержать я въ моемъ вѣдомѣ имѣю, да к тому-жъ заводу и мелницу, в той же Троецкой слободкѣ о одномъ колѣ мучномъ, а другомъ ступномъ имѣючюся, мне-жъ въ откупъ дать и вино на единъ котель курить позволить прошу, за якої стекляннй заводъ и за мелницу и винокурню годового выкѣладу на обитель святую денегъ по двадцатъ пять рублевъ, да стекла столового, какого будетъ повелено, копъ по осми давати

¹⁾ Він був одружений з Марїєю Антонївною Пальчиківською, донькою Новгород-сіверського протопопа, й мав численну родину. Про себе він р. 1768 сказав, що він „по внутрнїй болѣзни слабого состоянїя в здоровѣ“. (Румянц. Генер. Опись Малороссїи, полкъ Черниговскїй, т. 25).

одолжаюсь, а к тому прикащицкую должность въ Перелюби, лучшей ради обители святой ползи, отъправлять буду, для жилья же моего при ономъ заводѣ, каковъ поставленъ будетъ, за власныя мои денги купленной, будинокъ, оной, ежели прилучитца мнѣ, за ваша же святини благословениемъ, отъ того заводу куда в другое мѣсто отдалить, волно-бъ мнѣ было з собою перевезть или кому того потребно будетъ продать, о семъ покорнѣйше высокопреподобия вашего прошу.

Вашея святини всепокорнѣйшій слуга Прикащикъ Перелюбскій Иванъ Кричевскій“¹⁾).

Архіандритъ Іраклій, що визначався великою енергією в обороні монастирських інтересів та в збільшенні його прибутків, поклав на цій проханні Кричевського таких дві резолюції, що з них перша надзвичайно докладна й ґрунтовна;

„1) 1739 года, сентября 22 д. Буды похочеть дать сего просителя, взять от него въ обитель такое письмо, что онъ содержать заводъ стекланой, о которомъ нынѣ просить, чтоб построен бы былъ въ обители, отдать ему въ откупъ, такожъ и мельницу, которую нынѣ держитъ въ откупѣ-жь, вмѣсто платежа за службу его прикащицкую, не будетъ никакихъ подданнымъ монастирскимъ затевать нуждъ и обидъ ни чрезъ себе, ни чрезъ майстеровыхъ людей нигде тѣ люди не затевали би и ныкакихъ раздоровъ между мужиками и себрами, і стрелцями нигде, ниже подушней, и ни в какие монастирские угодыя въдыратся хотя бы таковыя теперъ били кѣмъ и завладѣніи за несмотрѣніе старосты ради антецессора моего, ни под какими выди и умышлениями, понеже о всѣхъ, кимъ либо тѣхъ завладѣныхъ монастирскихъ угодияхъ, отъ обители искъ имѣеть быть своего времени; такожъ мимо вѣдомо и позволение зъ обители пуши никому рубать, дору драть по своимъ прихотямъ не позволял-бы и самъ, ниже люди монастирские, а на ево потребу, не рубаль-бы и не высалалъ бы под выдомъ на свою потребу никуда; къ строению всякая деревня невозбрана, особенно и пуши монастирской всѣхъ угодій, поелику его могуществомъ не были бы нѣкимъ пустошени и во владѣніе притяганы, — берегти и никому не допускать, такъ само, яко и в обитель доносил-бы, что такая гѣбель дѣлается, требуя спомоществования; такожъ и мужики монастирские ни под какимъ вѣдомъ угодій монастирскихъ никому во владѣніе вмѣсто своего не пускали-бы, — имѣл-бы крѣпкое смотрѣніе и о всякой ползѣ обительской имѣл-бы старательство і прикащицкую должность несль-бы, какъ нынѣ несеть, безъ всякого упущения, исполняя з обители по предложениямъ всѣ приказы, и елико возможно заступая подданныхъ обителскихъ по своему доумѣнію отъ всѣхъ, по силѣ указовъ и правъ Малороссійскихъ, обыдъ, — не были бы и вышемѣрно предъ другими никакими налогами разораемы, и к посылкамъ же по нуждамъ монастирскимъ, наипаче въ дѣлахъ прав-

¹⁾ Як цей документ, так і інші, взяли ми з Архіву Черніг. Губ. Правління, д. № 670 1782 р.

нихъ, къ управкѣ бил-бы послушенъ, хотя на коштѣ обительскомъ, только-жь своимъ поездомъ въ одной коляски; дострояйся (?) при ономъ заводѣ по своей прихотѣ вмѣсто пригону или панщины нѣ единого подданного не употреблялъ-бы, развѣ за плату, кто похочеть работать, которая била-бы безъ всякихъ умышленныхъ примусовъ, но самоизвольна. Будиж-бъ в чемъ противъ вышевыраженного погрѣшалъ, уступил бы отъ гуты безъ всякихъ упрямствъ и прицепок, когда ему будетъ повелено, и безъ всякихъ на обители исковъ от потерпѣнія своего кошту под какимъ либо видомъ, а заводъ оставил бы порядоченъ во всемъ, зъ майстеровыми людьми, яко тот имѣеть битъ коштомъ монастырскимъ строентъ; такожь, буди бы самъ зачѣмъ того не похотилъ въ откупѣ содержать по выходѣ двухъ годовъ, оставилъ-бы порядочен же со всѣмъ строениемъ и людьми, кромѣ единой его хати купленной, въ доношеніи выше сего упомянутой. Будиж-бы не пожелалъ такого заводу держать на впредъ идущее лѣто, объвѣстилъ-бы свою волю предъ терминомъ во обитель за четверть года ради старательства къ обители, чтобъ отъ того не запустилъ въ уронъ обители напрасно; давал-же бы за содержание того заводу о единой печи и мелницѣ вышепомянутой и винокурнѣ о одномъ котлѣ въ откупѣ на годъ до обители рати по тридцати рублей, десяти копъ стекла, якое бы ни потребно било, интерцизіи же требовалъ бы при выходѣ года повсягодно, какъ протчіе откупщики, а рати давал-бы половину при зачатіи завода, при взятіи интерцизіи, а другую половину при взиманіи интерцизіи-жь въ окончаніи года, а стекло по частямъ на четверо, буди заразомъ вистатьчить не здолѣеть. В прoderзостяхъ же своихъ, аще-бы какие от него имѣли, паче чаянія, воспослѣдовать, чего я весма вѣдая его добросовѣстие, не надеженъ, и ни в чемъ ни у кого протекціи и судовъ искать был-бы не воленъ, и не силенъ бы его былъ искъ, но доволствовался-бы рѣшеніями. А буди таковое писмо дастъ или на сей же помѣтѣ подпишется, что по вышевыраженномъ имѣеть жить въ вѣдомѣ обытели нашей, видать ему зъ обители на строение заводу двадцать рублей подъ такую кондицією: что хотя-бы зъ тѣхъ что и осталось денегъ от строения, то тѣ имѣють быть при немъ, хотя же бы тѣхъ и не стало, то болшъ отъ обители требовать не имѣеть, и хотя-бы свое что издержалъ, — о возвращеніи ему того зъ обители претенсіи никакой не растилъ бы, понеже его зъ тѣхъ двадцати рублей считать не будутъ, — дать ему на содержание того заводу и мелницы обительскую интерцизію отъ термѣну, которого надѣется зачать в томъ заводѣ стекло дѣлать.

Ираклій, архимандритъ Троецкій, т. р.

2) Сіе прошение и виданную по тому интерцизу, записавъ в протоколъ, для впредъ будущей справкѣ и вѣдома положить к крипостямъ въ скринку.

Ираклій, архимандритъ“.

Кричевський, прочитавши „помѣту“ архімандрита на своїм проханні, згодивсь із нею мало не по всіх пунктах, крім питання про оренду платню, що її розмір він уважав за високий. Усе це ми бачимо з такого напису його на „помѣтѣ“:

„По више выраженной его высокопреподобия на доношении моемъ состоявшейся силе мѣти во всемъ и справляться по семъ я долженъ, толко с тридцати рублевъ годового на мене положенного окладу пять рублей упущенно-бъ мнѣ, покорнѣйше его высокопреподобия прошу, понеже я еще доселѣ: стекляной заводъ нигде не держалъ и можетъ ли мнѣ с того заводу быть какова прибыль, — неизвѣстенъ, а одолжаюсь за оной стекляной заводъ, да за мельницу и винокурню давать в годъ на обитель денегъ по двадцать пять рублей, да стекла по десяти копѣ, въ томъ и подписуюсь

Прикажчикъ Перелюбскій Иванъ Кричевскій.

Особливо-жъ его высокопреподобия прошу отъ посилокъ и стряпчествъ и прочихъ, где-бъ долгое имѣлъ я потерять время, уволнить мене, чтобъ чрез то убогое домовство мое не разорить“.

Кричевський почав орендувати завод з млином та гуральною з платнею в 25 рублів, зобов'язавшись приставляти щорічно монастиреві натурою по 10 кіп скла, с.-то по 600 штук; з прохання-ж Кричевського ми бачимо, що він гадав виробляти в гуті „столовое“ скло, с.-то скляний посуд різних гатунків. Згодом-же Кричевський, крім цього посуду, зобов'язався приставляти монастиреві ще й по тисячі „злотковихъ“ шиб. Дальшу історію Шишківської гуті видко з паперів, що наводимо нижче. Року 1744 Кричевський узяв в оренду ще дещо від монастиря, а також одержав право на працю монастирських „подданныхъ“, що їх в Троїцькій слобідці було сім дворів. Але одночасно монастир підвищив і оренду платню аж до 50 рублів на рік. Про це ми довідуємося з такого листа Кричевського й паперів, що він викликав:

„Ясне в Бозѣ: преподобнѣйший гдѣне мѣѣ отче архимандритъ Свято-Троецкой Ильинской Чернѣговской обители,

Высокомилостивій господине отче и добродѣтелю мой!

Имѣю я, низайший, въ годовомъ отъкупѣ въ грунтахъ святини вашей Перелюбскихъ при слободки Троецкой мельницу, и по благословению вашей-жъ святини вѣновь заведенной мною стекланой заводъ, ценою за двадцать пять рублей денегъ и десять копѣ столового стекла и тысячу злотковихъ шибъ, якую дачу всегда въ обитель святую и выстатчаю безъ остановки, а понеже надлежащей ради до того заводу помощи (какъ то вездѣ при такихъ заводахъ имѣется) нимало мнѣ отъ обители людей не опредѣлено, а изъ свободныхъ никто, за умножениемъ тамъ въ близкости состоящихъ заводовъ, къ заводу моему не приходятъ, и затѣмъ безъ работныхъ людей болше оной заводъ стоитъ праздно, я-же, низайший, такъ мастеровихъ, съ немалимъ трудомъ мною собранныхъ, людей не хотячи отпустить и без дѣла ихъ всѣхъ отъ себе без снабдѣванія (?), яко и означенную дачу ежегодно въ обитель святую уплачивая,

займомъ у людей денегъ, въ надежду користи, вшоль въ долгъ немало, отъ времени же не користь чаяную, но болшій себѣ убѣтокъ и крайнее моего убогого имущества оскудѣние видя и послѣднее здорове мое потерявши, такъ всекрайнѣйше во всемъ изъ немогъ, что уже всячески оногo заводу, за прописанную в людехъ скудость, болше содержать не могу, того для рабски къ ногамъ сѣини вашей припадаю, всепокорнѣйше прошу высокопреподобія вашего оной моею въ содержаніи упомянутого заводу скудости въ подпоможеніе опредѣлить мнѣ людей, въ Троецкой слободкѣ обретаючихся, якихъ имѣется жилихъ сѣмъ дворовъ, с которыхъ приходить въ обитель годового денежного окладу пять рублей, плитових, да разнихъ зборовъ рублей на три, а услужности ихъ въ обитель рублей на пять, а особливо же въ шинку тамошнем, за умноженіемъ околичнихъ шинковъ, въ силу носатка горелки въ годъ изойти можетъ, чему и весма цена немалая рублей три, якую тѣхъ Троецкой слободки людей должность и шинковую користь безъ всякого ихъ роптанія я погодно оплачиваю въ обитель одолжаюся, всея же дачи приходить будетъ отъ меня обители въ годъ за объявленіе мельницу и заводъ и за людскую повинность и шинкъ сорокъ одинъ рубль; особливо-же озера тамошніе, будет-ли мнѣ съ ихъ столко користи, или нѣтъ, ежели за четири рубля в годъ отданы будутъ, — я приймаю, представляю высокому вашей святини разсмотренію то, яко за четири рублѣ: можно и безъ всякого труда бочку риби купить такую, какъ с тѣхъ озеръ в обитель приходить, а временемъ и бочка не соберется, — о семъ всепокорнѣйше прошу.

Вашей святини всепокорнѣйшій рабъ

Иванъ Кричевскій“.

Це прохання Кричевського одержано 21 січня р. 1744; архімандрит Іраклій, не бажаючи вирішувати його особисто, поклав на нім отаку резолюцію, що згідно з нею справу передавано спочатку на розгляд і присуд старшої монастирської братії:

„Честному брату иеромонаху Пафнутію съ иеромонахами Зосимію економомъ, Исаією шафаремъ, Мелетіемъ уставщикомъ і Игнатіемъ, прочитавъ въ соборѣ сіе прошеніе, приложить свое мнѣніе и подъ тѣмъ подписаться и намъ представить по прилѣжному того прошенія разсужденію и съ представленіемъ резоновъ, для какихъ будетъ по прошенію можно, или неможно учинить, для крайного нашего опредѣленія, предлагаю“.

Думку свою монастирська братія висловила листовно вже за два дні. Взагалі вона мала доводи Кричевського за слушні, що заслуговують на увагу й задоволення, але, звичайно, підвищила розмір платні, що він запропонував за оренду вже всієї монастирської слобідки, зараховуючи до платні й повинності посполитих, і довела все аж до 50 рублів на рік.

„1744 года, генваря 23 дня,— читаемо ми в цьому „братскомъ мнѣніи“, „по злѣцненію его высокопреподобія господина нашего, Троицкого Ильинскаго Черниговскаго монастыря архимандрита, сего прошенія, его преподобію от приказчика Кричевскаго поданого, ми, нижеподписавшіеся, слушали, по которому мнится намъ,— выраженому в томъ его, Кричевскаго, прошенію не отрести для того, что ежели оному заводу людьми ему, Кричевскому, не подыпомогти, то оной вовся опустѣть і имѣючаясь обители с того прибил останеся, онъ-же, Крѣчевскій и тѣхъ людей должность выраженною в его прошеніи ценою оплачивать желаетъ слушне, и лутше от двадцяти пяти рублей (кромѣ стекла) от его, Кричевскаго, приходящихъ в обител денегъ, приумноженіе до сорока одного рубля, имъ, Кричевскимъ, выраженное, обители принять, ежели за шестнадцать рублями, и то въ силу, с тѣхъ людей рокового приходу, егда впустѣ тотъ заводъ оставить, бывшую от него обители користъ двадцять пять рублей денегъ и тысячу золтковихъ шибъ и десять копъ стекла, ежегодно в обитель приходящую, упустить; а чужіе и обители стой неподлежащіе люде, в той нашей Перелюбской пущи заводи стекляніе имѣя, и без всякаго обители приходу пустошатъ пущу напрасно; такожь і въ озерах тамошних, мнится, лутше, нежели стороніе воровски користуются люде, отдат ему-ж, Кричевскому, въ откупъ, съ которыми озерами всяя его, Кричевскаго, дачи выходитъ на сорокъ пять рублей, а ежели будетъ возможно на всю вишеозначенную цену прибавить ему, Кричевскому, еще пять рублей, чтобъ всего выходило на пятьдесятъ рублей, то весма обитель тѣмъ от его, Кричевскаго, доходомъ погоднимъ можетъ битъ доволна. Сіе все до волѣ и разсмотрѣнія его преподобія сложивши, подписуемъ:

Намесникъ іеромонахъ Пафнутій. За отлучкою отца эконома іеромонаха Зосима з повелѣнія его-жъ и за себе іеромонахъ Мелетей уставщикъ подписался. Іеромонахъ Исаиа Енко, шафаръ. Іеромонахъ Генадій Клецковскій“.

Архимандритъ Іраклій згодивсь із думкою монастырської братії, що видко з отакої його резолюції на вищенаведенім документі:

„Написат по сему писмо Кричевскому в симъ его прошенія і сеей помѣти, з приложеніемъ къ сороку пяти рублямъ еще пять рублей, которому позволить и завѣдовать прописанными в томъ прошеніи сълбодкою зъ угоди на единъ толко годъ, до усмотренія нашего, не будут-ли люде роптать и в тяжесть себѣ сего вмѣнять, что ежелибъ имѣло битъ, то всеконечно таковій откупъ оставить и содержать ихъ попрежнему надлежатиметь“.

У ревизіі р. 1751 „в деревнѣ Троецкой“ зазначаються такі наймані люди, що були в гуті монастыря Троицькаго Чернігівскаго: „Нестеръ Хведченковъ — шуляр, Стефанъ Маглѣй — шуляр, Никита Картавій — смоловикъ, Грицко Гурѣка — ремесникъ гутенскій, Василь Екименко — ремесникъ гутенскій“¹⁾).

¹⁾ Ревизская книга Черниговск. полка 1751 г. (рукопис).

Справи Кричевського з монастирем ішли звичайним шляхом, і він орендував Троїцьку слобідку з скляним заводом з року на рік, аж доки в нього виникли непорозуміння на цім ґрунті, а згодом і розірвання з наступником Іраклія — Настоятелем Іовом Малієвським. У чім власне полягала причина незлагоди поміж ними — ми не знаємо, тільки-ж Іов чомусь вирішив одібрати Троїцьку слобідку від Кричевського. Проте це зробити було не легко, бо Кричевський поклав багато власних коштів, щоб упорядкувати слобідку й встаткувати завод, знов-же й на судових справах він розумівся гаразд. Боронити свої права на орендні статті в слобідці Кричевський вирішив усіма заходами й довів справу до Сенату. Їдучи до Петербургу, куди було викликано також Іова Малієвського, Кричевський узяв з собою такий цікавий лист братії Троїцького монастиря, що висловлювала йому цілковиту довіру:

„Благородный господинъ Іоаннь Кричевскій,
благонадежный нашъ благодѣтель,

Мы всѣ обще братія Троицкія Ильинскія Черниговскія обители о нынѣшнемъ вашемъ разореніи сердечно сожалѣемъ, а паче, вѣдая, что все то зло послѣдовало вамъ отъ властей нашихъ безъ всякаго резону, по одной только той причинѣ, что и вы съ ними не въ числѣ челобитчиковъ на преосвященнаго состоите, да помогти вамъ ни мало не можемъ, какъ сами изволите вѣдать, что плетью обуха не перебить. Что-жь мы по вашему дѣлу и мнѣніе подписали, вы за то на насъ пожалуйте — на гнѣвайтесь: мы то подписали, что намъ велено, а не отъ нашего согласія и волѣ, да и не одно то уже по вашему только дѣлу мнѣніе, но и по другимъ нынѣшнихъ господъ нашихъ повелѣніямъ: писать и подписывать мы все то принуждены, что оны намъ велятъ. Ваши-жь многолѣтныя труды, въ службахъ обители святой бывшіе, не токмо обители самой и намъ, но и знатнѣйшимъ лицамъ суть извѣстны, и въ обители нашей, якъ свѣтлая свѣща на свѣшницѣ свѣтятся, и развѣ нынѣшніе не токмо ваши, но и самой обители разорители всѣ дѣла обительскіе и главнѣйшіе крѣпости отъ обители исхитятъ, то имя ваше съ ними съ обители уйдетъ, инакожь никакъ невозможно знатнѣйшія службы вашей, обители святой бывшія, въ забвеніе привести: всѣ бо мы тому довольные свидѣтели, что вы, какъ достойной чести человекъ, ежелибъ тѣ свои лѣта, на обительскихъ службахъ вами потерянные, употребили въ какую либо гражданскую службу, честнаго чина удостоеніе получить всеконечно могли-бъ. Но въ разсужденіи того, яко и обительскіе добра по правамъ Государевы добра суть, — васъ признавать должно, что вы, чрезъ такъ долгое время столько знатно служа въ пользу обители святой, точно какъ въ службѣ Государевой находилось. Что-жь, вмѣсто пожалованія васъ за тѣ ваши службы, нынѣ наградили васъ нынѣшніе наши господа разореніемъ, въ томъ мы вашему смыслу даемъ волю и уповаемъ, что вы за свое разореніе искать, гдѣ надлежитъ, не оставите, а паче, какъ уже вамъ дорога и до Санктпетербурга извѣстна. А яко

мы всѣ обще тоя обители братія, не токмо ваше, но и самыя обители, разореніе отъ нынѣшняго нашего господина съ присудствующими ему члены видимъ, и хотя по присяжной должности нашей ревностію по обители святой крайне, яко сыны тоя обители, горимъ, да равно-жъ какъ вамъ, и обители пособить въ то не можемъ, яко искать на него, разорителя вашего и нашего, здесь невозможно, а Петербургъ далеко, Мы-жъ крайне во всемъ скудны и не имѣемъ, за что туда доѣхать и въ дорожѣ и тамъ кормится, да и здѣсь въ обители уже недолгѣ дневныя пищи лишимся, ибо сколько прежде трудами бывшаго архимандрита, нынѣшняго преосвященнаго, обитель пользовалась, столько нынѣ сего небреженіемъ разоряется, и что собралъ и умножилъ было той святой обители многолѣтними трудами своими Ираклій, того Іовъ и чрезъ малое время господства своего растощилъ немало и, ежевременно растощая въ знатныя убытки уже во всемъ обитель привелъ, а какъ продолжится его въ насъ господство, то останется-ль и въ самой церквѣ Божіей съ церковныхъ вещей что въ цѣлости. И для того, чтобъ за умолчаніе о такомъ обительскомъ разорѣніи на насъ впредь не взыскалось, составя, какъ было возможно въ утѣсненіи и почти въ ссылкѣ живущимъ намъ, челобитье надвое: одно — къ Высочайшему лицу Ея Императорскаго Величества, другое — на священнѣйшее имя Ея-жъ Императорскаго Величества въ Святѣйшій Синодъ, при семъ къ вамъ сообщаемъ и всеприлѣжно благородія вашего просимъ пожаловать, Бога ради и Пречистыя Его Богоматере, тѣ наши челобитные, взявъ зъ собою въ Санктпетербургъ, искать случаю, чрезъ кого вамъ Богъ пошлетъ, первѣйшую съ тѣхъ подать самому Высочайшему лицу Ея Императорскаго Величества, буди-жъ такой удачи не будетъ, то хотя Святѣйшему Синоду, и просить по тому, где будетъ возможно, на разоряемую обитель святую и на насъ, злостраждущихъ сыновъ ея, милостиваго благопризрѣнія и отъ порабощенія свободы и желаемаго нами начальника, могущаго обитель и насъ содержать въ добромъ порядкѣ, за что вамъ самъ Господь Богъ и Его Пречистая Богоматерь наградить, мы же бѣдные старцы, ежели здесь удержимся при обители святой, молить Бога о васъ не престанемъ буди-жъ по нестерпеливости и уйдемъ съ обители, где-нибудь на всякомъ мѣстѣ богомолцы ваши быть должны всегда, и тако въ надеждѣ непрезрѣнія прозбы нашей остаемъ

Благородія вашего, благонадежнаго нашего благодѣтеля, всѣхъ благъ усерднѣйшіе богомолцы, Троицкаго Іліинскаго Черниговскаго монастыря братія

На подлинномъ подписались:

Экономъ іеромонахъ Іоасафъ
Писарь іеромонахъ Іпполитъ.
Казначей іеродіаконъ Иринархъ.
Іеродіаконъ Ефремъ.

1758-го года,
февраля д.
Черниговъ“.

В наслідок заходів Кричевського в Сенаті його цілком задоволено й розпорядження архимандрита Іова віддати Шишківську гуту в оренду ченцеві Іліі скасовано. З указу Сената з цього приводу ми довідуємося також, що збудований спочатку Кричевським завод згорів і він його потім відновив. Подробиці процесу видно з отакого Сенатського указу від 21 липня 1758 року:

„Указ Ея Императорскаго Величества Самодержицы Всероссийския изъ Святѣйшаго Правительствующаго Синода Троицкаго Ильинскаго Черниговскаго монастыря управителю, игумену Герману з братією.

По указу Ея Императорскаго Величества, Святѣйшій Правительствующій Синодъ, слушавъ поданной Троицкаго Ильинскаго Черниговскаго монастыря состоящаго при слободке Троицкой стекляного завода завотчика и откупщика Ивана Кричевскаго Челобитной, въ которой онъ, объявля свою по взятые ево во оный монастырь изъ Духовнаго Новгородка Сѣверскаго Правленія изъ писарскаго аванія къ правленію вотчинныхъ и протчихъ по тому монастырю дѣль черезъ дватцать лѣтъ безпорочную службу, и что онъ съ позволенія бываго того монастыря архимандрита Ираклія з братією въ Перелюбскихъ того монастыря грунтахъ, при слоботкѣ Троицкой, заведенной вьновь, а по згорѣніи и въ другой разъ, стекляной заводъ (къ которому прилѣжнымъ его искательствомъ собрано и населено мастеровыхъ и работныхъ людей дворовъ до тритцати), за определенную отъ того монастыря въ откупъ съ слободкою, винокурнею, шинкомъ, озерами и съ мельницею, вовся опустѣвшею, а имъ вьновь-же своимъ коштомъ построенною, въ каждой годъ по пятидесять рублевъ цену содержалъ понынѣ неотъемлемо. Прибывшій же де прошлаго 1757 года, въ августѣ мѣсяцѣ во оный монастырь архимандритъ Иовъ Малеевскій, съначала являясь къ нему, Кричевскому, будто милостивъ, и обнадеживши своимъ респектомъ, отобралъ у него якобы для конфирмаціи своей данные ему, Кричевскому, отъ антецессоровъ ево первый — на содержаніе того завода и протчихъ добръ, а второй — на устроение въ томъ заводе другой печи письменные утверждениі, а потомъ сего 758 года, въ генварѣ мѣсяце, уже ево, Кричевскаго, не дождавши по контракту годоваго сроку, отъ того собственнымъ ево коштомъ построеннаго завода и отъ всего, что съ темъ заводомъ въ откупъ отъ монастыря дано, безъвременно и отърешилъ, и тотъ ево заводъ отдалъ на откупъ другому, определенному отъ него, архимандрита, въ вотчину онаго монастыря въ село Перелюбъ управителю монаху Іліи и сверхъ того взяли у него, Кричевскаго: самъ онъ, архимандритъ, денегъ десять рублевъ, советники ево: Василій Бобрецкій зъ братомъ — пять рублевъ, да тесть Бобрецкаго Самойловичъ — лошадь съ хамутомъ, уздою и дугою, ценою въ сорокъ три рубли пятьдесятъ копеекъ, монахъ Ілія — неводъ и сундукъ въ пятнадцать рублевъ; къ тому-жъ де, по последовавшемъ ево безъвременномъ нагломъ отъ того завода отърѣшеніи и крайнемъ утѣсненіи, пропажею скота и протчимъ приключеніемъ знатные понесъ онъ убытки и пришелъ во всеконечное капитала своего несостояніе; да

въ пополненіи того онъ, Кричевскій, въ Канцеляріи Святѣйшаго Синода сказкою объявилъ, что де сверхъ означенной платежной въ монастырь пятидесятирублевой суммы съ него, Кричевскаго, ежегодно брано въ монастырь на здѣланіе окончинъ по тысяче золотковыхъ шибъ стекла, да разной столовой стекляной посуды по десяти копь, коего имееъ быть по тамошней продаже до пятнадцати рублей, и сверхъ того, ежели по данному отъ монастыря дозволенію другая печь устроится, то и еще дватцать рублей прибавить и содержать всего завода в восемьдесятъ пять рублей обяжется; Что-жъ де отъ архимандрита Иова Малѣвскаго представлено, якобы тотъ заводъ отданъ монаху Илье за сто пятьдесятъ рублей (чего-де никогда не бывало и быть не можетъ), и то его представленіе несправедливое, желая только ево, Кричевскаго, от того устроеннаго имъ собственнымъ коштомъ завода отлучить и оной вовсе опустошить и въ непорядокъ привести, а означеннаго ста пятидесяти рублеваго оклада съ того завода платить не с чего, ибо и протчіе тамо въ совершенство приведенныя коштомъ техъ владѣльцовъ, чье те заводы, и издавна зъ двумя печами состоящія, отдаются меньше показанной отъ архимандрита и его, Кричевскаго, цены, но и с публичнаго торгу никто за таковую цену содержать не обяжется для того, что оной еще и понынѣ состоить обѣ одной печи, — и просилъ, чтобъ повелено было за вышепрописанные ево долговременныя тому монастырю службы милостивымъ Святѣйшаго Синода благоразсмотреніемъ пожаловать чѣмъ награждать, а означеннаго монаха Илью отъ откупѣ упомянутаго имъ, Кричевскимъ, новозаведеннаго и собственнымъ коштомъ распространеннаго завода отърѣшить и для лучшаго въпредь онаго завода къ ползѣ монастырской умноженія отдать тотъ заводъ съ показанными въ откупѣ добрами ему, Кричевскому, въ откупъ попржнему, да и впредь бы того имъ устроеннаго завода и протчаго, кромѣ ево, Кричевскаго, жены и дѣтей его наоткупъ никому иному вѣчно не отдавать; взятыя жъ помянутымъ архимандритомъ и ближними его советники собственные ево, Кричевскаго, деньги и пожитки, такожъ и причиненные ему въ волокитахъ убытки, взыскавъ, отдать ему Кричевскому, въпредь же бы тотъ архимандритъ его, Кричевскаго, по тому откупѣ не ведалъ и никакимъ образомъ ни в чемъ бы не обижалъ, а поручить тотъ откупъ ево въ видѣніе того монастыря казначейскому правленію, и о всемъ томъ куда надлежитъ подтвердить указомъ. А въ присланномъ минуваго маія 1 дня отъ вышепоминаемого архимандрита Иова Малѣвскаго доношеніи, между протчимъ, о отъбытіи братіи изъ монастыря упомянуто, что де то учинено съ согласія его проесвященства, учиненнаго чрезъ Ивана Кричевскаго, содержащаго до сего на откупѣ гуту онаго монастыря, которая де противъ содержанія ево, Кричевскаго, пятидесятирублевой суммы отдана въ годъ за сто за пятьдесятъ рублей, а кому именно отдана, и тотъ какой именно заводъ, и кѣмъ заведенъ и умноженъ, — о томъ въ томъ его архимандричьемъ доношеніи нимало не упомянуто, а того же монастыря въ знатномъ послушаніи находившіяся братія въ данной ему, Кричевскому, отъ нихъ поверенности представля-

ють, що онъ, Кричевскій, знатную службу и ползу той обители и труды оказываль, и нынѣ де безъ всякого резона и винности приведенъ въ разореніе. Того ради приказали: буде подлинно означенной при Троицкой того монастыря слоботкѣ стекляной заводъ и протчье по достовернымъ справкамъ окажется имъ, Кричевскимъ, заведенной и при немъ мастеровые и работные люди ево стараніемъ и искательствомъ поселены и размножены и по самое его помянутымъ архимандритомъ Малеевскимъ отрѣшеніе тотъ заводъ съ протчими монастырскими добрами въ откупѣ за нимъ, Кричевскимъ, состоялъ и онъ за этотъ заводъ откупъ по контракту платилъ исправно, то, отрѣша означеннаго монаха Ілію, коему въ такихъ званіяхъ и быть не следуетъ, до будущаго разсмотрѣнія отдать ему, Кричевскому, на откупъ попрежнему за вышеозначенную нынѣ объявленную отъ него, Кричевскаго, сумму, и обидимое все, съ кого что надлежитъ, взыскавъ, отдать же ему, Кричевскому, и впредь никакихъ обидъ и налогъ ни подъ какимъ видомъ ему не чинить, и о томъ для надлежащаго исполненія къ вамъ, игумену Герману зъ братією, и для ведома къ епархіальному архіерею преосвященному Ираклію, епископу Черниговскому, послать указы, и что о всемъ томъ учинено будетъ, Святѣйшему Синоду отърепортовать немедленно, и Троицкаго Ильинскаго Черниговскаго монастыря управителю, игумену Герману зъ братією учинить о томъ по сему Ея Императорскаго Величества указу, а для вѣдома и къ преосвященному Ираклію, епископу Черниговскому, о томъ же указъ изъ Святѣйшаго Правительствующаго Синода посланъ, а означенной проситель Иванъ Кричевскій зъ даннымъ отъ Святѣйшаго Синода пашепортомъ въ Черниговъ отпущенъ.

Подлинной за закрепою — за неимѣніемъ оберъ секретаря, секретаря Андрея Сорокина.

За справою канцеляриста Петра Осипова.

Июля 21 дня 1758 года“.

Довге, вже мало не 20-річне, орендування Кричевським завода й інших статтів у Шишківці, поновлення гуті, закликання посполитих та інше де-далі дуже заплутували взаємовідносини поміж Кричевським і Троицьким монастирем, і розмежувати володіння їхні ставало дуже важко. Тому монастиреві нічого більш не лишалося, як здавати Шишківку з гутю Кричевському в оренду на новий та новий термін, не вважаючи на те, що інші особи пропонували більшу орендну платню.

Наводимо-ж далі свідощтво мешканців Троицької слобідки й сусідніх монастирських маєтностей, що докладно розповідають, як володів Кричевський Шишківкою. Обачний Кричевський призапас цього документа вже аж тоді, як виграв справу з монастирем у Сенаті. У цім документі ми читаємо ось що:

„1758-го году, ноября — дня. Мы, ниже подписавшіесь, жительствующие при стекляномъ заводѣ въ слоботкѣ Троицкой, и протчихъ Троицкаго

Ильинскаго Черниговскаго монастыря деревень обыватели, сею нашею сказкою объявляемъ, что состоящій въ грунтахъ Троицкаго Ильинскаго Черниговскаго монастыря Перелюбскихъ при слободкѣ Троицкой стеклянной заводъ зъ самого начала фундовалъ Иванъ Кричевскій и какъ оной заводъ, такъ и для жилья себѣ при томъ заводѣ дворъ вѣновь дважды строилъ, понеже перьво устроенные имъ дворъ и заводъ погорѣли, и надлежащіе до того завода инструменты всѣ имъ, Кричевскимъ, куплены вѣновь и мастеровые и работные людѣ самымъ имъ, Кричевскимъ, собраны и въ оной Троицкой слободкѣ поселены при заводѣ въ купленныхъ имъ, Кричевскимъ, избахъ. До построения-жъ при той слободкѣ имъ, Кричевскимъ, упомянутаго завода было въ оной слободкѣ сѣмъ двориковъ и только тѣ сѣмъ двориковъ ему, Кричевскому, отъ монастыря до завода въ откупъ и отданы, а какъ онъ, Кричевскій, устроивши, началъ содержать тотъ заводъ, то отъ семи до тридцати двориковъ къ заводу въ ту слободку людей собралъ, съ какихъ его, Кричевскаго, людей въ бытность свою монахъ Илья разогналъ отъ того завода пяти человекъ, такожъ и принадлежащую къ оному-жъ заводу въ откупъ въ оной же Троицкой слободкѣ имѣющуюсь мельницу об одномъ колѣ мучномъ, а другомъ ступномъ, уже вовся опустѣвшую заставши, онъ-же, Кричевскій, зъ фундаменту построилъ вѣновь и съ того его, Кричевскаго, мельничного новаго строения по изгнаніи его, Кричевскаго, ступникъ со всѣмъ безъ остатка соженъ, въ мельницѣ-жъ жернова и всякіе потребности всѣ его, Кричевскаго; а сѣнокосу монастырскаго имѣется при томъ его, Кричевскаго, заводѣ только до ста возовъ, что же сверхъ того на довольство дому своего приумножалъ онъ, Кричевскій, сѣнокосу, то онъ имѣеть за деньги и съ того своего сѣнокосу и мастеровымъ людямъ, при заводѣ имѣющимся, опредѣляетъ по часткѣ; да къ тому-жъ его, Кричевскаго, заводу принадлежать въ откупъ рыболовные при рекѣ Сновѣ имѣющіеся озера, а особливо винокурня и продажа вина, и о всемъ вышеписанномъ какъ мы настояще вѣдаемъ, такъ и вѣсей нашей сказкѣ правельно показали.

Жители слободки Троицкой: Григорей Бардакъ, Савка Мисникъ, Иванъ Кононовъ, Нестерь Хведченкокъ, Юрей Сорокопудъ, Герасимъ Зайцовъ. Села Перелюба: Василей Яценокъ, Игнатъ Бурдѣй, Василей Третякъ. Слободы Белошицкой: Иванъ Зубовъ, Федоръ Бондаренокъ, Никифоръ Горный. Деревни Прибинки: Козма Хведченкокъ, Козма Сѣрый, Иванъ Трихлѣбъ. Деревни Рудни: Тома Софроновъ, Петро Башинскій, Николай Мацко.

На подлинной сказкѣ подпись таковъ:

Къ сей сказкѣ вмѣсто вышеписанныхъ слободки Троицкой, села Перелюба, слободы Белошицкой, деревни Прибинки и деревни Рудни обывателей, неграмотныхъ, по ихъ рукоданному прошенію руку приложилъ духовной отецъ ихъ, села Перелюба церкви Николая Чудотворца священникъ Іовъ Нарочницкій“.

Безперервне орендуванія Кричевскимъ гуті з платнею по 50 рублів на рік і з доставкою зазначеної раніш кількості скла натурою

тривало до 1772 року, коли монастир підвищив одразу оренду до 150 руб. і віддав на відкуп Шишківку не на п'ять років, як прохав Кричевський, а тільки на два роки. Отак різко підвищено розмір відкупа через запобігання інших осіб; з них деякі пропонували платити навіть по 200 рублів на рік. Треба до цього додати, що Кричевський без суперечки згодився платити монастиреві втрое більше, як попереду, хоча й зазначав потім, що оренда для нього не вигідна. Пояснюється це звичайно тільки тим, що гута й інші підприємства в Шишківці давали йому чималенький прибуток. Усе це ми знаходимо в проханні Кричевського й висновку монастирської братії:

„Его высокопреподобію господину Святотроецкой Ільинской
Черниговской обители архимандриту Іоіаіу
всепокорнѣйшее прошеніе

Съ приказанія высокопреподобія вашего, къ управителю Перелюбскому іеродиякону Арсенію присланнаго, по протчихъ желателехъ содержанія откупу моего і я запрашиванъ: что я выше прежняго моего пятидесять рублеваго окладу в обитель имѣлъ бы давать въпредъ? По которому запросу я чрезъ сіе высокопреподобію вашему в покорности моей представляю: яко уже нынѣшная, сторонными вънесенная, цена откупу моему состоитъ до двухъ сотъ рублей, я-жь и прежнимъ прошеніемъ моимъ подвшеніе тоя на мнѣ предалъ волѣ и благоразсмотренію вашему, въ такихъ обстоятельствахъ, в разсужденіи кратко показанныхъ по прежнему прошенію моему выражений, посредствуя мылостивимъ уваженіямъ, благоволѣте, высокопредобіе ваше, переоброчивъ мене в откупъ моемъ ценою, какъ вамъ заблагоразсудится, дать мнѣ контрактъ на содержаніе того моего откупу въпредъ на пять лѣтъ. О семъ высокопредобія вашего всепокорнѣйше просить

Заводчикъ і содержатель стекляннаго завода
Малороссійской сотникъ Іванъ Крычевскій.

Августа 2 дня 1771 года“.

Прохання це подано в серпні, а розглянула його соборна братія, згідно з резолюцією архимандрита, 23 вересня. Цього дня братія заслухала прохання Кричевського й ухвалила таку постанову:

„Понеже усмотрено, что проситель Іванъ Крычевскій, узнавъ мѣстра сего въ производимой от него за состоящій в откупъ его монастирскій стеклянній заводъ пятдесяторублевой ценѣ недоволство, просить того-жь завода в откупъ на пять лѣтъ, переоброчивъ же его оною цѣною, и в томъ на волю і разсужденіе монастиря полагается, а на конецъ того, не ождаая отъ монастиря такова переоброчиванія, словесно объявилъ, яко онъ на прописанную пятдесяторублевою цѣну прибавить имѣетъ сто, а всего уплачивать будетъ сто пятьдесятъ рублей, для того опредѣлили: прописанній заводъ пустить ему, Крычевскому, в откупъ попрежнему,

однако не на пять лѣтъ, какъ прозба его, Крычевскаго, простырается, но толко на два года, то есть слѣдующаго 1722 года генваря отъ 1, 1774 года генваря по первое-жъ числа, и на то датъ ему Крычевскому, із монастыря інтерцизу, съ прописаніемъ прежнихъ и другихъ къ ползѣн монастырской касающихся обстоятелствъ, сіе же опредѣленіе представить его высокопреподобію къ разсмотренію и подтвержденію“.

Цей погляд ухвалив архімандрит Іоїль, і Крычевському довелося взяти завод на відкуп на умовах, що йому запропоновано, с.-то тільки на два роки й платити надалі 150 руб. Проте, як і треба було чекати, підвищення оренди дало підставу Кричевському заговорити про борги й знову прохати віддати завод на відкуп йому, а не комусь иншому. Мотиви його прозби викладено в проханні, що його подано 23 грудня 1773 р. на ймення архімандрита й соборної братії:

„Его Высокопреподобію господину Святотроицкія Ильинскія Черниговскія обители архимандриту Иоилю и священному ония-жъ обители собору всепокорнѣйшее прошеніе

От давнихъ летъ устроений мною въ грунтахъ обителскихъ Перелюбскихъ стекляний заводъ содержалъ я съ опредѣленными к нему принадлежностями въ откупи до 1772 года по пятидесять рублей денегъ и по десяти копъ стекляной столовой посуды и по тысячи золтковихъ шибъ въ годъ, а съ оного 1772 году чрезъ два года по сто пятьдесятъ рублей денегъ и по показанному числу посуды и шибъ, и какъ сія цена одному моему откупу умножена, а опредѣленіе от обители мнѣ люде въ послушаніи ихъ уже крайне ослабили, по недороду-жъ хлеба въ покупки оного весьма высокіе цены не умаляются, по тем и по протчимъ противнимъ обстоятелствамъ я нинѣ не токмо истощилъ себя вовся, но сталь быть и въ знатномъ долгу, которій, какъ я при содержаніи сего моего откупу нажилъ, слѣдователно при немъ же и освободится от оного долгъ имѣнію всекрайнийшую нужду. Но яко уже по данному мнѣ от обители на содержаніе того откупу контракту положеной двогодичной срокъ приходитъ ко окончанію, и ежели въпредъ мнѣ оного моего откупу лишится, то я не токмо нажитого при немъ долгу заплатитъ крайне не имею чемъ, но и самовсенужнейшихъ необходимостей, дневного пропитанія и ночного прибижища моего, въ безгодіи покрова съ темъ въкупи лишившагось, останусь при старости летъ и истощившихся уже силахъ моихъ странствовать по свету въ горчайшей участи самобиднейшихъ нищихъ, и для того нинѣ во всепокорности моей вашего высокопреподобія и священого обители святой собору прошу: принявъ въ милостивое уваженіе какъ предъвыраженіе нинѣшняго моего бѣднаго житія обстоятелства, такъ и длгвремяе прежніе мои многополезніе обители святой служби (на которыхъ я не толко лѣта и здорове мое вовся потерялъ, но и собственаго моего имущества лишился), явить челолюбное благопрізнаніе на мою бидность и къ освобожденію моему от долгу и хотя малому поправленію моей скудости датъ мнѣ еще тотъ мой откупъ въ

содержаніє съ лутчею исправностью въ послушаніи людей въпредь на десять летъ, а и в ценѣ окладу не возможно-ль пожаловать учинить частного какого облегченія, да будетъ воля и высокое вашего высокопреподобія и священного собору милостивое благоразсмотреніе. О семь вашего высокопреподобія и священного собору во всеглубочайшей покорности просить старій слуга обители святой

Иванъ Кричевскій“.

Цим разом манастир поставивсь до прохання Кричевського менш прихильно, ніж до попередніх, і в погляді братії, що наводимо далі, проглядає вже певне роздратування проти свого „старого слуги“, як зве себе в останнім проханні сам Кричевський. Треба гадати, що манастиреві тягарем була вже під цей час необхідність складати з Кричевським нові умови, а той і далі подавав свої прохання в цім напрямку й щоразу вказував на борги, що їх причину вбачав у важких умовах контракту. У проханні про віддачу відкупа на 10 років Кричевському відмовлено; знов-же й оренду йому не зменшено. Про це ми довідуємося з такої резолюції братії, що її правдивість навряд чи підлягає сумніву:

„1774 года, генваря — д. Сего доношенія въ соборѣ слушано и понеже въ началѣ всего изъ оногo усмотрѣно, что просить гсѣднѣ Кричевскій ниякийся долгъ свой, будто бы въ содержаніи откупу его последовавшій, наводитъ съ неподлежащою до обители сей привязкою и пробираетъ слѣда освободится от оногo не инако, какъ непрерывнимъ уже того своего откупу средствомъ, въ чемъ оная обитель находитъ крайнюю невозможность, и чтобъ имѣніемъ своимъ подать ему, просителю, от долгу освобожденіе винности своей и мало не приносить, для того опредѣлено: оному гсѣдину Кричевскому объявить, чтобъ онъ, ежели подлинно на немъ таковъ долгъ имѣется, оній кому следуетъ пополнил-бы из своего собственогo имѣнія, а от обители и малого в томъ облегченія пусть не надѣется, ибо достаточно вѣдалъ онъ, добръ ли или худой откупъ его былъ, и въ противныхъ обстоятельствахъ, которіе въ семъ доношеніи изъясняетъ, от того отказатся имель волю. Что-жъ касается до прозби его об отпускѣ ему стекляннoгo завода въ откупъ, то поелику онъ некоторую обители сей, не зачитивая прежнегo, за что достойное награжденіе получалъ, и ратнихъ денегъ за нисколко годъ по снисхожденію обителскому не платилъ, явилъ услугу, потому и нинѣ тотъ заводу ему в откупъ на три точію года пустить, а цѣною, въ чемъ прозба его есть, облегчить неможно, ибо и такъ обитель сія противъ получаемогo из состоящогo под видомствомъ Перелюбскогo дворца стекляннoгo завода ¹⁾ прихода всякой годъ чрезъ здешней откупъ его поноситъ убитка немало. Что же простирается до отдачи ему, господину Кричевскому, жителствующих при ономъ заводѣ людей з слушною исправно-

¹⁾ Цей другий монастирський завод був на х. Свяці (див.).

стию въ послушаніе, то какъ до сего имъ о томъ от обители было притверждаемо, такъ и нинѣ то-же учинить не оставитъ, а чтобъ противу того онъ, господинъ Кричевскій, ихъ панщиною много не обременялъ, в томъ ему зъ сего опредѣленія объявить и въ интерцизію доложить.

Архимандритъ Иоиль. Намѣстникъ іеромонахъ Калѣсть.
Уставщикъ іеромонахъ Германъ. Казначей іеромонахъ Никандръ“.

Нову „интерцизію“, що її складено з Кричевським на три роки з платнею 150 рублів „ратныхъ денегъ“ і з доставкою монастыревѣ „столовой посуды по десяти копъ и по тысячи золтковихъ шибъ“, було зредаговано так:

„Всѣмъ, кому о томъ вѣдати надлежитъ, а особо волости Перелюбской управителю іеромонаху Феодосію и по немъ въ тій волости будущимъ управителямъ симъ объявляется.

Прошлого 1773 года, декабря 23, откупщикъ монастырскаго стеклянаго завода, въ грунтахъ Перелюбскихъ, при слободки Троецкой состоящаго, господинъ Малороссийской сотникъ Иванъ Кричевской, поданнымъ намъ з братією доношеніемъ изъясляя нѣкоторые свои нужди, просилъ еще оній заводъ въ откупъ ему пустить, по которому доношенію в собори опредѣленно: тотъ заводъ со всѣми к нему принадлежностями, яко то мельницею, винокурнею, озерами, сѣнокосами и жителствующими при томъ заводѣ в Троецкой слободки людьми и шинокъ, тамъ-же находящійся, ему, господину Кричевскому, въ откупъ на три года, то есть сего года генваря 1-го будущаго 1777 года генваря 1 число, на прежней ценѣ пустить и пущень, съ тѣмъ, чтобъ онъ, господинъ Кричевскій, за содержаніе того завода с принадлежностями долженъ ратныхъ въ годъ по сту по пятидесяти рублей денегъ дзвать и стекла столовой посуды по десяти копъ и по тысячи золтковихъ шибъ на термѣну положенныхъ сроковъ, а имено: первую половину денегъ въ началѣ, а другую зъ стекломъ в оконченѣ года. Ему-же, господину Кричевскому, противъ того онимъ заводомъ и всѣмъ до него принадлежностями чрезъ прописаніе три года користоваться дозволить безъ всякаго препятствія и дозволяется, о чемъ всемъ при томъ заводѣ въ означенной Троецкой слободки жителствующимъ людямъ вѣдати и въ повелѣніяхъ его, господина Кричевскаго, слушати попрежнему. А онъ, Кричевскій, тѣмъ, въ откупъ его отъданнымъ монастырскимъ людямъ обидъ и утѣсненій чинить не имѣеть, но долженъ съ нимъ обходится какъ возможно умѣрительно. и во утверженіе всего того дать ему, господину Кричевскому, из монастыря интерцизу, которая с подписомъ руки моею и с приложеніемъ обикновенной монастырскаго печати и дана. 1774 года, генваря 16 дня.

Иоиль, архимандритъ Троецкій Илинскій з братією

М. П.

Писаръ Семень Толстенковъ“.

Коли зминув 1776 рік, Кричевський знову прохав монастир оддати йому завод на відкуп на 10 років, і цього разу прохання його задоволено, як це видно з такого напису на „интерцизіи“, що її вище наведено: „По сей интерцизіи продолжается во владѣнии ту гуту съ принадлежностями содержать во всемъ непремѣнно, естли по какимъ обстоятельствамъ самъ онъ, панъ сотникъ Малороссійскій Иванъ Григоріевичъ Кричевскій, причинъ къ нарушенію не подасть, впредъ на десять лѣтъ безъ переписокъ интерцизіи вновь. Генваря 3 дня 1777 года. Въ Троецкомъ монастирѣ.

Евстафій, архимандритъ Троецкій, зъ братіею“.

Але в другій половині останнього орендного часу, власне року 1782, поміж Кричевським і монастирем, в особі архимандрита Полікарпа і Перелюбського управителя ієромонаха Лаврентія, виникли великі непорозуміння, вони закінчилися тим, що посполитих д. Шишківки відібрано з-під володіння Кричевського. Той-же негайно поскаржився до Сосницького Нижнього Земського Суду й прохав його відновити порушений контракт, показуючи на ієромонаха Лаврентія, як на „всѣхъ наглостей и обидъ главнѣйшаго виновника“. Незадоволений з учинків Сосницького справника, Кричевський удався також до П. А. Рум'янцева, з таким докладним „доношенієм“, де оповів усеньку історію Шишківської гуті; особливо цікавий вступ:

„Его Сіятельству ¹⁾ Графу Петру Александровичу
Румянцову Задунайскому.
всепокорнѣйшее доношеніе.

Въ то самое время, когда и сія, ввѣренная начальству Вашего высокографскаго сіятельства область, получивъ отъ премудрой законодательницы своей новыя учрежденія и имѣя въ особѣ Вашего сіятельства великодушнѣйшаго и справедливѣйшаго заступника и покровителя, начинаетъ уже пользоваться благоденствіемъ, я, нещастный, при глубокой моей старости и оскудѣнии жизненныхъ силъ, утѣсненъ будучи рѣдко слышаннымъ насиліемъ, принужденнымъ нахожусь прибѣгнуть подъ покровительство Вашего сіятельства и просить милостивѣйшаго вниманія о нижеслѣдующемъ.

Въ прошедшемъ 1738-м году, въ бытность въ Черниговскомъ Троицкомъ Ильинскомъ монастырѣ архимандрита Ираклія Коморовского (кой потомъ былъ и епископомъ Черниговскимъ), я, нижеименованный, состоявшій тогда службою моею въ Новгородскомъ Сѣверскомъ Духовномъ Правленіи писаремъ, убѣдительною его прозвбою призванъ оттуда въ помянутый Троицкій монастырь къ правленію вотчинныхъ и другихъ самонужнѣйшихъ дѣлъ въ такое время, когда всѣ дѣла того монастыря были въ конечной разстройкѣ, экономическая сумма истощена и самый монастырь приходилъ въ запустѣніе.

¹⁾ Далі йде повний титул Рум'янцева.

Жертвовавъ же услугами моими болѣе двадцати лѣтъ, въ теченіи оныхъ имѣлъ крайнее стараніе по разнымъ того монастыря искамъ въ судебныхъ мѣстахъ, какъ здѣсь въ Малороссіи, такъ особливо въ Москвѣ и въ Санктпетербургѣ, проживая тамо по году и болѣе, чрезъ что вся собственность моя, Новгородскаго Сѣверскаго уѣзда въ селѣ Печенѣгахъ состоящихъ, осталась безъ всякаго защищенія погубленною, а напротивъ того монастырю приобрѣлъ я всѣ тѣ корысти, которые собираетъ нынѣ онъ чрезъ присовокупленіе къ его владѣнію сель Синявки и Городища и деревень Турьи и Бречи, въ Перелюбской же волости внѣ владѣнія монастырскаго бывшихъ, лучшихъ подданныхъ и деревушекъ Рудни и Гуты съ мельницами и населенной мною-жь деревни Безугловки, въ чемъ въ всемъ ясными доказательствами преисполнена помянутаго монастыря канцелярская архива, а сверхъ того многимъ и изъ знатнѣйшихъ здѣшнихъ господъ извѣстно.

Употребивъ такимъ образомъ на вышеобъявленные монастырю услуги всѣ мои первоспособнѣйшіе лѣта къ приобрѣтенію собственно себѣ пользы, не имѣлъ отъ монастыря за то награжденія настоящаго, кромѣ того, что въ продолженіи моихъ услугъ позволено мнѣ въ грунтахъ онаго монастыря Перелюбскихъ, при слободкѣ Шишковкѣ состоящихъ, завести стекляной заводъ, который я устроилъ собственнымъ моимъ иждивеніемъ, собралъ потребныхъ къ оному мастеровыхъ и другихъ зашедшихъ ко мнѣ по тогдашней свободности изъ разныхъ мѣстъ работныхъ людей, снабдивъ ихъ всеми къ прожитію надобностями, населилъ ту слободку отъ семи до тридцати дворовъ, чѣмъ владѣя болѣе сорока лѣтъ спокойно, возносилъ въ монастырскую казну ежегодно уставленную денежную сумму и нѣкоторое количество стекла. Хотя-жь между тѣмъ отъ бывшаго въ 1758 году архимандрита Іова Малѣевскаго и былъ нѣсколько притѣсненъ, но Святѣйшій Правительствующій Синодъ по жалобѣ моей, а при томъ уваживъ тѣ отмене учиненные монастырю вѣчные пользы, предписалъ указомъ все отнятое возвратитъ попрежнему въ мое владѣніе въпредъ до будущаго своего разсмотрѣнія, со взысканіемъ съ помянутаго архимандрита всѣхъ причиненныхъ мнѣ убытковъ, притѣсненій же, налоговъ и никакихъ обидъ мнѣ не чинить.

Но нынѣ настоятельствующій въ томъ монастырѣ архимандритъ Поликарпъ, въ отмѣну того Святѣйшаго Синода указа и въ противность многихъ узаконеній и новоизданнаго отъ ея императорскаго величества учрежденія, коими всякіе самовольные поступки найсрочайше воспрещаются, пріѣхавъ въ помянутую Перелюбскую волость и собравъ тѣхъ населенныхъ мною въ слободкѣ Шишковкѣ людей разными угрозами, а нѣкоторыхъ и нещаднымъ битьемъ, отвратилъ отъ того болѣе сорокалѣтняго мнѣ послушанія и многія другія учинилъ насилія и разорительныя обиды, о чемъ я чрезъ поданную сего 1782 года, сентября 9 дня, въ Нижній Земскій Сосницкій Судъ челобитную принося мою жалобу, просилъ защищенія и законнаго во всемъ удовольствія, однакъ съѣхавшій для слѣдствія земскій исправникъ Колчевскій не на самое то мѣсто, гдѣ

учинилась обида, но въ село Перелюбъ, къ бывшему тамо управителю іеромонаху Лаврентію, всѣхъ наглостей и обидъ главнѣйшему виновнику, пробывъ у него болѣе сутокъ, пріѣхалъ въ домъ мой уже на другой день вечеромъ, пригласивъ съ собою означеннаго Лаврентія и попа Перелюбскаго Якова Бобровскаго, вмѣсто же того, чтобъ собравъ всѣхъ отъвращенныхъ отъ прежняго послушанія людей, учинить имъ, по силѣ той моей челобитной, надлежащіе допросы, призвавъ только одного, который, какъ изъ послѣдующихъ обстоятельствъ оказалось, при самомъ слѣдствіи угрожаемъ будучи противною стороною, принужденъ былъ закрывать истинну, но она чрезъ многія усилія обнажалась собственнымъ признаніемъ помянутаго іеромонаха, почему и не оставалось болѣе, какъ только приступить къ исполненію предписаннаго въ новомъ учрежденіи 243-ею статьею, въ чемъ онъ, земскій исправникъ, меня увѣривъ, что въ семь я буду удовольствованъ на другой день, тогда-жъ со всѣми, съ нимъ пріѣхавшими, возвратился въ село Перелюбъ и, пробывъ безъ всякой законной причины еще два дни, отъѣхалъ безъ всякаго-жъ по челобитной моей опредѣленія. Я-жъ со стороны законовъ въ справедливомъ моемъ искѣ дѣйствительно будучи обнадеженъ, ожидалъ съ терпѣніемъ болѣе трехъ недѣль слѣдующаго по онымъ мнѣ удовольствія, но не получивъ онаго, принужденъ былъ для принесенія Уѣздному Суду о семъ жалобы отлучиться изъ дому, а между тѣмъ отъ посягательствующей противной стороны вышепомянутые іеромонахъ Лаврентій и попъ Яковъ Бобровскій съ многолюдствомъ напавши на домъ мой ночью сего ноября на 1 число и мучивъ побоями жену мою, уже семидесяти лѣтъ дожившую, и сына, войскового товарища Антона Крычевскаго и протчихъ домашнихъ, грозили еще и самому мнѣ смертию, естлибъ только въ домѣ случился. Я о семъ получивъ свѣдѣніе, немедленно-жъ подалъ въ Нижній Земскій Сосницкій Судъ явочное доношеніе и просилъ защищенія, по которому весь оный Судъ, кромѣ земскаго исправника Колчевскаго, съѣхавши на самое то мѣсто, учинилъ слѣдствіе, и нашедши во всемъ виновными самихъ зачинщиковъ, по приговору взялъ подъ стражу и препроводилъ оныхъ въ Уѣздный Судъ для учиненія по тѣмъ ихъ винамъ конечнаго приговора, а между тѣмъ въ помянутый монастырь послалъ отказъ, чтобъ оный безъ суда самовольно въ то мое болѣе сорокалѣтнее владѣніе ни подъ какимъ видомъ не вдирался. Уѣздный же Судъ, не сообразуясь учрежденнымъ на таковые случаи законамъ и отъ Вашего высокографскаго сіятельства о усмиреніи гвалтовъ многимъ предписаніемъ, вмѣсто того, чтобъ прямо защитить страждущую мою невинность, а виновныхъ, уже добровольно на самомъ мѣстѣ слѣдствія признаніе учинившихъ, обличить и съ ними поступить по законамъ, возвратилъ дѣло въ Нижній Земскій Судъ съ таковымъ предписаніемъ, что де по силѣ указа 1722 года слѣдовало мнѣ въ той, отъ іеромонаха и попа происшедшей, обидѣ искать у епископа, но Земскій Судъ, слѣдуя своему справедливо принятому мнѣнію, учинилъ изъ всего того дѣла экстрактъ и при своемъ рапортѣ препроводилъ въ высшее правительство

съ испрошеніемъ резолюціи, гдѣ имянно повелѣно будетъ тому дѣлу принять окончательное рѣшеніе, а до полученія той резолюціи осуждаемыхъ іеромонаха Лаврентія, попа Якова Бобровскаго и двухъ войтовъ Каяна и Зайца оставилъ было подѣ стражею, но упомянутый земскій исправникъ во угожденіе услужностію его противной сторонѣ, оставивъ въ небреженіи всѣ законы, на таковыя случаи изданныя, и совѣмъ не имѣвши уже права участвовать въ производствѣ: того дѣла, сего ноября 19 дня, послѣ полудня, когда уже никого изъ засѣдателей и протчихъ чиновъ въ присутствіи не было, вошедши въ Судъ и не призывая къ согласію обиженной стороны, какъ узаконено, самовластно всѣхъ означенныхъ гвалтовщиковъ выпустилъ, которые въ тотъ же день изъ города выѣхали и по дорогѣ чинять на здоровье съ домашними непремѣнные похвалки, а между тѣмъ и отъ стороны архимандрита, несмотря на тотъ судебный отказъ, наглости нимало не уменьшаются. Въ сей безъконечной крайности и не имѣя уже никакого и ни отъ кого защищенія, прошу Ваше высокографское сіятельство по данной отъ всемилостивѣйшей монархини нашей высокоочной особѣ Вашего сіятельства силѣ и власти, меня, бѣдствующаго и къ конечному изстребленію приближеннаго, возстановить и отъ всѣхъ тѣхъ насилій милостивѣйше защитить.

Къ сему доношенію руку приложилъ проситель Малороссійской сотникъ Иванъ Кричевскій. 1782 года, ноября дня“.

На позовъ Кричевскаго монастыр одповів з свого боку позовом і наказав одібрати від нього Шишківку з гуютою, млином, людністю та иншими статтями. З поданого далі ордера до монастирського управителя Перелюбської волости Іраклія й шафаря Давида про відібрання з-під володіння Кричевскаго Слотовського млина можна бачити, що контракта з Кричевським порушено, між иншим, і через те, що той не вніс чергової орендної платні до монастирської скарбниці. Цей ордер архимандрита Поликарпа визначається дуже енергійним тоном:

„Ордеръ управителю Іраклію и шафару Давиду. Прежде посланнымъ к вамъ ордеромъ велѣно съехать до откупщика монастирскаго Ивана Кричевскаго и объявить, чтобъ онъ подлежащія за годъ денги 150 р. и стекло в монастырь взнесъ, но что учинено вами въ монастырѣ никакого извѣстія нѣтъ, примѣчательно-жъ, что онъ, Кричевскій, уплатить не хотить и ползуется і нинѣ мелницею, на рекѣ Слоту состоящую, напрасно. Подтверждается оную отобрать къ дворцу Перелюбскому и розмѣровой хлѣбъ принимать въ дворецъ же, ему-ж, Кричевскому, ни под какимъ видомъ молотъ не пущать. Что-ж послѣдовало по прежнему ордеру и нынѣ будетъ учинено — въ монастырь обстоятельно репортовать немедлѣнно. Февраля 12 дня 1783 года.

Архимандритъ Поликарпъ“.

Ми не будемо стежити за всіма подробицями цієї справи, що сама собою не має чогось визначного в тогочасній судовій практиці. Обидві сторони доводили свою правоту, але Суд врешті таки вирішив справу на користь Кричевському, Нам цікаво тільки буде зазначити, як оцінував Кричевський свої

збитки від того, що працю на заводі припинено у позві до монастиря. Ці дані цікаво навести, щоб порівняти з постійними заявами Кричевського про збиточні для нього орендні умови.

З „реестра“ збитків, що його подав Кричевський до суду, видно, що завод у Шишківці не виробляв від початку серпня 1782 до 4 травня 1783 р. Збитки Кричевський визначає таким розрахунком і числами:

„Приналежащіє мнѣ в послушность Шишковскіе люде 24 человекъ, конніе и пѣшіе, работали монастиру паншину девять мѣсяцовъ въ Чернѣговѣ, в Перелюбѣ, в Носових Млинах и в протчих мѣстах, чрез что у меня убило сѣна болѣе ста возовъ, да и что не било кимъ доставлять надобнихъ до стекляного завода матеріаловъ и затѣмъ не било в семъ заводѣ работы 14 недѣль, — чрез то я понесъ убитку, щитая средственнаго частію по 2 копи отъ ремесника, а отъ всѣхъ четырехъ по 8 копъ на день, на неделю-жъ по 48 копъ [скляного посуду], ценою копа по 60 копѣекъ, итога за недѣлю 28 р. 80 коп., а за всѣ 14 недѣль 403 р. 20 коп., шулярамъ и возницамъ заплатилъ тшетно 14 р. Три пари вольовъ моихъ работали попустому 14 недель“ і т. и. ¹⁾

Отже, загальний прибуток од гуті сам Кричевський визнає за 14 тижнів у розмірі 403 р. 20 к., а за весь рік, виходить, завод мусів дати йому загального прибутку біля 1500 руб.

Хоча завод не працював цілий рік, тільки-ж числа тут Кричевський, безумовно, значно збільшив, але з них все-таки видно, що скарги його на тяжкі умови контрактів і збитки від оренди були безпідставні й що Шишківська гута давала йому не аби-який прибуток.

Позов про збитки Кричевський у монастиря виграв, і на цім нашій відомості про Шишківську гуту перериваються. Мабуть, її, разом з іншими монастирськими маєтностями, указом року 1786, відібрано до державного скарбу, а потім закрито. Зберігсь опис д. Шишківки за 1781 рік:

„Владѣть по откупу сотникъ Малороссійской Иванъ Кричевский на 10 годъ, на каждой виходить годовыми деньгами на 150 руб., да разной скляной посуды, получаемой имъ изъ гуты, на 50 рублей. Отъ Лозовской рудни въ 1¹/₂, от с. Перелюба въ 5 верстахъ, отъ Барановки черезъ рѣчку Ревну въ 3 верстахъ при р. Слотѣ. Въ сей деревни имѣеть по откупу сотникъ Кричевскій стекляную гуту, въ которой дѣлается всю простое стекло, употребляя лѣсъ, принадлежащей до сея деревни; въ сей гутѣ дойницъ 4, мастеровыхъ людей — 5 человекъ, а работниковъ при нихъ 7. Стекло продается приѣзжающимъ изъ Слободскихъ и Малороссійскихъ полковъ жителямъ и сами отвозять для продажи въ Гадячъ, Зѣньковъ, Харковъ и Глуховъ, что составляетъ въ годъ прибыли болѣе 590 рублей. Въ Шишковѣ подданныхъ 37 дворов, 43 хаты“ ²⁾.

¹⁾ Архів Черніг. Каз. Палати, д. № 485/1131.

²⁾ Описаніе Новг.-Сѣверскаго Нам-ва (рукопис). Деякі відомості про Шишківську гуту є також у д. № 2 за 1783 р. Архіву Черніг. Дух. Консисторіі.

Сам Кричевський, не вважаючи на те, що не відбував фактично ніякої військової служби, дожив до високого рангу бунчужного товариша й разом з нащадками його внесено до II частини дворянської родословної книги Чернігівської губ. Нам невідомо, коли закрито гуту в Шишківці, але здається, що р. 1790 вона ще існувала. У сповідних розписах Шишківки за цей рік зазначаються, між иншим, такі особи, що мають або мали відношення до гутництва: „ремесники“ Павло Іванів, Григор Гаврилів і Кіндрат Микитин син з родинами, „вдова ремесничка“ Явдоха Павлова, „шуляръ“ Йосип Давидів і Давид Йосипів Шуляренко (певно, син попереднього) з родинами. Але Кричевські тут вже більш не мешкали ¹⁾.

Юркевичева гутка — див. Ожинка.

Яскевичева гута — див. Старе Гутище.

¹⁾ Архів Черніг. Дух. Консисторії, сповідні розписи за 1790 р.

Документи.

Купча, що на її підставі пан Лазар Матвіевич купив у Івана Томасченка, мешканця Воронізького (Глухівського пов.), гуту за 75 зол. 29 вересня року 1675.

Я Іванъ Томасченко, гутникъ, обывател Воронижъский, чиню вѣдомо тымъ моимъ листомъ добровольнымъ, ижъ не з жадного примусу, але з доброе воли моея ку пилной потреби моея продалемъ гуту мою непенную и нѣ в чимъ никому незаведеную, коштомъ моимъ власнымъ споражоную, в лѣси, ку рѣтце Терепенъ, зо всѣмъ, то ест кгрунтами, полями и на ихъ присѣвками, почавши унизъ к Рагозѣ, якъ пал забитая, з сѣножатю, з другого боку—по признаки, якъ хресты роблены, от поля зас по Собычовские нивя, ажъ по гостинець до самого бору, а счо в середину члѣвкъ Собычевский улѣзъ з ласки мое, — и то до гуты належит, з сѣножатми, з дубровою, з ставомъ и з домами, ово згола, яко естъ власност моя приналежитая, славетне урожоному пну Лазареви Матвѣевичови, обывателеви бывшому Олховскому, а тепер Воронижъскому, за певную сумму золотыхъ семьдесят и пят, отдаляючи от тыхъ всѣхъ кгрунтовъ моихъ и гуты самого себе, ону, дѣти и іншихъ приятелей моихъ, такъ близкихъ, яко и далныхъ, и жаден з нас, вышѣменованыхъ особъ, не повиненъ пна Лазара, жону и дѣти его у тыхъ кгрунтахъ и гуты турбовать и найменшое кривды чинити под зарукою на спречного безъ похибы з обохъ рукъ до шкатулы войсковое талярей триста, а на уряд Воронижъский талярей двадцать, и овшемъ, яко найспокойней заживаючи тое гуты и кгрунтовъ, волно пну Лазареви, такъ тежъ и [в] домахъ мешкаючи, яко хотѣтъ кероват, продат, дароват, заменяти, любь и на свой пожитокъ оборочати; а яко-мъ в вѣчност пну Лазареви все мое убозтво спрдалъ, нѣчого собѣ не оставляючи, такъ и писмомъ симъ моимъ добровольнымъ записомъ ствержаю при зацныхъ людехъ, напрод при уряду, нижей подписаннымъ, и іншихъ при томъ записе на тот часъ будущихъ, то ест пну Стефану Нѣжинцу, Стефану Жидку, Савѣ Тимошенку и Кондрату Огиенкови, обывателю Кролевецкому, на счо для лѣпшого вѣры и певности даю сее писане мое с подписомъ за упроше-

немъ рукъ урядовых и притисненемъ звykleе ихъ печати. Писан в Воронижу 29 ноеврия 1675 року.

Тарас Парфеновичъ, войтъ.
Матвѣй Петренко, бурмистръ.
Іоанъ Стружьчинский, писар,
рукою власною.

Сава Григоріевичъ, сотникъ
войска его црского прес. вѣтва
Запор. Воронижский. Алексѣй
Крикун, атаманъ городовый.

М. П.

На звороті: Запис от пна Іоанна Томасченка на гуту з ихъ принадлежностями и на всѣ кгрунта, пну Лазареви Матвѣевичови даный. А-о 1675, 9-bris 29.

(З оригіналу, що переховується в архіві Павла Петровича Скоропадського).

Купча, що на її підставі Яків Лизогуб купив у Криштопа Буки, гутника Брецького, гутище за 14 коп. 17 лютого р. 1705.

Року 1705, мѣсяця февраля 17.

Я Криштофъ Бука, гутник тепер будучи Брецький, из синами моими Маргином, Гаврухом и Базилом чиню вѣдомо сим моим доброволним записом кому колвек будет належало, ижъ продалисми селитбу гутище з нивками, нашою працею розробленнии, где тепер двор панский стоит, и сѣнжати на врочищу на Бужику от Петличного сѣнжати другим концем помѣжная Калачницѣ займиско Степанихи, по-над лугом Сновским лежачие, з другой стороны от шляху займиского, и лѣсок, прозиваемий Свинориско, до того тежъ и копцѣ на розних урочищах: у Прочной — три копцѣ, у Чернецком озерѣ — 4 и поуз Снов сѣм копцювъ, и изки, приналежни до того ж двора, и иле що нам на гуту приналежало, то тое все продаемо в вѣчную посесию его милости пану Іакову Лизогубу за певную сумму копъ чотирнадцят, до которой продажи нашей а нѣ я сам, нѣ теж жона моя, а нѣ сини мои а нѣ с приятелей моихъ, близких и далеких, интересоватися не повинни, но вольно будет его милости пану Якову Лизогубу, яко то своим власним, владѣти, продати или даровати или на свой пожиток як хтѣти держати. Дѣялося в дому Базиля Гутника, року, мѣсяця и дня вишписанного, при людях зацнихъ и вѣри годних: напруд Кондрат Бойченко, жител Гути Момотовой, Гарасим Тимошенко, жител Новомлинский, и Василем Голиченком, жителем Гутницким, и при нихъ людях зацнихъ и вѣри годних.

На звороті: Купчая на Гутище з сѣнжатками на Бужику и котцями и лѣском и нивками.

На сей же доброволной продажи от отца моего Кришьтофа, Гутника Брецького, данимъ писмомъ его мѣсти пну Якову Лизогубу я, Мартинъ Кришьтофоровичъ Гутьникъ, подлугъ продажи Гутицкое, селитъби,

нивокъ и сѣножатей, до того належных, уступую его мѣсти п̄ну Якову, якъ отецъ то продалъ, и уже не буду утручатися вѣчѣне от сего часу, тое уступивъши, приняемъ чвертку жита, для чого на семъ же писмѣ подписуюся нижею рукою своею крижемъ, яко неумѣтний писати, и просилемъ п̄на атамана городского о притисненнѣ печати и о подписѣ руки.

+ Стефанъ Баранъ, атаманъ городовій Седневъскій, того часу и сотникъ наказный будущій, рукою.

М. П.

(Київський Центр. Архів, документи Манастирів, № 1969).

Купча, що на її підставі Яків Лизогуб купив у Криштопа Буки, Гутника Брецького, сіножатъ під Рогозною за 6 коп. 17 лютого р. 1705.

Року 1705, мѣсяця февраля 17.

Я Криштопъ Бука, гутникъ теперъ застаючий Брецький, изъ сѣнами своими Гаврухомъ и Базилемъ, чиню вѣдомо симъ моимъ записомъ кому колвекъ тилко теперъ и в по[то]мные часы вѣдати будетъ належало, ижь продаемъ сѣножатъ свою власную, лежачую подъ Рогозкою, копцемъ отъ старого закопу, по-надъ лугомъ Сновскимъ зъ одной стороны, а зъ другой стороны отъ шляху Новомлинского, помѣжная копцемъ сѣножати Нестора Кошутенка, его мѣсти п̄ну Якову Лизогубу, полковниченку бывшому Чернѣговскому, за певную суму копъ шестъ доброй монеты, до которой продажи моею не повиненъ будетъ зъ приятелей, близкихъ и далекыхъ, втручатися не повиненъ и зъ сѣновъ моихъ жадной перешкоды чинити, но в вѣчную посессию его мѣсти п̄ну Якову Лизогубу. Дѣялося в дворѣ п̄на Базиля Гутника, року, мѣсяця и дня вышеписанного. Тутъ же свѣдоми до сей породежи [sic] моею: Кондрать Бойченко, житель Гуты Момотовой; Василъ Голиченко; Гарасимъ Тимошенко, житель Новомлинскій.

На звороті: Купчая отъ Гутника на сѣножатъ Рогозкую в дальномъ закопѣ.

(Київський Центр. Архів, документи Манастирів, № 1968).

Універсалъ гетьмана Івана Мазепи на збудування гуты на р. Білиці. 12 лютого р. 1689.

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ гсѣдрей и великихъ кнзей Іоанна Алексѣевича, Петра Алексѣевича и великія гсѣдри блгѣвѣрныя црвны и великія кнжны Софіи Алексѣевны, всея великія и малыя и бѣлыя Россіи самодержцевъ, ихъ црского пресвѣтлого влѣства подданный, войска Запорозского обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ Іванъ Стефановичъ Мазепа.

Ихъ же цѣрского пресвѣтлого влѣства войска Запорожского полковникови Стародубовскому, старшинѣ полковой, сотникови Новгородскому, атаманомъ, войтомъ и всему старшому и меншому того полку так товариству, яко и посполству, симъ нѣшим ознаймуемъ писаньемъ: ижъ просил насъ ясне в Бѣгу преосвященный его милост господинъ отецъ Лазар Баранович, архиепспъ Чернѣговский и Новгородский, жебысмо позволили для нужной его пастырской мѣсти, а особливе цѣрковной потребности в его-ж пастырской мѣсти власных, кгрунтах включу Новгородскомъ лежачыхъ, именно на речѣ Белицѣ ка роблене шкла гуту построити. Зачымъ мы на прозбу его пастырской мѣсти склонившия, позволяем на помененномъ мѣстцу для такой потребности оную завести и шкло робити, в которой построению жебы ни от кого з старшихъ и меньших не дѣялася его пастырской мѣсти перешкода, мѣти хочемъ и приказуемъ. Варуемъ однакъ тое, абы од тоей гуты, кгда оная сооружится, околичным селам в кгрунтах и пуцах не было жадной шкоды и кривды, але на власных его пастырской мѣсти кгрунтах мает быти строена и з них самых всѣ свои потребности без ушкожена людей посторонных мѣти. Данъ в Батуринѣ, февраля 12 року 1689.

Звишьменованный гетман, рукою власною.

М. П.

На звороті: Унѣверсаль рейментарскій на гуту на Белици, где грунтъ власный ест архиерейский. Потребно ради ямполцовъ для граници з ними.

(Київський Центр. Архів, документи Манастирів, № 3069, оригінал).

Універсал гетьмана Івана Скоропадського на звільнення довгу Василя Скабичевського, гутника Машевського, від постою драгунів. 19 грудня р. 1719.

Его цѣрского пресвѣтлого влѣства войска Запорожского обоидъ сторонъ Днепра гетманъ Іоаннъ Скоропадский.

Ознаймуемъ симъ нѣшимъ унѣверсаломъ п. сотниковѣ Новгородскому и прочіимъ тамошнимъ урядникамъ и каждому, кому колвекъ о том вѣдати надлежатимет, ижъ п. Васил Скабычевский, гутникъ Машевский, прекладалъ чрез супплику свою, что, мешкаючи онъ на главномъ трактѣ хуторомъ своимъ в сторонѣ од села Машова при гутѣ нашой, и тилко хат, сколко близко того хутора для работников гутнянскихъ имѣеть поселенихъ, многіе зас особы великороссийскіе и малороссийскіе, пережджаючи а становлячися в дому его, причиняют ему убытку, яких з немалимъ коштомъ з одного двора своего мусить всегда контентовати, а в дому его, Василя Гутника, який мѣтеъ за мѣстомъ в Новгородку, поставили урядники тамошніе на станцію драгуна и другіе затѣвають ему налоги и тяжести, в чомъ просиль нашего себѣ мѣстивого призрачїя. Мы прето гетманъ, зваживши такові ему, Василю Гутнику, хуторомъ

на трактѣ жиючому, од всегдашнихъ рожнихъ персонъ переездовъ дѣлючіеся долегливости и знатіе в дому убытки и докуки, якіе самъ онъ дворомъ своимъ одбувает, и в томъ на его респектуючи, выдаемъ ему сей нашъ унѣверсаль, чрез який пилно приказуемъ, абы в дому его Новгородскомъ драгунъ не ставлено и жадной прикрости и налоговъ не чинено, да в томъ же дому его позволяемъ шинкъ свободный без даваня покуховной повинности имѣти, також. дабы проеждаючіе чрез хутор его особы наименшой оному не затѣвали в дому его тяжести и обыди и в гутѣ бл ему ніхто не чинилъ трудности, упоминаемъ рейментарско. Данъ в Глух. декавр. 19 року 1719.

Звышъменованный гетманъ, рукою власною.

(З оригіналу. Архів Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 3368, а. 141).

Скарга Павла Степановича, гутника Слотовського, на пана Федора Олшанського, що зруйнував його гуту року 1722.

Велможный мѣсцѣ пане полковнику Чернѣговский и гетмане наказный з старшиною енералною, мнѣ пре милостивишиє добродѣе.

В нинѣшномъ 1722 году, в септеврии первихъ чисель, Бгѣ вѣсть в якую надѣю, самовластно и напрасно п. Олшанский, державца Радомский, мнѣ, ныже именованному, гуту мою, на грунтахъ рейментарскихъ устроенную и указомъ его-жь панскимъ утвержденную, прозваниемъ Слотовскую, зовсѣмъ разорилъ, при яком от него ставшомся гвалтувномъ разорении незносные обѣди мнѣ здѣлалися, такъ что не маю сихъ часть где и пригорнутися, о чом и чолобытную до велможности вашей панской тих-же вижей описанныхъ чисель подалемъ, а и донинѣ не могу с тако-го самовластника права получить. Того ради всенайпокорственнѣйше прошу велможности вашей панской, да повелѣтъ вишь помененному Олшанскому на поважный судъ енералный зо мною на очную ставку стать и, во всемъ моемъ разорении документомъ розискавши, вершить, а по реестру моемъ, при сей чолобытной показанномъ ¹⁾, много убытку окажется, чтобы он мнѣ во всем тое пополнилъ, ижьбы-мъ я частимъ чолобиттемъ вашей же панской особѣ о вишь писанномъ своемъ разорении большъ не кучилъ, о якое получение сторично молю.

Велможности вашей панской нижайший рабъ
Павель Стефановичъ, гутникъ Слотовский
держави рейментарской.

На звороті: 1) До суду енералного. Сей завод належит розискат и укончит по самой слушности повелѣвается без далной обидимого

¹⁾ Цього реєстра в зшитку немає.

волокиты. Павелъ Полуботокъ, полковник Чер. и наказ. гетман, з старш. енералною.

2) Отложено сеей справи рѣшеніе до розиску на весну.

(З оригіналу, що переховується в Харків. Историч. Архіві, № 9962).

Скарга Павла (Степановича), гутника Гамаліївського, на п. Федора Ольшанського, що зруйнував його гуту року 1722.

Велможный мѣстѣ ꙗне полковнику Чернѣговский и наказный гетмане з старшиною енералною, мой мѣстивѣйшій ꙗне и добродѣю.

Слезне жалобливою велможности кѣшой на ꙗна Хведора Олшанского заношу мою чоломбитную, которій первѣе разорил гуту мою, за что судом енералним наказано било ему платитися стома талярми, но онъ в обиклом своем будучи самоволи, вмѣсто (за первое мое разорение) платежу, вновь мене до конца разорил, ибо, забравши многолюдный селянь своихъ компуть, напал разбойническо квалтом на дом мой прошлого овторка и гуту мою до фундаменту, з стѣнами и кровлею, шулами и ключищами весма разорил и печи порозбивал и скло робленное все потовкѣ, в чом мнѣ тяжкая обида през его гвалтовное разореніе обрѣтається, челяд задолжившаяся повтѣкала, а мнѣ самому грозно приказовал, абим за два дни зо всею худобою моею, которой болшая половина в разорение презъ его пошла, избиратися, то не впоминатися в оную; еслиби по пререченом термѣнѣ не моглем избратися, все (мовит) позабираю. Я-же, таковую на себѣ от ꙗна Олшанского поносячи руину, слезне апеллюю до кѣшой ꙗнской велможности, прося помощи и защипения обрѣсти, которому и тепер себе вручая, пребиваю

Велможности кѣшой
Мѣстивѣйшаго моего ꙗна и добродѣя,
ніжайший слуга и подножок
Павел, гутникъ Гамалѣевский ¹⁾).

На звороті: 1) Справа Павла Гутника з п. Олшанским, 1722.

2) Павелъ, гутникъ Слотцкій, плачливе ускаржається велможности кѣшой на Олшанского Федора, которій гуту скаржачого разориль, любо уже перед симъ судомъ енер. наказано было за тое разореніе талярами стома Олшанскому платитися; однакъ онъ тому суду учинившись ослушнимъ и не тилко за тое первое разореніе по наказанію суда не уконтентоваль скаржачого, но еще горшое тепер, забравши людей, прошлого вовторка напавши на домъ скаржачого, в гутѣ учиниль разореніе з

¹⁾ В оригіналі слово „Гамалѣевский“ закреслено й згори надписано: „Слотцкій“.

Фундаменту: стѣни, крувлю, шулы и ключища пороскидалъ, печи побыль, шкло потовкѣ, еще же приказалъ, жебы зо всею худобою (якои уже болшая [част] в разореніе од него, Олшанского, пошла) выходилъ з двора, а еслибы не мѣлъ избратис, то и остатокъ похвалялся забрати. Чого ради просить плачливе велможности кѣшой з него, Олшанского, за разореніе гуты и нападеніе дому справедливости. Тут же прекладает вел. кѣшой, что подчас того разоренія челяд, задолжившаяся скаржачому, поутѣкали з причини его-ж, Олшанского. — До суду. — Под. Септевр. 22, 1722 году.

3) Сего гутника Слотского справа отложена до розиску на весну, а до того, же не лзя было обжалованному пѣну Олшанскому долго на правѣ бавитис, нѣмъ окончаніе будет, поневаж указовала потреба отехати ему на комиссію Почеповскую. Отправлена октовр. 1, 1722.

(З оригіналу, що переховується в Харків. Історич. Архіві, зшиток № 9962).

Скарга Павла Степановича, гутника, на п. Федора Олшанського, що зруйнував його гуту. 1722 року.

Велможній мѣцѣ пѣне полковнику Чернѣговській и наказній гетмане з старшиною енералною, мой мѣлствѣйшій пѣне и добродѣю.

Ставшіяся разореніемъ в сем сентябрѣ 18 от пѣна Хведора Олшанского на гутѣ со всѣми в ней обрѣтающімися прѣбитками и поробленіемъ шклом, о чом занеслем жалобливую мою ко велможности кѣшой суппѣлѣкацію, пѣнѣ же без битности моея, сего-ж вишписанного мѣця в числѣ 20, услѣшавши разореніе мое, презъ поменутого пѣна Олшанского сгавшоеся, тест мой Івань Чумака, гутникъ велможности кѣшой, а к тому подлінно узнавши, что я поехал бит чолом сюда в Глуховъ на пѣна Олшанского и не доую в дворѣ, и так подобним ж образом, якъ и пѣнъ Олшанскій, собравши многолюдного своевольного охотніка (чаю, — согласуяся з ним ж, п. Олшанским), напал в мінувшее 20 сентября число, як извѣстен я здесь, на дворѣ мой, и своимъ разбойническим без битности моея самоволием всю рухомую худобу убожества моего заграбил, експлѣкативе: товар рогатий, свинѣ, кабани годованіе, скринѣ, иніе со всѣмъ, а другіе порозбивавши и лѣпшіе в них положенія, а барзѣе от должниковъ тамо сущіе облѣки, розѣброшувал на дорозѣ и роскидивал, на конечное мое условіюся убѣждение и разорителство, позамиканніе скринѣ, от которых тут ключѣ в мене сут, он порозбивал на лѣсѣ, в дому моем заграбивши, и многіе люде по дорозѣ писіом и иннихъ понаходили вещей. Сего ради я, бѣдней, от пѣна Олшанского гутю, а от поменутого тестя моего всѣмъ имѣніем обрѣтшесея разоренним и ограбленним разбойническим его самоволием, упадаю под стопи ногъ велможности кѣшой и прошу жалобливе, вишнамѣненного Чумака, тестя моего,

позискавши, существенную мнѣ, разоренному з его-ж, грабителя и само-
властца, учинити справедливост, о которую всепокорственно прошу.

Велможности кѣшой,
Млстивѣйшаго моего пна и добродѣя,
нижайшій слуга
Павел Стефановичъ, гутникъ.

На звороті: До суду. — Павелъ Стефановичъ, гутник, скаржится велможности вашей на Івана Чумака, гутника, тестя своего, которій, кгвалтовне набѣгши на дворъ супплѣкуючого многолюдне, ввесь разорилъ и не знат якои ради причини товаръ рогатий, кабани годованіи, скринѣ и іншіе вещи, од мала до велика, до себе позабѣравъ, чего ради просит велможности кѣшой з его, Чумака, тестя своего, справедливости и суда. Под. септевр. 24, року 1722. — Позовъ.

(З оригіналу, що переховується в Харків. Історич. Архіві, зшиток № 9965).

Скарга Павла Степановича, гутника, на п. Федора
Ольшанського, що зруйнував його гуту року 1722.

Благородние мѣстѣ панове особы правительствующие ннѣ судом енералнимъ, мнѣ велце милостивие добродѣе.

В семь настоящемъ 1722 году было чолобитте килкокротное от мене, нижей именованнаго, яко то до покойнаго пана гетмана о первом разорении гуты моей, такожь и до велможного его млсти пана полковника Чернѣговского, на сей часъ и гетмана наказного, ускаржаючися на Федора Ольшанского, державцю Радомского, в томъ, понеже он с-под крѣпости унѣверсалной покойнаго пна гетмана Скоропадского у свою якуюс уфность, напрасно, двома рази, гвалтовне нападаючи, гуту мою, прозваніемъ Словотскую, зовсѣмъ у пустошь разорилъ, и такъ в томъ жилищи мене до великих утратъ приправиль, ибо-жь я з великою трудностю килкокротне, як вижей поменялося, через поважние позовние указы перед судъ войсковий енералний, за напрасное разорение свое онаго притягалъ, однакожь он, мененний Ольшанский, отнюдъ жадного разу перед судомъ не устоялъ, иле самовластно с права зиздилъ, яко-жь и ннѣ сехалъ, черезъ якое фортелное затруднене многне мнѣ сталися у волоки-тахъ убитки, своего на немъ искаючи. Того ради до времени получнаго протестуюся передъ особами вашими панскими у суду енералнаго и прошу покорственно о семь: да повелѣтъ свой поважний на писмѣ протестъ из суду енералнаго мнѣ на мененнаго Ольшанского видати подлугъ вираженнихъ и обстоятелныхъ моихъ чолобитныхъ, которие тут же у суду найдуются, о якое полученне сторично молю.

Вашихъ благороднихъ правительствующих персон нижайшій слуга.
Павелъ Стефановичъ, гутник.

(З оригіналу, що переховується в Харків. Історич. Архіві, зшиток № 9962).

Лист старости Шептаківського Василя Мовчана з повідомленням про ґрунти, що на них Павло Гутник збудував був гуту. 31 жовтня р. 1722.

Велможный мѣстѣ ѿне полковнику Чернѣговский и наказный гетмане, мнѣ прѣмѣлствѣйший патроне, ѿне и добродѣю.

З висоце поважного розказаня кѣшой ѿнскої велможности, забравши Машовских людей в Шептаки, питалемся их, на чих би то кгрунтах построилася гута Павломъ Гутникомъ, которие, прибивши, устне сами прекладали, же на властномъ (s:c) кгрунтѣ Машовскомъ, до Шептаковскаго ключу належашомъ, поблизу самихъ сѣножатей Машовскихъ гутникомъ Павломъ устроилася гута; якихъ людей з ограниченнимъ листомъ, от висланныхъ п. п. Максимовича и Феодора Омеляновича имъ даннымъ, до велможности кѣшей ѿнскої отсилаючи, самого мои (?) у стопи ногъ его-жъ ѿнскихъ повергаю.

Велможности кѣшей ѿнскої, мнѣ прѣмѣлствѣйшого патрона, пна и добродѣя, нижайший рабъ и подножокъ Василий Мовчанъ.

З Шепт., октов. 31, 1722 року.

На звороті: Его імператорского пресвѣтлого вѣчества войска Запорожского полковникови Чернѣговскому и наказному гетманови, велможному его мѣлсти ѿну Павлу Полуботку, моему премилостивѣйшому патрону, ѿну и добродѣвѣ, всенаяпокорнѣй.

От старости Шептаковского. М. П.

Под. октовр. 13 року 1723, од старости Шептаковского.

(З ориґіналу; Харків. Историч. Архів, зшиток № 9962).

Універсал гетьмана Данила Апостола гутникові Слотовському Іванові Чумакові на право володіти гутую й млином. 10 липня 1731 року.

Ея Імператорского величества войска Запорожского обоихъ сторонъ Днѣпра гетманъ и ордина сѣтого Александра Невского кавалер Даниил Апостол.

Ознаймуемъ симъ нашимъ унѣверсаломъ п. дозорци Шептаковскому и всѣмъ, кому о томъ вѣдати належатимет, иж Шептаковской волости гутникъ Слотовскій Іванъ Чумаць чрезъ поданную свою супплатку доносилъ намъ, что имѣючи онъ гуту свою в ґрунтахъ Шептаковской волости, на насъ приналежнихъ, презентоваль намъ писмо, в прошломъ 1726 году, октоврія 14 д., на владѣніе помянутой гуты ему, Чумаку, по двадцяти рублей в годъ откупомъ пущенной, от сїятелнаго барона Александра Строганова данное, такожъ и построивши близъ оной гуты своимъ коштомъ млинь вешнякъ, в которомъ должны бытъ двѣ части войсковихъ,

просил на помянутіе гуту и млинъ нашего себѣ унѣверсалнаго потверженія. Мы прето гетманъ и кавалер, принявши его, гутника, слушное прошеніе велѣли сей нашъ ему з енералной войсковой канцеляріи потвердителній видат унѣверсаль з тимъ предложеніемъ, абы п. дозорца нашъ Шептаковскій и нѣхто иншій вишмененному Івану Чумаку во владѣнію гуты и млина з двома частми войсковими и в отбираню з оного размѣрових приходов жадного препятствія чинит не важилис, толкожь онъ, Іванъ Гутникъ, по учиненному з дозорцею нашимъ Шептаковскимъ Василемъ Мовчаномъ контракту мѣть до скарбу нашего ежегодно за гуту по двадцяти, а з млина за двѣ части войсковіе, на насъ належніе, по шести рублей днѣгъ рати платит и шкла с потребу до двору нашего давати, приказуемъ. Данъ в Глуховѣ, юля 10 д. 1731 году.

Звишменованный гетман и кавалер, рукою власною.
М. П.

(З оригіналу. Архив Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 4372).

Прохання Антона Лося, гутника Старожадовського,
про дозвіл побудувати млин. 1734 р.

Ясне велможний мѣстѣ пне гетманъ и кавалер, премилостивонадежнѣйший мой пне и великий добродѣю.

В волости Шептаковской, за селом Старимъ Жадовомъ, в лѣсѣ, на рецѣ Слоту, в урочищи на Високомъ, имѣется угодное мѣсце къ занятю греблѣ и построению млина вешняка, на которомъ когда устроиться млинъ, жадной обивателямъ тамошнимъ не будет шкоди, о чемъ свѣдѣтельствуючи до пна господара двору вашей ясневелможности, пнѣ дозорца Шептаковскій пишет, и на ономъ мѣсцу будучи я намѣренъ млинъ вешнякъ устроить, чрезъ сию мою суплѣку всепокорнѣйше ясневелможности ѣшой прошу: повелѣть високоповажний свой до пна дозорци Шептаковского видат указъ, чтоб онъ, пнѣ дозорца, подданными ѣшей ясневелможности волости Шептаковской на означенномъ урочищи приказаль греблю засипат и млинъ устроит на одинъ камень, с которого млина, когда устроень будет, готовъ я годовую рату до скарбу ясневелможности ѣшой, по чему обложено будет, платит, особливе же за щасливое ясневелможности ѣшой пановане вѣчне ГСПда Бга молит долженствую.

Ясневелможности ѣшой, единонадежнѣйшого моего пна и добродѣя,
всенижайший рабъ и подножокъ

Волости Шептаковской Старожадовскій гутникъ
Антонъ Лось.

(З оригіналу Харків. Історич. Архив, зшиток № 14135).

Лист гетьмана Данила Апостола, до дозорци волости Шептаківської, де дозволяється Антонові Лосеві, гутникові Старожадовському, побудувати млин.
14 січня р. 1734.

Піе дозорца волости ншой Шептаковской.

Волости ншой Шептаковской Старожадовский гутникъ Антонъ Лось чрез поданную свою намъ супплѣку объявилъ: в волости де ншой Шептаковской, за селомъ Старим Жадовомъ, в лѣсѣ, на рецѣ Слоту, в урочищи на Высоком, имѣется угодное мѣсце к заняттю греблѣ и построению млина вешняка, на которомъ когда устроиться млинъ жадной обывателямъ тамошним не будетъ шкоди, о чомъ де и вѣтъ свидѣтельствуючи, до господара двору ншого писалъ, и на ономъ мѣстцу намѣреваючи онъ млинъ вешнякъ на одинъ камень устроити и облѣгуючи з оного до скарбу ншого годовую рату, по чому обложено будетъ, дават, просилъ ншого позволительного указа до вѣти. Прето чрез сіе предлагаемъ, абыс вѣтъ, увѣдомившись заподленно, если не будет з засипання на означенномъ мѣстцу греблѣ и з построения млина обывателемъ тамошним обыди, а до двору ншого Шептаковского надѣятся з оного млина якой приберѣ, велѣлъ подданнимъ ншимъ Шептаковским на вышпомянутом урочищи Высоком засипат греблю и построить супплѣкуючому на одинъ камень вешнякъ млинъ, з которого по давнему примѣру, якъ и из протчихъ в волости ншой Шептаковской имѣючихся млиновъ таких же вешняковъ годовую до скарбу ншого отбѣралъ — бысь рату, приказуемъ. З Глухова, генвара 14 д. 1734 году. № 127.

(З чернетки; Харків. Историч. Архів, зшиток № 14135).

Родоводи гутницьких фамілій.

1. Лосі.

I.

1. Євдоким.

II.

2. Антін Євдокимович Лось, за 1719(?) - 1734 рр. орендував у шептаківського двірця гуту біля с. Старого Жадова (тепер дер. Лосівка, Сосницького повіту); 1719 р. збудував церкву в с. Новім Жадові; посполитий.

Ж. Марина Василівна , народ. біля 1697 р.; р. 1743 жила в приході с. Старого Жадова в зятя свого Білозерського 1.

III.

3. Роман Антонович Лось, народ. біля 1726-1732 рр.; посполитий, жив у д. Лосівці (1747-1771) 2.

Ж. Марія Григорівна, народ. біля 1731 р.

— Катерина Антонівна Лосівна, народ. біля 1712 р. і жила в д. Лосівці (1771) 2.

За Романом Івановичем Чумаком (Яскевичем) † 1770-1771 рр.; мав гуту в д. Старому Гутищі (1747-1752) і, здається, орендував 1765-1770 р. гуту в д. Лосівці в графа К. Г. Розумовського.

— Євпросинія Антонівна Лосівна, народ. біля 1716 р.; 1750 р. орендував гуту в д. Лосівці й платив за ню до Шептаківського двірця 39 руб.; орендував ту-ж гуту р. 1761 . . . 2.

За (1747) Федором Семеновичем Білозерським, що орендував гуту в д. Лосівці 1747 р.; народ. біля 1709 р. й † раніше 1750 р.

IV.

4. Іван Романович Лось, народ. біля 1759 р.

— Ірина Романівна Лосівна, народ. біля 1762 р.

— Олександра Романівна Лосівна, нар. біля 1769 р. ¹⁾.

¹⁾ Архів Чернігівської Духовної Консисторії, Сповідні відомості с. Погорілець 1743, 1747, 1765, 1770 і 1771 рр.

2. Білозерські (Біловзерські).

I.

1. Семен, жив наприкінці XVII і напочатку XVIII ст.

II.

2. Федір Семенович Білозерський, народ. близько 1709 р.; посполитий с. Старого Жадова (1747 р.); 1747 р. завідував Лосівською гуткою; † раніше 1750 р. 1.
Ж. Євпросинія Антонівна Лосівна, народ. біля 1716 р.; 1750-1761 р. орендувала Лосівську гуту; дочка Старожадівського гутника.

III.

3. Яків Федорович, народ. біля 1736 р.; 1753 р. жив у парафії с. Погорілець; архівар Київської Губерніяльної канцелярії (1773) ¹⁾. 2.
4. Антін Федорович, народ. біля 1740 р.; 1755 р. жив у с. Ловині, де, здається, працював у гуті 2.
- Дарія Федорівна, народ. біля 1738 р. 2.
За Іваном Семеновим, дворецьким Київського мітрополіта Гавріїла Кременецького, † до вересня 1773 р. ¹⁾.
- Прасковія Федорівна, народ. біля 1740 р. 2.

3. Скабичевські.

I.

1. Кузьма, жив у XVII ст.; згідно з родинним переказом, був родом з Варшави.

II.

2. Василь Кузьмич Скабичевський, народ. біля 1643 р.; гутник Машевський (1704); 12 січня 1704 р. одержав од гетьмана Мазепи дозвіл збудувати гуту між с. Погорільцями й с. Жадовим (надалі — Лосева гута); 19 грудня 1719 р. одержав од гетьмана Скоропадського універсала, що захищав його та його хутір од „налогов“; орендував 1726-1731 рр. Машевську гуту; 1730 р. зробив своїм коштом іконостас до церкви с. Машева; посполитий; був живий ще 1741 р. 1.
Ж. † раніше 1741 р.

III.

3. Ісай Васильович, гутник Деменський; посполитий . . . 2.
Ж. Агафія Яковлівна Рубцівна, дочка Якова Михай-

¹⁾ Н. И. Петровъ, Акты и документы, относящиеся къ истории Киевской Академіи, отд. II, т. IV, стор. 173-178.

ловича Рубця; її рідна сестра Марта Яковлівна була одружена (1716) з гутником Петром Степановичем Чумаченком (Богинським).

4. Іван Васильович, народ. біля 1705 р.; дозорця Попівської волости, що ввіходила до складу волости Шептаківської (1738-1741); посполитий 2.
Ж. Домнікія Михайлівна, народ. біля 1710 р.
5. Василь Васильович, народ. біля 1706 р.; 16 березня 1731 р. купив у Новгородсіверську, у військового товариша Дмитра Котляревича двір, що стояв поруч з другим його двором, за 100 кіп. 2.
Ж. Ганна Данилівна, народ. біля 1707 р.
6. Григорій Васильович. 2.

IV.

7. Леонтій Іванович, народ. біля 1742 р.; жив у с. Машеві (1770), посполитий. 4.
— Домнікія Йванівна народ. біля 1733 р. 4.
— Оксана Йванівна, народ. біля 1736 р. 4.
— Олена Йванівна, народ. біля 1738 р. 4.
— Настя Йванівна, народ. біля 1740 р. 4.
8. Іван Васильович, народ. біля 1733 р. 5.
— Евпросинія Василівна, народ. біля 1727 р. 5.
— Катерина Василівна, народ. біля 1730 р. 5.
— Пелагія Василівна, народ. біля 1733 р. 5.
9. Роман Григорович, народ. біля 1723 р.; почав урядувати від 1756 р.; сотенний осавул Ніженського полку (1783); від 16 липня 1783 р. — військовий товариш; мав на хуторі біля с. Шатрищ чол. 11, жін. 7 душ (1798); цей хутір, де він жив, звався хутором Скабичевського. 6.
Ж. Оксана, народ. біля 1733 р.; „дочь шляхетская“.

V.

10. Кузьма Романович, народ. біля 1777 р.; губерський реєстратор (1798). 9.
Ж. Марта Семенівна Чернявська, народ. біля 1778 р., дочка військового товариша.
11. Іван Романович, народ. біля 1781 р.; губерський реєстратор, урядував у Глухівському повітовому земському суді (1798); губ. секретар (1812). 9.
12. Петро Романович, народ. біля 1786 р.; † 1823 р. 9.
— Ганна Романівна, згадується 1786 р. 9.

- Оксана Романівна, згадується 1786 р. 9.
- Євхимія Романівна, згадується 1786 р. ¹⁾. 9.

4. Чумаки та Богинські.

I.

1. Прокіп, жив у XVII ст.

II.

2. Павло Прокопович Чумак, „знатний військовий товариш (1685); 1 липня 1685 р. купив у Василя Тинковича, товариша військового й мешканця Березинського, двір у м. Березнім, за 95 золотих; 25 квітня 1704 р. гетьман Мазепа дав такий універсал його сином Степанові та Дем'янові: „Міючи мы взглядъ на старость пана Павла Чумака, товариша войскового полку Черніговского, а жителя Березинского, войсковыхъ услугъ уже отпраовати немогучого, а на вижей речонихъ синовъ его респектуючи, и з тыхъ мѣръ, же оны и около помененныхъ руднѣ и млина нашихъ значные труды и кошти свои ложать и ложити мѣють, беремо его, пана Павла, и синовъ его под нашу гетманскую оборону, увольняючи ихъ от всякихъ походоувъ о от всякихъ мѣскихъ подачокъ, до ласки войсковой“ (те-ж саме читаємо в універсалі Мазепи від 15 травня 1705 р.). 1.

III.

3. Степан Павлович Чумаченко, рудник Карповський (1700-1712); вкупі з братом Дем'яном, 25 травня 1704 р. одержав од гетьмана Мазепи такий універсал: „Пусталисмо рудню нашу, в Ропщинѣ будучую, и млинъ нашъ же на рецѣ Сновѣ, в селѣ Карповичахъ стоячий, пану Степану Павловичу з братомъ его Демяномъ, жителемъ Березинскимъ, на рокъ 1704, который от праздника Воскресенія Гспдня зачатись, а в пришломъ 1705 году о том-же часѣ кончитися маеть, за суму золотихъ двѣстѣ и за пять возковъ доброго гнучого желѣза; а еслибы впредь потреба была нам желѣза доброго, tedy повинни будутъ оного намъ вистатчати любъ на тую самую сумму грошовую ратную, любъ за наши гроши, ценою возокъ по два таляри“; на тих-же умовах отримали рудню та млин в оренду на 1705-1706 роки, згідно з гетьманським універсалом від 15 травня 1705 р. 2.

Ж. Ганна Андріївна Скугарівна, 22 липня 1693 року продала Дем'янові Кіндратовичу Посудевському грунт у с. Скугарях за 60 кіп.

4. Дем'ян Павлович Чумаченко, див. про нього № 3. 2.

¹⁾ Далі не продовжуємо родоводу Скабичевських.

IV.

5. Василь Степанович Чумаченко, житель с. Дубровного (1707); 12 липня 1707 р. одержав од Дем'яна Кіндратовича Посудевського 12 кіп доплати за ґрунт, що було куплено 1693 р. в його матери. 3.
6. Павло Степанович Чумак, 29 серпня 1720 р. одержав од гетьмана Скоропадського дозвіл орендувати гуту, що була в ґрунтах Шептаківських (д. Старе Гутище), за 100 золотих на користь Гамаліївському монастиреві й за потрібну кількість скла; † раніше 1726 р. 3.
Ж. Іванівна Чумаківна (?), дочка Н ?
7. Петро Степанович Чумаченко й Богинський, народ. біля 1682 р.; значний товариш сотні Топальської (1716); значковий товариш Стародубського полку (1731-1747); асесор Стародубського полкового суду (1733); 17 грудня 1714 р. отримав гетьманського універсала на ґрунти, двори, дубровні поля та сіножаті, що він купив у с. Бровничах; 22 лютого 1716 р. його теща Ганна Сергіївна Яковина Рубцева відступила йому $\frac{1}{4}$ частину ґрунтів Савинських та млина Топальського, що вона одержала, як спадщину, від свого брата; 1734-1742 рр. орендував од Ропської волости гуту в с. Карповичах; жив у с. Карповичах (1741-1747). 3.
Ж. 1) (1716) Марта Яковлівна Рубцівна, дочка Якова Михайловича Рубця; її сестра рідна, Агафія, була в заміжжі за гутником Ісайем Васильовичем Скабичевським;
2) (1741) Прасковія Павлівна, народ. біля 1686 р.

V.

8. Іван Павлович Чумак старший, 1734 р. тримав від Шептаківського дворця на відкупі рудню Лозовську, що була за с. Погорільцями, де вироблялося „железо крушное“ на два горни, з платнею по 22 карб. на рік (Судієнко, Матеріали, т. I, стор. 76); посполитий. 6.
9. Іван Павлович Чумак молодший, 1726 р. одержав од барона Олександра Строганова в оренду гуту (в д. Старім Гутищі) з платнею по 20 карб. на рік; згідно з універсалом гетьмана Апостола від 10 липня 1731 р. одержав ту-ж саму гуту в оренду від Шептаківського дворця також за плату в 20 карб.; ту-ж гуту орендував р. 1734; 23 квітня 1733 р., спільно з Яковом, рудником Лозовським, купив у бунч. тов. Івана Топольницького за 100 карб. дві частини в млині на р. Слоту з одним колом мучним, а другим — ступним; посполитий. 6.
10. Потап Петрович Богинський, значковий товариш Стародубського полку (1773-1776); 13 січня 1776 р., спільно

- з дружиною продав військовому канцеляристові Гнату Савичу Янджулові в Топальській сотні хут. Ревучку (Моховку) з млином на р. Ревучці та трьома хатами, за 400 карб. 7.
- Ж. (1743) Марина Іванівна Хромченківна („Дневникъ“ М. Ханенка, стор. 190).
11. Василь Петрович Богинський, народ. біля 1710 р.; жив у с. Карповичах (1747). 7.
- Ж. (1747) Олена Михайлівна, народ. біля 1717 р.
12. Григорій Петрович Богинський, народ. біля 1715 р.; жив у с. Карповичах (1747). 7.
13. Олексій Петрович Богинський, народ. біля 1725 р.; жив у с. Карповичах (1747). 7.
- Ж. (1747) Ганна Іванівна, народ. біля 1726 р.
14. Павло Петрович Богинський, народ. біля 1731 р.; від 1747 р. — військовий канцелярист; 25 лютого 1755 р. його було звільнено від урядування в Генеральній Військовій Канцелярії; 4 жовтня 1760 р. — військовий товариш; в такому-ж чині був і 1786 р.; жив у с. Карповичах; у с. Бровничах та с. Карповичах мав 10 ч. та 8 ж. душ (1786). 7.
- Ж. Олена Романівна, дочка козака.
- Прасковія Петрівна. 7.
- За (1772) Іваном Петровичем Маньковським, капітаном (1772).

VI.

15. Роман Іванович Чумак, також Яскевич, народ. біля 1710 р.; 1747-1752 рр. відібрано від нього гуту (в д. Старому Гутищі) й віддано Троїцькому-Іллінському монастиреві; 31 березня 1753 р. продав тому-ж монастиреві за 600 карб. „отческіе мелничные и ступниковые части двѣ“ в млині на р. Слоті; певне, 1765-1770 рр. орендував у гр. К. Г. Розумовського гуту в д. Лосівці, де тоді жив; † 1770-1771 р.; посполитий. . . . 9.
- Ж. Катерина Антонівна Лосівна, народ. біля 1712 р., дочка Лосівського гутника (1734) Антона Євдокимовича Лося; 1771 р., коли була вдовою, жила в Лосевій слобідці.
16. Іван Потапович Богинський, народ. біля 1740 р.; від 1764 до 1767 р. служив гусаром в Охтирському гусарському полку; вахмістр в одставці (1798); жив у с. Бровничах, де в нього було 9 ч., ж. 8, та с. Любечанах 15 ч. та 15 ж. душ (1798). 10.
- Ж. Марія Павлівна Шевченківна, дочка „військового обивателя“.
17. Іван Васильович Богинський, народ. біля 1742 р. 11.
- Ганна Василівна Богинська, народ. біля 1736 р. 11.
- Анастасія Василівна Богинська, нар. біля 1738 р. 11.

- Євдокія Василівна Богинська, народ. біля 1739 р. 11.
- Матрона Василівна Богинська, народ. біля 1744 р. 11.
- 18. Петро Олексійович Богинський, народ. біля 1747 р.; жив у с. Бровничах, де в нього були землі (1798). 13.
Ж. Агрипина Кирилівна Зигилевич, дочка священника.
- 19. Марко Павлович Богинський, народ. біля 1743 р.; губерський реєстратор в одставці (1798); жив у с. Бровничах, де в нього було 13 ч. та 7 ж. душ (1798). 14.
Ж. Дарія Федорівна Максимович, дочка полкового канцеляриста.
- 20. Григорій Павлович Богинський, народ. до 1786 р.; колезький радник, Оренбурзький губерський прокурор (1807-1809) та голова Оренбурзької Карної Палати (1819). . . . 14.
- 21. Іван Павлович Богинський, народ. до 1786 р. колезький секретар. 14.
- 22. Федір Павлович Богинський, народ. до 1786 р. . 14.
- Агафія Павлівна Богинська, народ. до 1786 р. . . 14.
за Миколою Васильовичем Рубцем, губ. реєстратором, народ. біля 1768-1770 р.
- Васса Павлівна Богинська, народ. до 1786 р. 14.

VII.

- 23. Павло Романович Чумак, народ. біля 1744 р.; козацький сільський отаман д. Тур'ї, Сосницького повіту (1782); від 14 січня 1782 р. — сотенний хорунжий в одставці; значковий товариш Чернігівського полку (1787); 20 жовтня 1787 р. — корнет в одставці; вкупі з братом Прокопом мали в д. Тур'ї, де й жили, 4 ч. та 2 ж. душ підсусідків (1784). 15.
Ж. 1) (1771) Прасковія Омелянівна., народ. біля 1751 р.;
2) (1784) Дарія, дочка священника.
- 24. Прокіп Романович Чумак, народ. біля 1748 р.; почав служити від 1777 р. козаком Киселівської сотні; 17 грудня 1781 р. — сотенний хорунжий в одставці; мав у с. Тур'ї, де й жив, ч. 2, ж. 2 душі (1798). 15.
Ж. (1771) Ганна Григорівна Андрос (Леванович), дочка козака.
Далі не продовжуємо родоводу Чумаків та Богинських.

Реестри рухомих речей, де згадуються скляні вироби.

Реєстр рухомого майна боярина Артемона Сергіє-
вича Матвієва рр. 1678-1682.

Шаєцькь черной оптекарской, на верху челоуѣкъ литой мѣдной, поволочен, со якоремъ; а в томъ ящике ...4 скляночѣки хрусталныя, а на нихъ тисочѣки позолочены...

Шаєць черной дубовой, немецкого жъ дѣла, а в нем на верху, в середине и в-ысподи 12 ящичковъ, и в том числѣ в дву ящичкахъ стекла...

Фонарь жестяной потайной без слюды.

6 рамъ персонныхъ и зеркальных...

4 круга мѣдные, а в нихъ вставлены по 7 кружковъ стеклчатыхъ писаныхъ.

Зеркала:

Шаєць бѣлой выдвигной, а в нем два ящичка, в одномъ ящичке зеркало хрусталное большое, около ево станокъ ентарной, а в немъ вѣзаны кости, а в тѣхъ костяхъ вырезаны лица, люди и звѣри в деревяномъ влагалище, а влагалище обито краснымъ саеьяномъ з затворы; другое зеркало такое жъ малое в черномъ влагалище деревяномъ, станокъ зеркальной поволоченъ, 5 зеркаль болшихъ с корунами в станкахъ деревяныхъ і, в том числѣ, у зеркала станокъ с коруною, а на немъ вырезаны звери и змеинныя головы и травы, позолоченъ вес; у другоу зеркала станокъ с коруною жъ, а на немъ на верху в коруне вырезаны два челоуѣка, а около рѣзаны травы и виноградъ, позолоченъ и посеребренъ і писан красками; у третьяго зеркала станокъ с коруною жъ, а в коруне вырезаны два челоуѣка, а на верху птичка, а межъ людей голова звериная, а по сторонамъ внизу два челоуѣка с трубами, а в середине два рака, а межъ ими травы, позолоченъ и посеребренъ; у четвертаго зеркала станокъ, а на немъ вырезаны травы, а в нихъ вырезана щел да три гребня, позолоченъ весь, въ влагалище деревяномъ; у пятова зеркала на станку коруна резная, а в ней в середине в кругу написаны три челоуѣка под дрѣвомъ, станокъ деревянной черной идолами, а по немъ крыто черепахою, а по угламъ четыре мѣста, по нихъ выбиты травы, а промежъ угловъ по срединамъ четыре личины серебреныя...

Шкатулы:

Шкатула немецкая дубовая черная, окована желѣзомъ полуженымъ бѣлымъ глаткимъ з замкомъ; а в ней шесть скляницъ хрусталныхъ резные штитрубные, тиски у нихъ серебряные резные і позолочены мѣстами, а на верху на тискахъ вырезано имя столника и полковника и головы стрелецкаго Артемона Сергѣева сына Матвѣва; да в той же шкатуле пять мѣсть порожжихъ. Шкатула немецкая черная, обита желѣзомъ кованымъ луженымъ з замкомъ, а в ней пятъ скляницъ хрусталныхъ резные о шти углахъ, и тѣ скляницы всѣ розбиты і в том числѣ у трехъ скляницъ тиски серебряные чеканные позолочены, а у двухъ скляницъ тисковъ нѣтъ; да в той же шкатуле два мѣста порожжихъ безъ скляницъ. Шкатула обита кожею красною, по коже золочено сусалнымъ золотомъ, мѣстами замокъ и пробои и ухватцы золочены, а в немъ подбито на верху і в скляничныхъ мѣстехъ бархатомъ червчатымъ, а мешъ гнѣздами голунчикъ золотной, скляницъ в немъ восемь хрусталныхъ резныхъ о шти углахъ, тиски и закрывшки серебряные позолочены мѣстами по чекону; да в той же шкатуле мѣсто чарошное порожжее, чарки нѣтъ. Шкатулка оболочена і в ней на верху і промежъ скляницъ бархатомъ зеленымъ, на углахъ сверху и с-ысподы уголнички мѣдные посеребрены кругомъ, голунчикъ золотной, а в немъ внутри на верху прибито 6 репейковъ бѣлыхъ, 6 скляницъ niskихъ хрусталныхъ резныхъ о осми углахъ, тиски серебряные чеканные золочены, три захватца и закладка посеребрены. Шкатулочка писаная с травочки, а в ней двѣ скляночки маленькіе хрусталные резные, одна разбита, тиски серебряные резные позолочены мѣстами, на верху у тисковъ нарѣзано имя Артемона Сергѣева сына Матвѣва, да в той же шкатулочке два мѣста порожжие безъ скляницъ, замокъ испорченъ. Двѣ шкатулы погребцовые немецкіе, оболочены кожею красною, обиты желѣзомъ бѣлымъ листовымъ, гвоздья мѣдные і вороненные з замками, а в нихъ по 12 скляницъ немецкихъ, сверху позолочены травками, тиски и покрывшки оловяные. Двѣ шкатулы погребцовые немецкіе, одна обита вся желѣзомъ бѣлымъ листовымъ, а другая оболочена кожею красною, окованы желѣзомъ чернымъ з замками, а в нихъ по 12 скляницъ немецкихъ сверху позолочены травками, в одной шкатуле скляницы niskия, тиски с колцами і крышки оловяные. Шкатула погребцовая немецкая подержана, обита желѣзомъ бѣлымъ листовымъ, окована вся гвоздемъ з замкомъ, а в ней девятъ скляницъ немецкихъ, наверху было наважено золотомъ мѣстами, тиски с колцы оловяные. Шкатула немецкая дубовая, с лица писана краскою зеленою, окована мѣстами желѣзомъ бѣлымъ кованымъ з замкомъ, а в ней пять скляницъ немецкихъ niskихъ круглыхъ о шти углахъ, тиски оловяные, мѣста склянишные обиты сукномъ зеленымъ; да в той же шкатуле стоканчикъ немецкой граненой да три мѣста порожжие. Шкатулка погребцовая маленькая, окована мѣдью тазовою, гвозди и прутья желѣзные з замкомъ, а в ней 12 скляночекъ маленькихъ хрусталныхъ резные осми углахъ і в томъ числѣ шесть скляницъ с тисками оловянными, а достальные шесть безъ тисковъ. Шкатуна немецкая писаная обита желѣзомъ кованымъ

бѣлым, на углахъ и посредине репы рѣзаны по желѣзу з замком и з скобкою с верхнею, а въ ней 12 сулеекъ малых хрусталных лосчатых, тиски кореневые обиты оловомъ, чепочки посеребренны. Шкатуна Колмогорская зеленая, обита желѣзомъ кованымъ прорезнымъ полуженымъ з замкомъ и с ухватами, а в ней шесть сулей хрусталныхъ лосчатых, тиски кореневые обложены серебромъ, чепочки серебряные. Шкатуна черная немецкая подержаная, обита желѣзомъ з замкомъ, а в ней 9 скляницъ немецких, тиски свинцовые. Шкатуна немецкая черная, ветха, обита желѣзомъ бѣлымъ листовымъ з замкомъ, а в ней 9 скляницъ немецкихъ большихъ, тиски свинцовые, і в томъ числѣ дву тисковъ нѣтъ. Шкатуна немецкая черная середняя, ветха, обита желѣзомъ мѣстами, з замкомъ, а в ней шесть скляницъ немецких, тиски оловяные. Шкатуна немецкая черная, худая, а в ней 11 сулей без тисковъ з затычками деревянными и без замка; да в той же шкатуне мѣсто порозжее, сулей нѣтъ. Шкатуна немецкая писаная, окована желѣзомъ прорезнымъ луженымъ за слюдою з замкомъ и з захватами, а в ней 9 сулей без тисковъ, горлы отбитыя, да три мѣста порозжія. Шкатуна круглая о шти углах, оболочена сафьяномъ краснымъ на ношках на позолоченых и з захваты, по коже писаны золотом сусалнымъ мѣстами, з замкомъ, замокъ и скобы и петли позолочены, а в нем на веру и меж мѣсть подбито бархатом зеленым с плетешком серебрянымъ, а в ней 6 скляницъ немецких хрусталныхъ резныхъ о шти углахъ, неболшія, тиски хрусталныя, по тискама обложено оловом; да в той же шкатуне чарочка маленькая мѣдная позолочена с ѳиниетью, лосчетая, на трех ношках яблочками. Шкатуночка маленькая о шти углахъ, оболочена кожею черною и писана золотом і серебромъ мѣстами, на ношках бѣлых, а в ней шесть сулеекъ травчетых маленьких без горлышков; да в той же шкатуне мѣсто порозжее. Шкатуна оболочена бархатом красным червчетым з галунчиком серебрянымъ, замокъ и захваты и петли и колцы посеребренны, на ношках, подбито сафьяном красным да в нем же у крышки и промеж скляничныхъ мѣсть і в мѣстах обложено отласом красным, скляницъ в нем никакихъ нѣтъ; а та шкатунка поставлена въ ящикъ бѣлой липовой. Шкатуна болшая, оболочена кожею красною, обита желѣзомъ кованымъ, з замкомъ, а в ней скляницъ нѣтъ. Шкатуна немецкая погребцовая черная, обита желѣзомъ кованым луженымъ, з замкомъ, скляницъ в ней нѣтъ. Шкатуна ветхая, обита сафьяномъ краснымъ, а по сафьяну золочено сусалным золотомъ, з замкомъ, порозжея. 2 шкатуны немецкія, а в них по 12 скляницъ, тиски оловяные болшія, а скляницы от тисков позолочены сусалным золотом, у одной шкатуны тиски с колцы.

Ящикъ липовой, а в нем шкатунка о дву скляницах, оболочена сафьяном красным и позолочена, скляницы хрусталныя резныя о шти углах, тиски серебряныя чеканныя, позолочены.

Ящикъ липовой же, а в немъ шкатуна малая, оболочена сафьяномъ красным, писана золотом, о дву скляницахъ, назади петли и замокъ позолочен, скляницы хрусталныя резныя о шти углах, тиски чеканныя с колцами серебряны и позолочены.

Погребчикъ маленькой, оболочен бархатомъ краснымъ червчатым, голунчикъ золотной, замокъ и скопки золочены, а в немъ 6 скляницъ немецкихъ ~~малыхъ~~ кругленкихъ осмиугольныхъ хрустальныхъ, тиски оловяные.

(Г. Писаревскій, „Опись имущества боярина Артемона Сергѣевича Матвѣева“, відбитка).

Реестр рухомих речей гетьмана Йвана Самойловича
та його синів Григора й Якова р. 1690.

12 ковшинцовъ да кружка скляничнихъ покошевинихъ.

4 чашки венецкіе скляничные.

3 зеркала, въ томъ числѣ одно въ рамахъ черныхъ, длиною аршина безъ вершка, шириною 11 вершк.; другое въ ящикѣ въ створчетомъ, длиною шти вершк., въ ширину полупята вершка; третье въ рамахъ, длиною 5 вершк., въ ширину 4 аршина (sic!); рамы золочены мѣстами, покрыты бархатомъ зеленымъ.

Въ прежнихъ книгахъ переписныхъ написано 6 погребцовъ съ скляницами; а по осмотру, одинъ погребецъ побить жестью, въ немъ 7 скляницъ гранавитихъ, шурубы оловяные, верхи золочены.

Другой погребецъ окованъ бѣлымъ желѣзомъ, а въ немъ 4 скляницы безъ шурубовъ.

Третьей погребецъ, а въ немъ 6 четвертинокъ оловяныхъ, а въ нихъ вѣсу 3 ф. съ четью.

Четвертой погребецъ окованъ желѣзомъ, а въ немъ 29 скляночекъ гроновитыхъ рѣзныхъ, шурубы свинцовые, въ серединѣ достоканецъ хрустальной.

Пятой погребецъ обить красною кожею, окованъ желѣзомъ, а въ немъ 8 фляшекъ деревянныхъ.

Шестой погребецъ окованъ жестью бѣлою, въ немъ 12 скляночекъ съ оловяними шурубамы, верхи золочены.

Въ серединѣ свѣтлицы, въ каморѣ, въ поставцѣ:

8 мѣсть скляничнихъ судовъ...

Шкатулка окованая желѣзомъ, а въ ней 12 шкляницъ, въ томъ числѣ иніе зъ водками.

10 шкатулокъ съ простими скляницами а въ тихъ шкатулокъ рожные водки.

Шкатулка окованая жестью, а въ ней 60 скляночекъ неболшихъ, съ верху золочени, шуруби оловяніе.

Шкатула чорная, окована желѣзомъ, а въ ней 40 шкляночекъ маленкихъ, съ верху золочени, шуруби свинцовіе.

Шкатула окованая желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ зъ шуруби оловяними, да пять маленкихъ зъ шуруби свинцовими.

Шкатула обита бѣлымъ желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ зъ шуруби оловяними, зъ верху золоченіе.

Шкатула окована желѣзомъ, а въ ней 6 скляницъ зъ полектиковою водкою...

Шкатулка окованая желѣзомъ, а въ ней 32 склянички маленькіе грановатихъ, рѣзныхъ, шруби свинцовые.

Шкатулка обита жестю красною, а въ ней 12 скляночекъ, верхи золоченіе, шруби оловеніе.

Шкатула окована желѣзомъ, а въ ней 8 скляницъ четвертнихъ съ оловяними шрубамн.

Шкатулка обита жестю бѣлою, а въ ней 8 скляницъ болшихъ зъ шрубамн оловянимн.

Шкатула окована желѣзомъ, а в ней 12 скляницъ болшихъ зъ оловянимн шруби.

Шкатула крашена зеленою краскою окована желѣзомъ, въ ней 12 скляницъ четвертнихъ, шруби оловяніе.

Коробка осиновая скляничныхъ судовъ, да стакановъ болшихъ и меншихъ и румокъ и кубочковъ и сулеекъ 27.

7 ставчиковъ скляничнихъ [и] глиненыхъ съ лекарствами.

Достоканъ грановатой хрустальной.

Въ ставчику кубчикъ скляничной съ кровлею.

Шкатулка маленькая, оковано желѣзомъ, а въ ней 6 скляницъ, шруби оловяные.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 9 скляницъ, шруби свинцовые.

Хвонарикъ маленькой гданского дѣла, жестяной, въ 3-хъ мѣстѣхъ по неболшому слюди.

Шкатулка обита бѣлымъ желѣзомъ и окована желѣзомъ же, въ ней 6 скляницъ темнозеленыхъ золоченыхъ зъ шурупы и съ колци оловянимн.

Шкатулка обита жестю красною и бѣлою, гвозди черные, въ ней 60 скляницъ, верхи писаны золотомъ шурупы оловяные.

Шкатулка, а въ ней 6 скляницъ рѣзныхъ зъ долами, шурупы свинцовые.

3 шкатулки, въ том числѣ шкатулка съ сулеями безъ шуруповъ, черкаского дѣла, 10 сулеякъ цѣлыхъ, 2 разбитыхъ.

Шкатулка, 11 скляницъ, рѣзныхъ зъ долами, шурупы оловяные, у двѣнадцатой скляночки шурупъ зломленъ.

Шкатулка, а въ ней 9 скляночекъ съ оловянимн шурупы.

Погребецъ, а въ немъ 40 склянокъ малыхъ, грановитихъ, съ травы розными, съ шурупы съ оловянимн, въ нихъ розные водки, а инные скляницы порожные.

Другій погребецъ, въ немъ 5 скляницъ грановитихъ, зъ травы розными и зъ шрубкамн свинцовимн. Въ томъ же погребцѣ положено въ мѣшочку крашениновомъ 9 гвоздиковъ, 9 колочекъ мѣдныхъ суденныхъ.

Третій погребецъ, въ немъ 11 скляницъ круглихъ, гладкихъ, зъ шрубкамн оловянимн, да стоканецъ маленькой скляной, зъ травами розными.

Въ тувязинѣ биресняномъ [берестяномъ?] лимонного соку скляница.
Въ тувязинѣ-жъ пол скляници орихового масла.

Одна шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 24 скляницы шурупы оловяные.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ золоченые, шурупы оловяные.

Шкатулка, а въ ней 9 скляницъ кругленкихъ, шурупы свинцовые.

Шкатулка окована бѣлымъ желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ, верхи золоченые, шурупы оловяные съ колцы.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 11 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ, верхи золоченые, шурупы оловяные.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 6 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 8 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 4 скляницы четвертныхъ зъ оловяными шурубъ.

Шкатулка окованая желѣзомъ, а въ ней 8 скляницъ, верховки золоченые, оловяные шурупы.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 5 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ а въ ней 12 скляницъ маленькихъ, шурупы оловяные.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 2 скляницы, оловяными шурупы.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 12 скляницъ безъ шуруповъ.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 40 скляницъ зъ свинцовыми шурупы.

Шкатулка окована бѣлымъ желѣзомъ, а въ ней 13 четвертинокъ бѣлыхъ скляныхъ, верху писаны красками, шурупы оловяные.

Шкатулка окована желѣзомъ, а въ ней 60 скляницъ маленькихъ, шурупы оловяные.

(„Русская Историческая Библіотека“, т. VIII, стор. 1046, 1059, 1061, 1066, 1072, 1075, 1076, 1157, 1170, 1172, 1200-1201).

„1711, мая въ 13 день, роспись, что въ домѣ генерала-маіора Шидловскаго по переписи явилось пожитковъ“¹⁾.

Зеркала: 2 зеркала. одно стѣнное въ черныхъ рамахъ, другое — столовое астандійское въ лаковыхъ рамахъ, травки золотыя; зеркало въ черныхъ рамахъ (стор. 96).

Погребцы: погребецъ орѣховый, шленской работы, оправленъ мѣдью луженою чеканною; въ немъ 6 скляницъ хрустальныхъ съ тисками;

¹⁾ Федір Володимир. Шидловський жив у Харкові; раніш він був тут за полковника.

огребца съ хрустальными рѣзными скляницами, оправлены мѣдью анной работы, два наклѣены орѣхомъ, одинъ яблоновымъ деревомъ.

Хрустальной посуды: 8 рюмокъ разныхъ рукъ хрустальныхъ съ вли; 1 кувшинець хрустальный; 8 стакановъ разныхъ же рукъ, хрустальныхъ кувшинцовъ и иныхъ судовъ глиняныхъ шленскихъ и хрустальныхъ 9; стекло круглое зажигательное (стор. 109).

Ножей: 8 паръ ножей столовыхъ, въ томъ числѣ у пяти паръ черенья гняные бѣлыя, а у трехъ хрустальные травчатые черные (стор. 110).

Р. 1726 „погребецъ съ хрустальными скляницами, оправленъ мѣдью, анной работы“ (одинъ з тих, що описані вище) був оцінений в 1 р. 50 к., 2 зеркала стѣнныхъ въ черныхъ рамахъ“ в 2 р. 60 коп. (стор. 251).

Іатеріалы для очерка служебной дѣятельности Шидловскихъ въ Слободской Украинѣ 1696-1727 г., С.-Пб. 1896).

1711 года, мая въ—день. Книги описныя, что по переписи у полковника Лаврентья Шидловскаго явилось пожитковъ:

Посуды хрустальной:

Два кушинчика маленькихъ чешуечныхъ съ закладочками;

Двѣ сулеечки грановатыхъ съ закладочками же;

Одинъ стаканъ хрустальный грановитый;

Четыре стакана стекольчатыхъ, въ томъ числѣ три бѣлыхъ, одинъ пій съ травками;

Стекло зажигательное въ деревѣ (стор. 142).

В с. Рожественському на р. Сіверському Донці, що належало Феюві Шидловському, „хороннаго строенія девять свѣтлицъ и съ комки да мыльня поземныя съ красными окошки, въ окнахъ оконницы кляння въ деревѣ“ (стор. 154).

Іатеріалы для очерка служебной дѣятельности Шидловскихъ въ Слободской Украинѣ 1696-1727 гг., С.-Пб. 1896).

Реестръ позосталыхъ вещей по небожчику Никитѣ Патаповичу¹⁾ позосталих, списанный року 1719, декав. 15 дня.

У склепу: Фляша шкляная полгарцовая з шрубком.

У пуздрѣ: Фляшокъ шкляныхъ з шрубками 4.

Пуздерко, фляшь 4 полгарцовыхъ.

Пуздерко, в томъ фляшечокъ 5, стаканчиковъ и кубочковъ криштале-хъ штучечокъ 8.

¹⁾ Вія в 1679-1713 рр. кілька разів був лавником, райцею й бурмістром Стародубо-го магистрата.

В пуздерку фляшечокъ двѣ з шрубками и кубков два кришталовыя
В третем пуздерку фляшечокъ пят Венецкаго шкла.

(З оригіналу).

Ревстр рухомих речей гетьманського господаря
Івана Даровського, р. 1721.

Волочковъ пять з водкою цефиличною, Штопка кришталева
вершкомъ моцѣнжаним,
Глечиковъ шленской работи 7 с кришками цѣновними.

(З оригіналу).

„Реестръ власній, якій данъ ѿней гетмановой Скоро-
падской о приемѣ имінія покойного ѿна Івана Даров-
ского женою его Анною“, р. 1721.

Пуздерка з фляшками:

Едно з великими кришталними фляшками, зеленое.

Другое маліованое жолтое, з меншими кришталевими фляшками.

Третее з круглими кришталевими фляшками.

Четвертое маленкое з кришталевими фляшками.

Пятое з чорними маліованими фляшками.

Шестое з великими маліованими фляшками.

Двое з малими чорними фляшками.

Пуздерко великое, в якомъ девят фляшь цѣнованих.

Двѣ фляшки великіе цѣнованіе...

(Документи Жоравок у Чернігівській Архівній Комісії).

Опис рухомих речей Миргородського полковника
Данила Апостола, р. 1724.

У м. Сорочинцях, в „кладовой“:

Погребѣцъ шленской работы, въ немъ дѣвят скляницъ, оди
кубокъ с кровлею, три рюмки, две бутылки фрусталныя, наведе
золотом.

Погребѣцъ шленской же работы, в немъ шесть скляницъ, одинъ ст
жан, фрусталныя.

Два погребца, в нихъ дѣвят скляницъ фрусталныхъ.

„Въ погребѣ каменномъ“:

Семь окончинъ болшихъ стекляныхъ в оловѣ.

„Въ дворѣ загородномъ, въ горницахъ“:

Шкапъ, крашеной краскою красною, в немъ фрусталной посуды:

Двѣнадцатъ кубковъ.

Пятнадцать рюмакъ.

Три скляницы.

Трицать шесть окончин стекляных в олове в окошках, в том числе-
цать семь в дереве.

Там-же, в Сорочинцях, в „загородномъ дворѣ“ в имбарі:

Погребѣцъ круглой, в немъ шесть скляницъ с шурупы фрустал-
и, да один стоканъ фрусталной же.

Погребѣцъ круглой же, в немъ четыре скляницы фрусталные бѣз
упов, да один стокан фрусталной же.

Три скляницы фрусталные, в томъ числе двѣ бѣз шурупов.

Стокан фрусталной воточной.

Погребѣцъ ломаной, в немъ восемь скляницъ простого скла, в томъ
ле одна бѣз шурупа.

Три скляницы фрусталных.

Семьдесят бутыл і четвертных скляницъ кушиновъ і кружекъ
скляных.

Сна ево, полковничья, Павла:

Восмъ кубков фрусталных.

Дочери ево, полковничей, вдовы Проскови Бурковской:

Двѣнадцат стоканов фрусталных, в томъ числе два маленьких.

Двѣ рюмки фрусталных.

Двѣ скляночки фрусталные.

Три кушина стекляных бѣлых-же, по ним травы синие.

Два подноса стекляных бѣлых.

Три рюмки стекляных.

Фонарь стекляной.

Бутыл фрусталная с шурупомъ фрусталнымъ.

Два зеркала стальных, в том числе одно розбитое.

Погребѣцъ, в немъ пят скляницъ фрусталных с шурупы оловян-
и, да одинъ стокан фрусталной же.

Погребѣцъ небольшой красной ломаной, в немъ одна скляница фру-
аноя с шурупомъ оловяннымъ.

У Сна ево, полковничья, Павла:

Погребѣцъ круглой, в немъ четыре скляницы фрусталные.

В селі Савинцях:

Посуды фрусталной:

Три стокана.

Пять рюмакъ.

Дѣсять рюмакъ простого стекла.

Там-же, в першому имбарі:

Один погребѣцъ, в немъ скляницы простого стекла.

В с. Портянках, Павла Апостола, в имбарі:

Посуды фрусталной:

Один погребѣцъ немецкой работы, а в немъ болших і малых дѣ-
скляницъ фрусталных.

Одинъ рostrуханецъ с крышкою.
Два стакана.
Двѣ рюмки.
Особливой посуды фрусталной:
Двенатцать стакановъ болшихъ і малыхъ.
Двѣ скляночки круглыхъ.

(Архив Черніг. Окружного Суду, вшиток № 6).

Опис рухомих речей Павла Полуботка, Чернігівськ
полковника р. 1724.

В його „палатахъ“ в Чернігові „акончины стекляныя“ (згадуєть
по багатьох місцях).

В світлиці: на верху над онами харомами чердакъ; над крыл
летдней покой зделанъ; в сеняхъ фонарь стекляной“.

„Хрусталной“ [посуды]:

25 рюмакъ, на нихъ 15 крышокъ;

Рюмакъ среднихъ и малыхъ 53;

В каробкѣ стакановъ с личинками 7 в том числе одинъ с кровелі о

Стакановъ пивныхъ 56;

2 крушки с крышкою;

Сулеякъ маленькихъ 31.

Зеркал в ящикахъ 6 неболшихъ.

1. погребѣць, писан краскою красною, обить железам, в нем
ницъ фрусталныхъ 9, одна испоръчена.

2. погребѣць, крашен краскою красною, окован железам 6
в нем скляницъ 6 фрусталныхъ [с] тиски оловянными;

3. погребчикъ в коже навыворот, в нем 6 скляницъ фруста
тиски аловянныя;

4. погребѣць, крашенъ краскою красною, обит железом бе
6 скляницъ хрусталныхъ, тиски аловянныя;

5. погребѣць старой, обит медью зеленою, в нем 9 скл
фрусталных, тиски аловянныя;

6. погребѣць, крашен краскою красною, окован бѣлымъ жел
в нем 6 скляницъ фрусталныхъ, тиски аловянныя, в середине сток
маленкой;

7. погребѣць, окрашенъ краскою красною, окованъ медью
ребреною, в нем 6 скляницъ фрусталнихъ бес тисковъ;

8. погребѣць лаковой, обит медью посеребреною, в нем 6
ницъ фрусталныхъ, по краямъ шишки;

9. погребѣць, окрашенъ краскою красною, окован медью пос
реною, в немъ 6 скляницъ фрусталныхъ, одна с шурупом оловяннъ
к.

10. погребѣць, крашенъ краскою черною, окованъ железом че
въ [немъ] 5 скляницъ фрусталных, тиски оловянныя;

11. погребѣцъ столярной работы, в нем 4 скляницы фрусталныхъ с тисками аловянными, 9 рюмак воточных;

12. погребѣцъ, крашенъ зеленою краскою, окованъ железом, в нем скляницъ стекляныхъ 11 с тисками аловянными;

13. погребѣцъ такой-жѣ;

14. погребѣцъ, крашенъ зеленою краскою, окованъ железом, в нем 8 скляницъ, верхъ вызалочень, с тисками аловянными;

15. погребѣцъ, окованъ медью зеленою, в немъ 6 скляницъ стекляныхъ бѣс тисковъ.

16. погребѣцъ, крашенъ краскою зеленою, окованъ железом черным, в нем 12 скляницъ болшихъ стекляныхъ, тиски аловянныя на отлетъ;

17. погребѣцъ, окованъ медью зеленою, в немъ 8 скляницъ стекляныхъ, тиски аловянныя;

18. погребѣцъ, крашенъ краскою черною, окованъ железом, в нем 6 скляницъ, тиски оловянныя;

19. погребѣцъ старой, окованъ железом черным, в нем 4 скляницы, тиски аловянныя;

2 погребца порожихъ, адин обит медвежаю кожаю, другой белым железом.

Подле полать комора, в ней вотак в бутыляхъ болшихъ: полныхъ болшихъ с разными вотками 77 бутылъ.

2 ящика с заедками в стаканахъ стекляныхъ бочекъ водки померанъцовою (?).

Под полатами погреб, в немъ:... большой погребѣцъ старой, в нем 9 скляницъ с шурупами аловянными.

(Архив Черниг. Окружн. Суду, зшиток № 8, арк. 3, 23, 24, 26-27, 28 зв.).

Опис рухомих речей Якова Полуботка р. 1724.

„Погребѣцъ бѣлой, окованъ железом, в немъ 4 скляницы хрусталныхъ, тиски оловянныя;

2-й погребѣцъ, обить маржевою кожею, в нем 5 скляницъ стекляныхъ“.

(Архив Черниг. Окружн. Суду, зшиток № 8, арк. 66 зв.).

Опис рухомих речей генер. судді Івана Чарниша, р. 1724.

В его домѣ:

В онбарце, в саду:

16 скляницъ болшихъ с разными закусками,

41 место в скляничной і в ценинной посудѣ всякихъ разныхъ закусокъ.

1 погребѣцъ, а в нѣмъ 6 скляницъ хрусталныхъ [с] шурупами,

В хрустале Распятия Господнѣ.
В свѣтлицѣ всякой стекляной разной посуды например воза с
четыре.

5 скляночокъ хрустальныхъ небольшихъ в погребцѣ,
9 рюмакъ хрустальныхъ,
6 стакановъ хрустальныхъ...
9 бутылей с разными водками,
2 боченка с воткою.

В которыхъ свѣтлицахъ живалъ судья, итого 7.

Въ 1 свѣтлицѣ:...

Шкапъ, а в нѣмъ хрустальной посуды всякой разной 113 мѣсть,
чайныхъ чашекъ 39, блюдечокъ 12, 6 большихъ чашекъ, 2 крушки камѣнныхъ...

Въ с. Боркахъ, Гадяцкаго полку: „На верхней свѣтлицѣ пятьдесятъ
двѣ акончины, паеныхъ оловомъ“.

(Архивъ Черніг. Окружн. Суду, зшитокъ № 8, арк. 15-17, 31).

Описъ рухомихъ речей Переяславскаго полковаго
осаула й наказнаго полковника Кирпича, р. 1724.

В його домі в м. Переяславі:

Хрустальной посуды:

Стакановъ 10

Рюмка 1

Бутылки 2

Крушка 1 с крышкою оловянною.

(Архивъ Черніг. Окружн. Суду, зшитокъ № 8, арк. 1).

Описъ рухомихъ речей генер. бунчужнаго Якова
Лизогуба, р. 1724.

В м. Глухові:

„Двѣ шкатулки [с] скляницами стѣкляными“.

В с. Седневі:

„Посуды хрустальной:

Скляницъ с шурупами шесть,

Да стокановъ большихъ і малыхъ шестьдесятъ,

Двѣ шкатулки [с] скляницами,

Шкатулка одна порожея,

Блюдечокъ пятьдесятъ,

Чашекъ пятнадцатъ чайныхъ простыхъ“.

„Четвертой сундукъ, а в немъ стеклянная посуда“.

(Архивъ Черніг. Окружн. Суду, зшитокъ № 8, л. 2, 9, 36).

Опис рухомих речей генер. писаря Семена
Савича, р. 1724.

I. В його домі в м. Глухові:

„Ящикъ, в котором части Свѣтыхъ мошей, в том числѣ мощи в хрусталѣ, обложены серебромъ“.

Хрустальной [посуды]:

Адинатцать стаканов,

Шесть рюмакъ,

Адна бутылъ,

Адинъ кубакъ с крышкою.

Два зеркала в рамахъ стенные.

Да в той же спални... Четыре погребца водошныхъ бѣз склянецъ“.

Десять прутов оловянныхъ тянутых на окончины.

В другому погребі:

„Стаканов хрустальныхъ дватцать два“.

Погребцовъ водочныхъ два.

Четыре погребца водочных, в них сорокъ пять скляницъ хрустальныхъ і простых.

Фонарей стеклянныхъ пять.

II. В селі Кудровці..

Скла:

Оснатцеть бутылей,

100 связокъ шипок на окончины,

45 кружекъ,

1 фляша,

16 стаканов,

14 куфшиновъ.

(Архив Черніг. Окружн. Суду, зшиток № 8, арк. 2, 4, 5, 11, 29, 40, 42, 44, 71).

Опис рухомих речей Стародубського наказного
полковника Петра Корецького р. 1724.

В його дворі в Стародубі, де він сам живе:

„Простого стекла всякой посуды с воз“.

„Въ верхней скарбницѣ каменной“:

„Погребѣцъ, в нем четыре скляницы фрустальныхъ,

Погребѣцъ бѣлой порозжей, окованъ железомъ.

В одному з анбарів:

„Стекла простова всякой посуды воза с три“.

В хуторі Левенському:

В сундуку, в кімнаті:

„Двѣнатцать сосудов склянных з закуски“.

В хуторі на Прирубках, а анбарі:
„Посуды склянной простой большой і малой тритцать мѣсть“.
(Архив Черніг. Окружн. Суду, зшиток № 8, арк. 1, 10 зв., 11, 16 зв., 18 зв.).

Опис рухомих речей генер. Осавула Василя
Жураківського, р. 1724.

В його дворі в Глухові, „в другой комнатъ“:
„Четыре погребчика с склянницами“.

В коморі:

Пятнатцать бутылокъ с рознами вотками;

Адин погребчикъ, обит жестью, а в нѣмъ семь склянницъ хрустал-
ныхъ с водкою;

Погребчикъ зеленой, обит железом, а в нѣмъ восемь склянницъ про-
стого скла с розными вотками;

Погребѣцъ черной писанной, окован железомъ, а в нѣмъ пять скля-
ницъ хрусталныхъ с шурупы серебряные с воткою;

Посуды хрустальной:

Четыре пукала болших с крышками;

Четырнатцать румаекъ болшихъ и малыхъ;

Сорокъ пять стаканов, в томъ числѣ адин в футляре выплаченной;

Два кушинца с ручками;

Семь склянокъ маленькихъ...

Погребчикъ коженой, обит железом бѣлымъ, а в нѣмъ пять скля-
ницъ простыхъ с водкою,

Погребѣцъ, окован железом, а в нѣмъ девят склянницъ хрусталных, в
том числѣ пят с воткою,

Погребѣцъ зеленой, окован железом, а в нѣмъ пять склянницъ простыхъ.

(Архив. Черніг. Окружн. Суду, зшиток № 8, арк. 1, 3 зв. — 4, 7).

Описи рухомих речей Прасковії Заруцької, вдови Нов-
городсіверського протопопа, в с. Ковпинці, 1734 р.

Штопъ шклянихъ двѣ и два кубки склянихъ-же.

(Харк. Історичн. Архив, зшиток № 3419).

Реестр рухомих речей Київського Золотоверхого
Михайлівського монастиря, 1735 року.

Кубочковъ кристалнихъ виновихъ и медовихъ 8.
Румокъ кристалнихъ водковихъ числомъ 11.
Чарочковъ простихъ склянихъ 5.

Фляшокъ пуздеркових из шрубками простих	5.
Фляшь великих кришталних пуздеркових	4.
Фляшечокъ кришталних менших измохою (?) маліованих	3.
Кришталная бѣлая немаліована	1.
Соляница кришталная круглая	1.
Глековъ скляних простих болших	4.
Зверцаadlo чвертковое на стѣнѣ	1.
Пуздерко порожнее з пятма фляшами	1.
Сульї болших простих скляних	14.

(Архив Київської Духовної Консисторії).

Реестр рухомих речей Андрія Тимофієва, поповича
с. Туболець р. 1738.

Фляшокъ двѣ: шклянихъ, одна з шрубкомъ, а другая простая, також каламарей два, чему цена копѣекъ девять.

(Архив Черніг. Дух. Консисторії, д. № 107).

„Реестръ разних дробних вещей“, що залишилися після смерти Київського мітрополіта Іларіона Рогалевського, з помітками про ті, що належали до Чернігівської катедри, 1739 р. ¹⁾

Пуздерковъ жолтих Шліонских чотири, в нихъ фляшь хрусталних з водками 21. — Два з нихъ катедралніе з фляшками фрусталними 16.

Простого-жъ стекла фляшокъ девять, в томъ числѣ порожнихъ три.

Пуздерко оббито жолтою мѣдою; в немъ фляшокъ чотири хрусталнихъ шестограннихъ з водками сахарними.

Пуздерко, обложеное полуженимъ желѣзомъ и слюдовою; в немъ фляшокъ восемь с високими рилци, стекла простого, з водками сахарними.

Пуздерко о шести фляшахъ хрусталнихъ с гербами архіерейскими, з сахарною водкою. — Катедралное ²⁾.

Пуздерко о осми фляшахъ, порожное. — Катедралное.

Пуздерко нерпією кожою обшито, о шести фляшкахъ, порожное.

Пуздерко зеленое с фляшами болшими простими, з водкою доброю. — Катедралное.

Пуздерко зеленое с тремя фляшами простими без шрубковъ, з вишневною. — Катедралное.

¹⁾ Архив Черніг. Дух. Консисторії.

²⁾ В иншому місці говориться, що воно „з гербами преосѣщеннаго Іларіона“.

Пуздерко зелене болше о двенадцати флясахъ простого стекла, с водками сахарними, в томъ числѣ одна порожная. — Катедральное.

Пуздерко о чотирнадцати флясахъ малихъ хрусталних, образомъ бутелокъ, порожное, в которой одной нѣтъ. — Катедральное.

Пуздерко о осми бутеляхъ болших, червоное, порожное. — Катедральное.

Аптечокъ двѣ малених. — Катедральніе.

Коренница, образомъ пуздерка. — Катедральная.

Ящикъ четыроуголний, полный хрусталного посуду.

Ящикъ с банками разними склянними с кровопустними.

Три шиби колясніе.

Бутиля винарсовой водки.

Бутиля вишневки.

Бутиля оливи.

А водка во всѣхъ пуздеркахъ катедральная.

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі).

Опис рухомих речей Чернігівської катебри, р. 1739.

Хрусталной посуду шуфляда.

Кукшинъ болшой с кришкою цѣновою.

Кружокъ три болших с кришками цѣновими.

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі, д. № 637).

Реєстр посагу, що здобув бунч. тов. Олександр
Корецький за своєю жінкою Марією Степанівною
Максимовичівною (р. 1739).

Пуздо шліонское з фляшами, ціна 5 р.

Зеркало болшее, ціна 4 р.

(Бібліотека Унів. св. Володимира, рукописи О. М. Лазаревського, № 39).

Опис рухомих речей, що залишилися після смерти
ігумна Почепського Костянського монастиря,
Іакова Сацького, 1740 р.

Кубковъ крешталнихъ чтири.

Пуздерковъ два; в одномъ фляшокъ болшихъ осмъ и серебряной колпакъ.

А другой меншой, в немъ фляшокъ чтири, а мѣсть гулящихъ пять.

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі, д. № 125).

Реєстр рухомих речей колишнього ігумена Ключовського монастиря ієромонаха Руфа Григоровича,
р. 1742.

Пуздерко Московское, кожою поволоченое, с трома фляшками.
Погребецъ з трома фляшкамы простого стекла бѣлого.

(Архів Черніг. Дух. Консисторії, д. № 244).

Реєстр рухомих речей ігумена Почепського Костянського монастиря, ієромонаха Товії Смержевського,
р. 1744.

Едно пуздерко новое с шестма пляшками шрубковими.

Другое пуздерко пристарѣлое, в немъ пляшокъ восимъ.

Третее пуздерко пристарѣлое-ж, в немъ пляшокъ шрубкових пять,
а една без шрубка.

Стакановъ хрусталних три.

(Архів Черніг. Дух. Консисторії, д. № 302).

Реєстр рухомих речей, що залишилися після смерти
попаді с. Баликіна, Пелагії Дмитрівни Рагозівни,
1747 р.

Пуздерки:

Едень з шестма шуфлядами и в немъ имѣется фляшокъ хрусталних
гладких пять, а шестая битая.

Другій пуздерокъ з оковкою доброю, з шестма шуфлядами без
фляшокъ ¹⁾).

(Архів Черніг. Дух. Консисторії, д. № 1747 р.).

Реєстр рухомих речей Меланії Стороженкової, р. 1748.

Фляшь хрустальнихъ двѣ, всякая по рублю,

Зеркаль два.

(„Стороженки. Фамильный архив“, т. I, Київ. 1902, стор. 79, 80).

¹⁾ Перше з цих пуздерків р. 1760 описано так: „Пуздерокъ з пятма фляшамы хрустальными шлифованными, а шестая розбитая, цена 4 рубли“.

Опис рухомих речей, що залишилися після смерті Тимофія Максимовича, архімандрита Єлецького монастиря, р. 1749.

„Погребцовъ чтиры; в одномъ фляшокъ простихъ шестнадцять, в другомъ неполномъ фляшокъ три простихъ.

В третомъ неполном-же фляшокъ тры.

Четвертій порожжій“.

(Архів Черніг. Дух. Консистоїї, д. № 536).

Опис рухомих речей Каташинського монастиря, р. 1750.

Пуздерко, в коемъ одинадцят лазаревихъ фляшь, — рубль тридцять копѣекъ.

(Архів Черніг. Дух. Консистоїї, д. № 607).

Реестр рухомих речей протопопа Карповського (Білгородської епархії) Василя Трипольського, р. 1750.

Погребецъ з шестю фляшками полухристалними — 1 р. 50 к.

Стакановъ хрусталнихъ полдюжини — 60 к.

Чарокъ хрусталнихъ дюжинъ шестдесятъ (sic) — 60 к.

Чотири бутиль — 20 к.

Два глеки — 8 к.

Мисокъ шкляннихъ шесть — 24 к. ¹⁾

(Архів Черніг. Дух. Консистоїї, д. № 660).

Опис рухомих речей Новгородсіверського Спаського монастиря, р. 1751.

Стаканцовъ стекляннихъ простихъ пятнадцять.

Бутилокъ стекляннихъ простихъ двѣстѣ девятьдесять девять.

Штофовъ простихъ шестнадцять.

Глековъ стекляннихъ с кришками двадцять тры, а без кришокъ тры.

Слоиковъ семдесятъ шесть.

Волочковъ сто тридцять.

Квартъ четирнадцять.

Каламаровъ двадцять востѣмъ.

Пузириковъ тридцять.

¹⁾ Ці речі знаходилися в м. Пенах, Сумського полку.

Шибъ аркушевихъ пятнадцать.
Полуаркушевихъ двадцать двѣ.

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі, л. № 636).

„Реестръ посылаемыхъ зъ монастыря Каменского к
бивому при томъ монастырѣ писару Григорію
Касяновскому вещей“, р. 1751.

Фляшь пуздерковихъ лазоревихъ четири, а пуздерка власнаго мо-
настирскаго, хотя онъ, Касяновскій, в реестрѣ и показаль, не поси-
ляется ¹⁾).

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі, л. № 638).

„Опись пожитковъ его благородія привиліюваннаго
войта Кіевскаго Павла Войнича. 1753 году,
августа 20-го“.

Зерцало великое в ращяхъ под злото оправное, зеркало малое в
рамцахъ; футлярикъ зъ зеркаломъ и протчими інструментами.

Пуделко, в котормъ стаканчиковъ шесть, в томъ числѣ едень
битій хрусталній.

Пуделко другое, в котормъ стаканчиковъ медовихъ шесть, а ви-
новихъ шесть хрусталнихъ.

Штофовъ простого стекла тры.

Бутилка хрусталная шлюфованная.

Фляшокъ неболшихъ простого хрусталу десять.

Бутилка простого стекла лазоревого.

Стаканчиковъ виновихъ десять простого хрусталу.

Рюмочокъ простого хрусталу семнадцать.

Стакановъ простого хрусталу пивнихъ шесть и медовихъ четири.

Стакановъ медовихъ хрусталнихъ четиры.

Пляшечки двѣ маліе хрусталные.

Пляшечокъ маленкихъ тры простого хрусталу.

Рюмочокъ хрусталнихъ шесть.

Глечикъ простого хрусталу неболшій.

Пакаль з кришкою хрусталній.

Пакаловъ два, едень в томъ числѣ битій, з золотими вѣнцами.

Пакаль малій едень.

Чарокъ простихъ двадцать, да еще чтиры чарочки.

Пуздерко з шестма фляшами простими.

¹⁾ З діла видко, що фляші було зроблено, певне, в Карповичах, на замовлення
Касяновського.

Кубокъ болшій простого хрусталу, кварта з кришкою и пакаль болшій вовся розбитые.

Пуздерко красное с пятма хрусталними фляшками, в коихъ водки четиры кварта.

Пуздерко дубовое з девятма фляшками хрусталними.

Пуздерко, въ коемъ простихъ пять фляшокъ.

Пуздерко московское з шестма хруст. фляшками.

Пуздерко зеленое малюваное з шестма фляшками прост. з шрубками цѣновими.

Склянки: виновихъ бутилокъ девятнадцать, сулѣй болшихъ и меншихъ пятнадцать, лѣкторекъ двѣ, бутиля болшая, макотерка склянная бѣлая, лѣхтарень столовихъ двѣ.

(А. Андріевскій, Историческіе матеріалы изъ архива Кіевскаго Губернскаго Правленія, вып. 8, стр. 35-40).

Опис рухомих речей бунчукового товариша Федора Савича, р. 1754.

Погребецъ шленскій с пятма фляшками и трома меншими, да чотирма стаканами и чотирма рюмками кришталними резаными.

Погребецъ з восьми фляшками кришталними гладкими.

Погребецъ з шестма фляшками шлефоваными кришталними.

А особливо кришталовыхъ фляшокъ разного сорту девять.

(З оригіналу).

Опис речей бунчукового товариша Петра Савича, 1754 р.

Погребецъ з шестма фляшками резаными кришталными.

Погребецъ с осми фляшками гладкими кришталными.

Погребецъ з шестма восьмиугольными фляшками резаными.

А особливо лишньхъ фляшь кришталныхъ девять.

(З оригіналу).

Опис рухомих речей Чернігівського Єлецького Успенського монастиря, р. 1754.

Погребецъ 1, в нем штофиков простих 9.

Погребцовъ з штофикамы простимы 1, порожихъ 2.

Хрусталныхъ стакановъ: пивныхъ 3, медовыхъ 3, виновихъ 9.

Пукаль с кришкою хрусталній 1.

Чарокъ хрусталныхъ 5.

Стаканъ болшій хрусталній пивній 1.

Стаканцовъ хрусталныхъ медовыхъ 2.
Кубочковъ хрусталныхъ медовыхъ же 2.
Погребецъ с четырма хрусталными пляшками 1.

(Архив Черніг. Дух. Консисторіі, діла 1754 р.).

Опис рухомих речей Чернігівського Єлецького
Успенського монастиря, р. 1762.

Погребцовъ шесть, с тѣхъ в одномъ фрусталних штофов 4, а в другом 3, а четири порожних.

Посуда хрустальная:

Покаловъ с кришками девят, в томъ числѣ два склееванних.

Румокъ винових шест.

Графинчиков малих шесть.

Румочокъ водчаних под злотом и без злота 20, в томъ числѣ склееваннихъ 3.

Квартъ хрусталнихъ 3, с нихъ една с кришкою, а двѣ без кришекъ.

Кубков болших с кришками 2.

Пуделков 3, с нихъ единъ з бумаги золотой, а 2 с простой красной, в нихъ кубковъ хрусталнихъ во всякомъ по шесть.

Окошки или „простого стекла“ или „аркушевыя“.

(Чернігівська Архівна Комісія, рукопис № 43, ар. 44-45).

Опис рухомих речей, що залишилися в с. Подолові,
після смерті матери Анни Яковлівни Чарнишевної—
Марти Скоропадської р. 1764.

Фрушталю:

Тры креденсѣ в імбарѣ,

Румокъ водчанихъ тринадцять,

Румокъ виновихъ тридцять шестъ,

Чайникъ, молочникъ і кофейникъ,

Подносавъ два, с онихъ еденъ позлоченій с краевъ,

Чашокъ чайнихъ две пари,

Стаканавъ двадцять шестъ,

Мисочокъ заедныхъ одинадцять,

Глечичковъ лимоннихъ тры,

Чарокъ з золотимы краями маленкихъ пять,

Лямпъ болшихъ две,

Погребецъ медной, в немъ фляшь восемьъ,

Погребецъ Гданской, в коемъ пляшокъ болшихъ четири і малыхъ чтири, а двѣ лежачіе,

Пуздерко простое, пляшь шестъ болшихъ,

Пуздерко Шліонское, пляшъ болших три, а менших чтири,
Пуздерко простое, пляшъ пять,
Пуздерко красное, пляшъ чтири болших, а малих три визолоченних.

(З оригіналу).

Опис рухомих речей Ніженського полкового канцеляриста Лук'яна Гудимовича, р. 1766.

„Пукаль хрустальный, цѣна 9 копѣекъ“.

(Архив Черніг. Губ. Правління, діла „военных“ р. 1768, № 765, ар. 1083 зв.).

Опис рухомих речей Григора Репешкова, „отставного армейского капитана“, що жив у с. Беркові, Козелецького повіту, р. 1768.

„Погребецъ великій з фрушталними штофами шестма, а меншим шестма“,

Стакановъ фрушталних три,

Пукаль з кришкою,

Румокъ болших шест,

Менших шестъ,

Фрушталю графинцовъ болших з ручками 6, по 70 копѣекъ,

Бутель великихъ скла простого 5,

Средственних бутель 3.

(„Український науковий збірник“, вип. II, стор. 97.).

Реестр рухомих речей Андрія та Прасковії Буковських, сина й дочки священника, що жили в м. Шептаках, р. 1780.

Штопка фрустальная одна,

Кубковъ фрусталныхъ чтири, в томъ числѣ три менших, а одинъ болшій.

(Архив Черніг. Двор. Депут. Зібр., д. № 4888, а. 14).

Реестр рухомих речей Степана Михайловича Ширая, в с. Солові, р. 1820.

1820 г. іюня 20 обь ярмонкѣ Десятой куплено стекла:

Водочныхъ графиновъ 4,

Водяныхъ графиновъ 6,

Стакановъ гладкихъ 2 дюжины,

Стакановъ гладкихъ тонкихъ 2 дюжины,
Стакановъ с полотномъ 2 дюжины,
Стакановъ с полотномъ 2 дюжины,
Рюмокъ виновыхъ с развалцами 3 дюжины,
Рюмокъ десертныхъ съ горошкомъ 1 дюжина,
Кружекъ водяныхъ 5,
Кувшиновъ водяныхъ 3.

(Чернігів. Архівна Комісія).

Показчик скляних виробів.

Банка

- склянная кровопустная.
- лазебная.

Банька (гало)

- скляна куля, якою розпрасовували намітки („Словарь“ Пискунова).

Баранчик, баранець,

- малюнок його див. у „Сяйві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 140.

Барильце, барило,

- малюнок його див. у „Сяйві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 141.

Бунька

- малюнок її див. у „Сяйві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 138.

Бутилка, бутиль, бутель,

- фрустальная, наведена золотом.
- фрустальная, с шурупом фрустальнымъ.
- бошшая с воткою.
- стекляная простая.
- великая скла простого.
- средственная.
- плоскі; круглі.
- ведерная; півведерная; чвертьведерная; півтораквартвая; квартвая.

Волочок.

Як нам розповів В. Я. Матвієвський¹⁾, волочок (інакше—духовик) вживався для витягання з бочки горілки, або вина. Це була довгенька скляна, або металъова, цівка з розширом посередині. В бочці робили дірку й цідили крізь неї вино, або горілку, в волочок, потім його виймали й дивилися на світ: чи добра горілка, або вино? Частіше волочки робили з скла, бо тоді вони були прозорі. „Що до чого, а волочок — до бочки“, — таке старовинне прислів'я пам'ятав В. Я. Матвієвський.

- з водкою цефиличною.

Гало, див. Банька.

Глечик, глек

- шленской роботи с кришкою цѣбною.
- стекляний с кришкою;
- стекляний без кришки;
- лимонный.

Графинчик, графинець, графин

¹⁾ Широ йому дякуємо за це поясіння.

- малий хрустальний;
 - большой з ручкою
 - водочный
 - водяной
- Духовик** — див. Волочок.
- Зеркало**
- стїнное
 - в ящикї, неbolшое.
 - болшое.
- Каламарь**
- хрустальний; зеленого простого шкла.
- Квартя.**
- „Він сьому випивши осьмуху, послїдки з кварти виливав“ („Енеїда“).
 - хрустальная с кришкою и без кришки.
- Кий**
- скляний, вживався, як цїпок; або, коли був плетений, чи зроблений гвинтом, то вживався для підтримання квіток по кімнатах, принаймні, такі скляні кручені цїпки для квіток вироблювано на гутах в Минській губернії (повідомив В. Я. Матвієвський).
- Кружка**
- стекляная
 - с крышкою
 - с крышкою оловяною
 - водяная.
- Кубок, кубочок**
- кристалевий (фрустальний)
 - с кровлею
 - скляний
 - хрустальний медовий
 - большой с крышкою
 - фрустальный великій, серебромъ обложенъ, золочень;
 - фрусталень обложенъ серебромъ зъ жемчуги.
- Кувшин, кушин, кушинець**
- бїлою, стекляною, по нем травы синие.
 - хрустальной с ручками
 - водяной.
- Куманець, куман**
- малюнок його див. у „Сяві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 139.
- Кухлик, кухоль**
- малюнки їх див. у „Сяві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 137-138.
- Медведик (ведмедик)**
- малюнок його див. у „Сяві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 141.
- Миска, мисочка**
- шкляная
 - заедная
- Оболона**
- стекляная
- Окончина**
- болшая стекляная, в оловї.
 - стекляная в деревї.
 - паена оловом
 - десять прутів оловянных тянутых на окончины.
- Півник**
- Пляшка, пляха, плящина;**
- малюнок її див. у „Сяві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 139.
 - „Раз у сїнях мене нагнав з пляхою превеликою: „Випий чарку, випий!“ (Словарь Б. Грінченка). — „Тут зараз за плящину взявся... усім по чарці піднести (ibid.).“
- Погребець, див. Пуздерко.**
- Поднос**
- стекляный бїлый.
- Полубутилка.**
- Полуштоф.**
- Пуздерко, пуздерок, (погребець, погребчик), пуздpo.**
- „А Бахус пінненьку лигав: із Ганнімедова пуздерка утер

- трохи не з пів відерка“ („Енеїда“, вид. „Вік“, стор. 29).
- маліованое жолтое.
 - маленькое.
 - великое
 - шленской роботи, шліонское
 - круглой
 - небольшой, красной.
 - нїмецкой роботи.
 - писан краскою красною, обить железом
 - крашен краскою красною, окован железом белым
 - в коже навыворотъ
 - обит (окованъ) медью зеленою
 - крашен краскою красною, окованъ медью посеребренною
 - лаковой, обит медью посеребренною;
 - крашенъ краскою черною, окован железом черным;
 - столярной работы
 - крашенъ зеленою краскою, окован железом
 - крашенъ краскою зеленою, окован железом черным
 - обить медвежаю кожаю;
 - обить белым железом
 - бѣлой, окованъ железом
 - обить моржевою кожею.
 - водочной
 - обить жестью
 - чорной писанной, окован железомъ
 - коженой, обит железом бѣлымъ;
 - жолтий, шліонский;
 - обито жолтою мѣдю;
 - обложено полуженимъ желѣзомъ и слюдовою;
 - нерпією (?) кожею обшито;
 - червоное

- коренница, образомъ пуздерка;
- московское, кожею поволоченое
- з оковкою доброю;
- медной;
- гданской;
- простое

Пузирік.

Пукало

- болшой с крышкою
- хрустальной с крышкою

Роструханецъ

- с крышкою.

Рюмка, рюмочка

- фрустальная, наведена золотом.
- фрустальная
- стекляная
- простого стекла.
- хрустальная с крышкою.
- средняя хрустальная
- малая хрустальная
- воточная
- резаная
- водчаная под золотом и без золота;
- виновая с развалцами
- десертная с горошкомъ

Скляночка, склянка, скляница.

- „Пішла до пивниці, взяла дві скляниці, в одну наточила солодкого меду („Словарь“ Б. Грінченка). — Треба риби, треба м'яса і горілки в склянці“ (ibid.).
- фрустальная.
- круглая фрустальная
- хрустальная, небольшая
- маленькая

Слоїк

- чотирьохкутній посуд, в якому наготовували й зберегали різні закуски („мари-

нади“). Останніми часами такий посуд вживано для горілки (повідомив В. Я. Матвієвський).

Стаканчик, стакан, стаканець

- кристалеви́й (фрустальний).
- воточно́й.
- маленько́й.
- большо́й фрусталько́й
- малы́й фрусталько́й
- с личинко́ю
- с кровелько́ю
- пивно́й
- в футляре виплачено́й, хрустально́й
- скла́нний, простий.
- резаний хрустальний;
- хрустальний пивно́й;
- хрустальний виновий;
- хрустальний медовий;
- гладкі́й тонкі́й; съ полотномъ.

Сулейка, сулія,

- маленька́я.

Фляша, фляшечка, фляшка,

фляшчина, фляшча, пляшка.
„Наша губа не фляша, то звість, як і ваша“ („Словарь“ Б. Грінченка).

- полкгарцева́я з шрубком
- з шрубком
- полкгарцова́; гарцови́;
- кристална, кристалева, фрустальна
- кристалева, менша
- круга кристалева
- чорна, маліована
- велика, маліована
- мала, чорна
- с шурупамі, шрубкова́я
- без шурупов
- простого скла, шкляна
- четвертна́я
- фрустальна́я, с шурупы оловянными
- большо́я

— фрустальна́я, с тиски оловянными

— фрустальна́я, без тисков

— фрустальна́я, по краям шишки

— большо́я, с разными закусками.

— фрустальна́я с шурупы серебряные

— хрустально́я, шестогра́нная.

— с високи́ми рилци, скла́ простого;

— хрустально́я с гербами архіерейскими

— мало́я хрустально́я, образомъ бутелокъ;

— простого скла́ бѣлого;

— гладка́я:

— шлифована́я

— лазорева́я; зелено́я

— полукристална́я

— пуздерковие, лазоревие

— резана́я кристална́я

— восьмиуго́льная, кристална́я, резана́я;

— лежача́я

— визолочена́я

Фонарь

- скла́нний.

Хрусталь

— в хрустале Распятія Господнѣ.

— мо́щи в хрустальѣ, обложены серебромъ.

— хрустально́й посуды шуфляда ікона св. Миколи съ перепойцемъ фрустальнимъ. Чолонки

— фрустальными серебромъ обложены.

Чарка, чара,

малюнок цього виробу XII віку — див. у „Сяві“ р. 1913, ч. 5-6, стор. 139.

— хрустально́я

— з золотими краями маленька́я

Ш и ба

- 100 связокъ шипок на окончины;
- колясніе;
- аркушеві
- полуаркушеві
- простая; круглая; четверковая.

Ш кло

- простое; біле; зелене; поташне;

- венецкое, хрустальне;
- різнофарбное в вікнах;
- листовое.

Ш то пка, штопа, штоф, штофик; малюнки їх див. у „Сяйві“ 1913 р., ч. 5-6, стор. 142.

- кришталева з верхком мостънжаним
 - шкляна
 - простий
 - до столу.
-

ПОКАЖЧИК МІСЦЕВОСТЕЙ.

- Александровка, д. 37, 87; ол. гута 37, 86.
 Алешинській хуторъ 31.
 Анновка, д. 31.
 Антоновичі, с. 66.
 Архiрейська гута, Черніг. пов. 23, 38, 64,
 77, 78, 79.
 Баба, с. 40.
 Балакино 167.
 Баласний, х. 93.
 Баранівка, гута 17, с. 21, 26, 131. д. Ново-
 зибк. пов. 38, 39, д. 91.
 Баранова гута 24, 25, 38, Новозибк. пов. 70.
 Батурий 48, 136; б. волость 53.
 Безугловка, д. 128.
 Бельзка королівщина 10.
 Белиця 136.
 Белошицкая слобода 122.
 Бережки 55.
 Берков, с. 172.
 Білгород, м. 29, 42, 62.
 Білиця, д. Глух. сотні 43, 44; б. гута 44.
 Білиця, р. 43, 44, 135.
 Білорусь 29, 74.
 Блешня 23, 26, с. 40, д. 41, 42; б. гута 19,
 21, 23, 26, 27, 28, 31, 39, 40, 42, 56. 89;
 б. заводи 42.
 Блешня, р. 40.
 Близна 42, д. 43, гута 22, 43, 45, 102.
 Близна р. 42, 43.
 Бобович м. Могил. губ. 33, с. 39.
 Богородицьке с. 26.
 Болхов м. 17.
 Борисоголівка 38, с. 66, с. 67, 78, 101.
 Борки д. 60, с. Гадяцьк. полку 162.
 Боровичі 53.
 Борхов г. 57.
 Борщовець х. 54.
 Брагожинець, озеро 97.
 Бреч с. 17, д. Городн. пов. 43, 53, 77.
 Бреч р. 54.
 Бровничі д. 128, с. 148, 149, 150.
 Будилів х. 52.
 Будище слоб. 37.
 Бужик. урочище 43, 134.
 Бурівка с. 68.
 Бѣлозерского гута 71; б. слободка 71.
 Вага р. 46.
 Ваганичі с. 68.
 Варидинський хутір. Новг.-сiв. п. 44.
 Варшава 63, 74, 145.
 Василіовка д. 62.
 Васильковъ м. Кіевск. у. 82.
 Ведилиці 108.
 Великороссія 17, 24, 60.
 Величановка с. Тульск. губ. 33.
 Велички с. 38, Черн. пов. 44, 45, с. 66.
 Величковській Сельчанській ґрунтъ 76.
 Венеція 9, 11.
 Веприна Вепринська гута 24, 42, 45, 73,
 Суразьк. пов. 45, в. рудня 20, 45.
 Вепрівська рудня 21.
 Вертеч Вертеча с. Черніг. пов. 38, 45, 67;
 в. гута 108.
 Вертеча р. 67, 77.
 Виднова Гута 42, 45.
 Виселок 47, гута Черніг. пов. 85.
 Вислицький повіт 8.
 Високое, урочище 71, 142, 143.
 Витівська гута 19, 30, 45, 46, 82.
 Витова гута Черніг. пов. 45, 66.
 Витовській протоць 46.
 Вільно 9, 63.
 Внеча р. 54.
 Внуковичі д. Новозиб. пов. 46.
 Волинь 11, 16, 17, 39, 31; в. гути 16.
 Володимирівка д. 54.
 Володимирка с. 94, 103.
 Воробьевскіе заводи 15.
 Воронежъ 47, 55, 133; в. сотня 54, 56.
 Воронівська Гута 26, 27, 29, 46; Ново-
 зиб. пов. 93.
 Воронько р. 46.
 В'язма м. 29, 72.
 Гаврилова гута 25, слоб. 24, 96, 97, 103.
 Гадяч Гадячев м. на Полт-і 16, м. 29, 131.
 Гамаліівський Харламп. ман. 20, 54, 98, 148.
 Гданськ 34.
 Герасимова слобода 44.
 Гетьманщина 53, 56.
 Глуховъ 29, 30, 42, 44, 46, 52, 57, 66, 72,
 92, 93, 99, 131, 137, 139, 142, 143, 162,
 163, 164.
 Гневецкое 56.
 Гнівдище д. Городн. сотні 86.
 Голубова гута 47, 48, слоб. 48, 49.
 Голубовське гутище 49; г. ґрунт 49.
 Гомель 33.
 Городище м. Миргор. полку 29, 82, 85,
 с. 128.
 Городня 33, 103, 105; г. повіт 31.
 Горск 29, 47.
 Государева пуца 61, 62.
 Грабовская рудня д. 31.
 Грузька с. 17, 18, слоб. 48, 49, хут. 49.
 Грузьке с. Кролев. пов. 47.
 Губичи Губычь с. 38, 78
 Гумань 14.

Густинський ман. 14.
Гута д. Новоміст. с. 43, д. 51, Топальск.
с. 51, слоб. 51, д. Синявськ. с. 51, хут.
Мглинськ. пов. 51, д. Мглинськ. с. 52, д.
Сосн. пов. Топальск. с. 52, хут. Новоз.
пов. 53, 54, хут. 60, Черніг. пов. 66, 67,
77, 82, 91, 94, 96, 97, дер. 106, хут. 106.
Гута Василева 44, 108.
Гута Вепрана 42.
Гута Виднова Суразьк. пов. 42.
Гута Займицька 61, 64.
Гута Момотова 134, 135.
Гута Муравинська, Новозиб. пов. 60.
Гута Новая 91.
Гута Ожинка 85.
Гута Олешня 105.
Гута полковая (Синявськ. сотні) 51.
Гута Смолевицька 94.
Гута Суховырская 87, 109.
Гути с. Конотоп. пов. 18, 53.
Гутицькое 134.
Гутище сеантба 43, д. Понорн. с. 52, хут.
Любецьк. с. 52, слоб. 53, хут. Суразьк.
пов. Новоміст. с. 53, Черніг. пов., Сед-
невськ. с. 53.
Гутка с. 15, Глухів. пов. 17, Сосницьк.
пов. 52, д. Кролевецьк. пов. 53, Глу-
хів. полку 54, хут. Глухів. пов. 55.
Гутки, хут. Глухівськ. пов. 54, 55.
Гутничі д. 53, 54.
Гутянська слобода 53, 54; г. хутір 58.

Деменка, слоб. 16, с. Новозибк. пов. 56,
д. гута 21, 40, д. рудня 24, 39.
Денисівка д. Трубч. пов. 103.
Денисковская граница 56.
Денисова Гута Государева 24, 25, 96, 97, 103.
Десна р. 33, 82, 107.
Димарка 56, д. гута 77.
Дніпро р. 16, 47, 51, 135, 141.
Добрик д. 56, 64.
Добродіївка 24, с. 39, 41, 51, 56, 57, 58,
д. гута 17, 20, 24, 28.
Добрянка с. 17, слоб. 38, слоб. 68.
Довга Гребля с. 19, д. Сосн. пов. 58, с.
Сосн. с. 86.
Долотня д. 58, 59, 60, д. гута 28.
Долотня р. 58.
Донець Сіверський р. 157.
Дорогобуж м. 29 с. 47.
Дроздовиця с. 54, 68, 94.
Дубович с. 47; Дубовичі 48.
Дубровне с. 148.
Душкино с. 43, 94.
Дв'ятровка 60.

Елин с. 89.
Ельня заліз. завод 102.
Есмап' р. 81.
Есимонтовського гута 28.

Єлисавет 63.
Єльня р. 64.

Жабинські скляні заводи Ямбурзьк. пов.
Петерб. г. 36.
Жадово с. 19, 71, 89, 145.
Жастковський форпост 58.

Жидинич 46, 80, 81, с. 95, 108; ж. манаст. 11.
Жихово 70, с. 81.
Жоравкова Гута 60.
Жостковський форпост 59.
Жукуля с. Сосн. пов. 60, 61.
Жуковичі с. 30, д. Сосн. пов. 61.
Жукотки с. Черніг. пов. 87.
Журавка р. 97.
Журавки с. Янпольськ. с. 96; ж. гута 50.

Завод Могилянський 38.
Залізняцька гута 24, 91, Черніг. полку 60.
Замглай болото 69.
Замишево с. 50.
Зап'ятницький хутір 54.
Зарудька гута 89.
Заручайський Пречистенський ман. 11.
Зибкая слоб. 42.
Зіньків м. 29, 93, 131.
Злинка слоб. Новозиб. пов. 17, 29, сл. 50,
сл. 56, сл. Новозиб. пов. 61, 62; в. гути
21, 28, 29, 63; в. заводи 63.
Злинка р. 56, 57, 72.
Зноба с. 83, 103; в. ґрунта 83, 103;
в. пуші 84.
Зноба р. 102.
Знобівка р. 83, 84, 102.
Зьборницький ярмарок 23.
Зибкая слоб. 61.
Зядринь 106.

Илкуч проток 106.

Іванівка слоб. 102.
Іванівський завод хут. 63, 64.
Ізмайлово с. 10.
Іпуть р. 56, 66.
Ірванець р. 74.

Кагул 59.
Калачниця 134.
Калуш 10.
Каменка р. 50; Камянка 62.
Кам'янський ман. 107, 169.
Карпівка 95; к. гута 45, 63.
Карпович с. 63.
Карповичі с. 27, 39, 40, 63, Новозиб. пов.
63, 98, 147, 148, 149, 169.
Карповка р. 18; к. ліси 88; к. гребля 63.
Карповская гута 27, 40, 63, 64; к. рудня
88; к. завод 64.
Каташинський ман. 168.
Катедральна гута 64.
Кашпурівка д. 54, слоб. 104, „футорь“ 88,
„слободка“ 88.
Кенігсберг 33.
Київ 14, 15, 23, 29, 30; Київщина 11, 31;
к. Академія 59; к. Братський ман. 79,
95; к. видубецький ман. 51; к. губерня
31; к. гути 91; к. печери 14; К. П. Лавра
14, 19, 24, 26, 31, 45, 46, 67, 73, 80, 81, 91,
108, 109; к. полк 60; Софійськ. ман. 14,
31, 79, 97; к. Михайлівський ман. 14, 164.
Киселево займище д. 31; к. гута 30, 61,
64, 106.
Киселівська сотня 100, 106.
Кирилівка 56, д. Суразьк. пов. 64, 82.
Климова слобода 30, 62.

Клинці слоб. 17, 65, 73.
Клюсовський монастир 167.
Ковпита с. 81, д. 108.
Ковпинця с. 164.
Козелець м. 29, 107.
Козляничі с. Черніг. пов. 40.
Коломна 10.
Коломак р. 62.
Конятин с. 53.
Коретчина 53, хут. 54, 65.
Корецька Гута Суразьк. пов. 17, 20, 27;
д. 65.
Косачівка с. 79.
Кочубеївка Гута 39, 65.
Краків 8.
Красичка д. 82.
Красичова слобода 84.
Красовського Гута Черніг. пов. 65.
Кременчугъ 63.
Кремаський футоръ 44.
Кремля с. 44.
Крем'янецький замок 11.
Кривець с. 40.
Криничанська гута Черніг. пов. 65.
Криски с. Кролев. пов. 65, 66; к. гута 27.
Кролевецъ 47.
Кролевецъ 49, 53.
Кропивна с. 89.
Крутояр д. Малінськ. пов. 66, 93.
Кудрівка с. Сосн. пов. 66, 613.
Кулач с. 102.
Куликовы млины 55.
Купеля поток 70.
Курівнів с. 40.
Куршановичі с. 38, Новозиб. пов. 66.
Курщина 33.

Лакомова Буда с. 50.
Ларга 59.
Лебедин с. 55, л. увадь 55.
Левенка 85.
Левенка Гута 45, 46, 66.
Лизогубова нова гута Черніг. пов. 67;
л. стара гута 45, 63, 66, 67, 97, 101.
Лісі с. 38.
Литва 8, 9, 17, 24.
Литовське с. 43.
Литичі 26, с. 109; л. волость 109.
Лівобережжя 16, 17, 22, 29, 35.
Лісна с. 17, 20, 24, с. 27, слоб. 71, сл. 72,
сл. 73, д. Суразьк. пов. 72.
Ловинь с. 20, 26, Городн. пов. 67, 68, с. 68,
с. 69, с. 70, 87, 105, 107, с. 147, 163; л. гу-
та 17, 3, 68, 69, 170; л. скляні заводи 69.
Ловань р. 20, 69
Лозовська гута 24, Городн. пов. 70.
Лозовська рудня 39, 131, 148.
Лосева гута 22, 40, 71, 89, 145.
Лосева слободка 109, 149.
Лосівка с. 19, 68, д. Сосн. пов. 70, 71, 72,
74, д. 101, Сосн. пов. 144, д. 149; л.
гута 145.
Лошакова гута 72, Остерськ. пов. 95.
Лубні 16; л. мгарськ. манаст. 16.
Луковця с. 18, 20, 72; л. гута 28.
Лукавица р. 72.
Львів 12, 13, 22; л. братство 12, 13, 35.
Льсьное болото 20, 74.

Любачівщина 10.
Любеч 108; л. волость 80; л. сотня 60,
67, 85.
Любечани с. 149.
Любин хут. Новоз. пов. 72, 91.
Люта р. 66, 83.
Лютое болото див. Сухое Лютое болото.

Малороссія 128; м. города 41, 43, 47, 58,
62, 93; м. губерні 60; м. полки 93.
Машев, Машево 17, 41, 68, 74, 75, 76, 136,
145, 146; м. гута 24, 40, 73, 75, 145; м.
грунти 141; м. сіножаті 141.
Мглин 29, м-ко 94.
Меша болото Остерськ. пов. 81.
Мефедівка с. 102; м. ґрунта 103.
Мефедове м. 84.
Медвѣдьво с. 43.
Миклашевського гута 54, 76, 81.
Милуша р. 54.
Митик Мглинськ. пов. 51, х. 77.
Михайлівка 42, с. 55, Сосн. пов. 91.
Млини с. Опішн. сотні 29.
Могилевъ 37; м. губернія 51.
Могилицкой „футор“ 38; м. завод 38, 77;
м. проток 38.
Момотова гута Городн. пов. 77.
Моровськ 107; м. гута 77; м. сотня 29.
Москва 8, 10, 13, 14, 15, 27, 34, 35, 41, 62,
63, 128; м. повіт 9.
Московська держава 9, 10, 13, 93.
Моховка хут. 149.
Метар озеро 55.
Муравинка 50, д. 51, д. 77; м. ґрунтъ 50;
м. заводъ 50; м. гута 20, 28; м. рудня 16.
Мякшунівка д. Черніг. пов. 76; м. гута 77.

Навоз с. 80, 95.
Наумівка 87, с. 89.
Неданчич Неданчичі 56, с. 67, 70, 77, 78;
н. архівр. дворець 38, 77; н. гута 23,
30, 77, 78.
Несвіж 85.
Нивиця с. 35.
Нижне 73, с. 89.
Николаєвський хутір Новгородсв. пов. 89.
Ніжен м. 47, 29, 74; н. полк 15; Ніженщина 16.
Нова Гута 30, Остерськ. пов. 79, Моровськ.
с. 79, с. Новгородсв. пов. 80, Черніг.
пов. 80, 95, 97.
Нова земниця Городн. пов. 80.
Нова Карпівівська Гута Остерськ. пов.
80, 81.
Нова Морівська Гута 77, 81, 82.
Нова Святська Гута 94.
Новая Гута хут. 79, д. 91, 97.
Новая Гута Олешня хут. 87.
Новая земниця гута 80.
Новгород-Сіверськ 59, 75, 76, 146. Н.-С.
губернія 30; Н.-С. манаст. 29.
Новгородокъ 136.
Новгородокъ Сѣверскій 119.
Новгородсіверське Намісництво 45, 50, 62,
72, 88, Н. Спаський монастир 168.
Новгородскій Ключъ 43.
Новгородскій Ратушъ 83
Нове Жадово 144.

Новий завод 81, 82.
Новиков завод 62.
Новоземницька гута 30.
Новозибковський повіт 31.
Новомлинський шлях 43, 135.
Новоросійське Намістничество 63.
Новоселки слоб. 54, 77, 81.
Новоугринська гута 19, Остерськ. пов. 81,
82, 93, 107, 109.
Новочеркаськ 33.
Носівка м. 29.
Носові Млини 131.

Ободівка с. 14.
Оболоне 52, 53, с. Кролев. пов. 81.
Оболонское гутище Понорм. сотні 82.
Оболонь с. 52.
Обруб д. 64, 82.
Овруч 11.
Одра р. (доплив р. Урвинця) 74.
Ожинка 82, 84, 85; о гута 16, 21, 28, 82,
85. О. урочище 83, 84.
Озавр'ємовка 105.
Озерівка с. 89.
Озерська гута Черніг. пов. 47, 85, 94.
Олбінъ с. 107.
Олександрівка с. 37, с. Городн. пов. 37,
85, слоб. 86, О гута 21, 27, 28, 37, 38,
86, 87, 94, 104.
Олешня Городн. пов. 85, 87, гута 87, Сосн.
пов. 87, 88; О. гута 26, 28, 87, 88, 105.
Олешня р. 86, 87, 88.
Опушне 29.
Орел 29, 61.
Орли урочище 109.
Ораківка 26, Новоизб. пов. 88, 89, хут.
89, слоб. 90, слоб. 107; О. гута 26; О.
завод 39.
Ораівка, с. Черніг. полку 107.
Орловська губ. 25, 31, 33, 96, 97.
Оршківка д. 42.
Османь р. 55.
Остер м. 29, ос. ратуш 106; Остерщина 30.
Откильна д. 31; о. гута 90.
Откильна р. 90.
Отроховъ д. 79.

Пакуль с. 91, 107; п. волость 90; п. гута
24, 28, 39, 90.
Пап'ярня д. 105.
Пени м. 168.
Перегон с. 64, м. 85.
Переділ р. 52.
Переляб с. 70, с. 94, 100, 101, 111, 112,
с. 119, с. 122, 129, 131, п. маєтність 93;
п. волость 100, 126, 128; п. пуца 116;
п. дворець 125, 130; п. ґрунти 114, 119,
122, 124, 126, 128.
Пересопницький ман. 11.
Перехристово слоб. 44.
Переяслав 29, 162.
Петвичне 43.
Петличное 134.
Петербург 18, 28, 117, 118.
Петрівка 51, 91.
Петрова Гута Новоз. пов. 51, 91.
Печеник с. 111; п. манас. 26.
Печен'ги с. Новг.-Сѣв. у. 128.

Печерські ворота 23.
Пирятин с. Суразьк. пов. 28.
Підлипінський палац (Батур. в-і) 53
Плоск проток 51.
Плоховскій полозь 56.
Пльохов с. Черніг. пов. 34.
Погорілиці 19, м. 70, с. 89, 90, 99, 148.
Поділля 31.
Подолов 171.
Поломки с. 57.
Полтава 29; Полтавщина 33.
Польща 8, 9, 17, 24, 25, 38, 60, 74; п. го-
рода 63.
Помазові Млини 91, 107.
Попівка с. 79; п. волость 76.
Попова Гора с. 26.
Похоронь с. 44.
Портянки с. 159.
Постолівка с. 35.
Посудевський хутір 85.
Посудевського Гута хут. 78, 91.
Потебнева Гута Остерськ. пов. 80, 91.
Потолич (в Любачівщині) 10; п. гуті 10.
Почеп м. 43; п. Костянський ман. 166
Правобережжя 14, 15, 16, 24, 30.
Прибінка д. 122.
Приборський хутір Новоизб. пов. 107; п. за-
вод 91, 107.
Приліп с. Мінськ. пов. 11.
Прилука 29; п. полкъ 90.
Прогони д. 52
Пропойськ м. „Полской области“ 73.
Простань с. 50.
Протопотова с. 83; слоб. 83, 84.
Прочная урочище 134.
Путивель 42, м. 90.

Рагоза 55, 133.
Радиця д. Брянськ. пов. 25; р. фабрика 31.
Радомка д. 98, 99; р. гута 24.
Радутино Трубоч. пов. 91.
Ревня р. 38.
Ревучка (Моховка) хут. Топальськ. сотні 149
Ревучка р. 149.
Рейхова гута Черніг. полку 91, 107.
Рига 28, 62.
Риловичъ с. 62.
Рильськ м. 29, 65.
Рихловський ман. 82.
Рідківка с. Любецьк. вол. 65.
Рогова д. 62.
Роговка 43, 135.
Рогозна 135.
Роговська сѣножатъ 135.
Рождественське с. 157.
Рожничів с. 73.
Рожнів с. 24, с. 72, с. 73.
Рожновка, д. 72; р. гута 72, 73, 91.
Ромен 29, Ромны 62.
Ропськ 29, 47, 65, м. 88, 89, 107; Ропщина 147;
р. волость 38, 40, 63, 88, 91, 107, 148;
р. дворець 19.
Росія 28, 31.
Ростов 33.
Руденська 53.
Рудківка с. 51.
Рудник 13.
Рудня д. 28, 45, с. 83, д. 122.

Рудня Комарівка 72.
 Рудня Лозовская д. 101.
 Рудня Розсудивська 103.
 Рум'янцова гута 72, 91.
 Русанувка с. 16.
 Рыга 63.
 Рябцевський ман. 26.
 Рязанська губ. 33.

 Савинець с. 92.
 Савинки, Савинці 82, Сосн. пов. 92, с. 105, 159.
 Савинська гута 27, 92; с. ґрунта 148.
 Савичева Гута 93, 108.
 Санкт-Петербургъ 62, 117, 118, 128.
 Санниковъ гута 62.
 Сапонова Гута Остерськ. пов. 81, 82, 93.
 Сварково с. 92. Сварковъ 92.
 Светицького гута 66, 93.
 Свига р. 82, 83, 84.
 Свинориско лѣсокъ 134.
 Святець прудъ 93.
 Святець хут. Сосн. пов. 93, 94, хут. 125.
 Святська Нова Гута Городн. пов. 94.
 Святська рудня 94.
 Севскій уезд 24.
 Сельчанскій Величковскій ґруптъ 78.
 Семенівка 29, с. 47, 65, 90.
 Сенюки 80,
 Середина Буда м. 29.
 Сестра р. 60.
 Сивки с. 81, д. 108.
 Силистрія 59.
 Синьківка с. 94.
 Синявка с. 128.
 Ситово с. 50.
 Сіверський Донець р. 157.
 Сіверщина 15, 16, 26.
 Сівський повіт 24, 97.
 Сіньковка Новозиб. пов. 51.
 Скабичевского слобода 71; с. слобідка 75; с. гута 71, 75; с. хутір 146.
 Скугарі с. 147.
 Сластени с. Биховськ. пов. 93.
 Слободка Машевская 76.
 Слободка Олшанская 101.
 Слободка Протопоповка 83, 84.
 Слобожанщина 15, 56.
 Слот р. 71, 93, 99, 100, 101, 110, 130, 131, 142, 143, 148, 149.
 Слотівська гута 94, 98, 101, 137.
 Слотова гута 100, хут. Кисл. сотні 101.
 Слотовський млин 130.
 Смолевицька гута 94.
 Смолевичі, Смолевич 43, с. Суразьк. пов. 43, 94, с. 102.
 Смоленск м. 29, 62, 72, 74; с. аптека 28, 50, 58; с. наместничество 58; с. губернія 33.
 Снов р. 15, 33, 63, 122, 134, 147.
 Сновськ 33; с. лугъ 43, 134, 135.
 Собача гута Черніг. пов. 85, 94.
 Собичевський шлях 55; с. нив'я 55, 133.
 Солово 172.
 Сож р. 33.
 Сорокошич с. 79.
 Сорочинці с. 158, 159.
 Сосницький повіт 31, 53.

 Спаське с. 93.
 Стара Гута 26, 87, 91, 94, 95, 96, 97, 109, с. 65, Новгородсв. пов. 80, Черніг. пов. 95, 96, 101, с. 107.
 Стара Карпилівська Гута 72, Остерськ. пов. 95.
 Стара (Кочубеївка) Гута 19, 53, (Улиця) Новгородсв. пов. 19, 95.
 Стара Кочубеївка гута 24.
 Стара Лизогубова гута 67.
 Стара Моравська Гута 77, Остерськ. пов. (Морієвськ. с.) 97.
 Стара Чернеча Гута 109.
 Старе Гутище 95, Сосн. пов. 97, д. 98, Черніг. пов. 101, 132, 144, 148, 149.
 Старе Жадово с. 71, 142, 143, 144, 145.
 Старий скляний завод 95, Новолист. с. 101.
 Старовертецька гута хут. 67, 97.
 Стародуб м. 23, 29, м. 39, 41, 47, 62, 65, 72, 74, 94, 163; с. ґрунти 50; с. уряд 22, 34; с. полк 50, 58, 68, 73, 74.
 Старое Гутище д. Любецьк. с. 67, с. 71, хут. Сосн. с. (Черн. пов.) 91, слоб. 100, д. 109.
 Стодоли хут. Суразьк. полку 101, 102.
 Строевка д. 105.
 Студеницька гута Сосн. пов. 102.
 Стягайлівка Новгородсв. пов. 102, 103.
 Субовская граница 102.
 Сукачи д. 97.
 Суразький повіт 31.
 Суржа с. 41.
 Сухий Вир д. 37, 103, 104; с. гута 87, 103, 104, 105; с. млин 103; с. хутор 31.
 Суховирка р. 37, 105.
 Сухое Лютое болото 83, 84.
 Сѣверщина 36.
 Сядрин с. 26, с. Сосн. пов. 105, 106; с. гута 88, 105, 106.
 Сядровка д. 105.
 Сядровка проток 105.

 Тарасівка гута 25.
 Тарасова гута 97, 103.
 Теклиця р. 65.
 Терebenъ 17, 55, 133.
 Терebenъ р. 17, 138.
 Тимоновича гута 68.
 Тихоновичи с. Сосн. пов. 24, 106; т. гута 106.
 Ткачівка д. 31, 64, 106.
 Товстець болото 107.
 Топалівка с. 89, 90.
 Топалка с. 50, 58; т. млин 148; т. сотня 39, 63, 109.
 Троецкая д. 116.
 Троїцький Ілїнський Чернігівський манастир 19, 52, 64, 100, 101, 111, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 124, 127.
 Троїцька слобідка 19, 111, 114, 115, 117, 119, 121, 122, 126.
 Тростань д. 50.
 Трубецькія границы 95.
 Трубчівський повіт 24, 25, 53, 97.
 Тубольці с. 165
 Туманського гута Остерськ. пов. 106.
 Турья горы 61.
 Турья д. 128.
 Тур'я с. 150, Сосн. пов. 150.

Убедь р. 54, 92.
Угринская д. 108; у. гута 46, 81, 107; у.
сотня 108; у. хутір 81.
Україна 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 31, 34, 36,
45, 46, 74.
Улиця слободка Новгородсв. пов. 95, 96.
Улиця р. 19, 80, 95, 96.
Уличка р. 19, 94.
Унеча р. 94.
Усок р. 54, 81.
Ущернь с. 73.
Ущерпь с. 72.

Федулина раскольн. обитель 61.

Халѣвечи с. 94.
Хандобоківка 68, д. 91, 107.
Хандобокова р. 91.
Харків 29, 42, м. 90, 131; Харківщина 33.
Хаталино д. 20, 72.
Хвойки 56.
Хвошня р. 82.
Хвоща проток 52.
Хмилевського Гута 108.
Хоами с. 87, 88.
Хотемск с. „Полюской области“ 73.
Хотиловка р. 108.
Хотилоская д. 108; х. гута 19, 20, 27, 28,
44, 45, 81, 82, 108, 109; х. стекл. завод
81, 82.
Хребетня р. 58.
Христовська р. 64.

Цать р. 51.

Чарторій с. 55.
Чемерня р. 102.
Черкаси 14.
Черкаські городи 13, 28.
Чернетчина с. 102.
Чернеча Гута 95, д. Стародуб. полку 109,
д. 109.
Чернецкое с. 87.
Чернецкое озеро 134.
Чернооково с. 23.
Чернігів 29, 37, 39, 52, 108, 118, 121, 131,
160; Чернігівщина 8, 10, 15, 16, 17, 18,
20, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 47.

Ч. губернія 31, 32, 88; ч. епископія 44,
110; ч. катедр. манаст. 77, 78, 101, 165,
166; ч. намісництво 69; ч. повіт 31: Тро-
їцький Іллінський ман. 43, 71, 90, 93, 98,
100, 110, 127; ч. гуті 16, 26, 27, 29, 33,
37; ч. катедр. ґрунти 43; ч. стекл. за-
води 29; ч. фабрики 31.
Чеховская волость 58.
Чорний поток 73.
Чорторіг с. 55.
Чумакова гута 22, 92, 99.
Чумакова рудня 100.
Чумакова слобідка 98, 101, 109.

Шапочки д. 26.

Шатриці с. Новгородсв. пов. 33, 146.
Шейдовка Сосн. пов. 93.
Шем'якина гута 25, 97, 103.
Шептаки 141, 172; ш. ґрунти 98, 148; ш.
волость 71, 74, 75, 76, 98, 99, 100, 101,
109, 141, 142, 146; ш. сотня 20, 74; ш.
дворець 71, 100, 110, 144, 148.
Шибирнівка 28, с. 38, с. 66, с. Черніг.
пов. 110; ш. гута 28, 38, 110; ш. архієр.
дворець 110.
Ширакiнь р. 65.
Ширковка д. 20, 72, слоб. 128.
Шипків с. 101, 131.
Шипківка 19, д. Сосн. пов. 110, 121, 123,
130, 131, 132; ш. гута 19, 20, 94, 114,
119, 131.
Шипківська слобода 111.
Шлезьк 34.

Щербиничі 39, с. 89.

Щербиничь 46.

Юркевичева гутка 82, 85, 132.

Яловець с. 26.

Ямполь, Ямполь мѣст-ко 43, 72; я. волость
44; я. сотницька 44.

Яриловичі 64.

Яриловичь с. 87.

Ярославль м. 29, г. 65, г. 94.

Яскивичева гута 100, 132.

Яскевичева слобода 98, 101.

Ясманы р. 81.

ПОКАЖЧИК ІМЕННІВ.

- Авраменко Тимох 94.
 Аврамов Олекса, Тиміш 103.
 Адам скляр 12.
 Адамовичъ Семень, протоіер. Нѣжинск. 52.
 Александеръ въ Левенки 85.
 Алексеєвъ 34; Никита, ганчар 96.
 Алексій Михайловичъ 9, 10, 13, 14.
 Алепський Павель 10, 14.
 Альвѣзый п. 13.
 Андрєєв Іван 102.
 Андріянко Григор, манаст. поспол. 79.
 Андрос Ганца Гр., ж. А. Р. Чумака 150.
 Андросов, відкупц. 26; Гаврило відкуп. 39;
 Григор, поспол. 89.
 Анна 108.
 Антоній ієродіякон 77; печерскій 23.
 Антонович Іван 82.
 Апостол Данило, гетьмаи 63, 75, 95, 98, 99,
 141, 143, 148, 158; Павло 159.
 Апостолова геть-ша 60.
 Арсеній ієрод. упр. Перелюбськ. 123.
 Артем, полковн. 50.
 Архяпъ (слуга Марковича) 92, 99.
 Атаманчук 108.
 Афанасієвъ Феодоръ, гутн. ман. 90.
 Афендикъ Воронковск. сотникъ 90.
- Бабак Кіндрат поспол. 68.
 Баран 26; Василь гутник „з Полщи“ 17,
 25, 38, 39. Б. Стефан город. атаман Сед-
 невск. 135.
 Баранов Василь 38.
 Баранович Лазар арх. 43, 136.
 Бардакъ Григорій 122.
 Бахир Захар ков. 93.
 Башинскій Петр 122; Левон скл. майст. 86.
 Бедній Яким ков. Волинськ. сотні 54.
 Безкоровайний Данило 41.
 Бенза гутник 37.
 Березняк Іван поспол. 41.
 Березовенок Семен 39.
 Бидуля Тим. кравецъ 79.
 Биславник Архип купецъ 59; Денис „обыватель“ Новгород. в. 59.
 Бідний 54.
 Біловерські 18, 71, 144, 145.
 Бобрецькій Василій 119.
 Бобровскій Яковъ попъ Перелюбск. 129, 130.
 Богинскій 63, 64, 98, 147, 149, 150; Павло
 Петр. ст. військ. тов. 149; Петро знач.
 тов. Стар. 63; гутник 63, 98; Потап Петр.
 знач. тов. Старод. 148; Петро знач. тов.
 Стародуб. п. 63, гутник 63, 98.
 Бойченко Кондрат 77, 134, 135.
 Бондаренокъ Федоръ 122.
- Борковскій 87; Андр. 88; Михайло 80; Ми
 хайл подкоморій 88.
 Боровдни 66, 94; Ганна, ж. В. С. Родзянка
 73; Григор 73; Григор. бунчук. тов. 72;
 Іван генер. бунч. 42, 43, 51, 94, 102; Іван
 Лавр. значн. тов. п. Стародуб. 66, 94;
 Катерина ж. М. І. Гамаліі 73, Марія ж.
 М. Г. Угрюмова 73; Петро Іванович
 43, 51.
 Бруховецький 74.
 Будник Іван шуляр 60; Веремій 100.
 Бука 43, 134, 135; Б. гутники 17, 43, 77,
 134, 135.
 Бурдїй Ігнатїй 122.
 Буриковъ Василь Лубен. аптека травникъ
 28, 110.
 Бурковская Прасковъ вдова, д. Д. Апо-
 стола 159.
 Бутурлимиъ сотник Кролевецк. 49.
- Василев (син) Ісай гутн. Деменськ. 56.
 Василюв 67, 73, 99, 102.
 Василюв Петро скляр 37.
 Василь ремесник 67, господар 92, 93.
 Варлаам архієп. Київський 95.
 Велигора робітн. гут-ий 78.
 Велигорський „делает стекло“ 52.
 Вирвенокъ Стефанъ Семеновъ ученик
 гут. 96.
 Владиславович Гаврило граф 73; Мусій
 граф 46.
 Власова 34.
 Войтїхов Василь „стекл. маст.“ 104.
 Войцехович Олена Степ. 91.
 Володимир ієром. Київської Лаври 90.
 Воякевич Іван гутник 109, 110.
 В'язарка Уляна вдова 86.
- Гаврилів Григор ремесн. 132.
 Галкевич 108.
 Галятовський Іван військ. канц.-т. 100.
 Гапоненко 108.
 Гарбуз Тиміш робітник 80.
 Гафія 41.
 Геннадій ієромонах 100.
 Герасим 39.
 Германъ ігумен Тр. Ильинск. Черн. мон.
 119, 121, ієром. 134.
 Гладенок Тиміш 89.
 Глущенко Олекса скл. майстер 86; Павло
 поспол., Смоловія 104.
 Гнат робітник 41.
 Голик Гаврило майстер „родился Полской
 области“ 68, 94.
 Голиченко Василь жит. Гутницький 134, 135.

Головин Семейко дяк 9.
Голіцина Варв. Серг., кн. 31.
Голуб 47, 48, 49, 50.
Горбатий Дем'ян поспол. 68.
Горный Никифоръ 122.
Готилин Ефрем міщанин 31.
Грабенюк Василь Городн. купецъ 90.
Грибан Степан козак 83.
Григоріевичъ Сава сотн. Воронижск. 134.
Григорій 40, 56.
Григорович Опанас гор. отам. Новгор. 85.
Грицько (син вдови Давидихи) 87.
Грінченко Б. 12, 20, 26, 34, 35, 36.
Грук гутянський „дворца“ 48.
Грушевський М., проф. 11.
Гулевичева Праск. Омельян. вдова 40.
Гурченко Яків 91, 107.
Гурька Грицько ремесн. гутенскій 116.
Гусак Тиміш посп.: 68.
Гутник 135.
Гутник Базиль 134, 135; Василь 74, 136;
Герасим жит. Смолевицьк. 94; Брецький
Криштофъ 134; Іван 142; Лукіян 45; Мар-
тин Криштофович 43, 134; Павло [Сте-
фанович] 138, 141.
Гутниченко Яків 67.

Давид шафар 130.
Давиденко Василь 88.
Давидиха Агрипина вдова посп. 87.
Давидов Мелан 73, 132.
Давидъ шафаръ 130.
Данченко 46.
Данченковъ Филипъ Стародуб. хорунж. 46.
Даровський Іван гетьман. господар 158.
Дедченко Василь 40.
Демченко Андрей 80; Демченко Яків 80.
Денисенко Маковей або Мокий, крамар
Новгородський 59; Самон 59.
Денисиха Меланя вдова 86.
Денисів Максим гутник 88.
Дерницкій Василь купецъ Черниг. 109.
Деснов Леонтій 19, 46.
Дехтяренко 89.
Дибченко Борис робітник 38.
Димитриевъ Іван гутник 94.
Дмитрович 34.
Добровольський А. Ф. 106.
Добродій Охрім Мартинович 56.
Долбня Яков комис. Малорос. коллегіи 23.
Долгов Тимофій житель слобод. Клинцов 17, 65.
Драбенюк Микола Дем'янів 80.
Дрозд Пилип Гавриленко мешканецъ Ме-
фед-ий 84.
Дроздов Семен Гур'янович майстер 69, 70.
Дубина Іяковъ ремесл. гутянск. 101.
Дубоніс Федір 47.
Дубонос 47; гутник 17.
Дуброва Яков [слуга Маркевича] 34.
Дубровський 12, 22.
Дудченко Петро козак 29.
Дунин-Борковський 30; Андрій 87; Василь
72, 87.
Дяков гутник 81.
Дяковский сотник Кролевецкій 49.

Евреїнов 38.
Евстафій архим. Троицкій 127.

Екименко Василь ремесн. гутянск. 116.
Енко Ісама іеромон. шафаръ 116.
Епа (віс) Явтух поспол. 107.
Есимонтовські 28, 52, 58; Степан Опанас.
бунчук. тов. 52.
Есипенко Тиміш 89.
Ефремъ іеромон. 118.

Євреїнов 38; Мих. Вас. 37.
Євстафій шуляр 67.
Єрмолаев 43, 62; власн. гуті 17.
Есипенко 45.
Єсюченко Грицько майстер гутянск. 95.

Жадовецъ Мартин 90.
Жидок Стефан 133.
Жира Дем'ян козак 83.
Жовань Іван, Семен 86.
Жовенок Яків поспол. 40.
Жоравка 50, 53, 56, 109, 158; полковн. 22,
50, 56; Ірина 56.
Жураковский Петро Яков. 65.

Забіла, кол. асесор 105, 106; Василь, Гаврило
52; Іван 105; Прохор 52, 105.
Завадовський П. В. гр. 21, 27, 45.
Зайцовъ Герасимъ 122.
Зайченко Яким 89.
Закревська Ганна Вас. 67; Григор. підко-
морій 67.
Заруцкій Афанасій, протоп. Новгородскій
83, 84.
Заруцкій Андрій, бунчужн. тов. 82, 83.
Захарчиха (удова Захара Голуба) 48.
Захожій Михайло, пастух 101.
Заяць, вїт Перелюбський 130; Яким 89.
Зигилевич Агрипина Кирилівна (Богина) 50.
Зима Грицько 38.
Зименко, торг. скл. 52.
Зименок Іван, торг. скл. 78.
Зосима, іеромон. 115, 116.
Зубовъ Іванъ 122.
Зюка Іван, козак Знобовський 83.

Іванъцкій, Іваницькій, гутники 18, 57, 73.
Ігнатій 115.
Ілія, монахъ 119, 120, 122.
Іраклій, архим. Троицкій 113, 118; арх. 119;
єписк. Черниговск. 121; управит. Пере-
любск. 130.
Іринархъ іеромон. 118.
Ісаїя шафаръ 115.

Іван (зять Гр. Шуляра) 41; Яковин син 38.
Іваненко Марко, відкупник 60.
Іванів, майстер 52, 78; Павло, ремесн. 132;
Трохим 39.
Івашенок Іван, майст. гут-ий 24.
Іващенко Іван 39.
Ілля, чернець 119.
Ілющенко Левон 101.
Іоаннъ Алексѣвичъ, царь 135.
Іоасафъ іеромон. 118.
Іовъ, наст. Троицк. мон. 118; архім. 119.
Іоиль архим. Іл. Черниг. обители 123, 124,
126; архим. 126.
Іосифъ, свящ. Троецкой (с. Машева) ц-ви
76, 77.

Іпполитъ, ієромон. 118.
Іраклій, архим. Троицкій 93, 100, 112, 113,
115, 116, 117, 127; управитель Перелюб.
волости 130.

Йосип 67.

Калітин Іван, дяк 23.
Калѣсть ієром. 126.
Каратав 35.
Карпов Іван „оконичник“ 23.
Карповичі 38.
Картавій Никита, смоловик 116.
Катруша, вдова 23.
Каянъ, вѣст Перелюбськ. 130.
Кейкуатов, кн. 69; Петро Іванович, кн. 68.
Кизименко Василь, поспол. 68.
Кильбургер 10.
Кирпич, Переляс. осаул и наказн. полк. 162.
Кисель Іван, гутник 17; откупщик 72.
Кичай 108.
Кильбургер, член шв. місії 13.
Кіянниця 29.
Клейнміхель, гр. 64.
Клецьковскій Геннадій, ієром 116.
Коба, шкляр 52; шуляр 78.
Кобенко Василь 38.
Кобзар Семен 37; Степан Смоловія 104.
Кобзарь Симеонъ 37.
Коваль Степан, поспол. 103.
Ковальов Іван 17; раскольн. сл. Злинки 61.
Коган Абрам, Хаїм, купці 42.
Кодинцова Лизавета, майорша 31.
Коет Єлисей, майстер „из Свен“ 9.
Кожем'яка Василь, поспол. 41.
Коженок Грицько 38.
Кожнов Кезьма, майст. гут-ий 124.
Кожух Федір, скляр 29.
Кожущенко Леско 88.
Козлюк Іван майст. гут. 24; Іван 39.
Колюковъ Герасимъ, коваль 23.
Коляда Іван 80.
Комаровскій Іраклій, див. Іраклій.
Коноводко Артем 100.
Кононів Гаврило, гутник 106; Іван 122;
Кузьма 39.
Конотопецъ Микита, скляр 104.
Контіпалов Іван 23.
Коншиці 56, 57.
Копич 108.
Копійка Пархім 88.
Корендович, пьн 12, 13.
Коредьскій 28; Петро бунч. тов. 53; Федір
65; Прасковія 65.
Корнѣй (слуга Марковича) 105.
Короткий Остап 33.
Косович Степан 54.
Костюченко Іван 80.
Котельницький Патрикій, ректор Чернігів.
Колегіуму 59.
Котляревич Дмитро військ. тов. 76, 146.
Кочубеї 53, 96.
Кочубей Аркадій Вас. 97; Василай, суддя
енер. 19, 95; Василь Глухів., підкоморій
і голова шляхетства 80, 95, 96, 97; Пол-
тавськ. полк. 80, 96; Василь Леонтівич
95; Хведір 96.
Кочутенко Нестор 135.

Красненков Хома, робітн. 89.
Красовскій Гаврило Іванович 65.
Кременецкій Гавріл, мітроп. Київськ. 145.
Кривденко Терешко 38.
Кривоніс 108.
Крикунъ Алексій, гор. атам. Вононинъ 134.
Крисковскій, майстер 52.
Кричевскі 114 — 132; канц. Троицк. 116;
сотник 131; сотник Малорос. 126, 131;
Іванъ 19; прикащик Перелюб. 112, 114;
Іванъ откупщик 94, 101, 119; Іванъ Ма-
лорос. сотник 130; Іванъ 115, 120, 122,
125; Іванъ Григорієвичъ, сотник Мало-
російскій 127; майстер 111; Іоаннъ 117.
Крутящий Потап, стекл. маст. 103.
Кудрицкий 64.
Кузьма, ремесн. 67.
Кузьменко Микита 89.
Кузьменок Сергій, поспол. 107.
Кулицький Тиміш 88.
Куляка, архим. 18; Григор, майстер 53.
Кулябки 53.
Куварос Степан, уроженецъ „Полскої об-
ласти“ 73.
Купревню Хведір 89.

Лаврентій, ієромон., Перелюбськ. управит.
127; ієромон. 129, 130.
Лагода 42; Іван Григорович „тайний сов.“
31, 42.
Лагоша Герасим 39.
Лагута Олексій 39.
Лазаревичі 55; суддя полк. 18.
Лазаревскій О. М. 29, 38, 39, 74, 107.
Леоновъ Семенъ, шкляр Новгородськ. 64.
Лизогуб 87, 103; капитан 31; Василь 54;
Василь Кост. 105; Василь Семен. бунч.
тов. 85; Ганна Вас. 67; Ганна Костян. 87;
Єфим 51, 66; Ирина, донька Скоропад-
ського 45, вдова бунч. тов. 67; Яков 134;
Костянтин, бунчук. тов. 54, 85; бунчук.
тов. 86, 87, 94, 103, 105; Костянт. Семен.
37; Марфа Васил. 85 Петро 67; Петро
бунчук. тов. 69; Петро Семен. 68; Роман
Костянт. 105; Семен 45, 67, 91; Семен
бунчук. тов. 66, 68; Семен Євтимович
85, 90; Семен Євт. бунч. тов. 68; Семен
Юхимович бунч. тов. 37; Симон (Семен)
Семенович бунч. тов. 68; Яків 134, 135;
Яків генер. бунчужн. 162; Яків полков.
Черниг. 43; Яків Григор. 68; Яков 135;
Яков полк. 6. Черниг. 135.
Лизогуби 37, 67, 68, 69, 103.
Лисенко Василь, сотник Кисел. 100; Федір
генер. суддя 57; Литвин Лукіян 37; Сте-
пан орендар гуті 18, 20; поспол. 43, 72.
Лисенкова Єфросинія Андріївна 57.
Лихий Хома 100.
Лосева Марина Вас., Марія Григ. 144.
Лосі 18, 19, 71, 142—5, 149.
Лукашевич Яків Мих., сотник Золотоноськ.
68, 69.
Лукіян гутник 67; Іван 37.
Луковников 28; Ганка 13.
Лук'янів 103; Петро, посп. 103.
Лукіяненко Петро, поддан. Лизогуба 105.
Лупановъ Семенъ, пастух 101.
Ляляк Лукіян „урож. Полскої обл.“ 73.

Ляляковъ Лукянъ, майстер 72.
 Ляхович Гаврило 38.
 Шагльй Стефанъ, шуляр 116.
 Мазепа 36, гетьман 19, 43, 52, 53, 54, 66, 70
 74, 82, 95, 135, 145, 147; Антін 89; Мат-
 вій, поспол. 107; Онисько Дмитров 95.
 Майстренко Иванъ, жит. м. Василкова 82.
 Макаренко Алексій, жит. Березинск. 23.
 Макари́в, скл. майст. 52, 78.
 Макарович Грицько, оренд. 50.
 Маковецький 59.
 Маковська Анастасія, ж. прот. крол. 49, 50.
 Маковські 48, 49, 50, 59, 60; Иван, Кроле-
 вецьк. сотник 47, 48.
 Максимова, дідичка 88.
 Максимович 141; Дарія, ж. М. П. Богин-
 ського 150.
 Малашенко Андрій 68.
 Мали́вський Іов, архім. Троїцьк. ман. 117,
 119, 120, 121, 128.
 Мальцови 25, 31.
 Маньковський 49; Иван Петр., капітан 149.
 Маньо, чужоз-ць 10.
 Марков Сидір, скл. майст., посп. 104.
 Маркевич Яків 28, 29, 34, 35, 52, 65, 87, 92,
 93, 99, 105; Ганна, ж. Ст. Опан. Єсимон-
 товського 52.
 Мартиненко Иван 39, 70.
 Мартинів Євдоким 39, Павло, посп. 40.
 Мартинович Артем, Ніженськ. полк 47.
 Матвіевич Лазар 20, 55, 133.
 Матвѣвъ Артам. Серг., бояр. 150, 151, 152.
 Матвѣвичъ Лазаръ 55, 133, 134.
 Мацко Николай 122.
 Машевецъ Павло 37.
 Медвѣдєвъ Яковъ, рудн. Дем'янськ. 56.
 Мелетій, уставщ. 115; івромон. 116.
 Мельників Григор, поспол. 40.
 Меньшиков, кн. 44.
 Микита, поп Машевскій 76.
 Микитин Кіндрат, ремесн. 132.
 Миклашевський Иван 42, 45; Михайло 45,
 генер. осаул 81; Семен, серж. Ізмайлов,
 полку 73; Уляна 31.
 Микола скляр 67.
 Милорадовичі 65, 80.
 Мироненко, гутн. 81.
 Миславський Самоїло, профес. Київської
 Мисникъ Савка 122. [Академії 59.
 Михайлів Григор. 42, 45; Максим, поспол.
 42, 45; Олекса, стекл. м. 87.
 Михайло, майстер 73.
 Михайлова Уляна 39.
 Михайлович Филон, значк. тов. 49.
 Многогрішний 92.
 Мовчан Василь, Шептак дозорецъ 99; Шеп-
 так староста 141, 142.
 Мовчанів Аврам 39.
 Мовчаньонко Яків 39.
 Могила Петро 14.
 Мохревський Федір, старш. Топальськ. 46.
 Муравинський [власн. рудні] 16.
 М'яшкун Аврам 101.
 Налигач Яків, майст. гут. 95.
 Нарочницький Іов, свящ. с. Перелюба 122.
 Недільченко „делает стекло“ 45.

Немирович - Данченко 58; Иван Пилипович
 військ. тов. 57.
 Непига Лук'ян 89.
 Несторович 84; Дем'ян, тов. Стародубськ.
 полку 83.
 Никандръ, іеромон. 126.
 Никанор, ремесн. 67.
 Николаєв, піп Машевскій 78.
 Никитченко „делает стекло“ 45.
 Никифорови, гутники 86, 102.
 Никифоръ, гутн. 37, 67.
 Никодим, еписк. Николск. мон. 54.
 Николаєвъ Лаврентій 73.
 Николаєнко, шуляр 78.
 Ничипір, гутн. вїйт Арх. гутн 38; скл. м. 86.
 Ничипорів Герасим, посп. 41.
 Новиков [власн. заводу] 62.
 Новицькі Данило й Григор Юр'євичі снви
 Шептак. старости 65.
 Нѣжинецъ Стефан 133.

Оболовик Петро Тимошин, посп. 104.
 Огієнко Кондрат 133; Яків, вїйт 88.
 Оварьонко Радивон 39.
 Олексієви 23, 34, 38.
 Ольшанський 98, 99; Феор, державца ро-
 дом. 98, 137, 138, 139, 140.
 Ольшевський 98.
 Омелянович Феодор 141.
 Онищенко Павло 103.
 Орешніков Иван 17, 68.
 Орїх Ничипір, посп. 103.
 Осадченко Данило, скляр 60.
 Осипів [сын] Мирон 67.
 Осиповъ Петръ, канц. Седневск. 121.
 Остапенко Кіндрат 90.
 Островченко Иван „пахотній“ 103.

Павел гутникъ Гамалѣвск. [Стефанович] 138.
 Павлів Лука, поспол. 40.
 Павло архид. [Алепський] 14.
 Павлова Явдоха, вдова ремесничка 132.
 Павловська Параск. Омелянов., ж. Гуле-
 вича 39.
 Палецький Мартин, дворян., скл. фабр. 9.
 Пальчківська Марія Антонівна, ж. І. Гр.
 Кричевського 111.
 Парфеновичъ Тарасъ, войт 134.
 Патермуфій, отець, городн. Лищицькій 109.
 Пафнутій, іеромон. 115, 116.
 Пашкевич Тимох Петров, урож. Полеской
 обл. 29.
 Пашків Ілля, Стародуб. полк. 57.
 Пашенко Д. Р. 69, 72.
 Пекалицький Пархом, бунч. тов. 83.
 Пенкута 56; Юско Тимофїєв 55.
 Перелюбець Павло, шуляр 68.
 Перехрист Тарас Петров, гутн. 44.
 Петренко Кононъ 100; Матвїй, бурм. Во-
 нїжск. 134.
 Петров Василь, Моск. куп. 17, 73.
 Петровський Яків, майст. 73.
 Петръ Алексѣевичъ, царь 135.
 Перелюбець Павло, шуляр 68.
 Печерний Кирило 67; Кузьма поспол. 82.
 Пилипенко Андрій, посп. 41; Кузьма, посп.
 41.

Пилчевський Ігнатъ, жит. м. Василюва 82.
Писарев Вас. Микол., крамар 69; Микола
Вас. 69, 70.
Писаревський Г. 152.
Платонов Сосій, Клинци. меш-ць 17, 74.
Погуляй, гутн. 60.
Подпруджниковъ Михайло, раскольник. 29.
Поликкарпъ, архим. Троицк. мон. 127, 130.
Полуботки 52, 105, 106.
Полуботок. полков. 51, гетьман наказн. 98;
Андрій 52, 92, 105; Василь 52, 105; Леон
92; Леонтій 105, Л. Переяслав. полк. 58;
Марфа, ж. Василя Полуботка 105; Павло,
полк. 34, полк. Черніг. 92, 105, 138, 141,
160; Семен 65; Софія 65; Уляна, ж.
Н. М. Забіли 105; Яків 52, 105, 135, 161.
Помази 71.
Помаз, подданий 98.
Поручка Іван, військ. тов. 82; Іван 82; Ма-
ксим 60; Павло, гутн. 60, 61.
Посудевська, пані 34; вдова 77.
Посудевський 78, 85; бунч. тов. 31, 77, 78;
Дем'ян Кіндр. 147, 148; Федір, Черниг.
полк. сотн. 60; Федір Роман. 77.
Потапенко Михайл 89.
Потаповичъ Никита, лавн. райц. бурм. Ста-
родуб. 157.
Прибега Федір 60.
Пригара 83, 84.
Примаченко П. С. 69, 70.
Приходченко Омелян, посп. 40.
Прищепенко Іван, посп. 97.
Прозоровський Петро Олександрович, кн.
ч. С. І. Скороп. 102.
Прокіп, майстер 67.
Прокопович Сава 66, генер. суддя 47, 48;
Теофан 95.
Псьоли 85; Федір 85.
Рабченко, скляр 52; Рабченко, скляр 78.
Рагова 55.
Рагузинський Сава 46.
Радищев, полк., бригад. 57; Опанас Старод.
полк. 57.
Рєбятченко Андрей 89.
Рейх Іван Іванович 91.
Ремесник Петро 89; Федір поспол. 40; Ре-
місник, гутн. 81; Ол., скляр 81.
Рєтивин Іван 17.
Рєтивинъ Иванъ Наум., раск. с. Злипки 61.
Ржанський Хведір Василюв 95.
Рибальченко Гнат, посп. род. Машев. 68.
Рігельман Марфа Василювна, див. Ливогу-
бова М. В.; Олександр Іванович, генер.
майор 85.
Родзянко, суддя Гадяцьк. п-у 18; Василь
Степанович 73.
Рожанський 108.
Розумійка Іван 89; Яків 89.
Розумовський 42, гетьман 71, 101; Андрій
гр. 39, 42; Іван гр. 72, 101; Кирило Гр.
гр. 30, 39, 42, 72, 73, 101; Ол. Гр. гр.
17, 25, 38, 40, 88, 107.
Романів Іван 39; Петро 73.
Росоханенок Дмитро, вїйт Гутн Старої Ер-
нечої 109.
Рубецъ Микола 150; Михайло 63, 107; Яків
Мих. 63, 75, 146, 148; Рубцева Ганна 148;

Рубцівна Агафія 145; Марта 146, 148;
Марфа Яковлівна 63.
Рудий Яків 38.
Рудниченко Семен, посп. 86.
Рум'янцев Сергій Петрович, гр. 31.
Румянцевъ - Задунайскій П. А. 30, 46, 57,
58, 59, 61, 127.
Рябенька Ефросинія, вдова 89.
Савва, гутн. 67.
Савва, ієрод. нач. арх. Шибор. дв-ца 110.
Савич Семен, генер. писар 19, 58, 97; Фед.
Фед. 58.
Савичъ Савва, ієрод. начальн. арх. Шибор.
дв-ца 110.
Савка, гутн. Ст. Ливог. гутн. 67.
Савровъ Сава Алексєвъ, посп. 96.
Савченко Демко, вїйт Жадовськ. 83.
Самойлович 53, гетьман 47, 52, 119, 152;
Григор 152; Михайло 56; Яків 152.
Самсон, ієром. городн. Пакульськ. 90.
Санковскій Демянь 76, свяц. с. Машева 77.
Санников Дмитро, гутн. 17, 62.
Сапоненко Михайло, посп. 82.
Сафонович Іван Сем., коміс. Янпільськ. 44.
Сахновская, ген.-майорша 31; Сахновскій
сотн. Березин. 85; Костянтин шт.-кап. 31;
Павель Акимовичъ ген.-майор 87, 105.
Сварковський 35.
Селецький Іван, полк. 61.
Семашко Олександр, Луцьк. стар-та 11.
Семен 23, 67.
Семененко 52, 53, шуляр 78; Нічипір 52;
Сидір 85.
Семенов Іван, дворецьк. мітр. Київськ. 145;
Онуфрій 102; Прохор, гутн. 17, 57.
Сербиновичъ Петръ 78.
Симоновський Данило, аять Т. П. Скоро-
падського 53.
Сидорів Клим, гутн. 24, 39.
Сергієва Катерина, вдова 101.
Скабичевскій 17, 18, 19, 70, 71, 73 — 77;
1:6, 145, 146, 147, 148.
Роман Григорович військ. тов., осав. Ніж-
п-у 146.
Скляр 81; Грицько 29; Іван 29, гутн. 81;
Кирило 108; Кузьма 108; Максим 29;
Федір 29.
Скоропадські 106.
Скоропадскій Іван, гетманъ 51, 67, 74.
Скоропадська, гетьманша 68, 103, 158.
" Ірина, вдова Ливогуба бунч.
тов. 45, 67; Софія, ж. кн. П. О. Прово-
ровського 102; Уляна (Толстая) 37, 67;
Іван Іванович, бунч. тов. 100, 102, 106;
Іван Мих. 102; Михайло, пан 35.
Скоропадскій Павло 51, 55, 134; Тимофій
Павлович 53.
Скоченко, скл. 108.
Скочак Андрій 41.
Скугарівна Ганна Андріївна, ж. С. П. Чу-
маченка 147.
Смоловів 45, 108 скляр; Василь, посп. 104.
Стратон, роб. посп. 83.
Собачка, гутн. Ливогуб. 67.
Соколенко Семен 38.
Соломоніда, удова 73.
Сорокинъ Андрей, секрет. Синода 121.

Сорокопудь Юрей 122.
Сотник Василь 73.
Софія Алексєвна, царівна 135.
Софроновъ Оома 122.
Станіслав-Август, король 9.
Станко 39.
Станков 39, 89.
Старець Лук'ян, гутн. 104.
Степанов Стефан, гутн. 58.
Степанович Павло, гутн. 98, 128, 137, 139,
140; Слотськ. 137, гутн. Гамаліївськ. 138,
гутн. 139, 140.
Стефаненко скляр 45.
Стожокъ, сотн. Кролев. 49.
Строганов Олександр, барон 99, 141, 148;
Марія 75, 99.
Стружчинский Іоаннь, писар 134.
Стягайло Левон, значк. тов. Стародуб.
пов. 102.
Судіенко 148.
Супронов Федір, майст. гутн. 24, 39.
Сърый Козма 122.

Танська Варвара, поміщ. 31.
Танський Антін, полк. Київськ. 106.
Тарадасиха 104; Явдоха Іваниха 104.
Тарасєвъ Прокопій 37.
Тарасович 44.
Тарицін, коменд. Ямпільськ. 102.
Татищев Михайло 9.
Терехов Василей, воевода Лебединськ. 56.
Терешко 34.
Терещенко Герман, майст. гут. 95.
Терлецький Кирило, вписоч 11.
Тесленок Тиміш Іванів 41.
Тимофєв Кирило, ска. майст. 104.
Тимошенко Герасим, жит. Новомл. 134, 135;
Сава 133; Анна 41.
Тинкович Василь, військ. тов., 147.
Ткач Грицько 100; Микита 38.
Ткаченко 89.
Ткачиха Меланія, вдова 89.
Товстоліс Микола Іванович 61.
Толпенко Семень, жит. Березанск. 23.
Толстенковъ Семень, писар Тр. ман. 126.
Толстой Петро Петр. 67.
Томасченко Іван, гутн. 17, 55, 133, 134.
Томашів Юско, гутн. Лебед. 55.
Томиловські 85; Яків, 85
Топольницький Іван бунч. тов. 99, 148.
Травний Василь, ученик Луб. апт. 110.
Третьякъ Василей 122.
Тригубенко Тит 89.
Трифанівська Софія Петровна 144.
Трихлѣвъ Іванъ 122.
Трохим, поспол. 40.
Туманський 68, 106, бунчук. тов 107; Федір,
бунч. тов. 107; Євдокія 69.
Туриха Варвара 40.

Угрюмов Микита Герас, майор 73.

Февронія, удова 41.
Федорів 60, 80; Самійло, гутник 60.
Феодосій, иеремон. 126; печерск. 23.
Филипович 49.
Філь Яків, торг. ска. 29.

Філарет, архієп. 71.
Фофанов Івашко, 9.

Хандобоки 107; Федір, гутн. Прабор. 107.
Хандогий Кирило, гутн. 107.
Хандодкій Тиміш Іванович 107.
Хандочий 68.
Ханенко 64, 109; Микола, генер-хор. 17, 75,
85, 149; Н. Д. 64.
Хведченко Нестеръ, шуляр 116.
Хведченко Козма 122; Нестеръ 122.
Хвостикъ Грицько, коз. Ніженськ. 29.
Хіонія, удова 40.
Хмель Зиновій, гетман 14.
Хмельницький 13, 14.
Холодович 84, пан сотн. Воронижск. 85.
Самійло, військ. канц.-т 83.
Хома, робітн. гут. 89.
Хорошковичъ Іоанъ, поп 110.
Хромовъ Іосифъ, маст. 72.
Хруцовъ Алексій, раск. жит. Клищ. 62.
Хулуп, Артем, робітн. гут. 89.

Цвекцинскій 59, гутник 58.

Черниш Іван 34, генер. суддя 161.
Чернявська Марта Семенівна 146.
Чех Іван, „капельмайстер“ 76.
Чортовня Яків Микитин, син 95.
Чуйкевич (зять А. Маковської) 49.
Чумаки 18, 63, 71, 98, 99, 100, 101, 139,
140, 141, 144, 147, 150.
Чумаченко Василь Степанович 148.
„ Дем'ян Павлович 147.
Чумаченко (63) й Богинський Петро Сте-
панович, гутн. 146, значк. тов., с. То-
пальськ., значк. тов. Старод. п. у., асесор
Стародуб. повіт. суду 148.
Чумаченкова Марта Яковлівна (Рубців-
на) 146.

Шабета Федір, посп. 68.
Шафонський 30, 31, 37, 67, 85, 87, 90.
Швецъ Михайло, міщ 73.
Швидкий, торг. ска. 52, 53, 78.
Шевченко 45, 110; Михайло, пан жит. Ор-
ловськ. 109.
Шевченківна Марія Павлівна 149.
Шидловські Лаврентій, генер.-майор 156,
полковн. 157; Федір 44, 156, 157.
Шинкаренко Андрій 89.
Шкантенко Кирило Демків, підсус. 85.
Шкидкий Василь Миколаєв 85.
Шкирмановскій 54.
Шклярі Артем 23, 29, 60, 67, 86, 104.
Шкляренко Яків, посп. 41.
Шлапак Петро, посп. 68.
Шматушенко Василь 39.
Шот Ян, мазур, гутн. 17, 47.
Шох 65, староста Криковськ. 66.
Шпиженко Левко 89.
Штейненко 89.
Шулик Василь 39.
Шуляр 41, 86, 95, 104, 108.
Шуляренков Василь 66; Марія 37.
Шуляренко Давид 132.
Шумейко Сава (брат Многогрішного) 92.

Шумов Матвій, Київськ. полков осавул 106.
Шымон, скляр жyd 12.

Юркевичі 83, 84, 85; Іван, полк. хорунж.
Стародуб. 85.
Юрченко Купрій 73.

Якимов Ілья, Моск. І гильд. купец 28, 50.
Яків, о. свящ. с. Перелюба 34.
Яків, рудник Лозовськ. (Рубець) 99, 148.

Яковлев Кондрат, шкляр Кіевск. жит. 23.
Янджул Гнат Степ., військ. канц. 149.
Янова, пані 11.
Ярема, шкл Стародуб. 64.
Ярошевський Леонтій Фед. 31; статск.
сов. 91.
Ярчук Іван, манаст. посп. 64.
Яскевич (Чумак) 71, 72, 100, 144, 149.
Яценок 107, 108.
Яценокъ Василей 122.

З М І С Т:

	Стор.
Сильветний портрет В. Модзалевського роботи Г. І. Нарбута.	
Передмова акад. М. Біляшівського	3
Гути на Чернігівщині	8
Огляд Чернігівських гут	37
Документи	133
Родоводи гутницьких фамілій	144
Реєстри рухомих речей, де згадуються скляні вироби	151
Показчик скляних виробів	174
Показчик місцевостей	178
Показчик іменнів	184

Зауважені друкарські помилки.

Стор.	Ряд.	Надр.	Треба.
9	6 зверху	року 1548	року 1547
9	17 внизу	стор. 463	стор. 163
11	16 зверху	Жидичинського	Жидиничського
12	12 внизу	„вина й его	„вина іего
12	11 „	двѣ брати фляши	брати двѣ фляши
12	2 „	324	424
13	2 „	Круц	Куц
18	6 „	хорунжого	хоружаго

2 крб. 25 коп.